

కర్నూల్ జిల్లా  
గ్రామ క్రైశియన్లు

సంపాదకులు :

డా. బరీనా పీర్వీన్

M.A., M.Phil. (Persian),  
M.A., Ph.D. (His.)



ఆంధ్రప్రదేశ్ రిజ్యు అథారిటీ పరిశోధనలయము  
తిర్నెక్క, హైదరాబాద్ - 500 007

CI

i

కర్నూల్ జిల్లా  
గ్రామ కైఫియత్తులు  
Vol. 1

సంపాదకులు :

డా॥ జలీనా పర్వీన్

M.A., M.Phil., (Persian), M.A., Ph.D.(Histry.)

సంచాలకులు

సహాయ సంపాదకులు :

యస్. రామకృష్ణ

MA., MA., M.L.I.Sc., P.G. Dip. Archives

సహాయ సంచాలకులు



ఆంధ్రప్రదేశ్ రాజ్య అభిలేఖా పరిశోధనాలయము  
తార్నాక, హైదరాబాద్ - 500 007.

# మెకంజీ కైఫియత్తులు

కర్నూలు జిల్లా-నందేల

ప్రథమ ముద్రణ : నవంబరు, 2010

ప్రతులు : 200

వెల: రూ. 200/-

ఆంధ్రప్రదేశ్ రాజ్య అభిలేఖా పరిశోధనాలయము,  
తార్నాక, హైదరాబాదు.

ప్రింటర్స్:

మందాకిని ప్రింటర్స్

రామ్నగర్, హైదరాబాద్-20.



## EDITORIAL

Col. Colin Mackenzie contribution to Andhra history and culture is unique and unparalleled. He took keen initiative to survey and collect the Village histories by spending his own money and appointed 24 Clerks for different languages in South India. While he was working as Surveyor General of India he considered that it was his sacred duty to collect the local history of South India. He collected 1050 manuscripts of Telugu language alone. Besides he collected 79 olajs, 2630 Drawings, 6218 Coins, 8076 Inscriptions. He surveyed 40,000 Sq. miles from 1796 to 1823 A.D.

It was the official duty of the village officers to record all important events that happened during his time and pass them to his successors. These 'Kavilas' thus grew in bulk from generation to generation. Special mention may be made about the relative importance of vernacular language for the reconstruction of the cultural dynamics of the region. GudiKattus (Kavilas) were held in great veneration and esteem by the people and all boundary disputes were settled by a reference to them. They were regarded so sacred that few would venture to tamper with them.

Mackenzie Clarks collected the copies of Kavilas, Gudi Kathus and copied the inscriptions available in the temples and other places. They collected the materials with unremitting zeal and dedication. Indeed their contributions were immense for the promotion of Andhra historiography and culture.

Mackenzie collections are considered as a desidearata for construction of Andhra history and culture with holistic approach. The Kaifiyats will fill not only bills quantitative but also qualitative gaps in regional history.

This department has sofar brought out Publications on 8 District Kaifiyats and the thus Kaifiyats are became a valuable primary source material for research and reference. The present publication 'Kurnool district Kaifiyats Vol.I covers the Kaifiyats of 1. Nandyal, 2. Chenchus, 3. Dasari Chenchus, 4. Ahobilam, 5. Pattupapalu, 6. Kurnool, 7. Hare Tumbulam and 8. Alavakonda. The Kurnool district Kaifiyats provide invaluable data on the supra intermediary chiefs and their role during the period from 1300 – 1800 A.D. The kaifiyats further throws light on

Muslim rule in Kurnool District after the fall of Vijayanagara and provides comprehensive data on Muslim hither to unavailable.

Kurnool has its own hoary antiquity. In former times it was known as 'Kannadu' from Kallu (Stone) and nadu (county). During the time of Chalukyas (11<sup>th</sup> century) the Wadders who carter stone for the construction of the temple at Alampur, 8 miles north-east of Kurnool used the site on which the town stands as a halting place before crossing the river Tungabhadra and greased their cart wheels with oil supplied by an oil monger who worked a mill here and the spot gradually sprang up into a town and called the place Kandenavolu, which in course of time came to be known as Kurnool.

The Nandyal Kaifiyat says that the name Nandyal derived its name from Nandi Alayam. There are nava nandies in Nandyal. The inscriptions recorded in the kaifiyat interesting insights on the rule of Reddi and Vijayanagara rulers and their endowment grants to temples and tax exemptions for different social groups. Nandyal kaifiyat narates that Ghiyas-ud-din Khan a general of Aurangzeb took over Nandyal and called it as Gazolipur after his own name. He appointed Raja Bhimsingh to manage the district. Further the kaifiyats speak of the exercise of power by Jagadekamalla, grandson of Vikrama. The kaifiyat furnishes interesting glimpses on subalteran communities like Chenchus, Yanadies, Dasari Chenchus and Puttupapalu. The kaifiyats throws sufficient light on their dwellings, marriage ceremonies, economic life, weaponary etc. It records that Dasari Chenchus are the propagators of Vishnau faith. The Puttupapalu were used to dwell in thick forests and afraid to mingle with other people.

Ahobilam Kaifiyat traces the origin of the Temple have been the nerve centres where the activities of the entire villa and temples or town were transacted. Ahobilam is a great reputed pilgrim centre. The Ahobilam shrine consists of the Diguva Ahobilam at the foot of the hills and the Yeguva Ahobilam. Fergusson eulogies the beautiful architecture of Ahobilam and says that it is a fine specimen of architecture. He said that if the history of the art in south India is ever seriously taken up, it will worthily take a place in the series as one of the best specimen of its age, among the delicacy and elegance of the earlier examples, but full of character and merit. Vishnavisam allowed the untouchables the privilege of visiting certain temples once in a year. Hande Devappa of Ananthapur attacked Ahobilam temple and plundered and taken away the jewels belonging to the idol. A systematic study of the temples vis-a vis the



community based on kaifiyats will reveal the socio-cultural aspects of the local history.

The kaifiyat of Kurnool provide information on forts, river, tanks, temples, mutts, majids, dargahas and Idigas. Further it give details on crops, textiles, routes and the places where iron ore deposits are located. Kurnool Kaifiyat records the rule of Vijayanagara & Kakatiyas and Provincial chiefs and their grants to the individuals and religious institutions with inscriptional data.

Hare Tumbulam Kaifiyat provides the etymological significance of the place and mentions about Bijjula the King of Kalyani who was the staunch follower of Jainism. This kaifiyat describes the forced exactions from the defeated provincial chiefs. During 1157F/1747 A.D. 12,000 Varahas were collected by Sadullah Khan from Goud and Kulkarnies. Jamabandi was fixed for Rs.800/- in 1166F/1756 A.D., for this village. The kaifiyat furnishes detail accounts on crops and the temples. After the fall of Vijayanagara there was anarchy and lawlessness in Kurnool District. Highway robbery and banditary activities were causing much havoc to the people.

Alava Konda kaifiyat throws light on the inhuman punishments on the insurgents. The Kaifiyat describes the banditary activities of one Tupakula Krishnappa Naidu, a Boya. Emmadi Narasimha reddy, poligar of Nossum suppressed his activities with Iron hand. The tax collectors were merciless and crude. If a ryot was unable to pay the taxes due to economic precipice, his children and women were put to behind bars. The ryots were forced to migrate to other places. The kaifiyat provides data on wars among the provincial chiefs during 1695F. (A.D.). According to AlavaKonda kaifiyat 15000 Varahas were incurred for the maintenance of a Durbar per year.

Women rulers played an important role in Kurnool district. They showed their immaculate strength and dynamism in facing the turbulent situations. Narayanamma the provincial chief played a key role in protecting her samstanam. The kaifiyat of Alavakonda discusses that the role played by Narayanamma wife of Mallareddy. A big gun was made and it was popularly called Narayanamma Phiringi. After some time Papamma wife of Ranga Reddy ruled the Nossum Samstam with tact and diplomacy in the troubled situations. Meticulous details on the names of the Muslim Governors of Adoni seema right from 1528 A.D. to 1800 A.D. are mentioned in the Kaifiyat.

My beholden thanks to beloved Smt. Geetha Reedy, Hon'ble Minister for I & PR, Tourism, Culture, Museum and Archives, for her constant encouragement in bringing out Publications on hidden source materials. I am extremely thankful to Principal Secretary to Government Higher Education, Shri C.R. Biswal, IAS, and Shri B. Dobbriyal, Special Secretary to Government, Higher Education, for their support. I am also thankful to Dr. John Akkidas, guest editor, Retd. Officer of A.P. State Archives for his strenuous efforts in compiling and transcribing the material from Microfilm rolls and prepared press copy. I am grateful to Shri. V. Ranga Raj, Deputy Director, Sri S. Ramakrishna, Assistant Director, for their constant and consistence assistance in bringing out the Kurnool Kaifiyats Vol.I. I am specially thankful to Shri C. Kiran Kumar, Archivist for his perfect co-ordination with the press in bringing the Volume. I am extremely thankful to Mandakini Printers and Vasundhara Graphics for their patience and exuberance in printing the publication.



**(DR. ZAREENA PARVEEN)**  
**EDITOR & DIRECTOR**  
**A.P. STATE ARCHIVES & RES., INSTT.,**



## విషయసూచిక

ఎడిటోరియల్: డా॥ జరీనా పర్వీన్

1.	నందేల కైఫియత్తు	1-15
2.	చెంచువారల యొక్క కైఫియత్తు	16-22
3.	దాసరి చెంచులయొక్క కైఫియత్తు	23-26
4.	అహోబిళం కైఫియత్తు	26-43
5.	పుట్టుపాపల యొక్క కైఫియత్తు	43-44
6.	కందనపూలు కైఫియత్తు (కర్నూలు కైఫియత్తు)	45-170
7.	పారిభాషిక పదపట్టిక	171-174



## మెకంజీ కైఫీయత్తులు- కర్నూలు జిల్లా

### 1. నందేల కైఫీయత్తు

శ్రీశైల పర్వతమునకు నైరుతి భాగమందు ౮ ఆమడల దూరమున తుంగభద్రానదికి దక్షిణభాగమందు ౫ ఆమడల దూరమున బ్రహ్మగిరి పట్నమునకు పూర్వభాగమందు ౪ ఆమడల దూరమున అహోబిల నారసింహ మహా క్షేత్రమునకు వుత్తరభాగమందు ౩ ఆమడల దూరమునవున్న స్థలము పూర్వకాలమందు కేవల అరణ్యమయివుండగాను శ్రీశైలమున లియ్యమైవున్న నల్లమల అనే పర్వత ప్రదేశమందు సిద్ధులు అనే మహా పురుషులు నివాసం చేసుకొని తపస్సుచేస్తూ వుండేవారు. కొంత కాలమునకు వార్కి పరుసవేది లభ్యమైనది గనుక నవనందులనే యీశ్వరలింగములు ప్రతిష్ఠలుశాయ నిశ్చయించుకొని అహోబిల నారసింహ మహాక్షేత్రమునకు వుత్తరభాగమందు ౩ ఆమడల దూరమున యీశ్వరుడే క్షేత్రపాలకుడుగా యంత్రోద్ధారకంచేసి శివలింగం ప్రతిష్ఠచేసినారు. అది యిప్పుడు ప్రథమనంది అని జనులు వాడుకుంటూ వున్నారు. యిప్పుడు దేవాలయమున్న అందులో యీశ్వర లింగమున్ను వున్నది. అక్కడికి యీశాన్య భాగమందు పావుపరుగు దూరమున ఆదిశేషుడు క్షేత్రపాలకుడుగా యంత్రోద్ధారకంచేసి శివలింగ ప్రతిష్ఠచేసినారు. గన్ను అది నాగనంది అని చెప్పుకొనేవారు. మ్లేచ్చుల ప్రభుత్వం అయిన తరువాత నూరు సంవత్సరముల క్రిందట నాగనందీశ్వరుని దేవాలయము బ్రద్ధలు కొట్టి మశీదు కట్టినారు. నాగనంద్మి తూర్పున మూడు పరుగుల దూరమున శంకరులు క్షేత్రపాలకుడుగా యంత్రోద్ధారకంచేసి లింగప్రతిష్ఠచేసినారు. అది శివనంద్మి అని చెప్పుకుంటూ వున్నారు. అక్కడ యిప్పుడున్న పూజ పునస్కారాలు చక్కగా జరుగుతూవున్నవి. అక్కడికి ఆగ్నేయ భాగమందు పరుగు దూరమున విష్ణుదేవుడు క్షేత్రపాలకుడుగా యంత్రోద్ధారకం చేసి శివలింగ ప్రతిష్ఠచేసినారు. అది విష్ణునంది అని చెప్పుకుంటూ వున్నారు. ఆ స్థలమందే యిప్పుడు దేవాలయమున్న అందులో శివలింగమున్ను వున్నది. ఆ దేవాలయముకు పూర్వభాగమందు సామీప్యమున

పూర్వము పుష్కరిణి వున్నది. అక్కడికి ఆగ్నేయభాగమందు సవాకోసు దూరమున మోహినీ యంత్రోద్ధారణచేసి లింగప్రతిష్ఠ చేసినారు. ఆ దేవాలయముకు యెదుట పశ్చమం వైపున మహాపుష్కరిణి వున్నది. అక్కడికి పశ్చమ భాగమందు ఫిరంగిగుండు నడిచే అంత దూరమున వైనతేయాళ్వార్లు క్షేత్రపాలకులుగా యంత్రోద్ధారణ చేసి లింగప్రతిష్ఠ చేసినారు. ఆ దేవాలయము పూర్వాభిముఖమై వున్నది. యిప్పుడు దేవాలయమున్ను అందులో యీశ్వర లింగమున్ను వున్నది. పూజమాత్రం జరగడములేదు. అది గరుడనంది అని చెప్పుకుంటున్నారు. అక్కడకు పశ్చమభాగం యిప్పుడు నైరుతి వైపున రెండ్లు పరుగుల దూరమున విఘ్నేశ్వరుడు క్షేత్రపాలకుడుగా యంత్రోద్ధారణచేసి లింగ ప్రతిష్ఠచేసినారు. అది వినాయకనంది అని జనులు వాడుకొనేవారు. ఆ దేవాలయం శిథిలమై పోయినది. యిప్పుడు లేదు, లింగమున్ను కనుబడదు. అక్కడికి పశ్చమ భాగమందు అరపరుగు దూరమున దినకరుడు క్షేత్రపాలకుడుగా సూర్య యంత్రోద్ధారణచేసి లింగప్రతిష్ఠచేసినారు. పూర్వాభి ముఖమైన దేవాలయమున్ను అందులో యీశ్వర లింగమున్ను వున్నది. యిప్పుడు పూజ నడుస్తూ వున్నది. దానిపేరు సూర్యనంద్రి అని ప్రజలు వాడుకుంటూ వున్నారు. అక్కడికి పశ్చమ భాగమందు అరపరుగు దూరమున చంద్రుడు క్షేత్రపాలకుడుగా యంత్రోద్ధారణ చేసి లింగప్రతిష్ఠచేసినారు. అది సోమనంద్రి అని చెప్పుకొనేవారు. యిప్పుడు ఆ దేవాలయము శిథిలమైపోయినందున లింగమున్ను పానవట్టమున్ను తీసుకొనిపోయి సూర్యనంద్రి వద్ద వుంచినారు. యీ ప్రకారము ప్రదక్షిణ పూర్వకముగా నవనంద్రిలున్న ప్రతిష్ఠలుచేసి మధ్యరంగమందు ప్రథమనంది నాగనందికి సామీప్యమందు బ్రహ్మ క్షేత్రపాలకుడుగా మహాయంత్రోద్ధారణచేసి లింగప్రతిష్ఠ చేసినారు. అది బ్రహ్మనంద్రి అని ప్రజలు వాడుకుంటూ వున్నారు. యీమధ్య రంగమందు ప్రతిష్ఠించిన బ్రహ్మనందీశ్వరదేవునికి ప్రదక్షిణగా కలిగివున్నటువంటి నవనందులు అనే స్థలములు ఆలయముగా భావించి నంద్రి ఆలయ బ్రహ్మనందీశ్వర దేముడు అని వాడుకునేవారు.

తరువాత నందన చక్రవర్తి నందవరములో పట్టాభిషిక్తుడైవుండి రాజ్య పరిపాలన చేసేటప్పుడు పైనచెప్పిన ప్రథమ నందీశ్వర దేవస్థానముకు



సామీప్యమందు అగ్రహారము నిర్మాణముచేసి దేవబ్రాహ్మణ విషయమై ధారాదత్తముచేసినారు. తథారభ్య వారంగల్లు ప్రతాపరుద్రుని యేలుబడి పర్యంతమున్ను దేవబ్రాహ్మణ అగ్రహారమై జరిగినది.

శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౨౩ (123) అగునేటి కీలక సంవత్సరమందు వారంగల్లు పట్టణమందు పట్టాభిషిక్తులై పృథివీ సామ్రాజ్యము చేయుచునుండగాను సూర్యవంశపురాజు అయిన కరికాలచోళ మహారాజుకు తొమ్మిదో పుత్రుడైన వరదరాజు అనే ఆయన వారంగల్లు పట్టణముకు దక్షణ దేశాలు ప్రభుత్వం చేస్తూవుండినపుడు నందేల అగ్రహారము యొక్క నెత్తం... ముక్కవూరికి ప్రజలకు జయప్రదం తక్కువైనందున వరదరాజుల వారికి చెప్పుకోగా వరదరాజులవారు పూర్వపు గ్రామనెత్తము విడిపించి అక్కడికి ఆగ్నేయ భాగమందు పావుపరుగు దూరముననున్న నాగనంద్రికి సామీప్యముగా బ్రహ్మనంద్రీశ్వరుని దేవాలయముకు దగ్గర గ్రామనిర్మాణము చేయించి జంటకోట అనగా కలిసివున్న రెండు కోటలు కట్టించి అందుకు చుట్టు పైన వొక కోటకట్టించి గ్రామానకున్న కోటకును తూర్పున సామీప్యముగానే వలయము బలువు రెండు పరుగులు కలది పెద్ద చెరువొకటి తవ్వించినారు. తరువాత ఆయన భార్య కలుమమ్మ అనే ఆమె పెద్ద చెరువుకు వుత్తరభాగమందు ఆ చెరువును అంటే వేరే ఒక చెరువు తవ్వించినది. యీ చెర్వు వలయము రెండు పరువులు కలదు. పెద్ద చెరువు వరదరాజుల చెరువు అనిన్నీ, రెండో చెరువు కలుమమ్మ చెరువు అనిన్నీ జనులు చెప్పుకుంటున్నారు. అవియిప్పుడు మరమ్మత్తు లేకయుండడము వలన చుట్టు వున్న గట్లున్ను అక్కడక్కడ శిథిలమై పోయినవి. మధ్యరంగమున్ను మేటవేశి రెండు చెరువులున్ను పూడిపోయినవి. అనేకవిధ నీరారంభములైన సస్యములు ఫలించేటందుకు ఆస్పదములైన చెరువులు రెండున్ను కట్టించిన తరువాత అదివరకు అడివి బలిసివున్న పొలమున్ను.. అయి చెరకు తోటలు, ఆకు తోటలు, పనసతోటలు, అరటి తోటలు అనేక విధములయిన కూరకాయలున్ను చక్కగా పైరు కావడమువల్ల దినేదినే మాగాణి పొలం విస్తరించి గ్రామం మున్ను అడివి అయివున్న పొలము ఖైదుపడి జమీనుకలిసి పచ్చనిపచ్చని గ్రామాన్ని కొత్తగా కలిసివచ్చిన భూమికి కౌలుయేర్పరిచి యీ గ్రామము పరగణా

కసుబాచేసి యిందు కింద పరగణా మౌజేలుగ్గా వ్యవహరించుకున్నటువంటి గ్రామములు.

కసుబా తాలూకు గ్రామములు. క॥ నందేల ౨ కొత్తపల్లె ౩ కొండాపురం ౪ నూనెపల్లె ౫ మూర్తినగరం ౬ ఖిల్లరాపురం ౭ క్రిష్ణరాజేంద్రము ౮ ఆయలూరు ౯ మశీదుపురం ౧౦ శీతారామపురం ౧౧ నందిపల్లె ౧౨ తమ్మళపల్లె ౧౩ చుక్కాపురం గ్రామములు ౧ మౌజె ౨ మజరా అగ్రహారము.. బొల్లవరము ౧ మౌజె అగ్రహారము ౧ కోడూరు ౨ సారలపల్లె మజరాసహా ౧ భీమవరం ౧ పులిమద్ది ౧ పూడుమల్పూరు గ్రామములు ౧ మౌజె ౨ మజరాకందాళపల్లె ౨ తీగర్చెడు..తోపరేల, కానాల, చాబోలు, అనుపూరు గ్రామములు ౧ మౌజె మజరా కొత్తూరు ౨ మిట్టిమిడివేల ౨ రావిపాడు ౩ గాజులపల్లె గ్రామములు ౪ గోపవరం...పెద: బాలూరు గ్రామము ౧ మౌజె ౨ అప్పలాపురం మజరా ౩ రాయమల్పూరు మునగాల పాలూరు గోనవరం గుంతమిడివేల గగ్గుటూరు పొన్నాపురం సదరహి ౯ గ్రామములతో కూడుకొన్న పరగణ నందేల.

శాలివాహన శకము ౧౨౪౬ (1246) అగు పింగళ సంవత్సరము వరకు వరదరాజు ప్రభుత్వం చేసినారు. ఆయన ప్రభుత్వం చేసేటప్పుడు ఆయన కట్టించిన పెద్ద చెరువు కట్టమీద వరదరాజస్వామి దేవాలయము కట్టించి విగ్రహం ప్రతిష్ఠ చేయించినారు. ఆ దేమున్ని సమస్త కైంకర్యములు రాజుల మన్మంతరములో జరుగుతూవుండేవి. మ్లేచ్ఛులు రాజ్యం ఆక్రమించిన తరువాత స్థళం సహా గుర్తు తెలియకుండా దేవాలయం శిథిలముచేసినారు. తరువాత శాలివాహన శకము ౧౨౪౦ (1240) అగు కాళయుక్తి సంవత్సరము మొదలుకొని శాలివాహన శకం ౧౨౫౭ (1257) అగు యువసంవత్సరము పర్యంతమున్న వొరంగల్లు ప్రతాపరుద్ర దేవ మహారాజులవారి యొక్క యేలుబడిలోను ముమ్మిడి పొట్టయ లెంక్కల నాయకుండు ప్రధాని పెడకలు మొదలైన దక్షిణ దేశములు యేలుచుండగా యీ పరగణ పొట్టయ లెంక్కల నాయకునివారి యేలుబడి కింద జరిగినది.

తరువాత శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౨౫౮ (1258) అగునేటి ధాతు సంవత్సరము మొదలుకొని విద్యానగరరత్నసింహాసనాధీశ్వరులైన అరవేటి

బుక్కరాయ మహారాయలువారు రాజ్య పరిపాలన చేసేటప్పుడు శాలివాహన శకము ౧౩౪౮ (1348) అగునేటి అక్షయ సంవత్సరము వరకు వారి యేలుబడిలో యేభై సంవత్సరములు జరిగినది. తరువాత శాలివాహన శకము ౧౩౦౯ (1309) అగు ప్రభవ సంవత్సరము మొదలుకొని శాలివాహన శకము ౧౩౨౨ (1322) అగునేటి విక్రమ సంవత్సరము వరకు బుక్కరాయలు వారి కొమారుడు హరిహర దేవరాయ మహారాయలవారు యేలుకొన్నారు. తరువాత శాలివాహన శకము ౧౩౨౭ (1327) విషు సంవత్సరము మొదలు శకం శోభకృతు సంవత్సరము వర్కు చోళ వంశోద్భవుడైన తిప్పరాజు అనే ఆయన ప్రభుత్వం చేసినారు. యిందుకు రుజువు యిక్కడికి ఆమడ దూరాన మహానందిలో వోశాసనం వున్నది. సదరు తిప్పరాజు తల్లి దేవాలయం యెదుట దీపస్థంబం ప్రతిష్ఠచేయించి శాసనం వ్రాయించినది. శా॥శకము ౧౩౩౨ (1332) వికృతి సంవత్సర మాఘ బహుళ ౧౩ శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర అప్రతిమల్ల చోళ వంశోద్భవ నంద్యాల పురవరాధీశ్వర కొచ్చెర్లకోట వీరక్షత్ర భారతీమల్ల వేలుగంటి గంగరాజు చన్రాజు గారి కుమారుడు తిప్పరాజు గారి కుమారుడు అయ్యమ్మగారు మహానంది దేవర సన్నిధిని దీపస్థంబం ప్రతిష్ఠ చేయించినట్లుగా వ్రాసి వున్నది. శకవరుషంబులు ౧౩౪౬ (1346) అగునేటి క్రోధి సంవత్సరము మొదలుకొని శాలివాహన శకం ౧౩౫౭ (1357) అగు పింగళ సంవత్సరము వరకు ప్రౌఢదేవరాయలు వారి కొమార్డు విజయదేవరాయ మహారాయలవారు రాజ్య పరిపాలన చేసేటప్పుడు వారి యేలుబడిలో జరిగినది. తరువాత శాలివాహన శకవరుషములు ౧౩౬౦ (1360) అగు కాళయుక్తి సంవత్సరము మొదలుకొని శాలివాహన శకం ౧౩౮౫ (1385) అగు స్వభాను సంవత్సరము వరకు యీయన కొమారుడు ముమ్మడి ప్రౌఢ దేవరాయ మహారాయలు రాజ్యభారం చేసేటప్పుడు వారి యేలుబడి క్రింద జరిగినది. తరువాతను శా॥ శకం ౧౩౮౬ (1386) అగు తారణ సంవత్సరము మొదలుకొని శాలివాహన శకము ౧౪౦౧ (1401) అగు వికారి సంవత్సరము వరకు వెంకటపతిరాయలు వారు యేలుకున్నారు. తరువాత శాలివాహన శకం ౧౪౦౨ (1402) మొదలుకొని శాలివాహన శకము వరుషంబులు ౧౪౩౦ (1430) అగునేటి విభవ

సంవత్సరము వరకు సాలువ నరసింగరాయ మహారాయలువారు యేలుకున్నారు. తరువాత శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౩౧ (1431) అగునేటి శుక్లనామ సంవత్సరము మొదలుకొని శాలివాహన శకము ౧౪౫౬ (1456) అగునేటి జయనామ సంవత్సరము వరకు కృష్ణదేవరాయ మహాదేవ రాయలువారు రాజ్య పరిపాలన చేసేటప్పుడు వారి యేలుబడి క్రింద జరిగినది. కృష్ణదేవరాయ మహారాయల వారి యేలుబడిలో నందేల కసుబానున్న పోలూరు రాయమల్లూరు యీ మూడు గ్రామములకు మధ్యను అడవి వుండగా ఆ అడవి నర్కించి గ్రామం కట్టించి కృష్ణారాజేంద్రము అనే పేరు నిర్ణయించి పరగణాతో చేర్చి వ్యవహరించుకొన్నారు. తరువాతను శాలివాహన శక వరుషములు ౧౪౫౭ (1457) అగు మన్మథ సంవత్సరమందు అచ్యుత దేవ మహారాయలు వారు సింహాసనారూఢులై రాజ్య పరిపాలన చేసేటప్పుడు కాశ్యప గోత్రులైన శ్రీ గిరిరాజు తిమ్మరాజు కొమారుడు యర్ర తిమ్మయ దేవ మహారాజులుగారు నందేల పరగణా ప్రభుత్వము చేస్తూ వుండేవారు.

యిందుకు రుజువు యీ యర్ర తిమ్మయదేవ మహారాజులుగారు నందేల పరగణా ప్రభుత్వము చేస్తూ వున్నప్పుడు యీ సంవత్సర నిజశ్రావణ బహుళ ౮ శుక్రవారమునాడు గ్రామములో తిరువెంకటనాథ దేమునికి భూదానము యిచ్చి శిలాశాసనము వ్రాయించినారు. మున్ను ఆ శాసనము కోటలో వుండేది. యిటు తరువాత కలుమమ్మగారి చెరువు గట్టు జబ్బు పడితే దానికి మరమ్మత్తు చేసేటప్పుడు కోటలోవున్న శాసనపురాయి తీసుకుపోయి చెరువుకట్టకు వేసినారు. సగమురాయి చితికిపోయినది. నిలిచిన సగము రాయి మీద శాసనము.

శుభమస్తు శ్రీ వెంకటాద్రి నిలయాయనమః స్వస్తిశ్రీ జయాభ్యుదయ శాలివాహన శక వరుషంబులు ౧౪౫౭ (1457) అగునేటి మన్మథ సంవత్సర నిజశ్రావణ బహుళ ౮ శుక్రవారము శ్రీమత్ అఖిలాండకోటి బ్రహ్మాండ నాయకుండైన శ్రీ తిరువెంకటనాథుని దివ్య శ్రీ చరణారవిందంబులకు కాశ్యపగోత్రులైన శ్రీ మన్మహా మండలేశ్వర జగతావి శ్రీ గిరిరాజు తిమ్మరాజు కుమారుడు యర్రతిమ్మయ దేవ మహారాజులు నడ్పిన నభయభక్తి నిన్నీ



అనంతములైన దండములున్న సమర్పితం యిచ్చి భూదానధర్మ శాసనము శ్రీ మన్మహారాజాధిరాజపరమేశ్వర శ్రీ వీరవ్రతాప శ్రీ అచ్యుతదేవ మహారాయలువారు విద్యానగరమందు రత్న సింహాసనారూఢులై వృధివీ సామ్రాజ్యము చేయుచునుండ గాను శ్రీమన్మహా మండలేశ్వర పెద తిమ్మయ్య దేవమహారాజు యివతల రాయితొక్క అయినా కనుపించినది కాదు. అచ్యుత దేవ మహారాయలవారి ప్రభుత్వములో శాలివాహన శకవరుషములు ౧౪౬౪ (1464) అగునేటి శుభకృతు సంవత్సరము పర్యంతమున్న జరిగినది. తరువాతను శాలివాహన శక వరుషంబులు ౧౪౬౫ (1465) అగు శోభకృతు సంవత్సరము ఆరభ్యం రామరాజు వారు కార్యకర్తలుగా వీర శ్రీ సదాశివ దేవ మహారాయలువారు విజయనగరమునందు రత్నసింహాసనారూఢులై వృధివీ సామ్రాజ్యము చేయుచునుండగాను శాలివాహన శకవరుషములు ౧౪౮౬ (1486) అగునేటి రక్తాక్షి సంవత్సరమందు మ్లేచ్ఛులు వచ్చి పరగణా పెనుగొండ రక్కసి తంగిడి.. కృష్ణా సంగమ స్థలమందు సైన్య సహితముగా ఆళయరామరాజును ముంచివేసిన తరువాత కర్ణాటక దేశము మ్లేచ్ఛాక్రాంతము అయిన పిమ్మట నందేల పరగణాలో తీరుగా సదాశివరాయ మహారాయలు శాలివాహన శకము ౧౫౭౭ (1577) పర్యంతమున్న ప్రభుత్వము చేసినారు. అప్పుడు వీర శ్రీ సదాశివదేయ మహారాయలు వారి కార్యకర్తలు అయిన నందేల నారయ్య దేవ మహారాజులగారి పౌత్రులైన నరసింగయ్య దేవ మహారాజులుగారి పుత్రులైన తిమ్మయ్య దేవ మహారాజులుగారు వ్యవహారము చేస్తూవుండిరి. యిందుకు రుజువు నందేల గ్రామానకు వుత్తర భాగమందు మూడు పరుగుల దూరమున బండి ఆత్మకూరు పరగణా తాలూకు కరిమద్దులు అనే గ్రామానకు తూర్పున అంకాళమ్మ దేవస్థానమునకు అంకాళమ్మ దేవాలయము వద్ద వున్న శాసనం శాలివాహన శకము ౧౪౯౦ (1490) అక్షయ సంవత్సర మందు ఆ గ్రామాన యక్కలదేవి అమ్మవారికి భూదానం యిచ్చిన శాసనము వ్రాయించినారు. యీ శాసనము యొక్క శక సంవత్సరమున్న చంద్రమాన సంవత్సరమున్న రెండు సంవత్సరములు తఫావతు అగుచున్నది. తరువాత శాలివాహన శకవరుషములు ౧౪౭౮ (1478) అగునేటి ధాతు సంవత్సరం ఆరభ్య శాలివాహన శకం

౧౫౦౩ (1503) అగునేటి విఘ సంవత్సర పర్యంతము బీజాపూరం పాదుషావారి తరపు... ఖిలాసుబేదారు తాలూకా అదవాని వగైరా గారు యేలినారు.

శాలివాహన శకవరుషములు ౧౫౦౪ (1504) చిత్రభాను సంవత్సరము మొదలుకొని శాలివాహన శకము ౧౫౦౭ (1507) సర్వజితు సంవత్సరము వరకు గాలబుఖాను యేలినాడు. శాలివాహన శకము ౧౫౧౦ (1510) సర్వధారి సంవత్సరము మొదలు శాలివాహన శకము ౧౫౧౩ (1513) ఖర సంవత్సరము వర్కు షంషేరుఖాను యేలినాడు. శాలివాహన శకము ౧౫౧౩ (1513) ఆరభ్య శాలివాహన శకము ౧౫౨౩ (1523) శుభకృతు సంవత్సరము వరకు గాలభుఖాను యేలినాడు. శాలివాహన శకము ౧౫౨౪ (1524) వరకు ఆడే దేవప్పనాయడు యేలినాడు. యిందుకు రుజువు శాలివాహన శకము ౧౫౨౫ (1525) సంవత్సరమందు శాసనం వున్నది. శాలివాహన శకము ౧౫౨౭ విశ్వాతీసు సంవత్సరం మారభ్య శాలివాహన శకము ౧౫౨౯ (1529) ప్లవంగ సంవత్సరము వర్కు అమీనాఖాను సుబేదారు ఖిల్లే ఆదవానిగారు యేలినారు. శాలివాహన శకము ౧౫౩౦ (1530) కీలక సంవత్సర మారభ్య శాలివాహన శకము ౧౫౫౦ (1550) యువ సంవత్సరము వరకు మల్లికు రహ్మాను సాహేబు ఆదవానిక్రింద యేలినాడు. శాలివాహన శకము ౧౫౫౮ (1558) ధాతు సంవత్సరమారభ్య శాలివాహన శకము ౧౫౭౪ (1574) నందన సంవత్సరము వరకు.. మహమ్మదు సాహేబు సుబేదారు ఖిల్లే ఆదవానిక్రింద యేలినాడు. శాలివాహన శకము ౧౫౭౫ (1575) విజయ సంవత్సరము ఆరభ్య శాలివాహన శకము ౧౬౦౦ (1600) అగునేటి ప్రభవ సంవత్సరము పర్యంతము శిద్ధీ మసూదుఖాను శిద్ధీ అంబరఖాను సుబేదారు ఖిల్లే ఆదవానిగారు యేలినారు. యీ శిద్ధీ మసూదుఖానుడి వారినాడు మసూదాపూరం అనే గ్రామము నందేలకు ఆగ్నేయమందు పరుగున్నర దూరమున కట్టించినారు. అది నందేల కింద పరగణాలో నడుస్తూ వున్నది. తరువాత మసూసాహేబుల వారిపేరట బేగంపూరు అనే గ్రామం కట్టించినారు. గ్రామమున్ను పరగణాలోకి నడుస్తూ వచ్చేది. అంతట మొగలాయీవారి ప్రభుత్వము అయినందున గాజుద్దీఖానుడు వారు ఆదవానివచ్చి నందేలుకు

గాజీపురముని పేరు నిర్ణయించినారు. శాలివాహన శకము ౧౬౧౦ (1610) అగునేటి ప్రభవ సంవత్సరము ఆరభ్య శాలివాహన శకము ౧౬౧౭ (1617) అగు భావ సంవత్సరము వరకు గాజుద్దీన్ ఖాను తట్టున శాలుద్దీఖాన్ యేలుబడిలో జరిగినది. కారుబారు శేఖ్ అబ్దుల్ కరీము మాసంబేగు గారిని తరపు ఖిల్లేకమ్మరు నగరు తరువాత శాలివాహన శకము ౧౬౧౮ (1618) అగు యువ సంవత్సరము ఆరభ్య శాలివాహన శకము ౧౬౨౨ (1622) అగునేటి ప్రమాది సంవత్సరము వరకు మీరుసఫి రఫీగారు ప్రభుత్వము చేసినాడు. తరువాత శాలివాహన శకవరుషములు ౧౬౨౩ (1623) విక్రమ సంవత్సరము మొదలుకొని శాలివాహన శకము ౧౬౩౨ (1632) విరోధి సంవత్సరము వరకు యిసీబుఖానుని యేలుబడిలో జరిగినది. తరువాత శాలివాహన శకము ౧౬౩౩ (1633) అగునేటి వికృతి సంవత్సరము ఆరభ్య శాలివాహన శకము ౧౬౩౫ (1635) నందన సంవత్సరము వరకు జేష్ఠమాసము వర్కు రాజాభీమసింగ్గ మీజాన్ మేందీఖానుడువారు యేలినారు. తరువాతను శాలివాహన శకము ౧౬౩౫ (1635) యీ సంవత్సరము ఆషాఢ మాసము మొదలుకొని మార్గశిర మాసము వరకు అబ్దుల్ రహూది వీలుఖాను యేలుబడిలో జరిగినది. తరువాత శాలివాహన శకము ౧౬౩౫ (1635) నందన సంవత్సర మార్గశిర బహుళ ౧౩ లు వరకు అమీనుఖానుడు అధికారం చేసినాడు. శాలివాహన శకము ౧౬౩౭ (1637) జయ సంవత్సరము మార్గశిర బహుళ ౧౩ మొదలుకొని యీ సంవత్సరము ఫాల్గుణ బహుళ ౧౩ వరకు యిరాత్కానుడు అధికారం చేసినాడు. తరువాత శాలివాహన శకము ౧౬౩౮ (1638) అగునేటి మన్మథ సంవత్సరము ఆరభ్య శాలివాహన శకము ౧౬౪౬ (1646) అగునేటి శోభకృతు సంవత్సరము వరకు దక్కను గాదుద్దీనుఖాను వారివద్ద జాగీరు దావతుఖానుడు యిభరాఖానుడు గార్కి నిర్ణయించి అయినది గనుక పర్వానా ప్రకారము కందనవోలిశీమలో చేర్చుకొని ప్రభుత్వము చేసిన తరువాతను శాలివాహన శకము ౧౬౪౭ (1647) క్రోధి సంవత్సరము మొదలుకొని శాలివాహన శకము అగు పరీధావి సంవత్సరము వరకు యిభరాముఖానుడి కొమారుడు అల్లపుఖాను సాహెబునవాబులవారు ప్రభుత్వము

చేసినారు. తరువాత యీయన తమ్ములు నవాబు రసుదుల్లాఖాను సాహేబులవారు యేలుకున్నారు. శాలివాహన శకము ౧౬౪౫ (1645) అగు పరిదావి సంవత్సరము మొదలుకొని శాలివాహనశకము ౧౬౭౩ (1673) అగు ప్రమోదూత నామ సంవత్సర మాఘ మాసము వరకు అల్లపుఖాను బహదరు వారి కొమారుడు నవాబు హిమ్మతు బహాద్దరు యేలినాడు. అంతట హిమ్మతు బహాద్దరు రాచూరు వద్ద హిదాయతు మోదీను ఖానుడిచేత హతమైపోగా కందనవోలి దుర్గములో ఆదవానినుంచి ముజఫరుజంగు వారు వచ్చి శాలివాహన శకం ౧౬౭౪ (1674) అగు ప్రజోత్పత్తి సంవత్సరము ఆరభ్య కందనవోలి దుర్గములో మహమ్మదు ఆలు అనే తుర్క ఖిల్జీదారుడుగా చేసి వుంచినంతట ఖండోపంతులు వ్యవహారస్థుడుగా వుండెను.

యీ ప్రకారము ముజఫరుజంగు వారి తాలూకు మహమ్మదు అలీ తరపున ఖండోపంతుల ముఖాంత్రముగా వ్యవహారము శాలివాహన శకము ౧౬౭౫ (1675) అంగీరస సంవత్సర ఆషాఢ మాసము ఆఖరుకాగా శ్రావణశుద్ధ ౧౫లు వర్కు జరిగినది. అంతట హిమ్మదు బహాద్దరు తమ్ముడు నవాబు మునవరుఖాను బహాద్దరువారు ఆర్కాటు వైపు నుండి కడపకు వచ్చి కడప నవాబు అయిన మోచామియ్యావారి ముఖాంత్రముగా మూడు లక్షల రూపాయలు తీసికొని ఫౌజును కూర్చుకొని వచ్చి అంగీరస సంవత్సర శ్రావణశుద్ధ ౧౫ నాటికి వచ్చి నందేల రాణా చేసుకొని శాలివాహనశకము ౧౭౧౩ (1713) అగు పరీధావి సంవత్సర కార్తీకమాసము ఆఖరు పర్యంతమున్ను యేలుకున్నారు. దావుతుఖాను యిభరామ ఖానుసాహేబులవారి ప్రభుత్వము అయినది మొదలుకొని మునుపు నందేలకింద చెల్లే గ్రామాలు పూర్వము ప్రకారము వెయ్యకుండా కొన్ని వేరే పరగణాలలో దాఖలు చేసిన్నీ కొన్ని అలాయదా గ్రామములుగా నున్న వ్యవహారం చేసుకుంటూ వచ్చి వారు గనుక మునవారుఖాను నవాబు యేలుబడి నాటికి నందేలికింద నడుస్తూ వున్న గ్రామములు కసుబా నందేల తాలూకు గ్రామములు.

౧ కసుబా నందేల ౨ కాండాపురము ౩ కొత్తపల్లె ౪ మూర్తి సాగరము ౫ ఖిల్లాలపువరము ౬ క్రిష్ణరాజేంద్రము ౭ ఆయలూరు ౮ మశీదు పురము ౯ శీతారామ పురము ౧౦ నందిపల్లె ౧౧ బుక్కాపురం ౧ మచరా అగ్రహారము



౧ బొల్లవరము ౧ కొడూరు ౧౫ సార్లపల్లె ౧ భీమవరము ౧ పులిమద్ది ౧ పూడు మల్పూరు ౧ మజరాకందాళపల్లె తొగర్చేడు ౧ చోపరెవేలు ౧ బాబోలు ౧ అనుపూరు ౧ కొత్తూరుమచరా ౧ మిట్టమిడివేలు.

తరువాత శాలివాహన శకవరుషము ౧౭౧౩ (1713) అగు పరీధావి సంవత్సర మార్గశిరమాసం ఆరభ్యం మునవరుఖాను బహదరు వారి యేలుబడిలో శాలివాహన శకము ౧౭౩౨ (1732) అగు ప్రమోదూత సంవత్సర వైశాఖ బహుళ ౧౨ బుధవారము పర్యంతమున్ను జరుగుతూవున్నది. యీ అల్లపుఖాను బహదరు వారి ప్రభుత్వము అయినది మొదలుకొని యిందు క్రింద నడిచే గ్రామములు అన్ని భేటాచేసి పరానులకు జాగీర్లు యిచ్చినారు. గనుక గ్రామము అన్ని అలాహిదా అయిపోగా యిప్పుడు కసుబా నందేల అనే గ్రామం సమీప గ్రామములైన మౌజె గ్రామములవలెనే ఒక నందేల గ్రామమున్నది.

### కసుబా నందేల గ్రామముల వయనము:

కసుబానందేల, కొండాపురం, కొత్తపల్లె మచరా, మూర్తి సాగరం మజరా, కృష్ణ రాజేంద్రుని మజరా. యీ వ్రాసిన మజరాతో కూడినటువంటిన్ని కసుబా నందేల గ్రామం వుజాడు అయి పాడుగోడలతో నిండి కోటలోనేమి పేటలోనేమి మునుపటి మట్టు యిప్పుడు పదింట్కి వకయిల్లు అయినాలేకుండా వున్నది. కోట అంతాలోని కోటలు దిబ్బలుగానే యేరుపడినవి. పైకోట కొంత కొంత పడివున్నది. వరద రాజులవారి నాటి చెరువులు గ్రామముకు పూర్వ/భాగమందు వున్నది. రెండున్ను మేటవేసి మన్నుచేత పూడిపోయి అగడ్తలు పూడిపోయివున్నవి. గ్రామములు యిప్పుడు సర్కారు అమానీ అమీను బాబోజీమియ్యా పరాను అమలుదారు సుబ్బరావు దేశస్థుడు మారీఫత్తు వున్నది.

యీ గ్రామముకు అష్టదిక్కులయందున్ను వుండే గ్రామాదుల యొక్క వివరము: పూర్వభాగమందు పరుగున్నర దూరమున కన్నూలు తాలూకు తమ్మనపల్లె అనే గ్రామము ఆగ్నేయ భాగమందు పరుగు దూరమున కన్నూలు తాలూకు మసీదుపురం అనే గ్రామమున్ను దక్షిణభాగమందు పరుగు దూరమున నూనెపల్లె అనే గ్రామం యిలాఖె కన్నూలు తాలూకా పూర్వం వరగణె నందేల

కింద వుండేది. కసుబా నందేల క్రింద మజరాగా వుండేది. యిప్పుడు భొజ్జాతీమియ్యా అనే పరానుకు జాగీరు నడుస్తున్నది. నైరుతి భాగమందు పరుగు దూరమున యిందు కింద మజరా మూర్తి సాగరము అవతల పరుగున్నర దూరమున చోటిరేవులు అనే గ్రామము యిలాఖే కన్నూలు యిప్పుడు దావూతుఖాన్ పరాను అనే వానికి జాగీరు నడుస్తున్నది. పశ్చిమభాగమందు రెండు పరుగులన్నర దూరములో బలపనూరు అనే గ్రామము యిప్పుడు జీవన ఖానుడు అనే పరాను వానికి జాగీరు నడుస్తూ వున్నది. వాయువ్య భాగమందు పరుగు దూరమున రాయమల్పూరు అనే గ్రామము పూర్వము నందేల పరగణాలో నడచేది. యిప్పుడు జీవనఖానుడు అనే వరాన్కు జాగీరు నడుస్తూ వున్నది. యీశాన్య భాగమందు పరుగు దూరమున కసుబా క్రింద మజరా ఖిల్లరాపురం అవతల పరుగు దూరమున బొల్లవరం అనే గ్రామం పూర్వము నందేల వరగణాక్రింద చెల్లేది. యిప్పుడు ఆజంఖాను దూరాజీ అనే వరాన్కు జాగీరు నడుస్తున్నది. ఉత్తర భాగమందు రెండు పరుగులు దూరమున ఎర్రగుంట్ల అనే గ్రామము ఇలాఖే కన్నూలు విరూమియా అనే పరాన్కు జాగీరు నడుస్తూ వున్నది.

### యీ గ్రామముయందు వున్న దేవస్థానములు

**పేటలోవున్న దేవస్థానములు:**

౧ నగరేశ్వర దేవస్థానము ౨ చెన్నకేశవ స్వామి దేవస్థానము ౩ బసవన్న దేవస్థానము ౪ సుంకులమ్మ దేవస్థానము ౫ యల్లమ్మ దేవస్థానము.

**కోటలో దేవస్థానములు:**

౧ బ్రహ్మనందీశ్వర దేవస్థానం కంబం కృష్ణస్వామి ౩ కొత్తడం మల్లిఖార్జునుడు ౪ వెంకటేశ్వరుడు ౫ కాళికాదేవి దేవస్థానములు పంచాణం వారు కొత్త నందేల వెలువల పశ్చమ భాగమందు ౬ హనుమంతరాయుని దేవాలయమందు పూజకలదు. ౭ చౌడేశ్వరి దేవస్థానము పూజ నడిపిస్తున్నారు. ౮ నృసింహ దేవాలయము. దుందుఖాను అనేవాడు మసీదు కట్టించినాడు. ఈ

దేవస్థానములకు పూర్వము జరిగే మహోత్సవములు యిప్పుడు మ్లేచ్ఛులు తమాము నిలిపివేసినారు. యీ గ్రామముకు పూర్వభాగము వెలుపట భీమేశ్వరుని దేవాలయము వున్నది. పూర్వము వరదరాజుల చెరువు మీదను వరదరాజస్వామి దేవాలయం కట్టించినారు. అది తురుష్కులు బద్దలుకొట్టినారు.

యీ గ్రామము భూమియందు పైరుఅయ్యే ధాన్యాదులు ౧ పచ్చ జొన్నలు ౨ తెల్ల జొన్నలు ౩ కందులు ౪ నల్ల పెసలు ౫ పెద్ద ఆముదాలు ౬ పెద్ద నువ్వులు ౭ వులవలు ౮ శనగలు ౯ పెద్ద గోధుమలు ౧౦ యవ గోధుమలు ౧౧ మిన్నులు ౧౨ కొర్రలు ౧౩ అరకలు ౧౪ వడ్లు ౧౫ అలసందలు ౧౬ అన్నులు ౧౭ గోగులు ౧౮ పత్తి ౧౯ మిరప తోటలు ౨౦ చెర్కు తోటలు ౨౧ ఆకు తోటలు ౨౨ పసుపు తోటలు ౨౩ వంగ తోటలు ౨౪ అరటి తోటలు.

### కూరగాయలు:

౧ బెండకాయలు ౨ వంకాయలు ౩ చిక్కుడు కాయలు ౪ కాకరకాయలు ౫ గుమ్మడికాయలు ౬ సొరకాయలు ౭ పొట్లకాయలు ౮ దోసకాయలు ౯ గోరుచిక్కుడుకాయలు ౧౦ మెంతికూర ౧౧ కొత్తిమిరము ౧౨ చేమగడ్డలు ౧౩ కంద గెడ్డలు ౧౪ గెనుసు ౧౫ ముల్లంగి ౧౬ అల్లము ౧౭ గడికూరు ౧౮ కొయ్యకూరు ౧౯ పెరుగుకూర ౨౦ పెండలము ౨౧ చుక్కకూర ౨౨ కడంగిరిపండు ౨౩ కరుబూజులు ౨౪ రతీరుబూజులు ౨౫ మామిడితోటలు కలవు, చింతతోటలు కలవు. పోకతోటలు వేస్తే అవుతవి పూర్వం వేసేవారు. నారికేళం తోటలు పూర్వం వేసేవారు. యిప్పుడున్న వేస్తే అవుతున్నవి, నిమ్మతోటలు అవుతవి, పనసతోటలు అవుతవి, దాడిమ ఫలాలు అవుతవి. యివిగాక అంగోరా జామిపండ్లు వగైరా విశేష ఫలవృక్షాలు వేస్తే బాగా పైరు అవుతవి. యిప్పుడు వేసేవారు లేరు. యీపైన చెప్పిన సస్యాదులు, కూరకాయలు ఫలవృక్షాల పైరు అయ్యేటందుకు నీరు ఆస్పదం యేదంటే గ్రామానకు పూర్వభాగ మందు వరదరాజుల చెరువుకి కమ్మమ్మ చెరువు ఒకటి వలయం ఒక్కొక్క చెరువు రెండేసి పరుగులు కలవి పెద్ద చెరువులు వున్నవి. మరమ్మత్తు లేక

తమాము మేటవేసి మన్ను చేత పూడిపోయివున్నవి. వరదరాజులు చెరువు అనే పెద్ద చెరువుకు మహానంది వద్ద బుగ్గనుంచి నీరు కాల్వవల్ల అందుతూ సదా ప్రవహిస్తూ వుంటుంది. ఆ మహానందిబుగ్గకు చెరువుకు ఆమడ దూరమున వున్నది. అక్కడ నుంచి నీరు వచ్చే కాలువానున్న మరమ్మతు లేక పూడిపోయినవి. బాగుచేయిస్తే నీరు మరిన్ని వచ్చును. అదే కాలువ నీరు యిప్పుడు కుంపిణీ తాలూకా బసవాపురం యిలాకాలో మహానంది పల్లెకు సఖం నీరు పోతున్నది. తతిమ్మా సఖమున్నూ యీవూరి చెరువుకు వస్తున్నది.

### యీ గ్రామములో బట్టలు అయ్యే వివరము:

౧ చీరలు తొగరవి నీలివి తెల్లవి ముతకవి మూడేసి రూపాయలు నాల్గేసి రూపాయలు వచ్చువి అవుతున్నవి. యవరైనా ఫర్మాయిచ్చి నేయిస్తే పదేసి రూపాయలుమచ్చువి మరిన్ని ఆపైనున్నున్నవి.

౨ ధోవతులు పట్టంచువి నాల్గు రూపాయల మచ్చువి అవుతున్నవి. ఫర్మాయించి నేయిస్తే పదేశి రూపాయలు మచ్చు పర్యంతమున్ను అవుతున్నవి.

౩ సన్నపు శల్లాలు యిప్పుడు నాల్గు రూపాయలు ఫర్మాయించి వేయిస్తే పదేశి పన్నెండేశి రూపాయలు మచ్చువి అవుతున్నవి.

౪ పాగాలు యిప్పుడు నాల్గేశి రూపాయల మచ్చువి అవుతవి. ఫర్మాయించి వేయిస్తే పదేశి రూపాయల మచ్చువి అవుతున్నవి.

౫ పచ్చడము రేకులు యిప్పుడు యిరవై మూర రేకులు మూడేశి రూపాయలు మచ్చువి అవుతూవున్నవి. ఫర్మాయించి నేయిస్తే పదేశి రూపాయల మచ్చువి అవుతున్నవి.

౬ నవారు మంచము ౧ కి రెండేసి రూపాయలు మొదలుకొని నాల్గేశి రూపాయల మచ్చు పర్యంతము అవుతూవున్నది.

౭ రూపాయి అర్ధరూపాయి మచ్చు మొదలు రెండేసి రూపాయలు మచ్చువి తెల్లరుమాళ్లు అవుతూవున్నవి. ఫర్మాయిచ్చి నేయిస్తే వెల పదేశి



రూపాయల మచ్చు పర్యంతము అవుతవి. ఝరీవేయిస్తే ముప్పై రూపాయలు మచ్చువి అవుతవి.

యివిగాక యిక్కడ వడ్రము పనివాండ్లు గాడీలు, అంబారీలు, సందూకులు, వెుగలాయీ పల్లకీలు, పట్టెమంచాలు, చౌకీ పీటలు, కలందానూలు, మందసములు వగైరా చేస్తున్నారు.

-----

## 2. నల్లమల యందలి అరణ్య ప్రదేశమున వుండే చెంచువారల యొక్క కైఫీయత్తు

శ్రీ అహోబిలస్థలమైన నల్లమల అనే పర్వతము యందలి మహాదరణ్య ప్రదేశమునందు నివాసము చేసుకొని వుండే చెంచువారి యొక్క కైఫీయత్తు:-

శ్రీ అహోబిల వీరనరసింహ స్వామి వరించిన చెంచిత యొక్క పుట్టినింటి సాంప్రదాయస్థులు అనే ఆదిచెంచులు యిప్పటి మానవ పరిమాణాన్ని మూడు జానలు పొడవు అంతకు తగిన వున్నతము అలాగంటి స్థూల శరీరమునకు తగిన అవయవములతో కూడుకొని శ్రీ అహోబిల వీరనృసింహ దేవుని నివాసస్థలము అయిన దివ్యమండప సామీప్యమందలి మహాదరణ్య ప్రదేశమందు పూర్వకాలమున వుండిరి అని జనులు వాడుకుంటున్నారు గాని ప్రకృతమందు జనుల్కు పైన వ్రాశ్చి ఆది చెంచులు అనేవారు దృశ్యము అవుతూ వున్నట్లుగా ప్రజల వల్లను వాడికెలేదు.

**యిదిగ్గా యానాదిచెంచులని నల్లమల యందుండే వారియొక్క కైఫీయత్తు**

యానాది చెంచులనే వారు శ్రీ అహోబిలస్థళమునకు సామీప్యమైన నల్లమలలో మల్లిమళ్ళ చెరువు భార్గవ నారసింహస్థలం పావన నారసింహస్థళము యీమొదలయి మహాదరణ్య ప్రదేశములయందు పొదరిండ్లపైన బోదగడ్డి కప్పి యిరువు చేస్కుని ఆ పొదరిండ్లలోను దారాపుత్రాదులతోకూడుకొని నివాసము చేసుకొని వుండ్దురు. అదిన్ని సర్వకాలమున్ను యొక స్థలమందు నివాసం చేసుకొని వుండేదిలేదు. నెలదినములు వకస్థళమందు వున్న వెనుక అనంతరము విడిచి వేరొక్క స్థళమునకు లేచిపోయి అక్కడ శున్ను పైన చెప్పిన ప్రకారమే పొదరిండ్లు యిరువు చేసుకొని అందు నివాసము చేస్కొని వుండురు. శ్రీశైలము కొండ మీదను గుడిశెలు వేసుకొని వుండురు. పర్వతము దిగువ గ్రామాల సామీప్య గ్రామ వెలపటి గుడిశెలు వేసుక వుండేవి కలదు. వీరివుపయోగాన్ని జనపదములయిన గ్రామములలో క్రయము యిచ్చి మృణ్మయ పాత్రలు తీస్కుని పోదురు. వీరికి ఆహారమునకు వుపయోగమయే జనపదములయందలి

పదార్థములు యేమంటే జొన్నలు, సజ్జలు, రాగులు, బియ్యము, వుప్పు, మిర్యప కాయలు, చింతపండు మొదలైనవి కాని తీస్కుని పోదురు. యీ పదార్థములు వాండ్లు వచనము చేస్కొనే క్రమము-జొన్నలు అనువు చేసుకొనేటందుకు రోళ్లు, విసురురాళ్లు మొదలైన సాధనికలు లేవు. గన్ను జొన్నలు బండమీదవేసి మరివక రాయితోనూరి అవి పగిలిన వెనుక్క మృణ్మయపాత్రలో పక్వము చేసుకొని భక్షణ చేతురు. రాగులున్ను యిదే ప్రకారము పూర్జితము చేసుకొని భక్షణ చేతురు. సజ్జలున్ను యిదే ప్రకారము బండలపైన వేసి పగలకొట్టి తదుపరి అవి పచనము చేసుకొని భక్షణ చేతురు. తండులాలు అదే ప్రకారము మృణ్మయ పాత్రలో వేసి పచనము చేస్కుని అన్నము భక్షణ చేస్తున్నారు. చింతపండు చారు పులుసు యిత్యాదికమయిన సాధనికలుగా చేస్కుని భక్షణ చేతురు. యిదిగ్గా అరణ్యమందు వుండే పదార్థములు చెంచుగడ్డలు అనే దుంపలు తవ్వితెచ్చి అవి అగ్నిచేత తప్తంచేసి మధుయుక్తముగా భక్షణ చేతురు. మరిన్ని స్త్రీలున్ను పురుషులున్ను ధనుర్బాణములచేతను దుప్పులు, జింకలు, కనుజులు, కొండ గొర్రెలు, గోనంగులు, కోతులు, వుడుములు, అరణ్య సూకరములు, భల్లూకములు, యేదులు, చవలపిల్లులు, బావురుపిల్లులు, మరిన్ని పక్షిజాతులు కారుకోళ్లు, నెమళ్లు, కౌజులు, పాలలు, కొక్కెరలు, కాకులు, గువ్వలు, పురేడ్లు, పిచ్చుకలు, పావురాయిలు, వుంమ్మ గువ్వలు, గుడ్ల గువ్వలు, తెల్ల కంకణములు, నల్ల కంకణములు, చిలువలు, వంగవండ్లు, నేలనెమళ్లు, పట్టుభములు, నీరుకోళ్లు, నీరుకాకులు, కొంగలు, బెగొర్రెలు, గోరువంకలు, నలమంచిగాళ్లు, పికిలిపిట్టలు, గడ్డలు, బందుగడ్డలు, బొల్లిగడ్డలు యివి మొదలైన పక్షులనున్ను వధచేసి వీటి యొక్క మాంసము పాత్రలోవుంచి పచనము చేసుకొని భక్షణ చేసేదిలేదుగాని వూరికే అగ్నిచేత తప్తంచేసి భక్షణం చేస్తున్నారు. దాహము అయితే వుదకము వుండే స్థళానకుపోయి ఆ వుదకము హస్తాలచేతనే గ్రహించి పానము చేతురుగాని మరివక రీతిని లేదు. తామ్రపాత్రలు మొదలైన గృహోపకరణములు లేవు. దేహధర్మము అయిన మూత్రపురీషవిసర్జనాది క్రియలయందు ప్రక్షాలనాది క్రియలు లేవు. అదిన్ని తత్కాలమందు సాన్నిధ్యమందు వుదకము సంభవించినట్లు అయితే కలదుగాని ప్రత్యాసక్తినియమములేదు.

ఈ చెంచువారలయొక్క స్త్రీలు పద్మానుగేశి మూర పదహారేసి మూరగలవి మూరెడు జానెడు బెత్తెడు వెడల్పుగలవి ముతక చీరలు గ్రామాంతరములనుంచి మూడేసి టంకాల దుడ్లకు కొనితెచ్చుకొని ఆ వస్త్రము కటిప్రదేశము మొదలుకొని జానువులమట్టుకు వెడల్పు గలిగి వుండును గనుక అంతమట్టుకు మానాన్ను అచ్చాదనగా వకచుట్టు మాత్రంచుట్టుకొని మిగిలిన వస్త్రము నడుముకు చుట్టుకుందురు. అంతేకాని వక్షస్థలమందు వస్త్రము అచ్చాదనచేసేదిలేదు. పురుషులు అయినవారు జానెడు వెడల్పు గజము పొడవైన వస్త్రము కౌపీనం ధరించుకొనియుందురుగాని వుత్తరీయం ధరించేదిలేదు. స్త్రీలు యేమి పురుషులు యేమి వెండిబంగారములచేత చేయబడినటువంటి ఆభరణములు అలంకరించేది లేదు. స్త్రీలు మాత్రము అరణ్య ప్రదేశమందువుండే గురువింద పూసలు పేరులు కూర్చి కొయ్యపూసలు పేరులు కూర్చి కంఠానను ధరియింతురు. గ్రామాంతరములలోనుంచి తాంబ్రము చాత చాయబడిన అంగుళ్యాభరణములు కొనితీసుకొని స్త్రీలు ధరియింతురు. స్త్రీలవలెనే పురుషులున్న శిరోజములు వుంచుకొందురు కాని లేపనాది క్రియలులేవు.

చారపప్పు గానుగపప్పు బండలకు వేసి అదిమి అందుల తైలముతీసి స్త్రీలు శిరోజములకు లేపనము చేసుకుందురు. పురుషులకు అదిన్ని వాడుకులేదు. స్త్రీలకున్న పురుషులకున్న చేతులో వొక్కొక్క ధనస్సు అంబులపేరు వింటిబద్ధ అని చెప్పుతున్నారు. యిదిగ్గా అయిదేశి ఆరేశి తీర్లు అనగా యినుపములుకులు వేల్చి వెదురు జిణిగెలు అనే బాణములు యీ విధముగా ధనుర్బాణయుక్తులై పక్షిమృగాదులను మహదరణ్యమునందు వేటలాడుతూ వుందురు. స్త్రీలు రజస్వలదోషమనే యెగ్గు లేదు. అందుకు త్రిరాత్రినియమమును ఆచరించక ప్రవర్తిస్తూ వుందురు. శాస్త్రపరిజ్ఞానహీనులు గనుక దినమందుననున్న స్త్రీలకు పురుషులకున్న సంయోగ క్రియలు కలిగి వుందురు. కాలవేళాదు లెరుంగక శయరదంబు పశుచేస్థితంబనంబడు అని శాస్త్రములయందు చెప్పి వున్నది గన్ను యిందుకు పశుచేస్థితము అని పేరు. వీరలకు ధరించుకోగా మాలిన్యము పొందిన వస్త్రములు అదే ప్రకారముగా వుండి మరికొన్ని దినములకు జీర్ణము అయిపోవలెనుగాని మలినమైన వస్త్రములు తిరుగా పూర్జితము చేసుకొనే అంత

సామర్థ్యములేదు. స్నాన సౌఖ్యమనేది వారి జన్మయందు గురైరుగరు. స్త్రీకి గర్భోత్పత్తి అయితే నవమాసము సంపూర్ణమైన సుఖప్రసూతి అయినంతట మొగశిశువు అయినా ఆడశిశువు అయినా భూపతనం అయి పిమ్మట తీరుతో బొడ్డుకోసి శీతోదకంచేతనే ఆ శిశువుకు స్నానము చేయించెదరు. కేవలము శీతాకాలము అయినట్లయితే వొకానొకరు వుష్ణోదకము చేతనున్న శిశువుకు స్నానము చేయించేదికలదు. స్నానము చేయించిన తరువాతను ఆ శిశువును వక కృష్ణాజినములో పండుకోబెట్టి ఆ కృష్ణాజినమునకు నాల్గుమలుపులను దూసర తీగెలు అయినా లేకుంటే తాడ్లు అయినాకట్టి ఆ నాల్గు కొనలుపైన ముడివేసి వఖవెదురు జిగిణెకు తగిలించి జననీజనకులైనవారు వుభయులు యప్పటి యట్లనే ధనుర్బాణయుక్తులై అరణ్యములందు పక్షిమృగాదులను వ్యాట లాడబోదురు. రెండు రూముల వరకు అయినా లేక..అయినా తిరుగా ఆ వుభయులు స్వస్థలానికి వచ్చి చేరిన పిమ్మట తల్లి అయినది శిశువుకు స్తన్యపానము చేయించును. శిశువు జననము అయినందున తత్సంబంధులైనవారున్న సుఖప్రసూతియైన స్త్రీసహాగాను జాతాశౌచము ఆచరించి దశరాత్రి నియమముగా వుండి దశరాత్రిక్రమము అయిన పిమ్మట స్నానము చేసేదెదిలేదు. శిశువు జననమైన పిమ్మటను నామనిర్దేశము చేతురింతైకాని విధ్యుక్తముగా అన్నప్రాశనాది కర్మములు చాయరు. అయిదు అరు మాసములు అయిన వెనుక తోసినప్పుడు అన్నప్రాశన చేయింతురు. యీ ప్రకారము దినదిన ప్రవర్ధమానమును పొందుతూవుండగా ఆ శిశువు ఆడశిశువు అయినట్లయితే పూర్ణయవ్వనప్రాప్తిఅయిన వెనుకను ఆ కన్యక రజస్వల అయిన పిమ్మట ఆ చిన్నదాన్ని వివాహము చేయవలెనని నిశ్చయింతురు. వివాహము చాయడానికి వక మాసమందు చాయవచ్చును. వక మాసమందు చేయరాదను నిర్ణయము లేదు. తిథివార నక్షత్ర యోగకరణములు విచారించడమున్ను సుముహూర్త నిశ్చయములు లేవుగాని అయినప్పటికిన్ని జేష్ఠకనిష్ఠులైన వుభయులు యేకోదరులు వుంటే జేష్ఠుని కుమార్తె కనిష్ఠుని కుమారుడికైనా కనిష్ఠుని కుమార్తె జ్యేష్ఠునికైనా క్షేత్రప్రాధాన్యంచేసి మ్లేచ్ఛులు వివాహములు చేసినట్లుగా వీండ్లు చేసేదిలేదు. బీజమే ముఖ్యము. ఆలాగున

సంబంధీకులైన వారి చిన్నవాన్ని బొట్టెను యివ్వనిష్కర్పచేసి ఆయాడబొట్టె కలవారు నివాసం చేసుకువుండే స్థలానికి పెండ్లికుమారుని వెంట బెట్టుకువచ్చి మహోత్సవకాలము గన్ము ముఖ్యమైన బంధువులను పిలుచుకొని వుదయ కాలమందు గజము వలయమైన భూమిని చక్కగా అలికి తన్మధ్య రంగమునందు వాండ్లువట్టెతీరు అనగా బాణం నిలువపాతి తదగ్రభానిమందలి చాయ అడుగునవచ్చి నిలిచినప్పుడు అభిజితులగ్నము వేళను పెండ్లి కుమారుడైన చిన్నవానిచేత పెండ్లి కుమార్తెకు పాణిగ్రహణము చేయించి ఆ వుభయులను పాతివున్న తీర్క్కు ప్రదక్షిణము చేయించి ఆ తీర్క్కు యదుట కూర్చుండబెట్టి పెద్దలైనవారు పెద్దముత్తైదువులైన వారున్న కుంకుమతో అక్షతలు వేసి ఆ వధూవరుల శిరస్సులయందు దీవించ్చివుంతురు. తరువాత వచ్చినవారలు వాండ్లకు కలిగినంతలో అభీష్టపదార్థములు భోజనములు చేతురు. ఆ రాత్రియందే ఆ వధూవరులకు గర్భాధానముచేతురు. మరుదివసమున వచ్చిన బంధువులు అంతా భోజనాత్పూరమునందు కొందరు భోజనోత్తరమందు కొందరు యెవరెవరి నిజనివాసములకు వారు పంపకము తీసుకొనిపోదురు. తరువాతను ఆ స్త్రీ ప్రపంచరీతిగను పెన్నిమిటితో కాపురముచేస్తూ పక్షులను, మృగాదులను వేటలాడుకొని మరిన్ని పెన్నిమిటివల్ల సంపాదన అయిన భోజన పదార్థములను అనుభవించుకుంటూ వుండును. ఆ స్త్రీకి దైవ సంక్కల్పవశాత్తు వైధవ్యప్రాప్తము అయినట్లు అయితే తిరుగపెన్నిమింటి సోదరుడైన పురుషున్ని పూర్వోక్త ప్రకారముగానే వివాహము అయ్యేది గలదు. పెన్నిటికి సోదరుడైన పురుషుడు లేకవుంటే అన్య పురుషుణ్ణి వివాహం అవును. అందువల్ల పేరు మారుమనువు అని చెప్పుకుందురు. మరిన్ని కూడుకోవడము అని చెప్పుకొందురు. పురుషుని అయినా శైశవము విడిచి యవ్వనప్రాదుర్భావము అయిన వెనుక ఆ పురుషునికి వరించిన కన్యకకు పంచాంగ దినశుద్ధి శుభముహూర్తము అక్కరలేక పూర్వోక్త ప్రకారముగానే వివాహము చేతురు. తదారభ్యము ఆ వధూవరులు ప్రపంచరీతిని అన్యోన్యాను బంధములు కలిగి అనురాగత్వేన నటిస్తూ వుండురు.

ఆ పురుషుడైనవానికి సహజవృత్తి ధనుర్భాణములచేత మృగవధ పక్షివధ చేసేదే కాకుండా యింకొక వ్యావృత్తి కలదు. అది యెట్టిదంటే యీ నల్లమల



యందు అరణ్యమున సరములు కూర్చినటువంటి మధుసంగ్రహము చేసేది కలదు. అది యెటువలెనంటే కొండవేట్లను తేనెపేరులు పెట్టి వుంటున్నవి. అవి క్రిందనుంచి అంది తియ్యకూడదు. వేటిపైన యెక్కితే అక్కడికి దిగువను వుంటున్నది గన్ను అక్కడ నుంచి గ్రహించకూడదు. అందు సాధనిక వఖ దీర్ఘమైన వంశము శాఖయుక్తముగా తెచ్చిదాన్ని చివరను వఖ సూత్రము గట్టి అదిన్ని వఖ మృణ్మయపాత్ర అయినా లేకుంటే సొరకాయబుర్ర అయినా తీసుకొని యీ సాధనికలతో యిద్దరు పోవలసినవి. అందుకు యేకోదరులు వుభయులు పొయ్యేదిలేదు. ఎందుచేతనంటే వొకడు వేటుపైన త్రాడుపట్టుకు వుండగా వేటుక్రింద విడిచిన వంశకాష్టము వెంబడిన రెండోవాడు దిగిన తర్వాతను పైవాడు తనచేతిలోవున్న సూత్రమును చేధించి వేటకిందకు దిగినవాడు మధ్యరంగమునుంచి క్రిందపడి హతమైపోతే వాని కళత్రమును పైన వున్నవాడు పాణిగ్రహణము చేసుకొనే మర్యాద వుంటున్నది. గన్ను పైన చెప్పిన సాధనికలు తీసుని బావమరదులు అయినా లేకుంటే తండ్రి కొమాళ్ళు అయినా పోదురు. పోయిన వఖడు వేటపైన నిలిచివుంచి సూత్రంతాను పట్టుకొని వంశకాష్టం పెట్టు దిగువ మధ్యరంగాన్ని విరుచును. రెండోవాడు పాత్ర వఖ పుట్టికలో వుంచుకొని దాన్ని సూత్రము కట్టి పైన ఉన్న వాని చేతికి కొస అందించి తాను వెదురుజినెగె వెంబడినే వేట దిగువ మధ్య రంగ్గాన్ను అవరోహణచేసి అక్కడ వున్న సరమాలను లేసి ఆ వెరను వుండే మధుపాత్రలో నించి తాడు వంట కదిపినంతట ఆ సంజ్ఞ గ్రహించి పైన వున్నవాడు సూత్రంపట్టి వంశదండముపైకి ఆకర్షణ చేసుకున్నంతట దాని ఆస్పదముగా దిగువ వాడు పైకి యెక్కిపోవును. యీ ప్రకారము సంగ్రహించిన యందులో సమము నగరిన్ని సమము వాండ్రకున్ను యీ ప్రకారము నిర్ణయించుకొన్నదాన్ని కోరు అనె వాడికె. కళింగ మత్స్య మగధ దేశాలయందు సంగ్గోరు అనేవాడుక కలదు. ఈ చెంచువారి యొక్క స్వాంశము అనే సగబాలు జనపదములైన గ్రామాంతరములలోకి తీసుకొనిపోయి అపరంజి నాల్గు రూకల్కు మారె రూపాయి వక్కంటికి యిరువై నాల్గు నైదు నూర్లు యెత్తు అయిన కచ్చాశెరు పన్నెండు పరిమాణము కలిగిన ధడియము ప్రకారము విక్రయించుకొని వచ్చిన ద్రవ్యముతో కొంత

ద్రవ్యం నగర్కి పన్ను అని యిచ్చేది కలదు. అదిగ్గా యీ తేనె సంగ్రహము అయ్యే అరణ్యస్థలం కొంతకొంత యేయే పాలెగాండ్ల సీమకు సామీప్యమయి అణుకువుగా వుంటున్నదో ఆ పాలెగాండ్లకు కావలి అని ప్రతి సంవత్సరమున్ను కొంత పైకము యిచ్చేది కలదు. మిగిలిన ద్రవ్యము తాము అనుభవించుకొందురు. కొన్ని స్థలాలలోని దివాణమువారికి యిచ్చే నడతలేదు. అంతలోనే శ్రీ ఆహోబిల నారసింహదేవుని దీపారాధనకుగాను వీండ్లు యధాశక్త్యానుసారేణ కానుక యిచ్చేది కలదు. యిదిగ్గా ప్రతి సంవత్సరము నందు ఫాల్గుణ శుద్ధ ౧౫ శ్రీ నరసింహస్వామికి తిరునాళ్ల మహోత్సవముగన్ను అప్పుడు లగ్నము నాటికి స్వామి దేవాలయమునకు వచ్చి అమ్మవారు తమ ఆడుబిడ్డ అనే తాత్పర్యము చేత కల్యాణమునాడు శ్రీ అమ్మవారికి శ్రీ స్వామికి కానుక మధుపర్కములు, పసుపున్ను, కుంక్కుము, ధూపదీప నైవేద్యములు సహా తెచ్చి సమర్పించి తిరువాడ వుత్సవ దినములలో అక్కడనే వుండి తరువాత వారి నివాస స్థలాలుకు పోవుదురు.

శ్రీశైలంపైన వుండే చంచులు ఆ పర్వత సామీప్యము పడమర వుండే చంచులు శ్రీశైల వుత్సవంవేళ మార్గాన అక్కడక్కడ చౌకీ వుండేదిన్ని యాత్రవారు మనిషికి దుడ్డు యడ్డులు గుర్రాలు నాల్గుదబ్బులు యిచ్చేది. అది ఆ ప్రదేశమున పాణచౌకీగా వుండగా వచ్చినవారు పంచుకొనేది. యిదిగాక దివాణమువారు వఖవేళ రమ్మని వ్రాస్తే వీరు ధనుర్బాణాలు తీస్కొని అక్కడికి పోతే వారు భత్యము యిచ్చి కార్యానకు పంపిస్తే యుద్ధమున్ను చేసేది. జయప్రదము అయినట్లయితే వారికి తగిన బహుమానం యిచ్చేది. కొంత భూమి మాన్యమున్ను యిచ్చేది. ఆ భూమి వీరు సాగుచేయడం లేదు. రయితులు సాగుచేసి వారికి కలిగిన పాలు యిచ్చేది. చెంచులు కొందరు చోరత్వం చేత జనులును వుపాధిచేసి దోచేదిన్ని కలదు. అందుకు దివాణమువారు విని వార్ని తలకాయలు కొట్టిస్తూ వచ్చేది. దివాణవారు నివారించక వుండే వీరి వుపద్రవం మార్గస్తులకు చాలా అయ్యేది.

### 3. గ్రామాంతరములో భిక్ష వృత్తిగా వుండే దాసరి చెంచులయొక్క కైఫీయత్తు

జనపదములయందు వుండేటి బలిజవారు తెనుగులు గొల్లవారు బోయవారు యీ జాతములయందు పుట్టి వుండే వార్లలో శ్రీ నృసింహస్వామికి దాస్యము చేయవలెనని మనో నిశ్చయము కలిగిన వారలు శ్రీ ఆహోబిల స్థళమునకు అభిమానకర్తలయినటువంటి ఆహోబిల జియ్యంగారి సన్నిధానానకు పోయి దణ్ణము సమర్పించి మేము శ్రీ స్వామి దాసులమై వుండు కొనవలెననే తాత్పర్యం నిశ్చయమైనందున వచ్చినారము. మాయందు కృపాదృష్టి వుంచి చక్రాంక్కితం మొదలైన దాసచిహ్నములు కలుగ చేయవలసినదని చెప్పుకుంటే వారు విని దాసుణ్ణి అవుతానని వచ్చిన వాన్ని కుటుంబు యుక్తుడైనవాన్ని గంగలో స్నానముచేసి రమ్మని తప్త చక్రాంక్కితమున్ను మరిన్ని యేలిన వారి స్వరూపమును అనగా తిరుమణి శ్రీ చూర్ణములు వానియొక్క లలాట పట్టికయందు ధరింపజేతురు. అపుడు నృసింహదాసుడని వాన్ని నామధేయము చేస్తున్నారు. శ్రీ స్వామికి దాసుడనై గురుకటాక్షమునకు పాత్రత కలిగి వుండుకొమ్మని ఆజ్ఞాపింతురు. యీ ప్రకారముగా వార్కి సమాశ్రయణ మున్ను స్వరూపా ధికారమున్ను కటాక్షించిన సమయమునందు వాడు పకరూక అయినా అడ్డుగ అయినా శక్త్యానుసారేణ శ్రీ ఆహోబిలస్వామి సన్నిధిని దీపారాధనకుగాను యిచ్చును. తదుపరి వాన్ని జియ్యంగారి యాజ్ఞయేమంటే చెంచువేషము ధరించేటట్టు ఆజ్ఞయిస్తురు. ఆ వేషము యెట్టిది అంటేను శిరస్సున చక్రధరిపాగా చంద్రవంక బిరుదు అందుపైన మయూరఫించము...నెమలి గరి కిరీటము దాన్ని వుభయపార్శ్వలను జవ్వాజి...లలాట పట్టికయందు తిరుమణి శ్రీ చూర్ణములు, కంఠప్రదేశమున తులసి తావడములు కంచుకము వామ హస్తమునం జాఘంట దక్షణహస్తమునందు పిల్లనగ్రోవి సన్ననిరెండ్లు యినుపనార సములు వీపున బలుసు మట్టిడ్క మొలను దట్టి చల్లదము పాదమున అంటె యినపలుగులు వేసిన పావాలు యీ ప్రకారముగా వేషము ధరించుకొన్న వారలకు

చెంచుదాసరులు అని నామము. యిలాగంటి చెంచుదాసరులు పది యిరవై యేశిమంది కూడ్చి దానికి వక గుంపు అని పేరు. యిలాగంటి గుంపులో చేరిన జనాన్కు యజమానులు ఆవలు సమయగాడు అనేవాడు వఖడు దుయ్యం కొండేగాడు అనేవాడు వఖడు వుండును. వాని చేతిలోన వొఖ కొండికోల అనగా జియ్యంగారి ముద్రకోల అది యేమంటే రెండు గజాల పొడవు అయిదు అంగుళముల వలయము కలిగినది వంశదండము. ఆ దండమునకు అయిదు యినుప నాగవాసములు నాటి వుండును. నాగవాసము ౧ కి మూడేశయిన పరానిరెకలు (?) వేశి వుంటున్నవి. అలాగంటి దండమునకు కొండేకోల అనేనామము.

యా ప్రకారముగా గుంపులు కూడిన దాసుళ్లు వొక్కొకగుంపు వొక్కొక దేశాననుగురించి బిక్షాటనకు పోతున్నారు. ధారాపుత్రాదులతో కూడికొని వుండే కుటుంబ యుక్తముగానే పోదురు. గ్రామ ప్రతి గ్రామముయందును బ్రాహ్మణ క్షత్రియ గృహాలకుపోయి వారు యిచ్చిన ధాన్యమును మాత్రము బిక్ష తీసుకుందురు. విశేషించి యెవరైనా వస్త్రములు యిచ్చినట్లయితే జీర్ణ వస్త్రములను తీసికొందురు. శూద్రగృహాలయందునూ యిదే ప్రకారము తీసుకొందరు. వ్యాపారులైన తంతువాయుల గృహాలయందు వొక్కొక్క యింట ధాన్యమే బ్రాహ్మణ క్షత్రియ గృహాలయందు బిక్షతీసుకొన్నట్లుగా యధాసంభవము ప్రతిగ్రహింతురు. కొందరి యిండ్లను యింటికి వొక్కొక్క దుడ్డు ప్రకారము తీసుకుందురు. వైశ్య గృహాలయందు అంగడి వక్కంటికి దుడ్డు ప్రకారముగా తీసుకుందురు. ఆయంగడ్లవాండ్లు చెంచుదాసరులకు యిచ్చే మామూలు అంగడి ౧కి దుడ్డు ప్రకారముగా యివ్వకపోయిన పక్షమందు ఆ చెంచువారు బలుసుమట్టి తడక క్రిందవేసి అందుపైన వకడిని పండుకోబెట్టి వాని జిహ్వాయందు రెండు యినప నారసములు నాటి రక్తకండలు నాలుకపైన అగపర్తురు. మరిన్ని రెండు దవడలకు అడ్డముగా వఖ, నారసమువేస్తురు. యిదిగాక యినుప అలుగులు వేసిన పానాలు తొడిగిన్ని యీప్రకారముగా దారుణ కృత్యములు చేసినంతట అంగడి ౧ కి దుడ్డు ప్రకారముగా యిస్తున్నారు. బ్రహ్మణ క్షత్రియ వైశ్య శూద్ర గృహాల యందున్న మరిన్ని తంతువాయ కుంభకారక యిత్యాది కుల గృహాలయందున్న

దొరికిన స్థలాన ఆశనమున్ను అడిగి తీసుకుంటూ యీ ప్రకారము దేశము తిరుగుతూ వుందురు. ప్రతి సంవత్సరము ఫాల్గుణ మాసమందు శ్రీ ఆహోబిల జియ్యంగారి తట్టుననుంచి ముద్రకర్తఅయిన శ్రీ వైష్ణవ అయ్యవార్లు జియ్యంగారి మరాన్ని దాసులు అయిన వారు ప్రతి సంవత్సరమున్ను శ్రీ స్వామి దీపారాధనకు గాను జియ్యంగారి మరానుకు నప్పగించేకానుక కట్నము కొరకు దాసర్లను పిలిపించమని గుంపులకు యజమానులు అయిన సమయగాండ్లు అనేవార్కి ఆజ్ఞవేస్తున్నారు. తదాజ్ఞానుసారము దాసర్లను అందరిని ఆహోబిల స్థలానికి ముద్రకర్తలైన వారివద్దకి వెంటబెట్టుకురమ్మని సమయగాండ్లు అయిన యజమానులు కొండేకొలలు అనే జియ్యంగారి ముద్ర దండములు చాతపట్టుకు తిరిగేటి కొండికాండకు చెప్పుతున్నారు. కొండేకాండ్లు అయిన వారు ఆ గుంపులోచేర్చి దాసర్లు యేయేతట్టుకు సంచారముపోయివున్నప్పటికిన్ని వారివద్దకిపోయి జియ్యంగారి ముద్రకర్తలు ఆహోబిలాన్ని వచ్చి వున్నారు వారి ఆజ్ఞప్రకారము సమయగాడు ఆహోబిలాన్ని మిమ్మును తీసుకరమ్మని చెప్పినాడు. కాబట్టి మీరు రావలసినది అని చెప్పుతున్నాడు. ఆ యాజ్ఞ విశ్వసించి దాసరులు అంతా శ్రీ ఆహోబిల శ్రీ నరసింహస్వామి తిరుకళ్యాణమహోత్సవము నాటికి ఆహోబిలాన్ని చారవేస్తున్నారు. వొఖవేళ యెవడైనా ఆ దాసరులలో వొకానొకడు మూర్ఖంచేత తిరుగుబాటుచేసి ఆజ్ఞావ్యతిరిక్తుడై రాక వున్నట్లయితే వాన్ని ఆచార్యుల ఆజ్ఞయున్నది. ముద్రకర్తలైన యీ అయ్యవారులయొక్క సన్నిధానాన్ని వచ్చి వారి కటాక్షమునకు ప్రాప్తుడవు పర్యంతము యేలినవారి స్వభావము అనగా తిరుమణి శ్రీ చూర్ణములు యీ రెండు నీవు లలాటమునందు ధరించ పనిలేదు ధరించినట్టు అయితే శ్రీ స్వామిసన్నిధిని అపరాధమునకు ప్రాప్తుడవు అవుదువు అని కొండిగాడు చెప్పి పోతున్నాడు. యీప్రకారము నాల్గు గుంపుల యొక్క యజమానులు అయిన నలుగురు సమయగాండ్లుకు ఆజ్ఞాకర్తులైన కొండిగాండ్లు ఆ సమయగాని కొండిగానికి వశకర్తులైన గుంపులోచేరిన దాసరులు అంతా ముద్రకర్తఅయిన అయ్యవారి వద్ద ఆహోబిలాన్ని చేరుదురు. ఆజ్ఞాను సారముగా వశకర్తులై కొండిగాడు పిలువగా వచ్చిన దాసర్ల అందరిచేతను వారు దాసరి జనం ౧ కి యేడు ౧ కి పన్నెండ్లు దుడ్లకు మారె అపరంజి రూక ప్రకారము

మరాఘ్ని నిర్ణయంచేసుకొన్న కట్నము సమయగాని కొండెగాని ముఖాంత్రముగా ముద్రకర్తలు వసూలు చేసుకొని దాసర్లను తిరుగ దేశ సంచారనకు పొమ్మని ఆజ్ఞయిస్తున్నారు. ఆచార్యయాజ్ఞకు వ్యతిరిక్తముగా కొండిగాడు...గాని ముఖాంత్రముగా అపరాధియైన దాసరుని చేత మూడు రూకలు అయినా లేకుంటే రూక అయినా లేకుంటే అడ్డుగ అయినా లేకుంటే పాతిక అయినా అపరాధము తీసుకొని యికమీదటయినా గురు కటాక్షమునకు ప్రాప్తుడవు అయి వుండ్లుకొమ్మని బుద్ధిచెప్పి తిరుగ దేశసంచారమునకు పొమ్మని యాజ్ఞయిస్తున్నారు.

#### 4. అహోబిళం కైఫీయత్తు

బ్రహ్మాండ కృతమందు చతుర్థశ భువనములలో భూలోకమున మేరో దక్షిణ దిగ్భాగ్యా అభినవజంబూ ద్వీపమున దక్షిణ వారాశి సామీప్యమందు కన్నడ దేశము లియ్యిమైవుండే మధ్యరాష్ట్రమందు శ్రీశైలమునకు లియ్యిమైవుండే నల్లమల అనే పర్వతాలయందు శ్రీశైల క్షేత్రముకు దక్షిణ భాగమందు యెనిమిది ఆమడల దూరమున పూర్వకాలమందు గరుత్మంతుడు నృసింహుడు హిరణ్య కశిపుడు వధచేసినటువంటి శ్రీ స్వామి యొక్క నృసింహ కృతి చేవించవలెనని పైన చెప్పిన స్థలమందు వక పర్వతం మీదను మౌన నివాసుండై అనేక కాలము తపస్సుచేయగా మహా పురుషుండైన స్వామికి కటాక్షం వచ్చి ఆ గరుత్మంతుడు తపస్సు చేస్తూవున్న పర్వతాను యీశాస్య భాగమందు ౧||౦ పరువున్నర దూరమున వక గిరిద్వారమందు స్వామి నృసింహ కృతి నిలిచి వైన తెలియజేయుటకు దృష్టియందు.. సంజాత సాక్షాత్కరించి తాము నృసింహ కృతిని నిలిచిన గిరి గహ్య స్థలం గురుతుచెప్పగా ఆయన బహు సంతోషచిత్తుండై తపస్సు చాలించి ఆ గిరి గహ్యరమునకుపోయి సామాన్య జనులకు..దీక్షుడై వుండేటి మహా పురుషునియొక్క సత్యరూపమైన జ్వాలా నృసింహ కృతిని శేవించి అహోబిల బహుబిలమని సంస్మరించి దేవాభవదియ్య దివ్యమంగళ విగ్రహ సందర్శనంబునం కృతార్థుండనైతినని సంస్మరించి అనేక విధములుగా స్తోత్రములు చేశి పూజించెను గనుక ఈ దివ్య స్థలానకు అహోబిలం అనే పేరు సార్థకనామం ఆయను.



గరుత్మంతుడు తపస్సుచేసినటువంటి పర్వతము గరుడాచలం అని ప్రసిద్ధి పొందెను. ఆ ఆహోబిల స్థానమందు పూర్వకాలమున సత్యధర్మాలు జరిగే వ్యాళలలో ఆ గిరి గహ్వర సామీప్యమున అయినా పైనుంచి లోనికి వస్తే పైకి ధూమం కనిపించేదని జనులు ప్రసిద్ధిగా చెప్పుతున్నారు. అయితే యిప్పుడు కుటిలకాలము గన్ము అంతగా దృష్టాంతము కనుపించడంలేదు. యింతేకాకుండా మరి కొంతకాలము జరిగిన పిమ్మట ఆ మహాస్థళమందు మహా ఋషులు కొంత కాలము నివాసం చేసుకొని వుండి కలిసామీప్యమాయను గనుక యీలాగంటి మహా స్థళమందు పర్యాయంవల్ల సామాన్య జన పదములు కాగలవని తెలశ్నివారై ఆ ఋషులు ఆ గ్రామం వదలి వుత్తరం కురుభూములుకు లేచిపోయ్యేటప్పుడు పైన చెప్పిన జ్వాలా నృశింహగిరి గహ్వరములయందు కొన్ని శిలలువేలి ఆచ్ఛాదనలేచిపోయినారు.

యా సాంప్రదాయంవల్ల యీ ప్రాంతమైన భూమి నారసింహ క్షేత్రమని ప్రసిద్ధిగా చెప్పుకొబడుతున్నది. యిదిగాక ఋషికి ప్రాక్తనమైనటు వంటిన్ని వారు పూజించినటువంటిన్ని నవనారసింహస్థానాల యొక్క వివరము.

**శ్లోకము॥** జ్వాలాహోబిల మహాలలో క్రొడకరాంచ యోగానంది క్షేత్ర వటపావనేనవ... పైన చెప్పిన జ్వాలా నృశింహం గరుడాచలానకు యీశాన్య భాగం ౧॥౦ పరువు యిందుకు నైరుతి భాగమందు గురుద్రే గుహయందు ఆహోబిల నృశింహాలు. ౧ యిందుకు వుత్తర భాగమందు క్రోశెడు దూరమున మహాలోల నృశింహాలు యిందుకు దక్షిణ భాగమందు క్రోశెడు దూరమున క్రొది నృశింహాలు ౧ యిందుకు వాయవ్య భాగమందు మూడు పరువులమీదను కారంజీ నృశింహాలు ౧ యిందుకు రెండు పరువులమీదను భార్గ నృశింహాలు.

౧ యిందుకు పూర్వ భాగమందు మూడు పరువుల మీదను యోగానంద నృశింహాలు ౧ యిందుకు నైరుతి భాగమందు ఆరు పరువుల మీదను క్షేత్రవట నృశింహాలు ౧ యిందుకు పూర్వభాగమందు ఆమడ దూరమున పావనమెటి నృశింహాలు ౧ యీపై ఆహోబిల దేవాలయానకు యీశాన్య భాగమందు ౧॥౦ పరువు దూరమున కంబాలు కొండకు దక్షిణ పార్శ్వమున దిగువ

రాతిలో నీరుపుట్టి ఆ ప్రవాహం జ్వాలా నృశింహ స్థలమందు వుత్తరంవైపున గుడికి పైనుంచి దుమికి అక్కడి నుంచి కొంచెం దక్షిణ వైపుకు నడిచి అక్కడి నుంచి పశ్చిమాబిముఖమై గరుడాద్రిస్వామి కోవెలకు దక్షిణంవైపున వచ్చి బైరవకుండలో దుమికి అక్కడి నుంచి యిందుకు వాయవ్యభాగంగా నడిచి అక్కడ రెండు పాయలుగా విడి వఖపాయ కేవళి వాయవ్య భాగమందు పోయి పర్వతాలులో నిర్గమించి నివర్తి సంగమం కృష్ణలో కలుస్తాన్నది అని ప్రజలు చెప్పుతున్నారు గాని యిక్కడి నుంచి ఈ నది రెండోపాయ నైరుతి భాగానపోయి ఆలమూరు అనే గ్రామం వద్ద ప్రవహించి చాగలమట్టి అనే గ్రామం వద్ద పోయి వంక్కలో కలుస్తాన్నది.

యీ నది పేరు భవనాశిని అని పేరు నివర్తಿಸంగం వద్ద కలిసే భవనాశిని ...యిక్కడి నుంచి వుత్పత్తి అయిపోయినట్లుగా అగుపడేదిలేదు. ఆ భవనాశిని ఆత్మకూరి గ్రామమునకు తూర్పున నల్లమలలో వుత్పత్తిఅయి కృష్ణలో నివర్తి సంగమంలో కలుస్తాన్నది జనులు మాత్రం ఆహోబిలం వద్ద ఉత్పత్తిఅయి వస్తాన్నది అని వాడుతారుగాని ప్రత్యక్షం చూస్తే అగపడేది లేదు. ఆలమూరి వద్దకి వచ్చి అక్కడినిల్చి చాగలమట్టికి వచ్చే భవనాశిని కొండలో వచ్చేటప్పుడు కొంత దూరం నీరు అగుపడక కొంత దూరం నీరు అగుపడుతూవున్నది. యీ నీరువల్ల ఆలమూరు యాదాది యీ గ్రామములలో తమలపాకుల తోటలు వరిమళ్ళ పంట అవుతున్నది.

కలియుగములో హస్తినాపుర రాజధానియందు పరీక్షిత్తు యితని కుమారుడు జనమేజయుడు. యితనికి శతానీకుడు యితనికి అశ్వమేధత్తు యితని మహాక్షేమేంద్రుడు యితనికి రాజ నరేంద్రుడు యితనికి సోమేంద్రుడు యితనికి ఉత్తుంగభుజుడు యితనికి నందన చక్రవర్తి యితడు నందేలలోనుండి రాజ్యం చేస్తూవుండెను. విక్రమార్కుడు మొదలైన వారి యేలుబడిలో ఆహోబిల నృశింహ మహాదేవునికి మూలమూర్తులకు మాత్రం పూజాపునస్కారములు యదావిధిగాను నడుస్తూవుండేది.

తరువాత చాళుక్య వంశీకులైన జగదేకమల్ల, భువనేకమల్ల, త్రిభువనమల్ల రాజులు రాజ్యం చేయుచుండగానున్న దేవునికి యదావిధిగానే నడిపిస్తూ వచ్చిరి.

తరువాత గణపతిరాయల వారి ప్రభుత్వములోనున్న యథాను క్రమంగా నడుస్తూ వుండేది. తరువాత ప్రతాపరుద్ర దేవమహారాజు వోరుగంటి పట్టణమందు పృద్వీవీరాజ్యం చేయుచుండగా ఆహోబిలస్వామి యొక్క సన్నిధియందు వుత్సవ విగ్రహములు గొప్పవిగా పోయించెను అనిన్నీ గుళ్ళు, మంటపములకున్న కొన్ని పనులు చేయించినారని స్థళజ్ఞులు వాడుతున్నారు గాని శాసనం లేదు.

తరువాత విజయనగరశింహాసనాదీశ్వరుండైన బుక్కరాయలు కొన్ని దినములు ప్రభుత్వం చేశిరి. తరువాత అతని కుమారుడు హరిహరరాయలు రాజ్యం చేయుచుండగాను అద్దంకి నగర సింహాసనాదీశ్వరుండైన వేమారెడ్డి వారి బిరుదావళితో కూడా అక్షరములు శిథిలమైన శాసనం శ్రీశైల మల్లికార్జున దేవాలయం గర్భగుడి తూర్పు ద్వారానుకు యదురుగా మండపములో స్తంభానికి వుండే శాసనం సారాంశము.

శ్రీ పర్వతాహోబళ నిర్మాత సోపాన పంచారామపరిశేవిత గజఘంటి... ఘంటానాదకుండి ...క్రీడా వినోద శ్రీశైల త్రిపురాంతక ఆహోబిళ కాశి ప్రయాగ గయ సింధుగిరి కూర్మగిరి పురుషోత్తమాది పుణ్యస్థాన స్థాపితానేక సువర్ణ కలశ రజత హేమపాత్ర పల్లవ త్రినేత్ర నిత్య పరిపాలిత సత్యపల్లవాదిత్య దుర్మతచైరి వీర భయంక్రర బసవశంక్రర కలికాలబందిత బ్రహ్మకుండి కృష్ణవేణి గౌతమీ తీర దత్తానే కాగ్రహర అనేక పుణ్యక్షేత్ర సంపాదిత చతుర్వేదపార నిజభుజస్తంభ సంభృతి యశోమండన ప్రజాపరిచిత చతుర్విదోపాయ కేళాడిరాయ వరపుర పట్టణ మృత్యుంజయ అని రాశివున్నది. యీ హరిహరరాయలు ప్రభుత్వమేలు చుండగానే ఆహోబిల దేవాలయములో మండపం కట్టించి శాసనం వేయించినారు.

యీ హరహర దేవ మహారాయల కాలంలో దేవున్ని సర్వ మహోత్సవాలు నడిచేది. తరువాత యితని కుమారుడు ప్రౌడదేవరాయల కాలంలో యథా ప్రకారంగా నడిచేది. తదారభ్యం యీ రాజుల యొక్క వంశస్థల మన్వంతరములో యథానుక్రమంగా సమస్త మహోత్సవాలు జరుగుతూవుండేది.

తర్వాత శ్రీకృష్ణదేవ మహారాయలవారి ప్రభుత్వములో పూర్వమందు రాజులవల్ల పర్వతంపైనవుండే అహోబిలస్వామి దేవాలయానకు దిగువ వాయవ్య భాగమందు ౧ పరువుల మీదను దిగువ తిరుపతికి ప్రతినామధేయలైన పిన్న అహోబిళం ప్రహ్లాద వరదలు నృసింహారూపంబై వుండే స్వామికి గుడి ప్రాకార గోపుర మంటపం సరోవరం మొదలైనవి పూజా పునస్కారములు నడుస్తూవుండేవి. గన్ము ఆ స్థలానికి పైన వ్రాశ్చి కృష్ణదేవ మహారాయలు కళింగ దేశానకు దిగ్విజయార్థమై శ్రీ అహోబిలస్వామి యొక్క దర్శనార్థమై విజయంచేసి స్వామికి కొన్ని కానుక కట్నములు, అభరణములు యిచ్చి శాసనం దిగువ తిరుపతికి ప్రతినామధేయంబైన పిన్న అహోబిలములో పహ్లాదవరదులు దేవాలయ ద్వారానకు వుత్తరపువైపున వుండే శాసనం.

అహోబిల నృసింహ స్వదేవదేవస్య శాసనం స్వస్తిశ్రీ మన్మహారాజాధిరాజ రాజపరమేశ్వర మూరురాయరగండ అరిరాయ విభళ అష్టదిక్కు రాయ మనోభయంక్రర పూర్వ పచ్చిమ దక్షిణ సముద్రాధీశ్వర యవన రాజ్య స్థాపనాచార్య గజపతి దళ విభాశ శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీ వీరకృష్ణదేవ మహారాయలు పూర్వదిగ్విజయ యాత్రకు విచ్చేసి వుదయగిరి దుర్గమును సాధించి తిరుమల రాయ మహాపాత్రుణి పట్టుకొని వినుకొండ, బెల్లంకొండ, నాగార్జునకొండ, అద్దంకి, అమ్మనిబోలు, తంగెడ, కేతవరం మొదలైన గిరిదుర్గములు స్థళదుర్గాలున్న ఏక దాటిని గైకొని కొండవీటికి విచ్చేసి దుర్గం చుట్టు ..చప్పరాయిపెట్టి కోట పడతోయించి నాల్గు దిక్కులాను లగ్గులు విడిపించి దుర్గం తీసుకొని దుర్గం మీదనున్న ప్రతాపరుద్ర గజపతి మహారాయల కుమారుడు వీరభద్రరాయడు కొమార హంవీరపాత్రుని కొడుకు నరహరి దేవు శ్రీనాథరాజు రామరాజు కొడుకులు శ్రీపతిరాజులు ఉద్దండబానుడు జన్యావుల కేశవపాత్రుడు తుమ్మపాల చంద్ర మహాపాత్రుడు వీరు మొదలైన యలువభానుడు సామంతత్తలానున్న మన్నెవారిని జీవగ్రాహంగా పట్టుకొని వారికి అభయదానములున్న యిచ్చి దరణికోటకు విచ్చేసి అమరేశ్వర మహదేవుని సన్నిధిని తులా పురుష మహదానమున్న చేయ నవధరించి తమ దేవుని

ఇచ్చతోను మహదానాలు చేయించ నవధరించి తిరిగి విజయనగరానకు విచ్చేసి రత్నశింహాసనస్థుడై సామ్రాజ్యము చేయుచున్న మరి కళింగదేశ దిగ్విజయార్థమై విచ్చేస్తూ అహోబిలను వేంచేసి దేవుని దర్శించి స్వస్తిశ్రీ విజయాభ్యుదయ శాలివాహన శక వర్షంబులు ౧౪౭౦ (1470) అగునేటి యువ సంవత్సర పుష్య శుద్ధ ౧౫ శుక్రవారాన శ్రీ అహోబిల దేవునికి కంఠమాల ౧ పచ్చల నవజాలమణిక్యాల పతకం ౧ మాణిక్యాల కడియాలజోడు ౧ పగిడి పళ్ళం ౧ కానికే వెయ్యి వరహాలన్ను తమ దేవులు సమర్పించిన పతకం తకటున్ను సమర్పించి దేవర అమృతపడి నైవేద్యము అంగరంగ వైభవాలకున్ను చాగలమట్టి శీమలోని మద్దురు అనే గ్రామమున్ను సమర్పించిరి. యీ శేవ ఆచంద్రార్కస్థాయి అయి నడవవలెనని యిచ్చిన ధర్మ శాసనం అచ్యుతదేవ మహారాయల కాలమందు యథానుక్రమంగా స్వామికి మహోత్సవాలు జరిగినది.

తర్వాత సదాశివదేవ మహారాయలుగారు విజయనగరమందు రత్నశింహాసనారూఢులై వుండగాను కరణం అగస్త్యగోత్ర ఆశ్వలాయన సూత్రం రుక్ శాఖాధ్యాయులైన చంన్నమరసయ్య కుమారుడు బూమరుసు స్వామికి దుద్యోదనంత్త లిహేవరిమడి పింన్న అహోబిలం మరతు సహస్రనామ పూజచేసే వారికి వారుకొని తులసి తెచ్చి వారికిన్ని సహస్రనామాలు చెప్పెటి తిమ్మవర్ణులకు.. యీ ప్రకారం నడవగలదని శాలివాహన శకంగా ౧౪౬౬ (1466) అగునేటి క్రోధి సంవత్సర మాఘ శు దారపోశియిచ్చి పర్వతంపైన దేవాలయాన్ని పశ్చిమద్వారం ప్రాకారంలోను శాసనం వేయించినారు.

తర్వాత శాలివాహనశకం ౧౪౭౮ (1478) కీలక సంవత్సర చైత్ర శు ౧౫ లు సదాశివరాయలు రాజ్యపరిపాలన చేస్తూవుండగాను శ్రీ మన్మహా మండలేశ్వర ఆత్రేయగోత్ర పవిత్రుడైన సోమవంశాధీశ్వరుండైన నందేల శింగరయ్యగారి పౌత్రుడైన నరశింగయ్య దేవ మహారాజులుగారి పుత్రుండైన చిన్నవోబళయ్య దేవమహారాజులగారు తమ నాయంక్కరాన్ను సదాశివదేవ మహారాజులగారు పాలించి యిచ్చిన కొయలకుంట్ల శీమలోని జంబులదిన్నె అనే గ్రామం అహోబిలస్వామికి శృంగార తలిహేలు నడిచేటందుకు ధారపోశి యిచ్చి పైనవ్రాశిన దేవాలయ రంగ మంటపానికి యదురుగా శాసనం వేయించినారు.

తరువాత శాలివాహనశకం ౧౪౭౬.(1476) ప్రమాదిచ సంవత్సర శ్రావణ బ ౧౦లు సదాశివదేవ మహారాయలగారు విజయనగరమందు రత్నసింహాసనారూడుండై పృథ్వి సామ్రాజ్యము చేయుచుండగాను శ్రీ మన్మహా మండలేశ్వర కాస్యపగోత్ర ఆపస్తంబ సూత్ర యజుశ్శాఖాధ్యాయులైన సోమ వంశోద్భవులైన కురుచేటి తిమ్మరాజదేవ మహారాజులగారు పౌత్రులైన ఓబళరాజుగారి పుత్రులైన వెంకటాద్రి దేవ మహారాజులగారు పై అహోబిలం దిగువ అహోబిళం నందున పదహారు కంబాల మండపం కట్టించి శ్రీ స్వామికి నిధిమీది నుంచి దిగువ తిరుపతికి, దిగువ తిరుపతి నుంచి నిధి మీదికి వుత్సవ దినాలలో వేంచేసేటప్పుడు తాము కట్టించిన శిలామండపములో స్వామి వెంచేరి ఆరగించేటట్టు కట్టడచేరి ఆ మండపం వద్ద శాసనం వేయించినారు.

శాలివాహనశకం ౧౪౭౭ (1477) ఆనంద సంవత్సర మార్గశిర బ ౫ లు సదాశివదేవ మహారాయలు పృథ్వి సామ్రాజ్యము చేయుచుండగాను శ్రీమద్వేద మార్గ ప్రతిష్ఠాపనాచార్యులైన పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య సర్వస్వతంత్ర వుభయ వేదాంతాచార్యులైన శ్రీ పరాంకుశ శ్రీమాన్ శరగోప జియ్యంగారు శ్రీ అహోబిళ స్థానంవారున్న శ్రీ మన్మహా మండేశ్వర అళియరామపయ్యదేవ మహారాజుల వారి కార్యకర్తలైన హరిహరనాదుని పెద్దయ్యాను అధికం వారున్న ఆత్రేయగోత్రం ఆపస్తంభ సూత్రం యజుశ్శాఖాధ్యాయులైన సోమవంశోద్భవులైన శ్రీమన్మహా మండలేశ్వర రామరాజుల పెద్దకొండయ్య మహారాజుల వారి పౌత్రులు లుంన్న కొనేటి రాజయ్యవారి పుత్రుడు ఆవుబళ రాజాగారికి యిచ్చిన దశవందమాన్యం శ్రీ అహోబిళేశ్వరుల తిరువళియాటానకు చెల్లే ఆలమూరి గ్రామం పొలం అగు యీశాన్యభాగానను కానసముద్రానకు ప్రతినామమైన నారాయణపురం గ్రామం చెరువు కట్టించినందుకు పల్లెతూమేడు నేల పడకండ్ల గ్రామం పొలంలోను మాధవయ్యకుంట్ల స్థళానకు చేను పై చెరువుకు దశవందం దక్షిణ తూము కిందను మొదటికట్టను మడిమాన్ను అక్షరాల చేను రెండు పుట్లు మడి రెండు మరుతులున్న పొరుపడి దశవందంమడి మరుతులుకి మా ౧౦ మరతరు నడపగల వారము అని వ్రాయించిన శాసనం దిగువ అహోబిళంలో గోపుర ద్వారానకు లోతట్టున వున్నది.



శాలివాహనశకం ౧౪౭౭ (1477) ఆనంద సంవత్సరము మార్గశిర బ  
 ౫ లు సదాశివదేవ మహారాజులగారు పృథ్వి సామ్రాజ్యము చేయుచుండగాను  
 శ్రీ మద్వేదమార్గ ప్రతిష్ఠాపనాచార్యులైన పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య సర్వతంత్ర  
 స్వతంత్రులైన పుభయ వేదాంతాచార్యులైన శ్రీ పరాంకుశ శ్రీమాన్ శరగోప  
 జియ్యంగారు శ్రీ అహోబిళస్థానం వారున్ను శ్రీ మన్మహమండలేశ్వర అళియ  
 రామరాజయ్య దేవమహారాజులగారి కార్యకర్తలైన హరిహరనాదుని పెద్దిరాజున్ను  
 అధికం వారున్ను ఆత్రేయగోత్రం ఆపస్తంబ సూత్రం యజుశ్శాఖాధ్యాయులైన  
 సోమవంశోద్ధవులైన శ్రీ మన్మహమండలేశ్వర రామరాజు పెద్దకొండయ్యదేవ  
 మహారాజులగారి పౌత్రులున్ను కొనేటి రాజయ్య పుత్రుడు అవుబళయ్యగారికి  
 యిచ్చిన తిరుతోపు తిరునందన వనానకు యిచ్చిన క్రయ ధర్మశాసనం  
 క్రమమైట్లన్నను శ్రీ అహోబిళేశ్వరులకు చెల్లె ఆలమూరి గ్రామానకు గర్నెల  
 కాలువ స్థళం హనుమంతుని కోవిలకు తూర్పున మన్నారు కోవిలకు వుత్తర  
 భాగానను మీకు క్రయించిన తోటాన్ను చేనున్న కూడి ౫౧ కిన్ని మీచేతను  
 కొన్న రొట్టెం శ్రీ భాందారాన్ను ౫౦ అక్షరాలను గట్టి యాబై వరహాలు శ్రీ  
 బందారాన్ను చెల్లెను.

ఆ తిరునందనవనం తోట రూపుచేసి అహోబిళేశ్వరులకు వఖ పాలు  
 మీకు రెండుపాళ్ళ లెక్కను నడపగల వారము యీ క్రియ మీ పుత్రపౌత్ర పారం  
 పర్వంగాను ఆచంద్రార్కస్థాయిగాను నడపగల వారము అని పైన వ్రాసిన  
 శాసనాన వుత్తరంవైపున శాసనం వేయించినారు.

యీ ద్వారాన్ను వెలపల వుండే శాసనం శాలివాహనశకం ౧౪౭౯  
 (1479) అగునేటి మాఘ..సదాశివదేవ మహారాయల పృథ్వి సామ్రాజ్యము  
 చేయుచుండగాను శ్రీ పరాంకుశ శరగోపజియ్యంగారు ముద్రకర్త రామనుజ  
 జియ్యంగారున్ను అహోబిళస్థానంవారులన్ను శ్రీ మన్మహమండలేశ్వర రామరాజు  
 తిరుమల రాజయ్యదేవ మహారాజయ్యవారి కార్యకర్తలైన వుగ్గరియుంగారున్ను  
 పావబోయిన అప్పులున్ను విశ్వామిత్రగోత్రం ఆశ్వలాయన సూత్రం  
 రుక్ శాఖాధ్యాయులైన సూర్యవంశోద్ధవులైన శ్రీ మన్మహమండలేశ్వర పాదిరాజు

రామరాజు గారి పాత్రులున్న ఓబిళరాజుగారి పుత్రులు బిళరాజుగారికి యిచ్చిన క్రయధర్మశాసన క్రమమెట్లంన్నను శ్రీ అహోబిళేశ్వర దిగువతిరుపతి ప్రహ్లాద వరదులు వేంచేశివుండే దిగువ తిరుపతిని...తరువునమ్మాళ్వాల కోవిలలోను ఆళ్వాల ఆరగింపునకుగాను మేము నగరక్రయం యిచ్చిన మడికి నూరు వరహాలను మీరు శ్రీ అహోబిళేశ్వరులన్ శ్రీ భండారానికి చెల్లించిన రొట్టెం... అక్షరాలను ఆరునూరు వరహాలున్న మేము శ్రీ బండారాన్ని చెల్లించికొంటిమి గన్ను బొమ్మిరెడ్డి చెరువున క్రయంబుచ్చిన మడిపాత్రుణి చెరువు క్రింద చింతవి చెరువు వెనకను కామరసువారి కరణం బాచేపల్లి తిమ్మయ్య మాన్యానకు దక్షిణం ఆదిగాను కాశేవారి తేరుమాన్యం క్రయం యిచ్చిన మడిమ.. యీ ఆరు మరతులన్ మడింన్ని మీరు క్రయంపుచ్చుకొని ఆమడికోవిలకు సమర్పించి యిందువల్లన శ్రీ భండారానకు కట్టడచేసిన వడ్లు యేడు ౧ కి మరతు ౧ కి వడ్లు అక్షరాలను అయిదుపుట్ల వడ్లు లెట్టెను వచ్చే వడ్లు...ముప్పైపుట్ల వడ్లున్న శ్రీ భండారాన్ని.. వలన శ్రీ నమ్మాళ్వారులు ఆరగించిన ప్రసాదం పన్నిదు శ్రీ వైష్ణవులకు పెట్టి కట్టడ చేశినారు.

దిగువ అహోబిళం దేవాలయం వెలుపట వుత్తర భాగమందు చింతతోటలో బావివద్ద వుండే శాసనం శాలివాహనశకం ౧౪౦౦ (1400) అగునేటి కాళయుక్తి సంవత్సర ఆషాఢ బ ౬ లు సదాశివరాయలవారి కాలమందు శ్రీ శరగోప జియంగారి ముద్రకర్తలైన యంబేరుమానారుజియ్యంగారున్న అహోబిల స్థానంవారున్న శ్రీ మన్మహమండలేశ్వర రామరాజు తిరుమల రాజయ్య దేవమహారాజులయ్య వారి కార్యకర్తలైన సుగారుంన్న వాసబోయిని అప్పలున్న ఆత్రేయగోత్రం ఆపస్తంబు సూత్రం యజుశ్శాఖాద్యాయులైన సోమవంశోద్భవులైన శ్రీ మన్మహమండలేశ్వర రామరాజయ్య దేవమహారాజయ్యగారి పాత్రులున్న పెద్ద శ్రీ రంగరాజయ్య దేవమహారాజయ్య గారి పుత్రుడున్న తిరుమల రాజయ్య దేవమహారాజుల గారి కొమార్తె అచ్చమ్మగారి తిరునందన వనమునకు యిచ్చిన క్రయధర్మ శాసన క్రమమెట్లంన్నను.

శ్రీ అహోబిళేశ్వర్లకు చెల్లె హరిహరరాయపురమనే బొమ్మిరెడ్డి చెరువు గ్రామానను పాత్రుని చెరువు క్రింద జువులమడి స్థళం నుండి మరతు మా ౧

కి క్రయం యీ తిరునందనవనం రూపు చేసేవారు వర్షకాలమున జనం ౪ కాలాన ౮ కి యీ స్థళాననే మడి ౧ కి క్రయంగ ౧౦౦ (100) మాదిరెడ్డి చెరువు ౧౧ చేన్ముఖ 0110 కి క్రయం యాబై వరహాలున్ను వుభయం గ ౧౫౦ (150) అక్షరాలను యింన్నూటయాబై వరహాలు శ్రీ అహోబళేశ్వర్ల శ్రీ భండారాన్ను చెల్లస్తిగన్ను చెల్లించుకొని యీ ధర్మం పుత్రపౌత్రపారంపర్యంగాను ఆచంద్రార్కస్థాయిగాను నడపగలవారు.

దిగువ అహోబళ దేవాలయం వెలుపట దక్షిణ భాగాన ప్రాకారం వద్ద వున్న శాసనం శాలివాహనశకం ౧౪౭౧ (1471) శిద్ధార్తి సంవత్సర మాఘ బ ౫ లు శ్రీ పరాంకుశ జియ్యంగారి ముద్రకర్తలైన శ్రీ రామనుజ జియ్యంగారు స్థానంవారున్ను శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర తిమ్మరాజు తిరుమల రాజయ్యదేవ మహారాజులయ్యవారి కార్యకర్తలైన ఉగ్గరసుంగారు అధికం అప్పల నాయడున్ను మంగల నరసాజు తెప్పోజు వోబోజు గారికి యిచ్చిన శాసన క్రమెట్లున్నను ఆ మంగళ్లు బొమ్మిరెడ్డి చెరువు గ్రామంనను పన్ను పట్టుదుమని తిరుమల రాజయ్యగారికి వింన్నపంచేస్తే తిరుమలరాజయ్యగారు మీరు మాన్యం చేయమని అప్పన యిచ్చిరి గనుక పెద్దయ్యగారి ముఖాలత్రముగాను కాపులు అచ్చెందోమ్మరి పన్నులకు సర్వమాన్యయిస్తిమి అని వ్రాసి వున్నది.

దేవాలయాన్ను ఆగ్నేయ భాగమందు వెలుపట మంటపం వద్ద వుండే శాసనం శాలివాహనశకం ౧౪౭౨ (1472) రౌద్ర సంవత్సర పుష్య శు ౧౨ లు సదాశివరాయల కాలమందు శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర జరటూరి బిడ్డ రాజుగారి పౌత్రులు గోపరాజు పుత్రులు ఆత్రేయగోత్రం ఆపస్తంబ సూత్రం యజుశ్శాఖాధ్యాయులైన సోమవంశోద్భవుండై గోపినాథరాజుగారు దిగువ కోవెలకు ఆగ్నేయ భాగమందు తిరువీధిలో నాల్గు కంబాల శిలామంటపం కట్టించి స్వామి మహోత్సవ కాలానను ప్రహ్లాదవరదులు మనోహరాలు ఆరగింపు కట్టడచేసి శ్రీ భండారాన్ను న్నూరు ఘట్టి వరహాలు యిచ్చి రెండు మరుతులు వరిమడి శ్రీ బండారాన్ను క్రయంగా స్వామికి సమర్పించినారు.

రెండవ ప్రాకారం ద్వారానికి లోపలి తట్టున వుత్తరంగా వుండే శాసనం శాలివాహనశకం ౧౪౭౩ (1473) సంవత్సర ఆషాఢ బ ౫ లు సదాశివరాయల కాలమందు ఆత్రేయగోత్ర ఆపస్తంబ సూత్ర యజుశ్శాఖాధ్యాయులైన సోమ వంశోద్భవులైన శ్రీ మన్మహమండలేశ్వర రామరాజు పెద్ద కొండ్రాజుగారి పొత్తులైన కొనేటిరాజుగారి పుత్రుడు తిమ్మరాజుగారు తమకు సదాశివ రాయలుగారు నాయంక్కరానకు పాలించి యిచ్చిన తలముడిపి శీమలోని ముక్తిభోజన గ్రామంపై అహోబిళస్వామి దిగువ తిరుపతి ప్రహ్లాద వరదులుకున్న ఆరగించేటందుకు సమర్పించి ఈ గ్రామ లెక్కనకుగాను క్రయం రొట్టంగ ౪౮౧ (481) భవనాశినిలో...ధారపోశి సమర్పించు.

పై అహోబిళం నృసింహస్వామి పడమరద్వారంలో ప్రాకారం వద్ద వుండే శాసనం.

శాలివాహనశకం ౧౪౭౬ రుధిరోద్గారి సంవత్సర శ్రావణ బ ౩ లు సదాశివదేవ మహారాయల కాలమందు కాస్యపగోత్ర ఆపస్తంభ సూత్ర యజుశ్శాఖాధ్యాయులైన నాడూరి కేశయ్యగారి పొత్తుడైన బానయ్యగారి పుత్రుడైన వేదాద్రిభొట్ల వారు రామరాజయ్యగారు ధారా పూర్వకంగా యిచ్చి చాగలమర్రి శీమలోని వురుశిలపల్లె గ్రామం అహోబిళేశ్వరుంకు సమర్పించి ఆ గ్రామం లెట్టి ౧౫౦ (150) వరహాలలోను భోజనం పల్లె వెంకటయ్యగారికి ఆ క్షేత్రమున్ను వేలదండనాగయ్యకు ౧ ౫ క్షేత్రమున్ను వుభయంగ ౧౦ క్షేత్రముగా నిలచిన రొట్టంగ ౧౩౩ (133) శ్రీ అహోబిళేశ్వర నాయక తళిగెలకు సమర్పించిరి. దిగువ పిన్నఅహోబిళు గుడిలో గోపుర ద్వారమున్ను దక్షిణం చేరి వుండే శాసనం.

శాలివాహనశకం ౧౫౭౬ రుధిరోద్గారి సంవత్సర శ్రావణ బ ౩ శుక్రవారం సదాశివరాయల కాలములో ఆత్రేయగోత్ర ఆపస్తంభ సూత్రం యజుశ్శాఖాధ్యాయులైన శ్రీ మన్మహమండలేశ్వర రామరాజు పెద్ది కొండ్రాజయ్య దేవ మహారాజులగారి పొత్తుడు కొనేటియ్యదేవ మహారాజులగారి పుత్రుడైన కొనేటి అప్పబబరాజుగారు కొనకొండలశీమలోని కల్లుట్ల పల్లె గ్రామం ౧ కి గా ౨౩౦ రొట్టమున్ను మరిన్ని నిధిమీది అహోబిళేశ్వరులకు ఆరగింపు

పోలివట్టునుగాను పడకండ్ల దొరనిపాడు యింజెడు బయ్యపగూడూరు యీ గ్రామములో మాన్యం నిర్ణయించి యింజేటిలో శిలామండపం కట్టించి అందులో స్వామి వేంచేసి ఆరగించేటట్టు నిర్ణయించేసి కైంకర్యములు చేశినారు. యీ శాసనాన్ని వుత్తరంగా వుండే శాసనం.

శాలివాహనశకం ౧౪౭౬ (1476) రుధిరోద్ధారి సంవత్సర మాఘ శు ౧౫ లు సదాశివరాయల కాలములో యీ స్థలం స్థాపనాచార్యులైన శరగోప జియ్యంగారు భార్గవ నృశింహ్యుల త్రోవను తాము కట్టించిన కోనేటి వద్దను చైత్రమాసాన సాకువేట తిరుశాలలో శ్రీ స్వామి ఆరగింపులకు గాను ఘండికోటశీమలో లింగందిన్నెను నందేల తిమ్మరాజుగారు యిచ్చిన చేను... ఉభయం ఖ 010 స్వామికి సమర్పించిరి పైన అహోబిళ దేవాలయ రం మండపంలో వుండే శాసనం.

శాలివాహనశకం ౧౪౭౬ (1476) రుధిరోద్ధారి సంవత్సర మాఘ శు ౧౫ లు సదాశివరాయల దినాలలోను స్థలం స్థానాచార్యులైన శరగోప జియ్యంగారు కొండమీదను మరం కట్టించి శ్రీ స్వామికి నాల్గు కంబాల మంటపం కట్టించి....లును వుభయ తిరునాళ్లను నగరిమీదనుంచి దిగువకు వెంచేసేటప్పుడు దిగువనుంచి నగర్ని వేంచేసేటప్పుడు స్వామివారి వట్టు ఆరగించేటందు నిర్ణయించి తమకు నందేల చిన్నవోబన్నగారి కృష్ణమరాజుగారు ఘండికోట శీమలోని చిన్నకామెర్లను దానపత్రం వ్రాయించి యిచ్చిన చేను ఖ 0110 స్వామికి ధారపోసి యిచ్చిరి.

దిగువ పిన్న అహోబిళం దేవాలయ గోపుర ద్వారం ముందరవుండే శాసనం శాలివాహనశకం ౧౫౦౬ (1506) తారణ సంవత్సర వైశాఖ శు ౧౫ లు శ్రీ రంగరాయదేవ మహారాయలు పెనుగొండ దుర్గమందు పృథ్వీ సామ్రాజ్యము చేయుచుండగాను శ్రీ మద్వేదమార్గ ప్రతిష్ఠాపనాచార్య పరమహంస పరవ్రాజికాచార్య సర్వతంత్ర స్వతంత్ర వుభయ వేదాంతాచార్యులైన శ్రీమాన్ శరగోపజియ్యంగారి శ్రీ కార్యకర్తలైన వకుళాభరణ జియ్యం గారున్న శ్రీ రంగదేవ మహారాజులగారి కార్యకర్తలైన రాచప్పగారున్న అహోబిళస్థానం వారున్న

కాన్యపగోత్ర ఆపస్తంభసూత్ర యజుశ్శాధ్యాయులైన సూర్యవంశోద్భవులైన మూరురాయ బసవశంకర గుత్తిహానిబ్బర గండయరయురి పురాధీశ్వరులైన శ్రీ మన్మహమండలేశ్వర కొండ్రాజు తిమ్మరాజుగారి పౌత్రులైన తిమ్మన్నగారి పుత్రులైన వెంక్కటాజుదేవ మహారాజులగార్కి యిచ్చిన శిలాశాసన క్రమ మెట్లున్నను బహుదాన్య సంవత్సరాన యిభరామవారు హండేవార్ని కూర్చుకొని శీమఅంతా దొరాచొరాపెట్టి అహోబిలస్థళాన్కు వచ్చి అహోబిళం అంతా పాడుచేసి అహోబిలస్థళం అయిదు ఆరు ఇండ్లు తమ వశం చేసుక ఆక్రమించి నడుస్తువున్న నిమిత్తం శ్రీ అహోబిళేశ్వరలు సన్యాసం ప్రసాదించిన ఆది శరగోపజియ్యంగార్కి యేడో తరమైన శ్రీ పురుషోత్తమ ఆళ్వార్ ప్రతిష్ఠచేసి ముకుందదేవుచేత పూజగొని రామానుజ దర్శనోద్ధారకులైన శ్రీ పరాంకుశముని శిష్యులైనటువంటి శ్రీమాన్ శరగోపస్వామివారు స్థళం యీ తీరున అయిన నిమిత్తం శ్రీ రంగదేవ మహారాయల సముఖానతామ మనవిచేసి మీరు ఈ తీరున రత్నసింహాసనా రుఢులై వుండిన్ని మీ కులస్వామి అయిన అహోబిళేశ్వర స్థలం తరుష్కాకాంతమై వున్నది. వార్ని పోగొట్టి ఆ ప్రాంత్యమంతా సాధించి అహోబిలస్థళం జీర్ణోద్ధారం చేయవలెనని రాయలవారితోను ఆనతియియ్యగాను రాయలవారు తామె దండైత్తివచ్చి శీమ సాధించి యిచ్చెమని పయన సన్నాహం కాగా అందుకు అయ్యవారు ఆనతిచ్చిన వివరం.

వఖ యిభరామవారి నిమిత్తం మీరు రావద్దు శ్రీ అహోబిళేశ్వరుల స్వప్న ముఖాంతరాలను తమ నిజాదాసులైనటువంటి కొండ్రాజు వెంక్కటాజు తిరుమలరాజుగారు వున్నారు. వారిచేతనే కైంకర్యాలు అంతవట్టున్ను కొనను అవధరించమని అహోబిళేశ్వరు మాతో ఆనతి యిచ్చినారు. వారిన్ని మీరు అంతెవారిచేతనే సకల కైంకర్యాలు చేయించుకొనమని రాయలవారితోను ఆనతియియ్యగాను రాయలవారు అటువంటి నిజదాసులుగా అని సంతోషచిత్తులై రాయసపదున్ను పల్లకీన్ని కుంచకళాంజరిన్ని కనక పదకాలైనటువంటి దివ్యాభరణాలున్ను తమ ముద్ర మనుష్యుల చేతను అయ్యెవారి వెంట అంపగాను ఆ వెంక్కటాజు తిరుమల రాజుగారు యదురుగా వచ్చి అవి అంత వట్టున్ను శిరస్సున ప్రతిగ్రహించుకుని ఆక్షణమందే రథగజతురగపదాతులు మొదలైన



చతురంగ బలాలను కూర్చుకొని అయ్యవారిని ముందరబెట్టుక తాము అహోబళాన్ని కదలివచ్చి ఆయిభరాము వారికి సహాయం అయిన హండేవారు మొదలైన వారిని అందరిన్ని తిరుగొట్టి ఆ శీమ అంతా కట్టించ్చి అహోబళ జీర్ణోద్ధారంచేశి అయ్యవారిని అహోబళ స్థళాన నిలిపి అహోబళ స్థలం పుర్వాననంవలె ఇనుమడిచేసే నిమిత్తమై అయ్యవారు<sup>1</sup> అతి సంతోష చిత్తులై యీ ప్రకారం వారికి ప్రత్యుపకారం మున్ను చేయలేక అహోబళేశ్వరులకు నిజాదాసులుగన్ను మీకు అహోబళేశ్వరులు తిరువీధులు వెంచేశేటప్పుడు మీకు పరియవట్టమున్ను తీర్థమున్ను ప్రసాదమున్న శరగోపురమున్ను తలగే ప్రసాదమున్ను వగకు వక తిరుపన్నెరమున్ను ది ౧ కి చనుమానం గంధమున్ను మీ పుత్రపౌత్రపారంపర్యముగాను నడుపవలెనని రాయలవారి అనుమతిని స్థానాల వారిని గూర్చుకొని వెంక్కటాజుగారికి ప్రసాదించినారు గన్ను యీ పరివట్టం మొదలైన స్వామ్యం మీ పుత్రపౌత్రవారు పర్యంతమున్ను ఆచంద్రార్కస్థాయి అనుభవించగలవారని ప్రసాదించిన శిలాశాసనం.

యీ శాసనాన్ని చేరినట్టుగా వుండే శాసనం శాలివాహన శకం ౧౫౦౭ (1507) పార్ధివ సంవత్సర ఫాల్గుణ శు ౧౫ లు శ్రీ వీరవెంక్కటపతి మహాదేవ మహారాజులు పెనుగొండ దుర్గమందు పృథ్వి సాంబ్రాజ్యము చేయుచుండగాను కాస్యపగోత్రం ఆపస్తంబసూత్రం యజుశ్శాఖాధ్యాయులైన సూర్యవంశోద్భవులైన మూరురాయర బసవశంకరగుత్తహం నిబ్బర గండయరవూరి పురవరాదీశ్వరులైన శ్రీ మన్మహమండలేశ్వర కొండ్రాజు తిమ్మరాజుగారి పౌత్రులైన తిమ్మన్నగారి పుత్రులైన వెంక్కటాజు దేవచోడ మహారాజులుంగారు అహోబళేశ్వరుల తిరువళియాటానూరి చెల్లె గ్రామాలు బొమ్మిరెడ్డి చెర్వు ఆలమురుచిన్న భోజనం ముత్తలూరు జంబలదిన్నె వెంగళపల్లె ధ్యానకొమ్మదిన్నె పడకండ్ల నాగలవరూ లింగందిన్నె యీ గ్రామాలను శ్రీ రంగదేవ మహారాయలగారు తమ పాలించిన కావలి గ ౮౦ శ్రీ అహోబళేశ్వరులకు సమర్పించిరి అని వ్రాశి వున్నది.

యీ శాసనాన్ని వుత్తరంగా వుండే శాసనం శాలివాహనశకం ౧౫౩౧ (1531) అగునేటి సౌమ్య సంవత్సర జ్యేష్ఠ బ ౧౦ లు వీర వెంక్కటపతి

మహారాయలు పెనుగొండ దుర్గమందు పృద్వీ సామ్రాజ్యము చేయుచుండగాను స్వస్తిశ్రీ చతుర్ధశ భువనాదీశ్వర శ్రీ మదఖిలాండకోటి బ్రహ్మాండ నాయకులైన శ్రీ అహోబళ నారసృశింహ దేవుని దివ్య శ్రీ చరణారవిందముతో స్వామివారి దాసానుదాసులు స్వస్తి సమస్తాది ప్రశస్తి సహితులై సకలగుణ సంపన్నులైన శ్రీ నగర వాసవకన్యకాపర కృపాన్వితులైన శ్రీ భాస్కరాచార్య ఆశీర్వాద కృపా కటాక్షంబున పుత్రపౌత్రాభివంతులైన పెనుకొండ పురవరాదీశ్వరులైన గోకర్ణ సముద్భవులైన సప్తసందానాదీశ్వరులున్న షోడశమహదానవినోదులున్న సత్యహరిచంద్రులున్న వాచకధర్మలయులున్న నిత్యదాన చింతామణులైన స్థితాశేషనూ యేడుగురు నగరస్వాములకుంన్న పుణ్యముగాను మండిదిశెట్టి లింగయ కుమారుడు రుద్రయ్య దండము సమర్పించి కులంవారికి విన్నపంచేసి శ్రీ అహోబళేశ్వరులు దిగువ తిరుపతిని పెద్ద గోపురాన్ని బంగారు జల పొంక్కు కలశాలు యేడున్న వింజామరలు రెండున్న కలశంతో తెల్లపట్టు గోడుగున్ని సమర్పించినాము అని వ్రాశివున్నది. జ్వాలా నృశింహ కొండమీద గుంటపైన వుక్కు దీపస్తంభాలకువుండే శాసనములు యిందుల శాలివాహనశకం వెయ్యలేదు.

ప్రథమ కంబంమిది శాసనం క్రోధి సంవత్సర ఫాల్గుణ శు ౧౪ వెంక్కటప్ప కొమారుడు రామానాయుడు శ్రీ అహోబళేశ్వరులకు సమర్పించిన గరుడస్తంభం యిందు తూర్పు రెండవ కంభంపైన వుండే శాసనం పల్లి తాతినేని కొమారుడు వోబుళయ్య కొమారుడు యత్తిన కంభము యిందుకు తూర్పు మూడవ కంభంపైన వుండే శాసనం అక్కినబోయిని కొండప్ప యిదిగాక అహోబళ దేవాలయములో రెండు శాసనాలు వున్నవి. వాటిలో ప్రథమ భాగము శిథిలమైనది శక సంవత్సరాలు తెలియలేదు. యిక్కడ్కి శాసన సారాంశము సమాప్తము.

పై అహోబళమందున నారశింహయొక్క నున్న దిగువ అహోబళం ప్రహ్లాద నృశింహలయొక్క నున్న మూల విగ్రహాల వుత్సవ విగ్రహాల్కు లక్ష్మీదేవి విగ్రహాల్కు పూర్వపు రాజులు సమర్పించిన నవరత్నం ఖచితమైనది వ్యాభరణాలున్న సువర్ణ రజిత పాత్రలు మొదలైనవి విజయ నగరం బడేరామరాజుగర్ది అయినప్పుడు తరుప్పులవల్ల అపవారించబడిన విహతశేషం మిగిలిన కొంచెం

పాత్రలు మొదలైనవి వుండగా శాలివాహన శకం ౧౫౦౦ (1500) అగునేటి బహుదాన్య సంవత్సరమందు యిభరాము వారున్న హండేవారున్న అహోబళ స్థళాన్కు వచ్చినపుడు దోచుకపోయినారు. పోగా మిగిలిన శాలివాహన శకం ౧౫౦౧ (1501) అగునేటి సిద్ధార్థి సంవత్సరమందు కందనవోలి గోపాలరాజు వారి రాజ్యము తరుష్కా క్రాంతమైనపుడు బంగారు మలాముచేశిన వాహనాలు సహగాను బద్దలుకొట్టి తీసుకపోయినారు. యిదిగాక స్వామికి నడిచే గ్రామములు క్షేత్రాలు మొదలైనవి కొన్ని సర్కారు దాఖలు చేసుక కొన్ని నడుపుతూ వుండిరి.

యీ స్థళం చాగలమట్టి పరగణాలో వఖ సంమ్మతుగా నడుస్తు వుండెను. ఆ చాగలమట్టి స్థళాన్కు అధికారి అయిన కందనవోలు నవాబు వారికింద జరుగుతూ వుండగాను మునవరఖాను యేలుబడిలో శ్రీరంగపట్నం హైదర అల్లీఖాను తట్టునుంచి మీరసాహుబు అనేవాడు సైన్యములో కూడ వచ్చి కోట కందుకూరిమీదను యుద్ధమయ్యె సమయమందు యీ స్థళాన్కు వచ్చి స్వామికి కొన్ని నగలు వుండగాను అవన్ని దోచుకొనిపోయినారు. మిగిలినవి కొన్ని స్వామికి నడిచే మాన్యాలు వసత్ములుడ్డంగా మునవరఖానుడు సర్కారు దాఖలు చేసుకొనెను.

కుంపిణీ తాలుక ...గ్రామన్కుగాను సంవత్సరం ౧౧౦౦ (100) వరహాలు అలపుఖానుడు దేవునికి దిగువ అహోబిళం పైఅహోబిళం యీ రెండు స్థళాన్కు దేశాన్నుంచి వచ్చిన ప్రజలచేత జనం ౧ కి అయుదేశి ఆరేశి దుడ్లు యిదిగ్గా దేవున్ని కానికెలు తెస్తై అవన్ని హుండివుంచి సర్కారు దాఖలు చేసుకుంటూ వున్నారు గాని దేవునికి దేవుని కైంకర్యాలకు మాన్యాలు సహ నడపడంలేదు పై అహోబిళం దిగువ అహోబిళం యీ రెండు స్థళాలలో వుండే దేవాలయాలు పరిపాలనచేశే దొరలు లేరుగన్కు సిద్దిఅయి గర్భగుడి ప్రాకారం మాత్రవుంన్నది. చుట్టువుండే మండపాలు గోపురాలు శిథిలమై వున్నవి.

పూర్వం శ్రీ పరాంకుశ శ్రీమాన్ శరగోపజియ్యంగార్లు అని వడగల్ శ్రీ వైష్ణవ సంన్యాసులవారు వారిపై అహోబిళస్వామి పూజచేస్తే వుండే వాళ్ళు. యీ జియ్యంగార్లు కొందరు బ్రాంహ్మలుకున్న మరికొన్ని యితర వర్ణాలు

వారికిన్ని గురువులై వుండి యిప్పుడు ఆ పీఠం పరంపరా వుండే వారు కుంభకోణములో వున్న వారి ముఖాంతరముగా పాంచరాత్రులను వుంచి దేవునికిని పూజలు నడిపిస్తువున్నారు. జియ్యంగార్లు యీ స్థళంలో వుండి దేవుని పూజచేయడముకు వుండేటందుకు నివాస్పదమైవుండినందున వారు దేశ సంచారం చేశి కాలక్షేపం చేస్తున్నారు.

యిప్పుడు పై అహోబిళంలో వక పూజారి యిద్దరు శూద్రులు వుంటారు గాక తరచు జనం ఉత్సవదినాలుగాక యితర దినాలలో వుండడంలేదు. దిగువ అహోబిళంలో రెండు పూజారి బ్రాహ్మణ యిల్లు పది శూద్ర కొట్టాలు మాత్రం వున్నవి. యీపై అహోబిళ దేవాలయాన్ని యీశాన్య భాగమందు వేదాద్రి అనేటి యోగానందపేట మీదికి పొయ్యేమార్గంలో అమ్మవారి శ్రీ నృశింహుల దేవాలయాలు వున్నవి..

యిప్పుడు పై అహోబిళం గరుడాత్రి వద్ద వుండే నృశింహులకున్న దిగువ..అహోబిళం ప్రహ్లాద వరదులకున్న పూజస్తువున్నది పొల్లుణకు... మొదలు...వరకు పై పౌర్ణమికి దిగువ స్వామికి ఉత్సవాలు అవుతున్నవి. యీ పర్వతాల యందువుండే వృక్షములు ౧ చందనం స్వల్పం మావడి...అశ్వద్ధాలు ౧ పనస ౧ చామంతి యివన్ని యింకా అనేక జాతి వృక్షాలున్ను యిండ్లు కట్టడాన్ని పనికి వచ్చేవికలవు. యిదిగాక మూలికలు ఔషధములుకి వచ్చేవికలవు.

పక్షులు ౧ చవులపిల్లి ౧ తోడేళ్ళు ౧ ఉడుములు ౧ ఎద్దులు ౧ జింకలు ౧ అడివి గొర్రెలు ౧ వానరలు ౧ శివంగులు యివి మొదట్ను అనేక మృగ జాతులు కలవు.

యీ పర్వతాలలో చంచువాండ్లు వున్నారు. వారియొక్క నడతలు యేమంటే అరణ్య మధ్యమందు వెదురుపొదలు ఆసరా చేసుక చింన్నవి పర్ణశాలలు వేసుకొని అందలో నివాసం చేసుకొని వుండేవి. అడివి మృగాలు లేళ్ళు, దుప్పలు, కుందేళ్ళు, చవుల పిల్లులు యివి మొదలైన మృగాలను ధనుర్బాణాలవల్లను వధయించి భుజించేది. యిదిగ్గా తెనె యింజేటి గడ్డలు భక్షించేది. తేనెతెచ్చి అమ్ముకొనేది వీరు గింజలు దొరికితే భక్షించేది. లేకుంటే

తేనె యింజేటి గడ్డలు, ఫలాలు, మృగాలు భక్షించేది. వీరు బట్టలు కట్టేది వీరు ధరించే ఆయుధాలు ధనుర్భాణము సురకత్తుల వుంచేది కలవు. వీరు వూళ్లోకి రావడం లేదు. పుత్రవ కాలంలో యోగానంద పిట్లకు వచ్చి స్వామి దర్శనంచేసేది. వీరి భాషలు వేరు. యిదిగాక రెండో చెంచులు సాధారణంగా వుండేవారు. గ్రామముల వద్ద యిండ్లు కట్టుక గ్రామంలో భిక్షుకలో జీవించేది వీరు దనుర్భాణాలు తుపాకి కత్తులు వుంచేది. వీరు గ్రామాన్ని భిక్షాన్ని వచ్చేటప్పుడు జొగంట్టా తపట్లు ఝుండా,... పిల్లనగ్రోవి, పసుపుబట్టలు, పాగచుట్టుకొని దానిపైన నమలిగర వుంచే. కోమటివాండ్లు గొల్లులు వీరు ముఖమైన వారు గన్ను వారు యేమైన యిస్తారు కడ్రవర్ణాలవారు భిక్షమాత్రం వేస్తారు.

యానాదులు అనే వాండ్లు యిదే అరణ్యములో కుటీరములు వేసుకొని అడివి నుంచి తేనె, వెదురు కర్రలు, నెమలి పెట్టలు, వెదురుబియ్యం, వెదురు ఉప్పు, ఇదే వైద్యశాస్త్రమందు తవక్షిర అని పేరు యీ వెదురు ఉప్పు అయ్యేది యేలాగున అంటే ఎదురుగనిలో పుట్టేది. యివి తెచ్చి గ్రామములో అమ్మి ముదుగు గుడ్డలు వక్కులు, పొగాకు, రాగులు, జొన్నలు యివి తీసుకొని పొయ్యేది. వీరున్న మృగాలు వధియించి భక్షించేది కలదు. వీరు పట్టే ఆయుధాలు దనుర్భాణమున్న చెట్లు నరికే కత్తుల తుపాకి సురకత్తులు, విండ్లు అడివిలో పర్ణశాలలో వుండగా నక్కకూత గనుక వినినట్లు ఆయినా ఆ స్థలం విడ్చి రెండవ స్థలాలలో గుడిశలు వేసుక వుండేవారు. వీండ్లు బట్టలు కట్టేది వీరు మాట్లాడేది తెనుగుమాటలే గాని స్వల్పం భేదంగా వుండేవి.

## 5. పుట్టుపాపల యొక్క కైఫియత్తు

యీ పర్వతమందు పుట్టుపాపలు అనే మనుష్యులు వఖటిన్నర గజం పొడుగువారు సదా కొండవడిలో నివాసం చేసుకవుండేది. వస్త్రాలు కట్టండంలేదు. స్త్రీ పురుషులు నిర్వాణంగానే వుండేది. వీండ్లకు ఆహారం స్వల్పం. జంతువులు, మృగాలు, ఫలాలు, తేనె, యింజేటిగడ్డలు, మాంసాలు మొదలైనవి పచ్చి తినేదిగాని పక్వంచేయడాన్ని తెలియదు. వీరు మనుష్యులను హఠాత్తుగా చూచినట్టాయన బహు త్వరగా పారిపోయేది. యితర మనుష్యులు

సంచరించేంటువంటి స్థళాలకు రావటంలేదు. నలభై యేండ్లకు మునుపు ముత్యాలపాటిపాళెగాడైన రంగప్పనాయ..పుట్టిపాపలు అనే వాండ్లను చంచులలో చెప్పి యిద్దరిని పట్టి తెప్పిస్తే అందులో వఖడు మరునాడే చచ్చెను. వాండ్లు యీ మాటలే తెలియవు. రెండవవాన్ని మళ్లీ పర్వతంలోనే విడ్చిపెట్టించినాడు.

యీ పుట్టపాపలు అనే వాండ్లకు ఆయుదాలు లేవు. మృగాలను రాతిలో నరికి పచ్చిమాంసమే భక్షించేది. వీరు వకనాడు వఖవ్యాళ అడ్విచంచుల దృష్టిన పడేది కలరు. అప్పుడు ఆ పుట్టపాపలు పారిపోతూవున్నారు. వీరు వుండే స్థళం పర్వతాలయందు దట్టమైన అరణ్యమందు జాగ్రత్త స్థళాలలో వుండేది గన్ను యితర జనులికి కష్టసాధ్యం మీదనుకొని సాధారణంగా కనుపడడం లేదు.

పన్నెండు సంవత్సరములకు మునుపు యిప్పటికి నలుగురు పురుషులు ప్రమాణం పొడుగు అంత కలిగిన వున్నతము యజ్ఞోపవీతధారి ఆజాను పంయంతమైన జటాదారి యీలాగంటి మహాపురుషుడు అహోబిళ పర్వతాన్నుంచి చాంగలమట్టి గ్రామములో స్మార్డులు వనం నృశింహ శాస్త్రులు వారియింట యదుటికి మధ్యాన్న సమయమందు ద్వారం వెలపట అర ఘడియ నిలిచి తరువాత వాకిటిలోకి వచ్చి ఆశనము కావలెనన్న సంజ్ఞగా హస్తంతో అగుపరచగా ఆ ఇంటి బ్రాహ్మలు ఆవిత్రమైన మూడు కబగోలు గొప్ప తాటికాయలు అంతెని కలశాలు నోటికి అందియ్యగా భక్షించి మళ్ళి అడిగి రెండు సార్లు మంచినీళ్ళు పానంచేసి అహోబిళ స్థళాన్ని పోతువుండగా నృశింహ శాస్త్రులు వెంటబడి కొంతదూరం పోతువుండగా మెట్టుపల్లి అనే గ్రామం అవతల చెరువుగట్టు దాటి ఆ మహా పురుషులు ముందరకు వెగినాడు.

యీ నృశింహశాస్త్రులున్ చెర్వుకట్టకు వెనుకవైపున వున్నడు యితడు కట్టపైన యక్కగాను ఆ మహాపురుషుడు అగపడలేదు. యీ ప్రకారం స్థళజ్ఞుల చెప్పుతున్నారు. యీ స్థళాన్ని చతుర్దికుల నుండి వచ్చి మార్గాలు పూర్వభాగమందు స్వామిప్యముతోనే జ్యోతి కనవదాని అవతలా రెండు ఆమడ దూరమునకు పొరుమామిళ్ళ.

## 6. కందనపూలు కైఫీయత్తు (కర్నూలు జిల్లా కైఫీయత్తు)

కందనవోలు తాలూకా కైఫీయత్తులో నందన చక్రవర్తి అనేరాజు యోగమార్గము ర నిత్యం గంగా స్నానం చేస్తూవుండగా అతని భార్య వెంట వస్తానని చెప్పినందున ఆమ్య గంగా స్నానమునకు పోయిన యెడల రజస్వల అయినందున ఆ దోషం నివర్తిచే బ్రాహ్మలకు శకం ౯౮౦ (980) అగు విశంచి సంవత్సరము చైత్ర బ ౩౦ నాడు గ్రామం విడిచినాడనిన్ని నందరాజు వద్ద దానం తీసుకుంన్న వారికి నందవరీకులనే నామము కలిగినది.

అభినవ జంబుద్వీపభరత ఖండమునందు దక్షిణవారాశి సామీప్యమున కర్నాటక దేశమున లియ్యమైవుండేటి ఆ శేషాచలము అనే పర్వతము యొక్క ఆదిభాగము యెందు శ్రీ భ్రమరాంబికా మనోహరుండైనటువంటిన్ని ఆవిశ్వర్య కరుడైనటువంటిన్ని యీశ్వరుడు లింగాకృతిగా అవతరించిన కారణం ఆ పర్వతమునకు శ్రీశైలం అని వాడికె అయినది. యీశ్వరునికి మల్లిఖార్జున దేవుడు అని ప్రసిద్ధి పొందినది. యీలాగంటి శ్రీశైలమునకు పశ్చిమ భాగమునందు యీ యెనిమిది ఆమడ దూరమున పూర్వాభిముఖమై ప్రవహించె తుంగభద్రానదీ తీరమున దక్షిణ భాగం పశ్చిమం కన్నడ దేశమునుంచి వచ్చి అఘహరి అనే నది తుంగభద్రానదితో సంగమము అయిన స్థళానకు పశ్చిమం అరపరుగు దూరాన పూర్వమున ఋషి ప్రతిష్ఠితంబైన కుంచ్చపాటి కలేశ్వరుని శివాలయం కలదు. యిందుకు ఆగ్నేయం ఆరు ఆమడ దూరమున నంద్యాల అనే పట్టణమందు నందన చక్రవర్తి అనే రాజు నంద్యాల రాజధానిగాను రాజ్యం యేలుతూవుండి యితడు యొగవాగములచేత నిత్యం గంగాస్నానముకుపోతూ వుండేవాడు. ఒకనాటి సమయమందు యితడు ప్రతినిత్యం గంగకుపోయ్యే అర్థం పట్టపు భార్యకు తెలశినేనున్న వెంబడిగావస్తానని బలవత్కారంచేశినంతట భార్యకును వెంబడి పిలిపించుకుని పోయివచ్చేవాడు. యీలాగున జరగుతూ వుండగాను వకనాడు రాజు భార్యాసమేతంగా కాశీకిపోయివుండినంతట భార్య రజస్సురాలు అయినది గనుక రాజుకు యొగవాగములుతో రావడాన్ని అసందర్భం అయి అచ్చట బ్రాహ్మణోత్తముంను ప్రార్థనశాయగా వారు తమయొక్క



యోగవాగములు సాగించినందున అప్పుడు ఆ బ్రాహ్మణులకు తాను యేలే రాజ్యమందు నందనవనం అనే గ్రామము అగ్రహారంగా ధారవోశి అక్కడ వున్న రాజేశ్వర అమ్మవారి సాక్షిగా దత్తముచేసి తాను నంద్యాల ప్రవేశించి మరికొన్ని దినములకు కాశీదేశములో క్షామదశ సంభవించినందున ఆ బ్రాహ్మణులు రాజు వద్దకి వచ్చి లోగడ నడచిన సంగతులు యరుకశాయగా అదే ప్రకారం నందవరగ్రామం బ్రాహ్మణులకు అగ్రహారములు యిచ్చినందున వారి వెంబడి కాశీ నుంచి వచ్చిన చౌడేశ్వర అమ్మవారు నందవరంలోకి నిలిచినందున అందుకు చౌడేశ్వరనందివరం అని నామాభిదానము కలిగినది. యిదీగాక చాకరాజు వేముల గ్రామమున్ను యిచ్చెను. ప్రతి గ్రామం చేశినవారు పదమూడు గొత్రాలవారుయే నూరు యిండ్లవారు యీ రాజు ధారవోశి యిచ్చినందుకు ॥శ్లోకం॥ పూమెభరంద్ర సంఖ్యా బైవ్యేతితేస్మి కకాయుగే. అభిషిక్తస్యవిప్రే భూనిమో నందపురం ౯౮ అగునేటి విశంబి సంవత్సర చైత్ర ౩౦ నాడు సూర్యోపరాగ పుణ్యకాలమందు కాశీతులోను మణికర్నికా తీరమందు ధారవోశి యిచ్చెను. ప్రతి గ్రామం నందన రాజుచేత చేశినవారికి నందవరీకులనే నామము కలిగినది యీ అగ్రహారం యిచ్చినది నందవరీకుల దండకెకవిలలో వాసివున్నది. యీరాజు నాడెపైన వ్రాశిన తంగభద్ర అఘహరి నది సంగమమునకు పశ్చిమం కల్వేశ్వరుని దేవాలయం జీర్ణోద్ధారం చేయించి అక్కడ కొంత భూమిన్ని యిచ్చినందున పరియాయం వల్ల అక్కడ జనులు చేరి కల్లూరు అనే గ్రామంనెగడి వుండెను. శ్రీశైలం సామీప్యమందలి నెగడి గ్రామములు శ్రీశైలం మల్లికార్జునునకు చెల్లుతూ వుండెను.

తరువాత పల్లవాదీశ్వరుడనే రాజు రాజ్యం యేలుతూ వుండి కడప వద్ద పినాకినీ నదికి దక్షిణంవుండే చన్నూరు అనే గ్రామం యీ రాజు కలియుగం రెండు వేలయేండ్లు అయ్యి తరువాత కట్టించెను. యిందుకు దృష్టాంతరం చన్నూరి గ్రామస్తులు వాడుకునేది. ॥శ్లోకం॥ కలియుగ ద్విసహస్రాణి పెన్నా తీరెచ దక్షణే తటాక గ్రామనామ్నానయపల్లవాధిశ నిర్మితం. యీ గ్రామాన్ను చన్నూరు అని నామం కలగడానకు కారణం. యీ రాజు చెర్వు ముందుగా తొవ్వించి అటు తరువాత గ్రామం కట్టించినందున చెర్వునూరు అని నామం కలిగి పిమ్మట చెన్నూరు అని వాడుక అయినది.

యీ రాజు కెత్రిలోచన పల్లవరాజు అనిన్ని పేరు. యితడు జంబులమడ్లు తాలూకు పెద్ద ముడియం అనే గ్రామం లోగడ యీరాజు తన పురుతోత్రియోచన పురమనే గ్రామం కట్టించి నందవరీకులకు సర్వగ్రాహారంగా యిచ్చెను. యిందుకు నందవరీకుల కవితెలో వుండే ||శ్లోకం|| వ్యూంమాబ్ది బాణచంద్రాచ్ఛవ్యేతితెస్మిన్ కాయుగే. తిలోచన మహారాజ త్రిలోచనపురం దదౌ అని వ్రాశి వున్నది. యిందుకు నందవరీకులు కవితె తప్ప రెండో స్థళంలో యీ సంవత్సరములకు దృష్టాంతరం అగపడలేదు. తరువాత చాళుక్య వంశీకులైన రాజులు కళ్యాణ పట్టణమందు రాజ్యం శేయుచుండగాను యీదేశంలో శ్రీశైలానకు నడిచే గ్రామములు నడిపిస్తూ వుండిరి.

యీ దేశం యేలిన రాజులు తరువాత వెలిగోడు గ్రామాన్ని తూర్పు నాల్గు పరువుల దూరమున కొండ దిగువ పూర్వం శ్రీ రాముడు లంకనుంచి అయోధ్యా పట్నానకు విజయం చేశెటప్పుడు పైన చెప్పిన కొండ దిగువ స్థళమందు మార్గములో ప్రోక్తంగా లింగ ప్రతిష్ఠలు చేస్తూ యిక్కడనున్న లింగ ప్రతిష్ఠచేశినది పదకొండో లింగము గనుక ఆ క్షేత్రం రుద్రకోటి స్థళమని ఆ లింగాన్ని రుద్రకోటి మల్లిఖార్జునస్వామి అని నామము కలిగెను. తరువాత అలనందన చక్రవర్తి రుద్రకోటి మల్లికార్జునునికి గుడి కట్టించిన శాలివాహన శకవరుషంబులు ౭౦౦ (700) అగునేటి కాళయుక్తి సంవత్సరము మాఘ శు ౨ లు తాలూకా బొంట్లవరం పొలెపల్లె మొదలైన గ్రామములకు శ్రీవత్స గోత్రం ఆశ్వలాయన సూత్రం రుక శాఖాధ్యాయులైన శింగనాథ వొడయలు శీమా నిర్మయం చేశినారు.

౫ తరువాత శాలివాహన శకవరుషంబులు ౮౯౨ (892) ప్రయోదూత సంవత్సరము శు ౨ లు గంగనాథ వొడయల శిష్యుడు శింగనాథవొడయలు రుద్రకొడుకు చెల్లె సురుట మొదలైన గ్రామములకు శీమారత్నయం వలయంగా అష్టదిక్కులయందున్న రాయి శాసనములు వేయించినాడు.

యీ రుద్రకోటిస్థళం వృత్తాంతం వెలుగోడు గ్రామ కరణాల కవితెలో వ్రాశివున్నది. రుద్రకోటి అనే స్థళం యిప్పుడు పాడుఅయి అరణ్యం బలశివున్నది.

౬ తరువాత ఆ జాతి వీరశైవశాంతి భిక్షావృత్తి అనే జంగాల గురువు శ్రీశైలమందు జంగాల మఠానకు అధిపతి అయి శ్రీశైల మల్లికార్జునునికి చెల్లె గ్రామములు విచారణ చేస్తూ వుండేవాడు నాగేశ్వరం అనే గ్రామం చాలా దినముల నుంచి ఖలమైయుండగా అవి కట్టించి పొలిమేర నిర్ణయం చేశినది శాలివాహన శక వరుషంబులు ౯౫౭ (957) అగునేటి యవ సంవత్సరము ఆశ్వీజ శు ౧౦ లు యీ గ్రామానకు యిప్పుడు యిటికాల అని వాడుతున్నారు. యివి గ్రామం కవితెలో వ్రాశి వున్నది.

అంతట పైన వ్రాసిన చాళుక్య వంశీకులైన వారు తుంగభద్రా నదీతీరమున వుండే పైన వ్రాసిన కల్లూరు గ్రామముకున్న తుంగభద్రా నదికిన్ని వుత్తరం నాలుగు పరువుల దూరమున ఆలంపురిలోనున్న యీశ్వర దేవాలయం కట్టించినాడు. ఆలంపూరి క్షేత్రమందు దేవాలయం కట్టించినప్పుడు తుంగభద్రాకు దక్షిణం ప్రాంత్యము నుంచి రాళ్లబండ్లమీద తోలుక పూయ్యెటప్పుడు పైనవ్రాసిన కల్లూరు గ్రామాన్ను తూర్పు అరపరువు దూరాన అగహరి తుంగభద్రాసంగమ స్థలాన్ను పశ్చిమం రాళ్లతోలే బండ్లకు కందెన వేశెటందుకు వక గాండ్లవాడు అక్కడ గానుగ చేసుకుని కాపురంగా వుండి వచ్చే పొయ్యే బండ్లకు కందన పోస్తు బరువుపొయ్యే బండ్లకు బండికి వకరాయి ప్రకారం తీసుకుంటూ ఆ రాళ్లతో అక్కడ వక బురుజు కట్టించినాడట. అటు పిమ్మట కొందరు వడ్డేవాల్లు చేరిరి. వారి తరువాత నాల్గు యిండ్ల కాపులు యిద్దరు కోమట్లు చేరిరి. గనుక ప్రథమం గాండ్లవాడు కందెనవోలు వేసుకోవడం ప్రారంభం అయినది గనుక ఆ పల్లె కందనవ్రోలిపల్లె అని వాడుకఅయి ఆ పల్లె కల్లూరి గ్రామానకు గ్రామ గ్రాశి పల్లెగా చెల్లుతూ వుండి మరికొన్ని దినములకు ఆ గాండ్లవాడు ప్రభలుడై ఆ పల్లెలో కాపులు మొదలైన వారిని కూర్చి తాను చుట్టూ వుండే అడవి నరికించి భూమి సాగుచేయించి గ్రామం నింపుచేశి తాను పల్లె ముఖ్యస్తుడైన గరివారి ఆజ్ఞతో వుండి నడుచుకుంటూ జనులుకున్న మంచివాడనిపించుకుని అక్కడనే వుండెను.

౮ తరువాత కళికాళిచోళ మహారాజు రాజ్యం చేశెను.....వుండెను. ఆ పల్లెలో ఆ గాండ్లవాడు వక శివాలయమున్ను వక శక్తిదేవళమున్ను కట్టించెను.

యిదిగాక యిప్పుడు శిద్ధాపురం గ్రామం వుండే స్థలంలో పూర్వమందు రసశిద్ధులు కొందరు వుండి ఆ గ్రామం బలిష్ఠమైన పిమ్మట అక్కడ శిద్ధులు వుండడమునకు సింహ్యము లేక ఆ గ్రామం విడిచి అరణ్యమధ్యమందు నిలిచి అక్కడ వక వసతి వుండనందుచాత అక్కడ వక పల్లె నిర్మాణం చేసుకు వుండవలెనని అక్కడ వుండే దంతి వృక్షములు భేదించి గ్రామం కట్టుకున్న శాలివాహన శక వరుషంబులు ౯౬౪ (964) అగునేటి ధాతు సంవత్సర వైశాఖ బ ౫ లు అప్పుడు ఆ గ్రామానకు శాంత భిక్షావృత్తి పోలిమేర నిర్ణయం చేశినారు అందుకు దంతివనం అని వాడుకుందురు. తరువాత దుద్యాల అని గ్రామ నామధేయం కలిగినది యిందుకు దృష్టాంతం దుద్యాల గ్రామం కవిలెలో వ్రాశివున్నది.

౯ తరువాత నందరాజు అనే రాజు పశ్చిమదేశము నుంచి వచ్చి ములికినాటి శీమలోను వక గ్రామం నిర్మాణ శాయవలెనని అరణ్యం భేదించి గ్రామం కట్టించి ఆ గ్రామాన్ని పశ్చిమాన యీశ్వరుని దేవాలయములు రెండు కట్టించి ఆ సామీప్యాన నగళ్లుకోట కట్టించుకుని అక్కడ వుండినారు. అందుచాత ఆ గ్రామానకు నందనగళ్లు అని వాడుక అయినది. తరువాత ఆ గ్రామాన మరిన్ని విష్ణు చిల్లర దేవాలయములు గాక ౩౬౦ (360) ల యీశ్వర దేవాలయములున్న ౩౬౦ (360) భావులున్న కట్టించి గొలకొండ దగ్గరను హనుమకొండ అగ్రహారకుడైన ధ్రువ శాఖ అంతర్పు అనే ఆయనను పిలిపించి గ్రామకరిణీకాన్ని నిర్ణయం చేశివుంచెను. ఆ అంతర్పు కొమారుడు హనుమర్పు అతనికి విరమర్పు యితని యల్లమర్పు యీ యల్లమర్పుకు అప్పశ్రాజు దెవరయ్యా యిద్దరు కొమాళ్లు అప్పశ్రాజు అనేవాడు నందనగుళ్లుకు పరువు తూర్పున వక గొప్ప మడుగు వుండగా ఆ సామీప్యమందు ఒక గ్రామం కట్టించెను. ఆ మడుగులో ముసళ్లు వుండేది గనుక ఆ మడుగుకు మొసలి మడుగు అని వాడుకునేవారు. ఆ సామీప్యమందలి నిర్మాణం చేసిన గ్రామానకు మొసలిమడుగు అనే నామధేయం కలిగినది. పైన వ్రాశిన అప్పశ్రాజు సంతతివారు ఆ గ్రామ కరిణీకానుక నిలిచిరి. పిమ్మట పరియాయమందు ఆ నగళ్లున్ను కోట

ఖిలమైపోయిన కారణం నందనగళ్లు కోట అనేది పోయిన పాతకోట అని గ్రామనామము అయినది. దేవరయ్య సంతతివారు పాత కోట కరిణీనానకు నిలిచిరి. యీ గ్రామానకు పశ్చిమంనుంచి విమలవాహిని అనే నది ప్రవహించి మళ్లీ పొలిమేర నుంచి నైరుతిని వచ్చి భవనాశని నదితో కలుస్తున్నది. యీ భవనాశని యేరు గ్రామానకు తూర్పువైపు నుంచి వచ్చి నివర్తి సంగమం దగ్గర కృష్ణానదితో సంగమం అవుతున్నది. యీ పూరికి యీశాన్య భాగమందు వీరభద్రుని దేవాలయం వున్నది. అందు సామీప్యముననే కృష్ణానది తీర దక్షిణ శ్రీశైల పర్వతమున లియ్యమైవుండే పర్వతము కలదు. అందు మీదను శ్రీశైల మరాభిమాని కర్తులైన స్వస్తిశ్రీ త్రిభువనైక త్రిలక్షగ్రామగోళక మహామస్య సాంభ్రాజ్య పట్టభద్ర శ్రీ మద్రాజగురుచరణ సరస మహాభూషిత మస్తకులు త్రిపురాంతక దేవదివ్య శ్రీపాద పద్మారాధకులైన శ్రీ పర్వతామలబసవ గోళక మరము శ్రీమతునిజగురు శాంత పూర్వ శివదేశికులైన శ్రీ అజాతి వీరశైవాశాంత భిక్షావృత్తి అయ్యవారు యీ పర్వతముపైన వక దుర్గము కట్టించి అక్కడ నిలిచి శివలింగమర విద్యామంటపం అధ్యేయనశిస్యశిక బ్రాహ్మణ అతిథి అభాగ్యత పూజారి పరిపాలన చేస్తూ శ్రీ మల్లికార్జున దేవుని వుత్సవములు విద్యుక్తంగా నడిపించుకుని వుండిరి. ఆ దుర్గానకు వీరభద్ర దుర్గమని నామం కలిగినది. యీ విధమునను పాతకోట అనే గ్రామము యొక్క కవలెలో వ్రాశివున్నది. మరిన్ని శ్రీశైల మల్లికార్జున దేమునికి అమృతపడి నివేదనలకు చెల్లేశీమలోని అనంతాపురము అనే గ్రామమునకు శ్రీ అజాతివీర శైవ శాంత భిక్షావృత్తి అయ్యవారు శాలివాహన శక వరుషంబులు ౯౮౩ (983) అగు శార్వరినామ సంవత్సరము నందు వైశాఖ శు ౧౦ లు నాడు గ్రామమునకు పొలిమేర ఆయకట్టు యేరుపాటు చేయించినట్టుగాను అనంతాపురము గ్రామ కవలెలోన వ్రాశివున్నది.

శాలివాహన శక సంవత్సరములు ౯౮౯ (989) అగునేటి శుభకృతు నామ సంవత్సరము కార్తీక శు ౧౦లు నలతిమ్మయ అనే కాపు శాంత భిక్షావృత్తిగారి ఆజ్ఞను శ్రీ మల్లికార్జున దేవునికి నడిచే ముల్కినాడు శీమలోను అరణ్యస్తలము యందు అడివి నరికించి నలతిమ్మయపాళెము అనే గ్రామము

కట్టించగాను ఆ గ్రామమునకు శాంత భిక్షావృత్తి అయ్యగారు పొలిమేర నిర్ణయము ఆయకట్టు యేరుపాటు చేయించినట్లుగానున్న యీవల మరికొన్నినాళ్లు జరిగిన తరువాత ఆ గ్రామానకు నల్లికాలువని వాడికె అయినది. యీ ప్రకారముగాను ఆ గ్రామముగాను ఆ గ్రామము కవితెవహితో వ్రాశివున్నది.

౧౦ తరువాత కళ్యాణ పట్టణమందు ప్రభుత్వం చేశెటి స్వస్తిసమస్త భువనాశ్రయం శ్రీ పృథి వల్లభ మహారాజాధిరాజ పరమేశ్వరం పరమభట్టారకం సత్యాప్రయకుళ తిళకం చాళుక్యాభరణం శ్రీమత్రైలోక్య మల్లదేవర విజయరాజ్య వుత్తరోత్తరాభివృద్ధి ప్రవర్థమానమాచంద్రార్క ఆరంబరం సల్లుత్తమిరెతత్పాద పమ్మోప జీవి గళమప్పస్వస్తి యువ వరతపరమ కళ్యాణాభ్యుదయ సహస్ర ఫలభూగ భూగినిద్వితియ్య లక్ష్మి విళాస విద్యాధరి దానధర్మ చింతామణి శ్రీ మత్రైలోక్య మల్లదేవ విశాల వక్షస్థళ నివాసిని యరప్ప శ్రీ మత్పిరియ రసిమైలాదేవియరు శకవరుష ౯౮౦ (980) విళించి సంవత్సర వైశాఖశుద్ధ పౌర్ణమి సోమవార వ్యతిపాతదందు శ్రీమత్రైలోక్య మల్లదేవరు తపోదనగ్గేంపస త్రిక్కు విద్యాదాన నిమిత్త దింమల్లికార్జున దేవర పశ్చిమ ద్వార ఆదిభైరవ రైసన్న గ్రామ కన్నెనదోళ గణ శివపురంబు మటూరు బళియ కలుగొట్లఇంతే యిరుగళం ధారాపూర్వకం మాడికోటరీ. యీ ప్రకారం గ్రామము యిచ్చి శివపురం అనే గ్రామంనకు వుత్తరం చెర్వు వద్ద శిద్దేశ్వరుని దేవాలయానకు వుత్తర భాగం నిలవరాతికి శిలాశాసనం హోళె కన్నడ అక్షరములతో వ్రాశి వున్నది. అందుల శారాంశం వ్రాశినాను యీ రాతి రెండో ప్రక్కను వ్రాశి వుండేవాటి శారాంశము.

శ్రీమత్పిరియరసి మైళాదేవి యరచిన్నపదిండ దేవర సన్నిదాన చోళ స్వస్తియ్యమని యమస్సాధాయధ్యాన ధారణమౌ నానుష్ఠాన జన సమాధి సంపన్నర్మవ మత్తమాతంగ కంఠరవ సిద్ధాంతనైయామికనలినదీవాకరద్యుద్యాన్న కల్పవృక్షర్గురుకుళ సముద్ధరగుణరో శ్రీశైలపశ్చిమ ద్వారతోరణ మల్లికార్జున దేవదరిశనకారణ పురుషరీ బ్రహ్మశ్వరాచార్యరు గంగరాళిభట్ట రవర శిష్యరుసు రేశ్వర పండిత రైదేవేశ్వర పండితగైవీరివశాన్కు యిచ్చి ఆ గ్రామాల పొలిమేరలున్న వ్రాశివున్నది.

౧౧ తరువాత స్వస్తి సమస్త భువనాం ప్రయం శ్రీపృథివి వల్లభ మహారాజాధిరాజ పరమేశ్వరం పరమ భట్టారకం సత్యాప్రయకులతిళకం

చాళుక్యాభిరణం శ్రీమద్భానేక మల్లి దేవరవిజయరాజ్య వుత్తరోత్తరాభివృద్ధి ప్రవర్థమాన మాచంద్రార్కకారం బరంసల్లుత్త మిరెతత్సాదపమ్మోపజీవిగళం మప్పనవరత్నపరమ కళ్యాణాభ్యుదయ సహస్ర ఫలభోగభోగిని దయాదాన ధర్మోద్యోగిని పతివ్రతా గుణ చిత్ర శృంగార విద్యాధరీ. సకల కళాధరీ ప్రత్యక్ష యవ్వన వనవసంతలక్ష్మీ సౌభాగ్యనిధానదీపవర్తి సకల దిగంతర ప్రవర్తిత కీర్తియంతఃపుర చూడామణి వచనబందు చింతామణి రుపలావణ్యా హోవభావ విలాసతి గ్రహద్భాశిని. శ్రీమద్భానేక దేవర విశాల వక్షస్థళ నివాసిని రప్ప శ్రీమత్సిరియరసి కపిల మహాదేవి యర బిన్నపళో శ్రీ పర్వత దయతునియమ స్పాద్యాయధ్యాన ధారణమౌనా నుష్టాన జపసమాధి శలగుణసంపన్నమ దయత్త మీశంగకం తీర వర సిద్ధాంత వియ్యామి కనవినది వాకర మధ్యాన్న కల్ప వృక్ష ర్గురు కుళసముద్దరణల్. శ్రీశైలపశ్చిమ ద్వారతోరణ శ్రీ మల్లికార్జున దేవదరి శనకారణ పురుషకి. శ్రీ బ్రహ్మేశ్వరాబార్యలై గంగా శివభట్ట రవర శిష్య సూరేశ్వర భట్టలై శక నృపకాళాతిత సంవత్సర శకంగళు ౯౯౧ (991) నెయ సౌమ్య సంవత్సర ఆషాఢ అమావాశ్య మంగలవారనందు సూర్యగ్రహణ నిమిత్త దింపిరి యక సికపిల మహాదేవియ మెల్లట్టిలు శ్రీ మద్భానేక మల్లదేవర ధారా పూర్వకం మాడి మాడి శివపురద ప్రతిబిద్ధ మాగిమల్లికార్జున దేవరల్లి డిబ్బి సువ్వసిత్రక్కం శివపురదస త్రక్కు విద్యాదానక్కంబిట్టు సర్వమాన్య మాడికెట్టరం యీ ప్రకారం చేశిన ధర్మశాసనంపైన వ్రాశిన శివపుమో వుండే శాసనం వద్దనె వున్నది.

యిదిగాక యీ భువనేకమల్లి దేవరాజు యడమరం గ్రామానకు పశ్చిమం భిలమై వున్న భైరవుని గుడి వద్ద వేయించిన శాసనం యొక్క సారాంశము. స్వస్తి సమస్త భువనాశ్రయం అనే పైన వ్రాశినరాజు బిరుదావళిన్ని సేవకాపురద నెలవడి నోలీ సుఖసంకధావినోదదిం రాజ్యంగెయ్యుత్తమిరెతత్సాద పద్మాప జీవి సమధి శతపంచమహాశబ్ద మహామండలేశ్వరం తదరిపురవరేశ్వరం రిపులుళభీషణం శివరాజ శేఖరం సువర్ణ గరుడ ధ్వజ ప్రత్యక్షదైవం నందివాహన కులసంభవసాహసోతుంగం. శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర సత్యరసరుతమ్మయ్యం భిక్కుయరస నంభైరవ దేవరం ప్రతిష్ఠ మాడిదెరుళమం యెత్తి శిసకవరుష ౯౯౭ (997) శుభకృతు నామ సంవత్సర చైత్ర శు ౧౫ శుక్రవారదందు సోమగ్రహణ



నిమిత్త దింభైరదేశ్వర దేవరనైవేద్యక్రమం సందాది లిగెగంత పొదనరెం సత్రక్రమం నృత్యగీతమం సర్వసమస్య మాడిబిట్టస్వాస్తి.

యిందులో చేశిన ధర్మం మరి వక గ్రామంలో అని వ్రాశివుండలేదు గనుక యిడమడం అనే గ్రామాననే యిచ్చిన స్వాస్తి అని మోస్తూ వున్నది.

శాంత బిక్షావృత్తిగారి కుమారుడు శిద్ధ బిక్షావృత్తి అయ్యవారు తమ పేరట కుమార లింగాపురమని గ్రామం కట్టించి శాలివాహన శకం ౧౦౦౬ (1006) అగునేటి కాళయుక్తినామ సంవత్సర వైశాఖ శు ౧౫ సోమవారము దివసమునందు గ్రామానకు చతుశ్చమ పొలిమేర ఆయకట్టి నిర్ణయము చేయించినాడు. యిది కొమారలింగాపురం గ్రామ కవితెలో వ్రాశి వున్నది.

౧౨ తరువాత చోళదేశము నుంచి చోళరాజులు వచ్చి దేశం కట్టుకునిరి. వీరి ప్రభుత్వంలో శిద్ధబిక్షావృత్తి నాడు శివభక్తి సదాచార సంపన్నరీ భక్త మహేశ్వర రాద్ధకదేవరాయి సకరమక్కళు తద్దంశ మహోదధి చంద్రవనోసద్దంశసం భూతనోవుభయకుల ప్రదీపనో వివిధ శివసమారాధన సమాసాధిత పుణ్యపూజ నిరస్తసమస్తాంతః కరణ ధృఢ నిరూపనాదినిబి దౌంతరాయః పరమకారుణ్య కనో శివభక్తిదీన శివాచాతురనో శివపాదారవింద శేవా అచారాః చతుర చంచరీకనో సద్భక్త హృత్సమోదర రాజహంస నోనాథ జనపారిజాతనో నిరంతర నిర్మల చిత్తనో ధర్మపరిపాలనా చాతూరిధూరిణి నో భక్తవర్యనాదముత్తిన మాయిశెట్టి యరు శ్రీమతు శ్రీపర్వత మునీశ్వరాపరావతార వాద బిక్షావృత్తి శిద్ధ యతిశ్వరసాత్వీకభక్తి ప్రవర్తిత శివాగమావగతంగళాగిలోక ప్రశిద్ధ గళాదనానావిధ నైవేద్య సౌవర్ణ పూజాసాధనగళందలు మహాశీల దుర్లభ పుష్పారామ పదికేగళిందలు దివ్య కనకమయకమనియ్య వాగి శివపద పాపనీకృత వాద శ్రీ పర్వత దక్షిణ ద్వార దల్లి సిష్టిక భవనాశిని శబ్ద విఖ్యాత వాద భవనాశిని తీరదల్లి చతుర్విధ పురుషార్థ శిద్ధ సాధన వాదసిద్ధేశ్వర దేవరసన్నిధి యల్ల శ్రీపర్వత దుర్గవెల్లి శ్రీ పర్వతదనిరంతర ధర్మ సత్రివనెక్కు వరక్కె కట్టదమాయి శిద్ధ పురపు ఆపదర్మ గామపు అని వ్రాసి వున్నది. ఆ శిద్ధపురం సత్రాధారానకు నాను యిచ్చిరి యిందులో శకం ౧౦౩౦ (1030) సర్వజిత్తు సంవత్సరం మాఘ

బ ౧౦ ఆదివారం అని వున్నది. అయితే శాసనంలో శకం విస్తారం కోటిపర్వతం సంఖ్యవ్రాశినాడు.

౧౩ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౧౨౦ (1120) అగునేటి శిద్ధాద్రి సంవత్సరమున పైన వ్రాసిన ముల్కినాట శీమతోను అణుకువ అయి వుండె భూమిని అయలయ అనేవాడు తనపేరట అయలూరు అనే గ్రామం కట్టించగా అది స్వల్ప గ్రామము అయి శ్రీశైల మల్లికార్జున దేవునికి చెల్లుతూ వుండగాను శ్రీ మహానందీశ్వర దేవర దివ్య శ్రీపాద పద్మారాధకులైన చోళరాయలు మహారాజులు వారు పొలిమేర ఆయకట్టు నిర్ణయంచేసి తమ ప్రభుత్వముతో యేలుకుంటూ వుండిరి అని యీ ప్రకారముగాను అయలూరు గ్రామ కవెలెలోను వ్రాశి వున్నది.

౧౪ తరువాత శకవరుషంబులు ౧౧౨౭ (1127) యువ సంవత్సర మాఖ శు ౧౫ గురువారం శింగళ దేశమందు యాదవ నారాయణ చక్రవర్తి శింగళ దేవరాజు రాజ్యం చేయుచుండంగా నారాయణ లక్ష్మీదేవ దండనాయకుని ప్రధాని పాపినాయుడు తమ తండ్రిపేర గోరంటను లక్ష్మీశ్వర దేవుని ప్రతిష్ఠచేసి భాగానకు పదిమాడలు యిచ్చి హోళె కన్నడం అక్షరాల శాసనం గోరంట్ల గ్రామా లక్ష్మీవేంకటేశ్వరుని దేవళంలో కన్నడ భాషతో శాసనం వేశినారు.

౧౫ తరువాత కాకతీకుల ప్రదీపకుడైనటువంటి శ్రీ గణపతి దేవ మహారాజులుగారు రాజ్యము కట్టుకుని తరువాతను ముల్కినాటి శీమలోనను కరేణ అనే గ్రామము బ్రాహ్మణులకు అగ్రహారముగా చేసినట్టు గాను యిప్పుడు కరేణ అగ్రహారీకులు వ్రాయించిన ఆయకట్టు కవెలెలో వున్నది. శకవరుషములు ౧౧౨౨ (1122) సాధారణను అని వ్రాశి వున్నది కవెలిలో ప్రతాపరుద్రుడు అని వ్రాశి వున్నది.

యిదిగాక యీ గణపతి రాజువారి నాటి శాసనము విపనగండ్ల గ్రామములో వున్నది. ఆ శాసనములోను వ్రాశి వుండేది యేమండెను ప్రోలదేవ మహారాజుల కుమారుడు మహాదేవరాయలున్న ఆయన కుమారుడు గణపతిదేవ మహారాయలు అని శ్లోక పూర్వకముగాను వ్రాశివున్నది. శ్లోకములు శాసనము

పైభాగము శిథిలమయినందున చక్కగా నడపక పాయను గనుక ఆ శ్లోకములలో చెప్పి వుండే ముగ్గురు పురుషులు పేరులు వ్రాశినాము. స్వస్తి సమ ధిగతపంచమహా శబ్ద మహామండలేశ్వర పరమ మహేశ్వర పరహిత చరిత వినయ భూషణమూరురాయజగద్భుజవలమెత్తి గండ అనుమకొండ పురరాధీశ్వర వీరలక్ష్మీ నిజేశ్వర శ్రీ స్వయంభు దేవదివ్య శ్రీపాద పద్మారాధికులయిన శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర కాకతియ్య గణపతిదేవ మహారాజులు వోరుగంటి నెలవీటిలోన సుఖసంకధావినోదంబున పృథ్విరాజ్యము శేయుచుండగాను తత్పాద పద్మోప జీవి స్వస్తి సమస్త భువన వినుత వినయవీర వితరణ విక్రమాది మఖ నిశ్చల గుణ గణాధార

నిజవందిజన పాలన పరాయణ శోయోభిత విచిత్ర స్తోత్రపాత్ర నిజగోత్ర పవిత్ర పరనారీసహోదరరాయలోలాహోల విమలమలయ మాల్యాది పరిమెళవ సంతరగలెభారెవంత విజయలక్ష్మీ కాంత బహుబంధు శింధు సమృద్ధి వర్ధన సుకరసత్యరత్నాకర శరణాగత వజ్రపంజర మండలీక జీవరక్షక.

యీలాగంటి ద్రావిక దేవుడు కుమారుడైన శివయోగ దేవరాజు స్వస్తిశ్రీ జయాభ్యుదయ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౧౭౪ (1174) అగునేటి పరీధావి సంవత్సర పాల్గుణ బ ౩౦ శు ౪ సూర్యగ్రహణ పుణ్యకాలమునందు నివర్తినంగమేశ్వర గంగాదేవి పాద ప్రక్షాళన పూర్వకముగాను తమ ప్రతిష్ఠ వీపనగండ్ల అనేది గ్రామము తమ తండ్రి పేరను ద్రావళ పురమనేది అగ్రహారం గణపతి దేవమహారాజులకున్ను తమ తాత బెమ్మరి దేవునికి ద్రావిక దేవునికి పినతండ్రి దలుగదేవుని తమతల్లి సంగుబాయమ్మకున్ను పుణ్యముగాను దారపోశియిచ్చినారు యీప్రకారముగాను శిలాశాసనము వ్రాయించి వున్నది.

వీపనగల్ల గ్రామములోను గ్రామాన్ను తూర్పువైపున పై భాగమున కొంచెం శిథిలమయి వున్నది. యిదిగాక శాలివాహన శకం ౧౧౭౮ (1178) అగునేటి నాడు గణపతిదేవ మహారాయలు పృథ్విరాజ్యం శేయుచుండగాను వారి కార్యకర్త శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర దందికారిరాయల దేవకేశవయ్యంగారి కొడుకులు త్రిభువనమల్ల కీర్తి నారాయణశెట్టి మనమడు యరసలశెట్టి కొడుకు కేతమలశెట్టి

కొడుకులు దేవశెట్టినాగిశెట్టిన్ని నాగేశ్వరదేవర నిత్యనైవేద్యానకు జుటారుగ్రామం ధారాపూర్వకముగాను చతుస్సీమ పడమట మల్లిరెడ్డిచేను స్థళం ౦౩ యిచ్చెను. జుటూరి గ్రామాన్ని తూర్పు వ్యాపమాను అరుగు మీద శాసనం వేయించినాడు.

అదివరకు కందనవోలు ప్రశిద్ధి గ్రామం అయి కల్లూరు గ్రామమున్ను కడమ గ్రామములున్ను కందనవోలు చెల్లుతూ వుండెను.

తరువాతను శ్రీమన్మహా మండలేశ్వర ప్రతాపగణపతి దేవమహారాజులుం గారు వజ్రసింహాసనారూఢులౌ పృథివీరాజ్యము శేయుచుండగాను వకనాడు శ్రీశైలముకు వచ్చి మల్లికార్జున దేవుని దరిశనము చేసుకుని అక్కడ నుంచి నివర్తి సంగమమునకు పోయి మహారాయలుతో కూడా వచ్చిన గోదావరీ తీరస్తుడు ద్రావిడభట్టు అనే బ్రాహ్మనికి అగ్రహారము యిప్పిస్తున్నామని వాగు దత్తము చేశివున్న కారణమున నివర్తి సంగమంలోనను శ్రీ సంగమేశ్వరుని సన్నిధికి శాలివాహన శక వరుషములు ౧౧౭౯ (1179) అగునేటి పరీధావి నామ సంవత్సరము వైశాఖ శు ౧౪ గురువారమునాడు ధారపోశి యిచ్చి వుర్ము పోయించి వీపనుగండ్ల అనే గ్రామము కట్టించి బ్రాహ్మణ్కి సర్వాగ్రహారముగాను యిచ్చినారు అని యీప్రకారముగాను వీపనుగండ్ల గ్రామకవితెలో వ్రాశి వున్నది.

౧౬ ప్రతాపరుద్రుడు వోరుగంటను రాజ్యం చేయుచుండగాను అంతట పశ్చిమ రాజ్యమునందు కళ్యాణపట్టణము యందు రాజ్యము యేలుచూ వున్న వీర సోముడు నందిసోముడు కపాల సోముడు అనేవారు నల్లరు రాజులు చాళుక్య వంశములు వారులలోనను అందు వీరుసోముడనే రాజుకు శిరినాగలు దేవమ్మ అనేటి నామము కలిగిన మహా సౌందర్యవతి అయిన కుమార్తె కలిగినది. ఆ వీరసోముని తోడబుట్టిన పడుచుకు శిరిశింగళ రాజు అనే ఆయన కుమారుడు కలిగి మహా సౌందర్యవంతుడుగా వుండెను శిరినాగులదేవి అనే చిన్నది జననమయిన ధారభ్యం వీరసోముడు తనతోడబుట్టిన పడుచు కుమారుడయిన శిరిశింగళరాజుకు యియ్యవలెననె అంతర్యమునందు నిశ్చయముచేసి వుండెను వీరసోముని భార్య తనకుమార్తెను తన అన్న కుమారుడునికి యివ్వవలెనని తలచి వుండెను. యీప్రకారముగా వుండగాను శిరినాగుల దేవమ్మను

శిరిశింగళరాజు ఒకనాడు నీవు యవరిని వివాహం చేసుకుంటున్నావు అని అడగగా నిన్నె వివాహము చేసుకుంటున్నానని బాల్యములో చెప్పినదట మరి కొన్ని దినములు జరిగిన తరువాతను ఆ అన్నది ప్రౌడ అయిన పిమ్మట వీరసోముడు భార్య మాట జవదాటలేక ఆమెయన అన్న కుమారునికి యివ్వ నిశ్చయించినంతతో యీ వర్తమానము శిరిశింగళరాజుకు తెలిశి చిన్ననాడు నాతో తెలియపలికిన ప్రతిన పరిపాలించుకోవలసినది అనిరహస్యముగా శివనాగులదేవికి వర్తమానము అంపించగా చింతలేదు ఆలాగుననే అవుతున్నది అని సలహా చెప్పి పంపించి గౌరీదేవిసాక్షిగా శిరిశింగళరాజును వినాగా అన్యులును వివాహము చేసుకొనని ప్రమాణముగాపలికి ఆరాత్రి రెండు రూముల వేళ సంకేతస్థానము నిష్కర్షనని వుభయులు అక్కడికి చేరి అక్కడ నుంచి వుభయులు కృష్ణా నది తీరమునకు వచ్చి నదీ పూర్వ ప్రవాహము అయివుండగాను గంగాస్తోత్రం చేశినంతతో కృష్ణానది త్రోవయిచ్చినదట. కృష్ణానది దాటి వచ్చి తాము యిప్పుడు మనమాట పాడు అనేష్టళానకు వచ్చినిలిచివుండగాను కళ్యాణ పట్టణమునుంచి యీ వుభయులును వెతుకు వచ్చిన వారు వీరిని కని చిన్న దానిని తీసుకుపోపోతె శిరిశింగళరాజు చిన్నదానికి విడువక వచ్చినవారిని యుద్ధములో జయించినాడట ఆ యుద్ధ సమయమున శిరిశింగళ రాజు కంఠమున నుండే వనమాలనిడవి దిగుపడెనట అక్కడ నుంచి వుభయులున్ను లేచిపోతూ వుండగాను శిరిశింగళరాజులు వారి యీటె అలుగువూడి దిగువపడెనట అక్కడ నుంచి లేచివచ్చి అరణ్యమధ్యమందునను ఒక వ్రావులమంద వుండగాను అక్కడపాలు క్రయాన్ము తీసుకుని ఆవల వకవటవృక్షమువుండగాను ఆ చెట్టు కిందను నిలిచి అక్షరాలు ఆ వుభయులు పానముచేశి అక్కడ నుంచి మృకండపురానికి వచ్చి అక్కడ అగ్రహారీకుల యింట్లో నిలిచివుండినంతట ఆ రాత్రి ఆ యింటివారు వకమంచము యిచ్చినారట. యీ వుభయులు ఆ మంచంమీద పవ్వళించి వుండగా వీర్ని వెతుకడానకు కళ్యాణపట్టణము నుంచి మనుష్యులు వచ్చినారని వినికిడి అయినందునను వుభయులు ఆ మంచం విడిచిలేచి పోయినారట. ఆవల గండరగండడుఅనే ఆయన ప్రభుత్వం చేస్తూ వున్నటువంటి శివపురిపట్టణము అనే గ్రామమునకు

పోయి ఆయనను కనుపించుకున్నంతట వీరి పూర్వ వృత్తాంతము యావత్తు విని వీరిని నిర్భయముగా తనగ్రామములో వుండమని శిరిశింగళరాజు వెంట యిలవేల్పుగా తీసుకవచ్చిన వీరభద్రునికిన్ని అంకాళదేవమ్మకున్న దేవాలయములు కట్టించి నిలిపిప్రతిష్ఠలు చేయించినారు గనుక అక్కడ వీరు దంపతులు నిరుపద్రవముగా నిలిచి వుండిరి. అటుపిమ్మటను శిరిశింగళ రాజువారు వోరుగంటిప్రతాపరుద్రుని వద్దకిపోయి కనుపించుకొనగాను యీయనయందున నిండాదయచేసి శ్రీపర్వతమునకు పశ్చిమ భాగమందలి కుంత దేశముకు అధికారము యిచ్చి అంపించగా ఆయన వచ్చి ప్రభుత్వం చేస్తూ వుండి యుద్ధ సమయములో వనమాల దిగువపడిన స్థళము యందు వనమాల అనే గ్రామము కట్టించినాడు. యీటీవలను ఆగ్రామము క్షామడాంబ రములవలనను వుజాడు అయిపోయిన కారణం అది యిప్పుడు వనమాలపాడు అని వాడుకోబడెను. ఆవల యీదె అలుగుపడిన స్తళానను గ్రామము కట్టించగా అది అలుగనూరు అని వాడికె అయినది. ఆ వట వృక్షము కింద నిలిచి పాలుద్రావిన స్థళాన గ్రామము కట్టించగా అది పాలమర్రి అని పేరు యయినది.

తరువాతను మృకుండపురమనే అగ్రహారములో రాత్రి శయనించి అక్కడ నుంచి లేచి వుభయులు పారిపోయినందున తదాది ఆ గ్రామముపారుమంచాలు అని వాడుకోబడినది యీ గ్రామం ఆయకట్టు నిర్మయంచేసిన శాలివాహన శకం ౧౨౧౩ (1213) వ్యయ సంవత్సరము చైత్ర శు ౫ ఆవలగండర గండని శివపురి పట్టణముయందునను శిరిశింగళరాజువారి యొక్కయిష్ట దైవములకు దేవాలయములు కట్టించి ప్రతిష్ఠలు చేయించిరి గనుక తదాది ఆ గ్రామము వేల్పునూరు అనివాడుకోబడెను.

తరువాతను యీ వేల్పునూరు గ్రామము శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౨౦౮ (1208) అగునేటి సర్వజితు సంవత్సరము శ్రావణ శు ౧౦ లు నాడు స్వస్తిశ్రీపర్వత శ్రీ స్వయంభు శ్రీ లింగ చక్రవర్తి శ్రీ మన్మహా మల్లికార్జునదేవర దివ్య శ్రీ పాదపద్మారాధకులయిన శ్రీ కైలాసంమీది దేవాపుర్వీ మహాత్ము ముఖ్యమయిన శ్రీ ఆ జాతి వీరశైవ శాంతా భిక్షావృత్తి అయ్యవారికి

వుమ్మళిగి యిచ్చి వుండిరి. అప్పుడు గ్రామాన్ను పొలిమేర ఆయకట్టు నిర్ణయము తీరుగా యేరుపాటు చేయించినట్టుగానే వేల్పునూరు గ్రామకవితెలోను వ్రాశివున్నది. శిరిశింగళరాజు వృత్తాంతము పారుమంచాల వేల్పునూరు కైఫియ్యతులలోను గ్రామకవితెలో వ్రాశి వున్నది.

యిదిగాక ప్రతాపరుద్ర మహారాజులవారి ప్రభుత్వంలో వేయించిన శిలాశాసనముల యొక్క సారాంశములున్న కొన్నికవితె సారాంశములు సహ మాల్యాల గ్రామాన సర్వేశ్వరుని దేవళంవద్ద శాసనం శాలివాహన శక వరుషంబులు ౧౨౦౮ (1208) అగునేటి వ్యయ సంవత్సరములో అలంపుర బ్రాహ్మరాజు వంమ్మల్దేవడు సహితమైన రాజుల యేలు రాజ్యాసం పూర్వాన బిల్లయరెడ్డివారినాడు చెల్లేటి వృత్తులు స్వేతవాహనికోటను రెగడపుడెండు నందికోటకూరను పడమట పండుముదేవనూరనుపండుముకరివేనను పండుము కన్నమడకలను పండుము నెరవాడి నిలంజ్య ప్రోలినంతె కూరనేదుము మిందవేముల పుట్టెడు పున్నులైరను పుడెండు అనుకొండనుపండు ముముడు మన గురికింపు డెండు బెలుగలని నీరనెలతూరువెలుగొడుపుట్టెండు జనుగొండను రెగడుపదియేదుములు అంతు వృత్తులు యిత్రపట్టున్న ఆ సర్వేశ్వర అయ్యంగారు మాల్యాలను తాము కట్టించిన మరమునంతను అన్ని సదాశివయ్యంగారి కుమారుడు మహాదేవుని నిల్పి యిచ్చి ఖర సంవత్సర వైశాఖ శు ౧౫ తమ పేరను సర్వేశ్వరమని లింగ ప్రతిష్ఠ చేశి శివాలయం యెత్తించి పేరుకుపెద్ద దేవయ్య కొడుకు బెల్లయరెడ్డిపేర బోల్లెశ్వరమని లింగప్రతిష్ఠ చేశి శివాలయం యెత్తించి మండపం యెత్తించి ఆ దేవరకు అంగరంగ యోగాలు మరమున ధర్మము నడపను ఆనతిచ్చిరి.

౩ యీ శాసనం వద్దనెవుండె రెండో శాసనం శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౨౧౨ (1212) అగునేటి వికృతి సంవత్సరము వైశాఖ శు ౧౫ గురువారం స్వస్తిశ్రీ మన్మహా మండలేశ్వర కాకతియ్య రుద్ర కుమారుడు వోరగంటి పృథివీసాంప్రూజ్యం శేయుచుండగాను స్వస్తిశ్రీ మన్మహా సామంత బెరుకు బొల్లయరెడ్డివారి కొడుకు రుద్రదేవుడు స్వస్తిశ్రీ సర్వేశ్వర అయ్యంగారికి



యిచ్చిన వృత్తులు నందికూటకూరను తూర్పున రెగడు పదిపట్లు వృత్తరాన కుంట ఆత్మకూర నీరనెలమరతురు వొరవకంట రేగడు పోచినాయని ఇవిచేలించినది యిదిగాక క్రమముకొన్న వృత్తి ఫలభోగాన సత్రము మహాదేవుడు నడిపించునాడు.

౪ యీ శాసనం వద్దనే వుండేది శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౨౧౩ అగునేటి ఖర సంవత్సరము వైశాఖ శు ౧౫..మల్యాలను సర్వేశ్వర దేవరకుం బొల్లేశ్వర దేవరకుం నెయ్యి అఖండ దీపారాధన నడపను స్వస్తి సమస్త ప్రసిస్త సహితులైన స్వస్తిశ్రీ సర్వేశ్వరయ్యంగారు తమ గంగుల్కు బోయలనిల్చి యిచ్చిన క్రమమెట్లన్నను గంగుల రామయ్యకు కడుపు పాశంపోచన్నకు కడుపు మహాదేవునికి కడుపు రామయ్య సరవయ్యకు కడుపు బోచి నాయన్ని కడుపు ముద్దయకు కడుపు నోపయకు కడుపు జన్నయకు కడుపు సోమయకు సక్కయకు కడుపు అంతు తొమ్మిది కడుపులు గంగులు అవుల బోయలును ద్రాక్షారామ భీమనాథ దేవర గంగుల చొప్పున కడుపు నిత్యంతవ్వెడుచమురు లెఖ్ఖతొమ్మిది పాల్కున్ను యిచ్చేలాగున నిర్ణయంచేశిరి యిది వినగా అమ్మరాదు అమ్మితె పసిరాన్కు పన్నెండు మాడలు మరానకు అచ్చువారు కుదుపునకు యాటా రెండు కూడెలు లెఖ్ఖను ఆంబోతు యిచ్చువారు కడుపును ...పిపావునకు యన్నకుడెలు పుట్టినాను ఆంబోతులు నెలగులుంగా విడుచువారు.

మండలేశ్వర కాకతియ్య ప్రతాపరుద్రదేవ మహారాజులుంగారు వొరగంటను పృథివీసాంప్రాజ్య చేయుచుండగాను భోళినపల్లె అన్నయ్యగారు అనే బ్రాహ్మణు కడమూరు అనే గ్రామం కట్టించిన శాలివాహన శక వరుషంబులు ౧౨౧౩ (1213) అగునేటి వ్యయ సంవత్సరము చైత్ర శు ౫ లు నాడు కట్టించిన గ్రామం అన్నయ్యంగారి సర్వాగ్రహారంగా యిచ్చిరి. యివి కడమూరు గ్రామ కవితెలో వ్రాశివున్నది. యి శకాన్కు ఖర సంవత్సరం వుండవలెను.

౬ ముద్దుసూరు కాలువ అనే గ్రామాన్కు పశ్చిమ భాగమందున పరుగు దూరమునను బుగ్గరామేశ్వర దేవాలయము వద్దను వున్న శిలాశాసనము స్వస్తిశ్రీ శకవరుషంబులు ౧౨౨౨ (1222) అగునేటి శార్వరి సంవత్సర మార్గశిర శు

౧ సోమవారానకు స్వస్తిశ్రీ మన్మహా ప్రధాని విద్యము రామయ్యగారు కందనోలు పృథ్వీ రాజ్యము శేయుచుండగాను శ్రీ మతుముమ్మద్రెడ్డిగారు ముద్దునూరి కాలువ శ్రీ రామనాథ దేవరకు సోమవార వృత్తవమునకు గాను బుగ్గకు తూము కట్టించి దేమున్ని కైంకర్యము నడిపించినట్లుగా వ్రాశివున్నది.

౭ శ్రీశైల మల్లికార్జునస్వామి గర్భగుడికి దక్షిణ ద్వారంవద్ద మండప స్తంభాన్ని శిథిలమైన శాసనం శాలివాహనశకం ౧౨౨౫ (1225) లో నాయనిగారు ముఖమండపం కట్టినట్లుగా వున్నది. కానాల గ్రామాన్ని తూర్పున నాగేశ్వర దేవాలయము వద్ద వుండే శాసనము.

శకవరుషంబులు ౧౨౩౦ (1230) అగునేటి కీలక సంవత్సర కార్తీక శు ౧౫ గురువారము స్వస్తి సమస్త ప్రశస్త సహితము శ్రీ మన్మహామండలేశ్వరం కాకతియ్య ప్రతాపరుద్ర మహారాజులు వోరుగంటి పట్టణమందు సుఖ కదావిమోదంబున పృథ్వీరాజ్యము శేయుచుండగాను తత్పాదపమోత జీవి స్వస్తిశ్రీ మతుసకల నానాయక రాయపట్ల సాహినాయుడు తమ తండ్రికి పుణ్యముగాను ముల్కినాడు పొత్తపినాడు పెడకల్లుంతవాడి భూమినేలుచుండగాను చన్నయ్యగారి ఆనతిని కానాల మూలస్థానము నాగనాథ దేవరకు వృత్తురేగడు వూరి తూర్పున శిరవొళ్లతెర్పు వుత్తరాన గొడుపాపిరెడ్డి రెగడపుట్టెడు తూర్పు దక్షిణాన వూరి తూర్పుమడి ౧ కానాలాశిరవొళ్ల స్థళం సమస్త ప్రజలున్ను యిచ్చినది.

౯ దామగట్లగ్రామాన్ని తూర్పు సామీప్యంగా భోగేశ్వరుని దేవాలయం వద్దవుండే శాసనం శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౨౩౩ (1233) అగునేటి విరోధికృతు సంవత్సరము భాద్రపద శు ౨ సోమవారము స్వస్తిశ్రీ మన్మహా మండలేశ్వర ప్రతాపరుద్ర దేవ మహారాజులు పృథివి రాజ్యం శేయుచుండగాను విడెముకుమ్మ రాజు నాయక్కరములోని దామనంగట్ల కప్పెరమల్లి సానమ్మగారు శ్రీ భోగేశ్వర దేవరకు పట్టము దివ్యేధారకు మోదవులిచ్చి మండలేశ్వర.

౧౦ ప్రతాపరుద్ర దేవ మహారాయలుంగారు వోరుగంటి పట్టణంబున సుఖసంకధావినోదంబున పృథివి రాజ్యము శేయుచుండగాను తమ కార్యకర్తులైన కొమ్మినాయనికి పడమటి శీమరాజ్యానకు ప్రభుత్వం యిచ్చి కొన్ని గ్రామములు

ఖిలమైపోయి వుండగాను వాటినిన్ని యింకా కొన్ని గ్రామములున్ను కట్టించమని అజ్ఞ పాలించినందున ఆ కొమ్మినాయడు కొన్ని గ్రామములు రెడ్డికరణాలు గ్రామములు కట్టించమని శలవు యిచ్చిరి గనుక కరణం నాగరాజు అనే వాడు నాగలూట అనే గ్రామం తనుపేరట కట్టించెను శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౨౩౪ (1234) అగునేటి పరిధావి సంవత్సరము ఫాల్గుణ శు ౧౦ లు యీ ప్రకారం నాగలూట మజరాదామగట్ల కవిలెలో వ్రాశివున్నది.

౧౧ శ్రీశైలంపైన మల్లికార్జునస్వామి గర్భగుడి దక్షిణ ద్వారం యదుట బసవన్నరాతికి శాసనం స్వస్తిశ్రీ పర్వత శ్రీ స్వయంభు లింగ చక్రవర్తి శ్రీ మల్లికార్జున మహాలింగదేవుని కృపను స్వస్తిశ్రీ మన్మహామండలేశ్వర కాకతియ్య ప్రతాపరుద్ర మహారాజులు వోరంగలు మహాపట్టణముగాను సుఖసంకథా వినోదంబునం పృథ్వీరాజ్యంబు శేయుచుండగాను స్వస్తిశ్రీ శకవరుషంబులు ౧౨౩౫ (1235) అగునేటి ప్రమాదీచ సంవత్సర చైత్ర శు ౧ సోమవారం శ్రీ మల్లికార్జున దేవుని శ్రీ కార్యనిమిత్తమై శ్రీ కైలాసంమీది క్షేత్రదాన అసంఖ్యాత మహామహేశ్వరాలు...మరము శ్రీ వీరభద్ర దేవర ముఖ మంటపమునున్న మహాపుణ్యగలము యునడంగాను శ్రీ మల్లికార్జున దేవుని అంగరంగ భోగాలు ముఖ్యదాన అసంఖ్యాకులలాతని క్రమమునడిచే దేముని అరసమరము యీశ్వర శివాచార్యులుం శ్రీ మల్లికార్జున దేవుని అంగరంగ భోగాలకున్ను సత్రభిక్షాలకున్ను నియతించేశి కృతియుగ త్రేతాయుగ ద్వాపార కలియుగాల చక్రవర్తులున్ను మండలేశ్వరులున్ను రాజులున్ను నాయకులున్ను మన నాయకులు నాదిగాగల భక్తజనులైన ధర్మపరులు.. కృతార్థమై యిచ్చినవుట చెర్వుల గులడ్డవిత్తుల ఆయుదాల వివరక్రమమెట్లన్నను ఆక్కి మరాన కన్నాదిమోన

శివపురము, కురకుంది, యిందిరేశ్వరము, నందికుంట, దుద్దాల, వెదరుపాడు, తుమ్మలూరు, తాటిపాడు, గణపాపురము, యడమరము, ఓరంప్రోలు, పాలమద్దిపాలు, శిద్దేశ్వరము, పెదిరపాల, బెల్లపురము, కొర్రప్రోలు, గ్రందేవెములు, వెరశి ౧౧ పదకుండు లోనా కొద్దూరు, కడములకాల్వ, కమ్మనాటను, నాతులపాడు, గొడ్డిపాడు, పుప్పలపాడు, గారపాడు,

అసమనంగూరు, గుత్రివుంబడియ, వెరశి ౬ అయినాటి లోన కారపాక, లకందరసాటిలోనజలగుంభం తిమిగలనాటి లోనగూడారు వుమామిడి దరిపల్లవెరశి ౩ పెటింంలోనముట్లపాలు, లవులపల్లి, కుశలనాటి లోన మల్లికార్జునపల్లి సాసుర్విలు, దిప్పరిగెడిచెరులు, దేవరపల్లె వెరశిగోరికి నాటి లోనువాపళి ౧ లు వెరశి పల్లినాటి లోన అయనవా అయినాగడి ౧ నికుదాకలూరు, మద్దనూరికోట, వుటలోనబింతెడెలు, ౧ నరవాడిలోన లేబది దుర్గంమోరట్లనాటి లోనవొణంగానూరు, యర్రెడుమయసతూన మహాదేవ పురము, దదిసెపల్లె, సబ్బినాటిమోనచల్లగరగ, గుండ్లకోట మారువ్రాటిలోన మారనోద ౧ అటరసల్యా ౧ సావైనపల్లె, దొరసముద్రిదిక్కు నివారళియపురవు, పాకనాటి లోవీరమడ, యర్లపాడు, లింగంకుంట, గానుగపెంట, తిక్కవరము, గొరగనాది, భమలపుర, ముకుందిపూటి, బిలకామాడు, విరుతపాడు వెరశి ౧౦ రేనాటి లోనలరులూరు, గోవిలకంట వెరశి ౨ ములికానాటి లోనరాజు వోలు, మల్లయవేములు, పికకాపాడు, అరెభూపిగట్టు నిసుపదీపం ౧ కోవూరిస్థళానసను గలపల్లి కవళాసరపాడు స్థళాన దోరచాలపల్లి ౧ నంతగల భూమి లోకంగలపల్లి యీ శాసనం సొంతంగా వ్రాయలేదు. యింతేగ్రామములు వ్రాశి వున్నది. వేల్పునూరు గ్రామాన్ని పడమర వీరణశిద్దేశ్వరుని దేవాలయాన్ని దక్షణ అంతర్భాగం పగిలిపోయివుండే శాసనం. శాలివాహన శకవరుషంబుల ౧౨౪౦ (1240) అగునేటి కాళయుక్తి సంవత్సరము ఆశ్వీజ శు ౧౦ గురువారం స్వస్తిశ్రీ మన్మహామండలేశ్వర కాకతియ్య ప్రతాపరుద్ర మహారాజులు వోరగంటి పట్టణమందు సుఖ సంకదావినోదంబు పృథ్వీరాజ్యము శేయుచుండగాను తత్పాద పద్మపచీవియ్యన శ్రీ మన్మహా సామంతబెరుకు మహేశ్వరరెడ్డివారు కన్నాడు యెలుచునుండి వేల్పునూరి మూల స్థానం శిద్ధనాధర అంగరంగ భోగాన్ని రెగడిన్ను యింకా మెంత భూమియిచ్చినది శాసనం శిధిళమైనది గనుక తెలియలేదు.

౧౯ పాణ్యం గ్రామం కోటలో వీరనారాయణస్వామి దేవాలయం లోనువుండే శాసనం. స్వస్తి సమస్త భువనాశ్రయకాకతీకులకమలమార్తాండ బలమెత్తు గండమూరు రామరగండ జగదేవకలియుగ రామభద్ర ప్రతాపరుద్రదేవ

మహారాజులు వోరుగంటను సాంప్రజ్యము శేయుచుండగాను తత్పాద  
పద్మరాధికమూరులోకద గండముతి ముకుంద త్రినేత్ర శూలధారగోప బిరుదాంక  
రుద్ర బిరుదబ్రహ్మరాక్షస శ్రీ మన్మహాప్రధానికత్యం కలనాయకుడైన ముమ్మడి  
పొట్టయ తుక్కలగారు పెడకల్లు మొదలైన దక్షణ దేశాలు యేలుతూవుండి స్వస్తిశ్రీ  
శకవరుషంబులు ౧౨౪౧ (1241) అగునేటి శిద్ధాద్రి సంవత్సర మాఖ శు ౧  
సోమవారం మగ్రహణ పుణ్యకాలమందు పాణ్యము శ్రీ వీర నారాయణ దేవుని  
అంగరంగ భోగానకు ఆచంద్రార్మస్థాయిగాను ధారాపూర్వకం యిచ్చినయెడలు  
పాణ్యం దక్షిణ స్థళానను మఖ ౧౦ నీరువెల శ ౧ పాణ్యమందు బలజవారు  
౧౦ స్థళకరణాలు ౧౦ సుంకర అధికారికి ౧౦ ఆకుమోటవారు ౧౦ మోతుట్లు  
౧౦ మడయంవాకుర గానలవామర ౧౦ మోగలచేశెవారు ౧౦ వూరికలా ౫  
సుంకం అధికారిక ౧౦

౧ కుణజెడు	౧ లింగాల	౧ గొనుపాడు
౧ నెరవాడు	౧ తంగటూరు	౧ వంటివెల్లల
౧ బలపనూరు	౧ వల్లంపాడు	౧ మిట్టనాల
౧ చిలుకుల	౧ బిజనేముల	౧ గుంటిప్రాయ
౧ గొరవకల్లు	౧ పలకూరు	౧ రేవుణూరు
౧ దూరవేశి	౧ మాలెపాడు	౧ గొనుదిన్న
౧ గడిగె రెవుల	౧ గోమెడకమ్మ	
౧ జుట్టూరు	౧ నుబ్బినూతల	
౧ కరిమద్దుల	౧ బీరవోలి	
౧ కాకనూరు	౧ కొరివి	
౧ యర్రగుంట్ల	౧ అలమూరు	

౧ పులిమద్ది

౧ నదివర్గము

౧ యర్రమలసహితమమరు ౧ కానాల

౧ దూచిగుంట్ల

౧ రావిపాడు

౧ చింతలకుంట

యీ గ్రామములు అన్నిటను వూరిపేరను తూమెడెశిసంతరాశి ధాన్యము యీప్రకారము దేమునికి నిర్మయము చేశి యిప్పించినారు.

౧౪ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౨౪౦ (1240) కాళయుక్తి సంవత్సరం మాఖ శు ౨ లు ప్రతాపరుద్రరాజు తన భార్యలతో కూడా శ్రీశైలానకు పోయి తులాభారం తూగెను. రుద్రకోటి స్థళానకున్న యధాప్రకారంగా ధర్మము నడిచేలాగున చెప్పినాడు అని వెలుగోడు గ్రామకవితెలో వ్రాశివున్నది.

౧౪౧౫ (1415) తరువాత శ్రీ విద్యారణ్య భారతీస్వాముల వారు శ్రీ భ్రమరాంబికా వరప్రసాద లబ్ధిమైన మహాదైశ్వర్యం వల్లను కర్నాటక దేశమందలి తుంగభద్రాతీరమైన విరుపాక్ష మహాక్షేత్రమున తమపేరట విధ్యానగరమనే పట్నం నిర్మాణం చేశి తాముకున్న సంవత్సరములు ప్రభుత్వం చేశిన హరిహర బుక్కరాయలు అన్నతమ్ములు అందులో విద్యానగర రాజధానికి హరిహర రాయలను పట్టాభిషిక్తులంచేశిరి గనుక హరిహరరాయలు కొన్ని సంవత్సరములు ప్రభుత్వం చేశిరి. అటుపిమ్మటను వీర శ్రీ బుక్కరాయ మహారాయలు పట్టాభిషిక్తులయి రాజ్యము పరిపాలన చేస్తూ విజయనగర పట్టణముయందు వుండగాను యర్రగుడి దిన్న అనే గ్రామము యీశ్వరుని దేవాలయమంటపముతో నిలిపివున్న శిలాశాసనము శాలివాహన శకవరుషంబు ౧౨౯౨ (1292) అగునేటి సాధారణ సంవత్సర చైత్ర శు స్వస్తి సమస్త సహితం శ్రీ మన్మహా మండలేశ్వర బుక్కరాజ పొడయలు పృద్వీరాజ్యం శేయుచుండంగాను శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర సకిలిదేవుని కుమారుడు గుండ్రాజుగారు యరగుడి దిన్నమల నందిదేవర గుడి కట్టించి దేవర అంగరంగ భోగానుకున్న పెట్టి సప్రతి వెలిచెను. పండుము వరిచేనుపాతికె గుడికట్టినవి రోజుకు వెత్తి వెలిచెను. 4010 యేడుమున్ను వరిచేను రెండు వనములు యీ ధర్మములు వున్నట్టుగా వ్రాశివున్నది.

యీ బుక్కారాయలవారికి భార్యఅయిన గౌరమాంభా గర్భపారావారీ రాకాస్థుబా కరుడగు హరిహరరాయ మహారాయల అనే కుమారుడు కల్గెను. అంతట అద్దంకి నగర శింహాసనాదీశ్వరుడయిన వెమయరెడ్డి వారి వక్కణతోసహా కొంత శిథిలమయిన శాసనము శ్రీశైల దేవాలయ గర్భగుడి తూర్పుద్వారానికి యదురుగా మంటపములో స్తంభాన్ని వున్న శాసనము.

శ్రీ పర్వతహోబిళ నిర్మిత సౌపాన పంచారామపతి శేవిత గజఘంటని నదవర్ధిశకీర్తి ఘంటానాద కుండిప్రభాసంహ్యజాగౌతమీ జలక్రీడా వినోద శ్రీశైల త్రిపురాంతక హోబిళ కాశీప్రయోగ గయశింధు గరికూర్మ గిరిపురుషోత్తమాది పుణ్యస్థానస్థాపితానేక సువర్న కలిశ రజిత హేమపాత్ర పల్లవలేనేత్ర నిత్యవరిపాలిత సత్యపల్లవాదిత్య దుధిత బ్రహ్మకుండి కృష్ణవేణి గౌతమీతరనత్తానేకాగ్రహాన అనెకపుణ్యక్షేత్ర సంపాదిత చతుర్వేదపారగ విజభుజస్తంభ సంభృత యశోమండన అలియవరదశి రఃఖండన ప్రజాపరచిక చతుర్విభోపాయ కేళాచిరాయ వరపుర పట్టణ మృత్యుంజయ అని వక్కణ వ్రాశివున్నది. యా శాసనము శిథిలము యీపాయగనుక దాత పేరున్న శక సంవత్సరములున్న తెలియలేదు కాని యీ వెమయరెడ్డిగారి శాసనములు యితర శాసనములతో శకవరుషములు ౧౨౦౩ (1203) ప్లవ సంవత్సరం వ్రాశి వున్నది.

౧౯ తరువాత పైన వ్రాశిన బుక్కారాయలుగారి కుమారుడు హరిహర రాయలు విద్యానగరమందు పట్టాభిషిక్తుడయి మహాసాంప్రదాజ్య పదవియేలుచుండగాను యీయనకు సకృతముగాచేసిన ధర్మములు.

౨ అహోబిలములో పై దేవాలయంలో శాసనం వున్నది సారాంశము.

శాలివాహన శకవరుషములు ౧౩౧౭ (1317) అగునేటి భావ సంవత్సరము జేష్ఠ శు ౮ నాడు అహోబిళ శ్రీ నారసింహ దేవునికి దివ్యమంటప ప్రతిష్ఠ చేసినట్లుగా వ్రాశివున్నది.

౧ శ్రీశైలము దేవాలయం నుంచి పాతాళగంగకు పొయ్యే దోవలోవుండే నాగరం తెనుగు గిర్వాణం శిథిలమైన శాసనం శకం ౧౩౧౫ (1315) శ్రీముఖ



సంవత్సరం కదంభకుల సంభూతుడైన బసవరాజు కుమారుడయిన కామధేవునికిన్ని యీయన ధర్మపత్ని అయిన పద్మళాదేవియందు కలిగిన విరలాంబి అదే ఆయమ్మను హరిహర రాయులకు యిచ్చి వివాహము చేశినారు. యీ విరళాంబ శ్రీశైల పాతాళగంగ మార్గాన సౌపానములు కట్టించినది.

౪ మహానందిలో దేవాలయానకు పశ్చిమం యినుము దీప మాలికె స్తంభానికి వ్రాశివున్న శాసనము సారాంశం.

శకవరుషంబులు ౧౩౩౨ (1332) వికృతి సంవత్సరమాఖ బ ౧౩ శుక్రవారం శ్రీమన్మహామండలేశ్వర ఆ ప్రతిమల్ల చోడ...శోభ్యవ నంద్యాల పురవరాధీశ్వర మహానందిదేవేశ్వరుని శ్రీపాదపద్మారాధన కొత్తచర్లకోట వీరక్షేత్ర భారతిమల్ల వెలుగోటు గంగళ్రాజు చన్రాజుగారి కుమారుడు పినతిప్పరాజు కుమారుడు తిప్పరాజుగారి ముత్తవ అమ్మంగారు మహానందీశ్వరుని సన్నిదేందు దీపకంభము ప్రతిష్ఠ చేయించిరి అని యీ ప్రకారం వ్రాశివున్నది.

౧ శ్రీశైల దేవాలయమునకు దక్షిణ ముఖమంటపము స్తంభానికి వ్రాశివున్న శాసనం సారాంశము హరిహర రాయలువారు పూర్వము శ్రీశైల మల్లికార్జున దేవుని ఆలయము యొక్క దక్షిణముఖ మంటపము స్వల్పముగా వుండగా అది విస్తారముగా కట్టించినారు. ఆ మంటపస్తంభానికి శాసనం వున్నది. అక్షరములు శిథిలమైనది యిందులో వుండే కల్యాణం యిందుకు శా.శకం ౧౩౨౫ (1325) తారణ సంవత్సరం శివరాత్రి ౨౦ వీరి కుమాళ్లు ప్రౌఢ దేవరాయలు రాజ్యభారం బాల్యకాలమందు వుదయం గిరియందున్న తరువాత విద్యా నగరమందున్న వుండి రాజ్యము యేలినారు.

౨౧ పిమ్మటను విజయదేవరాయలు గారు రాజ్యముయేలినారు.

౨౨ ఆపిమ్మట ముమ్మడిపౌఢదేవరాయ మహారాయలు రాజ్యము యేలుచూచుండగాను.

౧ చింతకుంట అనే గ్రామము కోట పడమర రామేశ్వర దేవాలయంలో వున్న శాసనము.

శాలివాహన శకవరుషములు ౧౩౬౪ (1364) దుర్మతి సంవత్సరము పుష్య శు ౧౫ లు స్వస్తి చతుర్థ శభువనాదీశ్వరులైన శ్రీ చింతకుంట రామేశ్వర దేవరగోపినాథ దేవర శ్రీపాద పద్మారాధకులయిన శ్రీ మన్మహామండలేశ్వరమీ సరగండకుళారి సాళువనలగంపయ్య దేవమహారాజులుకున్న కంఠారాయమ్మ కున్న గర్భరత్నాకరుండైన అవుబళయ్యమహారాజులుకున్న వోబాయమ్మకున్న సుపుత్రుడైన శ్రీ మన్మహా మండలేశ్వర మీసరగండ కఠారి సాళువ కంపయ్య దేవ మహారాజులుగ్రామముతో వుండే దేవాలయములకు భూమి ఖ ౪౮౩౦ మాన్యముయిచ్చినాడు.

### పెద్ద అనంతాపురములో వుండే శాసనము

శాలివాహన శకవరుషములు ౧౩౭౦ (1370) అగునేటి నాడు వైశాఖ శు ౧౫ లు దేవనివరయ్యంగారికి పెన్నాపురం గ్రామములోని అశేషవిద్యనృహా జనములున్న పెన్నాపురం పోలిమేరను క్రయంచేసి ధారాపూర్వకముగాను యిచ్చిన వెలిపోలం బ ౧౩ విద్యనృహాజనాలుప్రిత్తి పెట్టిన వెలిచెను పుభయమున్న వెతావునె వెలిపోలం ఖ ౧౪ నీరువెపల కుంట వెనుకను మస్కన్యాల బెందునీరునేల తొమ్మిది ముంతలున్న యింత పట్టున్న వీరయ్యగారిని ఆచాంద్రార్కస్థాయిగా అనుభవించుకుమ్మని యిచ్చినారు. వ్యత్యాసం శ్రీశైల దేవాలయము తూర్పు గోపురము వెలపట వుండే శాసనము సారాంశం.

శాలివాహన శకవరుషములు ౧౩౭౧ (1371) విభవ సంవత్సరము ఆషాఢ శు ౧౫ లు ముక్తి శాంతభిక్షావర్తి అయ్యవారు శ్రీశైలమందు సమయ శింహాసనమునందు తపోరాజ్యము శేయుచుండగాను దేవరకుండను పెక్కండ్ర మంటవెస్తెను దేవతానుదేశమున్న తామె అయి సమయాచారము నిర్వహించి చాలుమూల సమస్త భక్తుల పుద్ధరించిన కారణం వలన దేవరకుండ సమయకార్యనిమిత్తమై వచ్చిన కంచికటక కల్యాణ కోసల సవాలక్ష మొదలయిన పృథ్వీ యాభై ఆరుదేశాల అయ్యావళి చాలుమూల ముఖ్యమైన సమస్త పెక్కండ్ర పృథ్వీమూలస్థానం శ్రీ మల్లికార్జున దేవుని శివరాత్రి మహోత్సవమునకు శ్రీశైలముకు వచ్చి శ్రీ మల్లికార్జున దేవుని ముఖ మండపము యందు

వజ్రసింహాసనారూఢులై కూర్చుండి శ్రీ త్రిపురాంతక దేవునికిన్ని ముక్తి భిక్షావృత్తి అయ్యవారికిన్ని అమృత పళ్లకుగాను యిచ్చిన పెరికె మూల వీసము అదివరకు పూర్వమునందు నడిచేది గాక అప్పుడు కొత్తగా నిర్ణయం చేశియిచ్చినది పట్నాలు పెరుకూలిటం దరణంగాడి దెకంట్లం కితలమాటి ౧ కిన్నిటం... చవిలెక్కపట్టు చీరలు కట్ట ౧ కిటం 0110 కటార్లమోపు ౧ కి ద ౬ చిరువేరు పెర్కుకు ద ౬ కంటాన్లు మల్ల ౧ కిదకంట్లాన్ని ద ౧ కసూర్తిరి కర్పూరం మూట౧కి 04 గబ్బెటుసర్కులు గంధం జాజి కాయపిప్పల మిరియాలు మయినము వక్కలు చుక్కకా రాగి, కంచు, తగరం, శీసం, నీలి మొదలైన పెరుక ౧ కిదరణాలు ౬ గాడిదకంట్లానికి ద 3 మంజిష్టి చేరలు మూట ౧ కి.టం 10 చవిలెతోపు చీరలు దసవివన్నెసెల్ల సహితం చీరలు పెరుకకుద గాడిదెకంట్లానికి ద 3 మంజిష్టి చీరలు మూట ౧ కి.టం 010 చవిలెమోపు చీరలు దసవివన్నెతెల్ల సహితం చీరలు పెరుకకు ద గాడిదె కట్లానికి ద 3 గోనెల..కిద 3 గాడిదెంట్లానికి ద ౧౮ గొంగలిపెరుకకు ద 3 కంట్లాకు ద 3 నూలిపెరుకకున్నా అసంచులు సహితం పెరుకకు ౧ కి కంట్లాన్కు అంగగోలపెరికె ౧ కి ద ౪ కంట్లానికి ద ౨ పంచకేళి సరకుపెరుక ౧ కి టం 010 కంట్లానికి ద ౬ చందనపముంతలు తెడ్లుబొమ్మలు సహితం పెరుక ౧ కి ద ౧ కంట్లాన్ని ద౧ చిల్లర వచ్చు అందడ్కి ద౧ నూనెనేతి సంగడి ౧కి ద ౨ తలమోపుక ద ౨ పెద్ద గుర్రాన్ని ద ౧ ఆడ గుర్రాన్ని ద ౨ తట్టాలు ద౨ యద్దు ౧కి ద ౨ యనుబోతు ౧కి ద ౨ తమలపాకులు పెరుక౧ కి ద ౨ తలమూటకున ౧గోధుములు సహితమైన కాయధాన్యము జొన్నలు, వడ్లు, బియ్యం పప్పు సహితమయిన ధాన్యాలు అన్నిటికిన్ని పెరకకు ద ౨ కంట్లాన్కు ద ౧ యీమర్యాదను యిచ్చిరి.

౪ కసుబా చాంగలఅమర్రి గ్రామమునకు పశ్చిమమున చన్నకేశ్వరుని దేవాలయముతోను వున్న శాసనము.

శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౩౭౩ (1373) అగునేటి ప్రజోత్పత్తి సంవత్సర ఆశ్వీజ శు ౭ లు శ్రీమన్మహారాజాధిరాజ పరమేశ్వర అష్టదిక్కు రాయమనో భయంకర మురురాయర గండ విజయనగర పట్టణాధీశ్వర విజయరాయ పౌత్ర శ్రీ వీరప్రౌఢదేవ మహారాయకుమార శ్రీ మల్లికార్జున రాయకృపాకటాక్షలబ్ధేశ్వర్య సూర్యవంశోద్భవ వశిష్ట గోత్ర పవిత్ర బెజవాడ

పురవరాదీశ్వర శ్రీ మల్లికార్జున దేవదివ్య శ్రీపాద పద్మారాధిక మాధవవర్మ కుల ప్రదీపిక బెజవాడ వాటి ప్రతిష్ఠాపనా చార్య సేతుశీకాద్రిపర్యం త్రహేసబిరు దరగండరణరంగ భైరవమన్య భార్గవ కంఠమ రాజపుత్ర అన్నలదేవి గర్భసుదాబ్ధి చంద్రమా శ్రీమద్ధర్మప్రతీపాలక దేవబ్రాహ్మణపూజా పరాయణ శ్రీ శింగభూపాల చూడామణి శ్రీలక్ష్మీశ్వరునింజేశిన కైంకర్యము వుదయగిరి రాజ్యముతో ముల్కీనాటి భూమికి శ్రీ వేదాదేగరుధౌదె మధ్యేభువనాశన తీర దివ్యమంటప నివాసుండైన శ్రీ అహోబళేశ్వరుని దక్షణ దిగ్భాగమందు యోజన పరిమితమయిన మా నాయంకరాన్ముచెల్లెచేగల మర్రి పశ్చిమ ప్రాంతమందు తటక పూర్వకమునను పురాతన ప్రతిష్ఠితంబు అయిన శ్రీ చెన్నకేశ్వరునికి తమ తండ్రి వల్లభరాయయనికిం బుణ్యముగాను అచంద్రార్కస్థాయి అవునట్లుగాను దేవునికి ప్రాకారము కోటను పంచద్వారమందలి గోపురమున్ను కట్టించి దేవుని అంగరంగ వైభవాలకు పూర్వమున చెల్లించెను ఖ ౧౫౦ (180) మున్ను వల్లభరాయనింగారు సమర్పణచేసిన మడి 5340 న్ను యీ దివాన శింగయ్యంగారు సమర్పించిన చేను 5040 మడి ౭౨ పుష్పాల కోటి మడి ౧౩౪ న్ను వుభయంచేను ౭౨ మడి ౪౮౦ తోటమడిపూడ్వి ౩౪౦ (340) యింత మట్టున్ను యిచ్చినారు.

౫ శ్రీశైల మల్లికార్జుని గుడికి దక్షణం భాగం రాగిరేకులపయిన బంగారు మొలామాచేసిన ధ్వజస్తంభముపైన వ్రాసిన శాసనము సారాంశము.

శాలివాహన శకవరుషములు ౧౩౭౮ (1378) ధాతు సంవత్సర శివరాత్రినాడు దక్షిణభూమి చోళమండళరాజ్యం గోపయదేవమహారాజులు కుమారుడు సాళువ తిరుమల దేవమహారాజుల శ్రీ పరమేశ్వరుని సన్నిధిని ప్రతిష్ఠచేసిన లోక్తురమయిన బంగారు ధ్వజస్తంభం అని వ్రాశివున్నది.

కాని అది రాగిరేకులపైన బంగారు మొలామాచేసిదినదిగాని కడ్డీ బంగారము కాదు.

౯ శ్రీశైలములో పెద్దనంది మంటపములోను గర్భగుడికి తూర్పు మంటపములో స్తంభాన్ని శాసనం కన్నడశాసనం.

శాలివాహన శకవరుషం శు ౧౩౭౯ (1379) నెయ యీశ్వర సంవత్సరము మాఖ బ ౫ గురువారందల్లు శ్రీ మన్మహారాజాధిరాజరాజ పరమేశ్వర శ్రీ వీరప్రతాప ప్రౌఢదేవరాయ మహారాయర అరమశెయ దేమర సవ్యగళ తమ్మపుణ్యం నాగబెకెండు క్షేత్రవన్ను క్రయకుండు శ్రీ మల్లికార్జున దేవరిగై దినక్కెవొందు అవసరద హరివాణవ నైవేద్యకట్టడన్ను అయిదుగురు జంగములకు నడిపించెటట్టు కట్టడచేసి సర్వకాలము ఆచంద్రార్కస్థాయిగాను నడపవలెనని యిచ్చినారు.

౮ దేవుని గర్భగుడికి తూర్పు మండపస్తంభానికి వ్రాశివున్న శాసనము శాలివాహన శకవరుషములు ౧౩౭౯ (1379) అగునేటి యీశ్వర సంవత్సరము మాఖ బ ౫ గురువారము శ్రీ మన్మహారాజాధిరాజ రాజ పరమేశ్వర శ్రీ వీర ప్రతాప శ్రీ ప్రౌఢదేవరాయ మహారాయర అరమనెయవేమరసప్పగళుత మగెపుణ్యవాగి క్షేత్రవన్ను యపుకుండు శ్రీ మల్లికార్జున దేవరగెదినక్కెవొరెదు అవసరవ హరివాణనైవేద్యకట్టళచేసి అది అయిదుగురు జంగములకు సార్వకాలమున్ను జరిగేటట్టుగా నిర్ణయం చేయించినారు.

౨౩ శ్రీ మన్మహారాజాధిరాజరాజపరమేశ్వర శ్రీ వీర ప్రతాప విజయరాయ మహారాయలగారు రాజ్యము యేలుచుండగాను ౧ పైన వ్రాశిన మంటపస్తంభాన్ని దక్షిణముగా వున్న స్తంభానికి వ్రాశివున్న శాసనము.

శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౩౮౧ (1381) అగునేటి ప్రమాది సంవత్సర ఫాల్గుణ శు ౧ సోమవారము శ్రీ వీర ప్రతాపవిజయరాయ మహారాయర కొర్తలకు మాజల్ అమ్మగళుతన్నగండపాండ్య పేరుమాళ్లు దేవగళిగెపుణ్యవాగి క్షేత్రవన్ను క్రయవుకొండు శ్రీ మల్లికార్జున దేవరగేదినం ప్రితియవరుహదివాణ కట్టళ అయివరు జంగమర్కు ఆచంద్రార్కస్థాయి యాగి సార్వకాలపున డోహగెసమర్పిశివళుయాధర్మంచేసినాడు.

౨౪ యీవల శ్రీ సాళువనారశిహ్వరాయలు వారు రాజ్యము యేలుచూనుండగాను సారాంశం.

౧ ముద్దనూరు కాలువ గ్రామాన్ని పశ్చమం పరుగు దూరానను బుగ్గరామేశ్వరుని ఆలయము వద్దను పైన సగం తునక పగిలిపోయివున్న శాసనము యొక్క సారాంశం. శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర నరసింగరాయ మహారాయల ఆనతిని కొమ్మరాజు పినతిమ్మరాజు వొడయురుగారు పుణ్యముగాను సుర్యోపరాగ పుణ్యకాలమునందు శ్రీ రామలింగమునకు ముద్దనూరు గ్రామము యిచ్చిరి. యిదిగాక ముద్దనూరు కాలువ తన భాగము పొలము సహాగానుయిచ్చినాడు. శక సంవత్సరములు వ్రాశివుండేది పైతునక పోయినది.

౨ కసుబా చాంగలమర్రి గ్రామానికి పశ్చమం గోపాలస్వామి దేవాలయంలో వుండేది శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౧౩ (1413) అగునేటి విరోధి కృతు సంవత్సర మార్గశిర శు ౧౨ లు శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర మేదినికూసర గండ కఠారి సాళువయిమ్మడినరసింగరాయ మహారాయల ప్రధాని తిమ్మర్పుగారు తమకు నాయకరాన్ని నడిచేటి చాంగలమర్రి శీమలోనిమల్లవేముల పోలంలో గుట్టపల్లె చేనుస్థళం చేను ౭౧౪౦ (7140) మరిన్ని చాంగలమర్రిలో చేను 501 మడి 401 ని చాంగలమర్రి చన్నవేశవస్వామికి ధారవోశి యిస్తుమి.

౩ చామ్రోలుగ్రామంలో గోపాలస్వామి దేవాలయాన్ని పడమరవుండే శాసనం అక్షరములు శిథిలమైవున్నది వాటిలో శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౧౫ (1415) పరీధావి సంవత్సరము మాఖ శు ౧౫ గురువారంనాడు శ్రీ మద అఖిలాండకోటి బ్రహ్మాండనాయకులైన చాంబోలు గోపాలస్వామికి యిమ్మడి సాళువ నరసింహ దేవమహారాయలు చాబోలు గ్రామం ధారాపూర్వకంగా యిస్తుమి. యీ నృసింహరాయలవారికి తిప్పాంబా అనే జేష్ఠభార్యయందు వీరనరసింహరాయలు అనే కుమారుడున్న నాగలాదేవి అనే ఆమెయందు కృష్ణరాయలున్న కనిష్ఠ భార్యాయిన వోబాంబయందు రంగారాయలు అచ్చుతరాయలు యిద్దరు అంతు నలుగురు కుమాళ్ళు కలిగి వుండిరి.

అప్పుడు కలబురిగిలో దౌలతుచేశే బమ్మని బాదశాహావారి తాలూకు సవ్యాయబీబీ అనేది కందనవూలితో వుండెను.

అంతట ఘండికోట దుర్గాన్ని పడమర మూడు ఆమడ దూరమున చిత్రావతీ నదీతీరమున అర్పిడు అనే గ్రామాన చంద్రవంశం అని వాడుకునే

అర్వేటి బుక్కరాజుకు యిద్దరు భార్యలు.

౧ అబ్బలదేవి ౧ బల్లాదేవి

అందు బల్లాదేవియందు రామరాజు అనే ఆయన కలిగెను. ఆ రామరాజు విజయనగరం వారి వద్ద సకల సైన్యాధిపతి అయివుండి కందనవోలు సాధించేటందుకుగాను డెబ్బైవేలు గుర్రపు పౌంజును వెంట తీసుకుని దండు కదలిపోయి కందనవోల్కి ముట్టడి దిగి సవ్యాయీబీబీని కందనవోలు నుంచి దక్షిణ దేశాన్ని పంపించి కందనవోలు తానుకట్టుకుని అక్కడ వుండి తుంగభద్రాతీరమున కోటకట్టించి అక్కడ నిలిచివుండెను. యితడే ఆదవాని దుర్గమున్ను సాధించినాడు. యితనికి కందనవోలున్ను యింకా కొన్ని గ్రామములు కందనవోలు శీమలోనివి వుమ్మళిగానడుస్తూ వుండేది కందనవోలి రామరాజు అని ప్రశిద్ధిగాను వాడికి కలదు. యిదిగాక యితడు కందనవోలు సాధించినందుకు బాలభాగవతం గ్రంథంలోనున్న వసుచెరిత్రలోనున్న వ్రాశివున్నది.

౨౫ పైన వ్రాశిన సాళువ నృసింహరాయలు ప్రభుత్వం చేస్తూ వుండగాను వారి కుమారుడు నృసింహరాయలున్ను తామున్ను వేయించిన శిలాశాసనముల యొక్క సారాంశము.

౧ మద్దూరిగ్రామం యదుట చింతవనంలో వుండే శాసనం

శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౨౦ (1420) అగునేటి కాళయుక్తి సంవత్సర మాఘ బ ౧౪ శ్రీ మన్మహామండేలశ్వర బసవయ్య దేవమహారాజులు గారు బంటుకురు దెసరాచినాయన్ని జంగం బసవయ్యకు యిచ్చిన ధర్మశాసనం రాయలవారికి పుణ్యముగాను పూరి ముందర పుష్పాలతోట పెట్టించె నిమిత్తం చేను ౬౩ భవనాశిగడ్డచేను వుభయం ౪౦౧౩ (4013) పరిపండి ౨౧ యిస్తిమి గనుక పుష్పాలతోట గంనేరు చెట్లువేశెది.

౨ పాంఞ్యం గ్రామాన్ను వుత్తరం పాణికేశ్వర దేవస్థానాన్ని పడమర మండపం వెలపటవుండేది.

శాలివాహన శకవరుషంబులు. ౧౪౨౪ (1424) అగునేటి రుద్రోద్ధారి



సంవత్సర శ్రావణ శు ౧౫ సోమవారము శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర మెట్టమీసరగండ కరారి శాళువయిమ్మదేవర శింగరాయమహారాయలు పృథివీరాజ్యము శేయుచుండగాను సరసానాయనింగారు నాయకరామ్మ యిచ్చిన పెనుగొండ చావడికి చెల్లే పాణనొనను శ్రీమతుబొక్కసందేవప్పనాయణి కుమారుడు హొన్నప్పనాయనింగారు పాణ్యం పాణికేశ్వరదేవస్థానం వశాన్ము దేవుని భోగాన్ము సహా నడపు కొమ్మని మరతూరు భూమిన్ని పుష్పాలతోటకు చెర్వులోను ౭౨ యిస్తిమి.

౩ కొక్కరపంచ గ్రామానికితూర్పున లింగయ్య దేవాలయాన్ము దక్షణ భాగమందునను వుండేశాసనము.

శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౨౫ (1425) అగునేటి రుద్రోద్ధారి సంవత్సరము భాద్రపద బ ౧౦ లు శ్రీమతేరామానుజాయనమః శ్రీ మద్వేదమార్గ ప్రతిష్ఠాచార్యులుగారు తమకు చెల్లే వృత్తిలోను కొక్కరపంచపోతురాజుకు చేను ౭౨౪౦ (7240) వరిమడిపాతికె యింతమట్టును అనుభవించుమని యిచ్చినారు.

౪ నాగలూటి గ్రామాన వీరభద్రుని దేవాలయదక్షణ ద్వారము లపట శిథిలమై పోయిన శాసనము.

శాలివాహన శకవరుషములు ౧౪౩౦ (1430) అగునేటి విభవ సంవత్సరము భాద్రపద శు ౫ శ్రీమన్మహా నాయంకాచార్యులైన రాచవేటి వీరమ్మనాయుడు అనే యాకరివాడు నాగలూటి విశ్వేశ్వరుని సన్నిధిని పుణ్యముకొరకు ధర్మంచేసినట్టుగా వ్రాశివున్నది గాని యింతే వున్నది ఆవలరాయి పగిలిపోయినది గన్ము వున్నంత వ్రాశినాను.

౨౮ తరువాతను శ్రీ మన్మహారాజాధిరాజరాజ పరమేశ్వర శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీ వీరకృష్ణ దేవరాయ మహారాయలు విజయనగర పట్టణమందు పట్టాభిషిక్తులైన పృథ్వీరాజ్యము శేయుచుండగాను వేయించిన శాసనముల యొక్క సారాంశము.

౧ పాణెము శ్రీ వీర నారాయణస్వామి దేవాలయ మంటపముతోననువున్న శాసనము.

శాలివాహన శకవరుషములు ౧౪౩౧ (1431) అగునేటి ప్రమోదూత సంవత్సరము చైత్ర శు ౧౫ లు శ్రీమతుబొక్కసందేమప్పనాయని కుమారుడు హొన్నప్ప నాయకరు శ్రీ వీరకృష్ణ కృష్ణ రాయమహారాయలు తమకు నాయకరానకు పాలుంచిన పాణెమునకు చెల్లేశీమలోని బూడిదెపాడుగ్రామము యీవూరిపాణికేశ్వర దేవర అమృతపడికిగాను అష్టబోగతేజ స్వాంమ్యములు సహితముగాను పాణియదపాణికేశ్వర దేవస్థానం రామాజియ్య వీరజీయ్యల్లు నాథ జియ్యలింగజియ్య బయిసాని పెద్ది మొదలయిన తమ్ముళ్లవశాన యిచ్చినారు.

౨ చవుట్కూరు గ్రామముకు వుత్తరం కేశవస్వామి దేవాలయాన్ని తూర్పువైపునను వున్న శాసనం.

శాలివాహన శకవరుషములు ౧౪౩౨ (1432) అగునేటి అంగీరస నామ సంవత్సర ఆశ్వజ బ ౧౨ సోమవారము మార్గప్రతిష్ఠాపనా చార్కులైన కందాళ భావనచార్కులవారి ఆనతిని వరదయ్యంగారు అనే ఆయన చవుట్కూరి శ్రీజనార్థన పేరుమాళ్ల నగరు కట్టించి పూర్వ వృత్తిగాక కొత్తగాను పెద్దనచేను దేవనూరు చెరువునకు వృత్తరానను మెళ్లగడ్డ స్తళము ౪౦౧ (401) అక్షరాలను యెదుము వారి అయ్యగార్కి పుణ్యముగాను సమర్పించినారు.

౩ శ్రీశైలంమీదదేవాలయ పూర్వ ద్వారమునకు వద్దవుండె కుండలి స్తంభాన్ని వ్రాశిన శాసనము.

శాలివాహన శకవరుషములు ౧౪౩౪ (1434) అగునేటి ప్రజోత్పత్తి నామ సంవత్సరమున మాఘ బ ౧౪ సోమవారమునను బిజ్జలరాయ మానమర్దన అనివార్యాధికచాతుర్యవీర్య భిల్లాళరాయరాజ్య స్థాపనాచార్య శ్రీకృష్ణరాయలు మహారాయలుగారు పృథివీరాజ్యం శేయుచుండగాను కాకానియ్య వంశస్తుడైన శాంతలింగయ్యగారున్న కార్యకర్త నరసప్పకొండుకు మన్నే లింగయ్యగారున్న శ్రీశైలమునందు శ్రీ మల్లికార్జున దేవుని విహారార్థముగా నిర్మితమయిన వృత్తుష్ట ప్రభావం కలిగి మహానిధియందు విశల్యకరణి సందానకరణి సౌవర్ణకరణి సంజీవ కరణి వీటిచేత ప్రకాశమైనటువంటిన్ని కార్పాజ్యోతి పాషాణజ్యోతి వాలుకజ్యోతి

సృణజ్యోతి మొదలైన యనేకపుషదముల చేత ప్రకాశమానమైనటువంటి శిఖరేశ్వర హటకేశ్వర ఘంటశిద్ధేశ్వర సారంగేశ్వర యిష్ట కామేశ్వర పాపవినాసేశ్వర కృష్ణేశ్వర ప్రముఖేశ్వర కేశిద్ధకారణ నాగేశ్వర లింగనికరవిభ్రాజ మానోహరకుండ మల్లికార్జున దేవరయొక్క ముఖ మండపమునకు పూర్వోత్తర భాగానను కోటిచిన్నశెట్టి తాను సదాశివ లింగము అనే లింగము ప్రతిష్ఠ చేసి ఆ దేవాలయముయొక్క ఘంటావేదిక హేమమయం అనగా బంగారు పూత చేయించి మరిన్ని శ్రీశైల మల్లికార్జున దేవుని ప్రాకారంతర మందలి పూర్వ దక్షిణ గోపురములకు చిత్రవిచిత్ర తరమయిన శిల్పి లెఖ్కున చేయించెను. ఆ దేవతా చక్రవర్తి యొక్క నైవేద్యము కొరకున్న ఫలపుష్పాది సమర్పణార్థమున్న శిద్ధాపురమునకు దక్షిణ భాగము రంగ సముద్రము అనే గ్రామమున్న సమర్పణ చేయించినారు. కృష్ణరాయులవారి పేరు మట్టుకు వ్రాశిన పట్టురాయి పగిలిపోయినది కాని వక్కణమున్న శకం సంవత్సరంవారి దినములనాటిది.

౪ శ్రీశైల మల్లికార్జున దేవుని దేవాలయరాగి మొలామరేకుల విమానమునకు దక్షిణం చతుర్ముఖ బ్రహ్మాదిగువను వుండేది తాంప్ర శాసనం.

శాలివాహన శకవరుషములు ౧౪౩౫ (1435) అగునేటి శ్రీముఖ నామ సంవత్సర మాఖ బ ౧౪ గురువారము శ్రీ పర్వతమల్లికార్జున దేవుని ఆలయము యొక్క గర్భగుడిన్ని మరిన్ని ముఖ మంటపమునకున్న రాయులవారి శేవకుడైన శాంతయ్యగారి కుమారుడు లింగయ్య అనే అతను బంగారు పూత చేయించినాడు.

౫ పారు మంచాల గ్రామము మధ్యను కేశవస్వామి దేవాలయరంగ మంటపస్తంభముపైను శాసనము. శాలివాహన శకవరుషములు ౧౪౩౬ అగునేటి భావ సంవత్సర మాఖ శు ౧౫ లు పారుమంచాల చన్నకేశవ దేవునికి నగరు గ్రామాననే రెడ్డి కరణాలు సహా కట్టించిరి.

౬ శ్రీశైల మల్లికార్జున దేవుని గర్భగుడికి పూర్వ ద్వారముఖ మంటపముయందు తిన్నె పైన పరచిన శాసనము. శాలివాహన శకవరుషములు ౧౪౩౮ (1438) అగునేటి యువనామ సంవత్సర శ్రావణ శు ౧౫ లు

బుధవారాన చంద్రగ్రహణ పుణ్యకాలమందు శ్రీ మన్మహారాజు రాజరాజ పరమేశ్వర మూరురాయరగండ అరిరాయవిభాడ అష్టదిక్కురాయమనో భయంకర భాషితప్పువ రాయరగండ పూర్వపశ్చిమ సముద్రాదీశ్వరు యవన రాజ్యస్థాప నాచార్య గజపతి దళ విభాడ శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీకృష్ణ దేవమహారాయలు విజయనగరాన నుండి పూర్వదిగ్విజయయాత్రకు వచ్చివుదయగిరి దుర్గము సాధించి తిరుమల రౌతరాయ మహాపాత్రునింబట్టుకుని అద్దంకి వినికొండ బెల్లంకొండ నాగార్జునికొండ తంగేడు కేతవరం మొదలయిన గిరిదుర్గాలుస్తక దుర్గాలుయేకదాడిని గైకొని కొండవీటిదుర్గం మీద విడిశి లగ్గులు పట్టించి దుర్గము పుచ్చుకుని ప్రతాపరుద్ర గజపతి రాయని కుమారుడు వీరభద్రరాయుడు కుమారహంవీరపాత్రుని కొడుకు నరహరిదేవు రాచూరియల్లువ భానున్ను వుద్దండభానున్ని జన్యావుల కనవాపాత్రుడు పూసపాటి రాచిరాజు శ్రీనాథరాజు లక్ష్మీపతిరాజు తుమ్మలచంద్రమహాపాత్రుడు వీరు మొదలైన పాత్రసామంతుల నున్న మన్నేవారినిన్ని జీవగ్రాహంగా పట్టుకుని అభయదానము వారికి యిచ్చి ధరణకోట అమరేశ్వరాన్ను విచ్చెను కృష్ణవేణి నదీతీరమందు అమరేశ్వర దేవుని సన్నిధిని తులాపురుష మహాదానమున్ను చేయ నవధరించి తాము దేవిలు చినదేవమ్మగారిచేతను రత్నదేను మహాదానమున్ను తిరుమల దేవమ్మగారిచేతను సప్తసాగర మహాదానమున్ను చేయించినవధరించి అందుండి శ్రీ పర్వతాన్ను వేంచేసి యీ దేవుని తెరువీధి శిలామంటపాలు కట్టించి ఆ శ్రీముఖ సంవత్సర వైశాఖ ౧౧ గురువారానకు మద్యాంహ్న అవసరము మహానైవేద్యానకు పారుమంచాల అనే గ్రామమున్ను ఆత్మకూరు అనేటి గ్రామమున్ను సమర్పించిరి శ్రీకైల యాత్రకు వచ్చిన కాశీకావిడి సుంకం గుర్రము యెద్దు గాడిదె తలమోపు మొదలైన వారిచాత సుంకణ కొనకుండా మన్నించి యింతమట్టుకు ఆచంద్రార్కస్థాయిగా నడవగలదు..యీ ధర్మం యవ్వరు తప్పక నడిపిరి. ఆ పుణ్యపురుషుల పాఠాలు మాశిరసున నవ ధరించెను అని వ్రాశి వున్నది.

యీ శాసనాన్ను దక్షణం అరుగుపైన యిదే ప్రకారం యీ శక సంవత్సరం తోనే యిందులవుండే అన్వయమే కన్నడంతోనున్ను వ్రాయించినారు.

౨ అహోబిళములో దిగువ తిరుపతి ప్లహ్లాదవరదుల రంగమంటపములో నిలిపిన శాసనము.

శాలివాహన శకవరుషములు ౧౪౩౮ (1438) అగునేటి యువనామ సంవత్సరం పుష్య శు ౧౫ శుక్రవారానను ఎతత్పురానురాధీశమౌని భూయిష్టలాలితం అహోబల నృశింహ్వాదేవదేవస్య శాసనం.

స్వస్తిశ్రీ మన్మహారాజాధిరాజ రాజపరమేశ్వర మురురాయరగండ అరిరాయ విభాడ అష్టదిక్కురాయ మనోభయంకర పూర్వ దక్షిణ పశ్చిమ సముద్రాదీశ్వర యవన రాజ్యస్థాపనాచార్య గజపతి దళ విభాగ శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీకృష్ణదేవ మహారాయులు పూర్వదిగ్విజయ యాత్రకు విచ్చేసి వుదయగిరి దుర్గమున్ను తిరుమల రౌతరాయ మహాపాప్వనింబట్టుకుని వినుకొండ బెల్లంకొండ నాగార్జునికొండ అద్దంకి అమ్మనబోలు తంగేడు కేతవరము మొదలైన గిరిదుర్గ స్తళ దుర్గాలు ఎకదాడిని గైకొని కొండవీటికి విచ్చేసి దుర్గంచుట్టు వారు నడచప్పరాలు పెట్టుకోట పడదోయించి నాలుగు దిక్కులాను లగ్గులు విడుపించి దుర్గమున్ను తీసుకుని దుర్గం మీదనున్న ప్రతాపరుద్ర గజపతి మహారాయల కుమారుడు వీరభద్ర రాయుడు కుమార హరివీర పాత్యని కొడుకు నరహరి దేవు శ్రీనాథ రాజు రామరాజు కొడుకు లక్ష్మీపతి రాజు రాచూరి యలువభానుడు వుద్దండ భానుడు జన్యావుల కనవాపాత్యుడు తుమ్మలచంద్ర మహాపాత్యుడు వీరు మొదలైనపాత్ర సామంతులానున్ను మనేవ్రారిని జీవగ్రాహముగా పట్టుకునివారికి అభయధానమున్ను యిచ్చి ధరణకోటకు విచ్చేసి అమరేశ్వర మహాదేవునిసన్నిధిని తులాపురుష మహాదానమున్ను సేయ నవధరించి తమ అద్దరితోను మహాదానాలు శేయించి తిరిగి విజయనగరాన్ను విచ్చేసి రత్నశింహసస్తుడై సాంప్రదాజ్యము శేయుచున్న మరి కళింగ దేశ దిగ్విజయార్థములు విచ్చేస్తున్ను అహోబళేశ్వర దేవునికికంఠమాల ౧ పచ్చచెక్కిన వజ్రమాణిక్యాల పతకం ౧ మాణిక్యాల కడియాల జొడు ౧ పైడిపల్లెం ౧ కానికెవెయి వరహాలున్ను తమ దేవులు సమర్పించిన పతకం ౧౦౧ తకుట్టున్ను సమర్పించి దేవరకుఅమృతపడి నైవేద్యము అంగరంగ వైభవాల్కు చాంగలమర్రిశీమలో మద్దూరు అనే గ్రామమున్ను సమర్పించిరి.

౮ పగిడేల గ్రామములోనను కోటకు దగ్గిర హనుమంతరాయని దేవాలయాన్ను దక్షిణ భాగాన వుండే శాసనము.

శాలివాహన శకవరుషములు ౧౪౩౯ (1439) యీశ్వరనామ సంవత్సర జేష్ఠ బ ౩౦ శుక్రవారము శ్రీమతుయెస్సుల తిమ్మనాయనింగారు యీ పగడ్యాల హనుమంతరాయని వృత్తిని పూర్వము కొండరాజుగారు పుట్టి యెదుములు కొనుట విని అది అధరమ్ముగా దలంచి రాయలుకున్న తమతండ్రి నారప్పనాయని గారికిన్ని తమ తల్లిగారికిన్ని తమ గురువులకున్న తమకున్న పుణ్యముగాను యీ సూర్య గ్రహాణ పుణ్యకాలమందు బెజవాడ మల్లికార్జున దేవర సన్నిధినికృష్ణ లోపలను ధారాపూర్వకముగాపుట్టి యెదుములు మాన్యం సర్వమాన్యం చేశియిచ్చినారు.

౯ కరివెన అగ్రహారము చెన్నకేశ్వర దేవాలయముతోను పగిలిన సగము తునకు మీది శాసనము.

శాలివాహన శకవరుషములు ౧౪౩౯ (1439) అగునేటి యీశ్వరనామ సంవత్సరం బాద్రపద శు ౧౦ శ్రీ శ్రీమద్రాజదిరాజ రాజ పరమేశ్వర శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీకృష్ణదేవరాయ మహారాయలు విద్యానగరమందు వజ్రశింహాసనా రుడుండై పృథ్వీరాజ్యము శేయుచుండగాను క్రితానను వోరుగంటి ప్రతాపరుద్రుని బాతను ప్రతిగ్రహలబ్ధిమైన కరివెన అగ్రహారము నియతమై అనుభవింపగాను మధ్యేవుచ్చన్నమయినందున తిరుగా కృష్ణరాయలవారితో చెప్పుకుండేను యధాప్రకారముగా జీవనాధారము చేశినారు.

౧౦ శ్రీకృష్ణరాయల కాలాన నల్లగట్ల గ్రామానికి తూర్పున కేశవస్వామి దేవాలయమునకు దగ్గిరవున్న శాసనము.

శాలివాహన శకవరుషములు ౧౪౪౦ (1440) అగునేటి బహుధాన్య సంవత్సర ఆషాఢ శు ౧౫ లు కృష్ణరాయ మహారాయలు రాజ్యం యేలుచూనుండి శ్రీ మన్మహా మండలేశ్వర బుక్కరాజు తిమ్మయ్య దేవ మహారాజులుగారికి ఆకందుకూరి శీమలోకి చెల్లే నల్లగట్ల గ్రామమునాయకరాన్ను పాలించి వుండగాను నల్లగట్ల దుగ్గపానియెలిరెడ్డి నెమలి పినకశిరెడ్డి నాగినేని తిమ్మయ్య యద్రమనేని చినతిమ్మన బాలువోబయ తిమ్మారెడ్డి నాగనవోబు గారికిం బెట్టిన

గుడిమాన్యం వీరు అంతా నల్లగట్ల చెన్నకేశ్వరున్ని వెలపటి మంటపం కట్టించిన నిమిత్తముగాను వార్కి చింతకుంటకు బోయె తెరువునకు తూర్పున పుట్టెడు నేలచేను మాన్యము పెట్టి పుత్రపౌత్ర పారంపర్యముగా అనుభవిస్తూ ఆమంటపము శిథిలమైతె తిరుగా జీర్ణాధారము చేయిస్తూ ఆమాన్యము సుఖానను అనుభవించుకొమ్మని వ్రాయించినారు.

౧౧ మహానంది దేవునికి దక్షణముగా బసవన్న రాయకి వుండే శాసనము.

శాలివాహన శకవరుషములు ౧౪౪౬ (1446) అగునేటి తారణ సంవత్సర మాఘ బ ౧౪ లు సోమవారము శివరాత్రి పుణ్యకాలమందున మహానందీశ్వరుని మంటపం ముందరి స్తంభము ధర్మ నిలయుడున్ను వైశ్యకులోత్తముడున్ను అయినటువంటిన్ని నగరేశ్వర దేవదివ్య శ్రీపాదపద్మారాధకులయిన వీరిశెట్టి గోత్రజుడైన అద్దలగద్ద నరహరిశెట్టికి అయిదోవాడైన సంబిశెట్టినాలుగోవాడైన అక్కిశెట్టికి మూడోవాడైన భూమిశెట్టి కుమారుడైన పన్నశెట్టి మాతాపితృలకు పుణ్యముగాను యెత్తించినాడు. యీశకాన్ను తారణ సంవత్సరం అవుతున్నది. ౧౨ వుప్పలూరు గ్రామాన్ను యీశాన్యం జంబిమాని వద్ద శిథిలమైవుండే శాసనం

శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౪౯ (1449) అగునేటి సర్వధారి సంవత్సర మాఘ శు ౭ సోమవారము కృష్ణ దేవ మహారాయలు పృథివీరాజ్యం శేయుచుండగను శ్రీమద్యజ్ఞనాది షట్కర్మ నిరతులైన స్థితాశేషవిద్వ మహాజనాల్కు శిరవొళ్ల శీమకు చెల్లెవుప్పలూరి గ్రామం సర్వమాన్యంగా యిస్తిమి.

౧౩ అయ్యలూరి గ్రామం కోటలో కేశవస్వామి దేవాలయం యందు వుండేది. శాలివాహనశకవరుషంబులు ౧౪౫౦ (1450) అగునేటి సర్వధారి సంవత్సర కార్తిక శు ౧ లు కృష్ణదేవ మహారాయలు విజయనగరమందు పృథివీరాజ్యం శేయుచుండగాను పెడకంటి శీమలోని పెనుగొండ చావడికి చెల్లె ఆయలూర్కి ప్రతినామమైన శ్రీ మత్తేశరగోప పురమనే అగ్రహారమందున కేశవ పెరుమాళ్లుకు నీలకంఠేశ్వరునికి దొమ్మరి సరస్వతి దేవరాజు కొడుకు మల్లిదేవరాజు దండం సమర్పించి యిచ్చిన త్యాగదాన దారాశిలాశాసనం మాదొమ్మర్లు చెన్నకేశవుని వారు గణపరివారు మీమీ సరగండని వారు



రామచంద్రుని వారు మలరాయని వారు కూతరివారు వీరు మొదలైన యిరువై అయిదు కులాలవార్కిపుణ్యంగాను ఆయలూరను కాపులు గాన్లవారు యింద్రవారు కూలివారు బలటివారు నల్లవారు జాతికట్టువారు సహా పెట్టె త్యాగంయేడు ౧ కి వగ ౨ లెక్కను నిన్నయం చేశిన కొక్కం వుభయ దేవళ్ళకు ధారబోశి యిస్తిమి.

౧౪ శ్రీశైలం గర్భగుడికి దక్షణం బసవన్నవుండే రాతికి పక్కను వ్రాశివుండేది. విరోధి సంవత్సర శ్రావణ బ ౩౦లు బోగెంమాచర్ల గార్కి పుణ్యముగాను శ్రీ గిరి మీదను మన్నాని అన్నపయ్యగారు చేశిన ధర్మాలు శ్రీ మల్లికార్జున దేవునికి భ్రమరాంబకున్ను నిత్యనైవేద్యము సాగించిరి. శిద్ధేశ్వరునికి ముఖ మండపము కట్టించిరి. దేవుని ప్రాకారము దక్షణపు దిక్కున కోటకొమ్మలు పడివుండగా తిరుగయెత్తించిరి. యినుము కంభము శాసనము కొయ్యలు యెత్తించిరి. దక్షణ గోపురం కప్పురాయి విరిగి వుండగా తిరుగా కప్పురాయి వేయించిరి. యినుము ప్రణికెలుచేశి పొదిగించిరి.

౧౫ పాణ్యంగ్రామాన్ను వెలపల వుత్తర భాగమందు పాణికేశ్వరుని దేవాలయ మంటపములోవున్న నిలువరాతికి వుండేది. శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౫౧ (1451) అగునేటి విరోధిసంవత్సర వైశాఖ శు ౧౫ లు కృష్ణదేవ మహారాయలు రాజ్యం శేయుచుండగాను పాణ్యం పాణికేశ్వరునికి కృష్ణదేవ మహారాయలవారి శేవకుడు బొక్కసం పెద్ద నాయని కుమారుడు వాకిట పెద్దప్ప నాయుడు రాయలు తమనాయకరాన్ను పాలించిన కందనవోలికి చేల్లె పాణ్యం గ్రామాన పూర్వానచెల్లె నీరారంభం కాడారంభం కోటలు మొదలైన అష్ట భోగతేజస్వామ్యములు మొదలైన అగ్రహారాలు భూపాలునిపాడు లింగాపురం యీ రెండు గ్రామాలను సుంక సువర్ణ ఫలవృక్షాలుసహా పావన దేవునికి అంగరంగ వైభవములుకు పెట్టిన వ గ ౫౦ యాభై వరహాల్కు పెట్టిన కట్టుగుత్తపొలం చెర్వుకింద చెల్లే మడి ౧ యింతపట్టున్ను విరూపాక్షుని సన్నిధిని సోమగ్రహాణ పుణ్యకాలమందు అగ్రహారాల్కు చెల్లే కావలికట్నం సహా సర్వధారా పూర్వకంగాను యిస్తిమి.

౧౬ శ్రీశైలమీద గర్భగుడి వుత్తరం ద్వారం వద్ద వుండే శిలాశాసనం సారాంశం. శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౫౧ విరోధి సంవత్సరము కార్తిక

శు ౧౫ లు రాయలివారి అవసరం చంద్రశేఖరయ్యవారు బప్పమరం రాచోటి వీరణ్ణదయల్కు యిచ్చిన శాసనం క్రమం మల్లికార్జునదేవుని అమృత పళ్లకుచెల్లే శిద్ధాపురంశీమలోని గంటిరాజుపేట అనే గ్రామం మీదకు అగ్రహారంజేసి కృష్ణరాయల్కు పుణ్యంగాను యిస్తిమి యీ శాసనంవద్దనే యిదిగాక యీ శకంలో చంద్రశేఖరుడు మాఖ శు ౧౫ లు స్వామికి బంగారు పూత ద్వజస్తంభమున్ను యింకా కొంత పూతపని వేయించెను.

౧౭ శ్రీశైలం మీదను గర్భగుడికి దక్షిణం బంగారుపూతచేసిన ద్వజస్తంభం మీద వున్న తామ్రశాసనం. శాలివాహనశకవరుషంబులు ౧౪౫౨ (1452) అగునేటి వికృత సంవత్సర ఆషాఢ శు ౧౫ లు కృష్ణరాయలవారి అవసరం దేమరుసు అల్లుడు చంద్రశేఖరుడు శ్రీ గిరి యేలుచూనుండే యీ ఖంబం ఖిలపడిపోగాను ప్రతిష్ఠ చేశెను.

౧౮ గర్భగుడికి దక్షిణం తామ్రరేకుపైన వుండేది శాలివాహన శక వరుషంబులు ౧౪౫౨ (1452) అగునేటి వికృతి సంవత్సరమున కృష్ణదేవ మహారాయల వారి మంత్రి చంద్రశేఖరుండు విమానంపైన బంగారుపూత కొంత చేయించినట్టుగా వ్రాశివున్నది.

### ౧౮ శాసనములు

యిదిగాక కృష్ణరాయలవారి ప్రభుత్వంలోనే కొందరు శ్రీశైలంమీదను దేవుని గర్భగుడి విమానం చుట్టు రాగి రేకులు పొసగించి దానిపైన బంగారు పూతచేయించి ఆరేకులపైన నాల్గు స్థలమున శ్రీమల్లికార్జునస్వామిమీదను సంస్కృతంలో అష్టకములు వ్రాశి వాటిలో కృష్ణరాయల వారిపేరున్న ధర్మం చేసినవారి పేర్లున్న వ్రాశివున్నది. వాటిలో శక సంవత్సరం లేదు అందులో వున్న అన్వయం సారాంశము దిగువ వ్రాశినాను.

౧ లోగడ తిమ్మరాజు అనే ఆయన చేయించి బంగారుపూత అయ్యి రాగిరేకుల గరుడస్తంభం శిథిలమై కృష్ణరాయల మంత్రిదెదుణ్ని అల్లుడు చంద్రశేఖరుడు ఆ స్తంభం తిరుగచేయించి నాగలూటి వనంలో వీరభద్ర దేవళం కట్టించి మండపమున్ను కొలమున్ను కట్టించి గర్భగుడి దక్షిణం వైపున తామ్రరేకు పయిన శాసనం వేయించినారు.

౨ యిదిగాక యీ చంద్రశేఖరుడు మరివఖ హేమ దండం చేయించి పైన వ్రాసిన రేకుమీద శాసనం వేయించినాడు.

౩ శంకరనాయని కుమారుడు తిప్పినాయుడు యితని కుమారుడు మల్లినాయుడు కృష్ణరాయలనాడు స్వామి ద్వారబందనమునకు బంగారు పూతచేయించి స్వామికి మధ్యాన్న నైవేద్యాన్ని పల్లివోలు గ్రామము సర్వమాన్యంగా యిచ్చి తాంమరేకుపైన శాసనం వ్రాయించినాడు.

౪ కృష్ణరాయల నాడే శాంతయ్యగారి కొమారుడు లింగయ్యగారు గర్భగుడికి కనకపూత చేయించి రేకుపైన శాసనం విమానాన్ని దక్షిణవైపున యీశ్వర ప్రతిమె దిగువ వ్రాయించినాడు.

౫ యీ మండపం పయిన తాంమరేకులు పొసగించి బంగారు పూత చేసిన వాడు నందికుంట నాగాబత్తుని కొడుకు కొండాబత్తుడు యీ శాసనం గర్భగుడి తూర్పుద్వారం రేకుపైన వ్రాశివున్నది.

తరువాత శ్రీ మద్రాజాదిరాజపరమేశ్వర శ్రీ వీరప్రతాపపైన వ్రాసిన అచ్యుత దేవ మహారాయలు విజయనగరమందు రత్న సింహాసనారూఢులై పృథివీరాజ్యము శేయుచుండగాను రాయలవారున్న యిదిగాక అమర నాయకరాన్ని గ్రామములు అనుభవించేవారున్న యింకా కొందరువేయించిన శిలాశాసనముల తాంమర శాసనములు సహా యొక్క సారాంశము.

శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౫౨ (1452) అగునేటి వికృతి సంవత్సర కార్తి శు ౧౫ లు ఆశ్వలాయన సూత్రం ఆత్రేయగోత్ర శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర మన్నె బెబ్బులి బుక్కరాజు తిమ్మయ్య దేవమహారాజులు ముద్దనూరి కాల్వ రామేశ్వరునికి దండము పెట్టి అచ్యుతరాయ మహారాయలు తమ నాయకరాన్ని పాలించిన ముద్దనూరి కాలువలో తోట వృత్తులు వీరభద్ర రామేశ్వర దేవునికి ధారాపూర్వకంగా యిచ్చెను. యీ శాసనం ముద్దనూరి కాలువ గ్రామం కోటలో వున్నది.

౨ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౫౩ (1453) ఖర సంవత్సర శ్రావణ శు ౧౨ అయలూరి నీలకంఠ దేవున్ని స్వస్తిసమస్త ప్రసిస్త సహితులైన

శ్రీమతు శిద్ధభిక్షావృత్తి అయ్యవారి అజ్ఞాధారక విభూతి భీమయ్యగారి ఆనతిని గణాచార నందుల బసవయ్య ఆయలూరి గణాచారాన్ను తమ్ముళ్లవారు పెట్టెగుడి పన్ను వీరముష్టి పన్ను దేవునికి యిచ్చి ఆయలూరి గ్రామాన నీలకంఠేశ్వరుని దేవళంలో శాసనం వున్నది.

౩ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౫౫ (1455) అగునేటి దుర్ముఖి సంవత్సర పుష్య శు ౧౧ లు శ్రీ మన్మహా మండలేశ్వర పోలెపల్లి బుక్కరాజు తిమ్మయదేవ మహారాజులుగారు తమ నాయకరాన్ను అచ్యుతదేవ మహారాయలగారు పాలించిన కందకూరి శీమలోని చింతకొమ్మడిన్నె గ్రామం అష్టభోగతేజ స్వామ్యములతో కూడా శ్రీ తిరువెంగళనాథుని అమృతపిళ్ళకు దారాగ్రహితంగా యిచ్చి చింతకొమ్మ దిన్నె హనుమంతరాయని దేవాలయములో శాసనం వేయించినారు.

౪ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౫౫ (1455) అగునేటి విజయ సంవత్సర ఆషాఢ శు ౮ లు తమ్మయ్య సాహిణి తమ నాయకరాన్ను అచ్యుతరాయలు పాలించిన తలముడి శీమలోని పులిమద్ది గ్రామంలో నాగయ్య లింగాన్ను చెలుమళ్లుతోటల్కు చాతుర్భాగం అష్టభాగం కొలిచెను రొళ్ళుం వ గ ౩ కి నిర్మయం చేశి నైవేద్య అఖండ దీపారాధనకు కర్కాటక సంక్రమాణ పుణ్యకాలమందు ధారాగ్రహితంగా యిచ్చి పులిమద్ది నాగేశ్వరుని దేవళం వద్ద శాసనం వేయించినారు.

౫ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౫౮ అగునేటి సంవత్సర వైశాఖ బ ౧౧ లు శ్రీ మన్మహా మండలేశ్వర పలకూరి తిరుమలయ్య దేవ మహారాజులుగారు తమ వశాన్ను సలకరాజు తిరుమల రాజు గారు యిచ్చి శ్రీ మల్లికార్జునకు చెల్లే చాంగలమర్రి శీమలోను కలుగొట్ల పల్లెను భావి తొవ్వించి రాతికట్నం కట్టించి సంపూర్ణంచేసిన ప్రజల్కు మల్లికార్జున దేవునికి పుణ్యంగాను చేను ఖ ౧ సర్వమాన్యంగా యిచ్చి కలుగొట్లపల్లె గ్రామాన వాగుల దొడ్డిలో శాసనం వేయించినారు.

౬ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౫౭ (1457) అగునేటి జయ సంవత్సర మాఖ బ ౩౦ లు శ్రీ మన్మహా మండలేశ్వర మన్నెబెబ్బులి పోలెపల్లె

బుక్కరాజు తిమ్మయ దేవమహారాజుల కొడుకు చినతిమ్మయరాజుగారు తమ నాయకరాన్ను అచ్యుతదేవ మహారాయలు పాలించిన పెడకల్లుశీమలోను పోలూరి గ్రామాన దేవారల భావి ధర్మగారి నీళ్లుయత్తేటందుకు తొగరుచేసుడులోను మాన్యం యిచ్చిపోలూరు గ్రామాన బావి వద్ద శాసనం వేయించినారు.

౭ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౫౭ (1457) అగునేటి మన్మథ సంవత్సర నిజ శ్రావణ...పుయ్యాల వాడ వీరభద్రు దేవున్ని గుమ్మడి అన్నగారు అచ్యుతరాయలు తమ నాయకరాన్ను పాలించిన కలముడిపిశీమలోని పుయ్యాలవాడ గ్రామాన గుమ్మడి అన్నగారి భృత్యుడు బుస్సప్పనాయుడు కొలపాటి చేసు మాన్యం యిచ్చి పుయ్యాలవాడ వీరభద్రదేవాలయం శాసనం వేయించినారు.

౮ శాలివాహన శకవరుషంబుల ౧౪౫౭ (1457) అగునేటి మన్మథ సంవత్సర ఆశ్వజ శు ౭ లు బిశ్వినాయని కుమారుడు రామప్పనాయుడు తిమ్మప్పనాయుడు గోరంట్ల మాధవ దేవరకు అంగరంగ వైభవాల్కు పెద్ద తిరుమలన్నకు పుణ్యంగాను రేగడి పొలం ఖ ౪౩ ధారాగ్రహితంగా యిచ్చి గోరంట్ల గ్రామాన మాధవస్వామి దేవళం వద్ద శాసనం వేయించినారు.

౯ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౫౭ (1457) అగునేటి మన్మథ సంవత్సర మార్గశిర బ ౧౦ లు అచ్యుతరాయలవారి కార్యకర్త తిరుమల రాజుగారు నాయకరాన్ను పాలించిన దోనిశిమలోని సుద్దాపల్లె గొల్లబిశివి నాయని కుమారుడు పాలం తిమ్మప్పనాయనింగారు యీతిరువెంగళనాథ దేవునికి తుంగభద్రా తీరమందు ప గ ౪౦ నలుభై వరహాల భూమి సహమాన్యంగా సుద్దాపల్లె గ్రామాన్ను పశ్చమం అడివిలో శాసనం వేయించినారు.

౧౦ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౫౭ (1457) మన్మథ సంవత్సర నిజ శ్రావణ బ ౮ లు కాస్యపగోత్ర శ్రీ మన్మహా మండలేశ్వర జగతాపి శ్రీ గిరిరాజు తిమ్మరాజు కుమారుడు శ్రీ తిమ్మయ్యదేవ మహారాజులు తిరువెంగళ నాథునికి భూదానం అని వున్నది అచ్యుతరాయల పేరున్న వ్రాశివున్నది. అంతిభాగం రాయి పగిలిపోయినది గనుక చేశిన ధర్మం నిర్ణయం విశదం కాలేదు. శాసనం నంద్యాల గ్రామాన్ను తూర్పు చెర్వుకట్టను వున్నది.

౧౧ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౫౮ (1458) మన్మథ సంవత్సర బాద్రపద బ ౫ లు హాసానాయనింగారు అచ్చత రాయలనాడు శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర సలకరాజు చిన తిరుమలరాజుగారు తమ నాయకరాన్ను పాలించిన భండే ఆత్మకూరిగ్రామాన శ్రీ జనార్థనపేరుమాళకు చేను ఖ. ౪౨ హనుమంతదేవుల్కి చేను ౭౪ శ్రీ జయంతి పుణ్యకాలమంను యిచ్చిన శాసనం భండే ఆత్మకూరి గ్రామాన జనార్థనస్వామి దేవాలయంలో శాసనం వున్నది.

౧౨ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౫౮ (1458) మన్మథ సంవత్సర బాద్రపద బ ౧౩ లు శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర సలకరాజు పిన తిరుమలయ్య దేవ మహారాజులగారి కార్యకర్త పచ్చనైనారయ్యగారు శ్రీ మల్లికార్జున మహాదేవునికి యజ్ఞశాలా మండపం కట్టించి బంగారు పూత ధ్వజస్తంభం చేయించి శ్రీశైలం దేవాలయంలో తూర్పు ధ్వజస్తంభం తామ్రరేకుపైన శాసనం వేయించినారు.

౧౩ అందుఅచ్చతరాయల ప్రభుత్వంలో అయ్యిది యిందులో కొన్ని శాసనములలో శకాన్ను సంవత్సరాన్ను వఖ రెండు సంవత్సరములు మాత్రం హెచ్చుతక్కువగా వున్నది. అంతటపైన వ్రాసిన అరవీటి బుక్కరాయలవారికిపెద్ద భార్య అయిన అబ్బలదేవికి శింగరరాజు అనే కుమారుడు కలిగి వుండెను. ఆయ్నకు పత్ని అయిన అవుబళదేవియందు నరశింగరాజు నారయరాజు తిమ్మరాజు అనే వారు ముగ్గురు కుమారులు కలిగి అందు నరశింగరాజు వారు నంద్యాల కట్టుకుని అది వర్కునందు చెళ్లుతూ వున్న గ్రామములు యావత్తు తాము యేలుకుంటూ వుండిరి. యిది కారణం వల్ల తదాదిగాను ఆ నరశింగరాజు వారి పుత్రులు పౌత్రులు మొదలైన యీ వంశజుల్కు నంద్యాలవారు అనే యింటి పేరు వాడికె అయినది.

తరువాత అచ్చత రాయలవారి అన్న అయ్యి రంగరాజుగారి కుమారుడు శ్రీ మద్రాజాధిరాజపరమేశ్వర శ్రీ వీర ప్రతాప శ్రీ సదాశివదేవ మహారాయలు విజయనగరమందు రత్న సింహాసనారూఢులై పృథివీరాజ్యము శేయుచుండగాను కందనవోలు దేవరామరాజుగారి కుమారుడు శ్రీ రంగరాజుగారి కుమారుడు

రామరాజు యీ రామరాజు కృష్ణదేవ మహారాయలవారి కుమారితె తిరుమలమ్మను వివాహం అయినందున కన్నడ భాషతో అళిరామరాజు అని వాడికె యీయన సదాశివరాయలవారి వద్ద అధికార దక్కుండై యువరాజత్వం చేస్తావుండేను.

యీ సదాశివరాయలున్న అమరనాయకరములు అనుభవించేవారున్న మరిన్ని కొందరు వేయించిన శిలాశాసనములు సారాంశము.

౧ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౬౪ (1464) అగునేటి శుభకృతు సంవత్సర మాఖ బ ౧౧ లు ఆత్రేయ గోత్ర సోమవంశ ప్రతిపాలక శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర ఆర్వేటి వృద్ధ ప్రవికామహుండైన బుక్కారాజు ఆప్రవికామహుండైన రామరాజు ఆ పితామహుండైన శ్రీ రంగరాజు ఆ పుతృడైన అళిరామప్పయ్య దేవ మహారాజులుగారు దూర్వేశితోను అత్రిశిధేశ్వర భోగిశ్వర వటభైరవ భాండేశ్వర బుష్పశృంగేశ్వర యీ అయిదు దేవస్థానములుకున్న పూర్వము కందనవోలి దుర్గాన్ను చెల్లేటి పెడకంటి శీమలోని గడిగెవేవుల గ్రామం ధారవోశి తాంమ్రశాసనం యిచ్చి అమృత పళ్లకు నడవంగాను నడవనియ్యక కందనవోలి దుర్గంవారి కట్టుకు ఖిలమైవుండగాను యీ దేవస్తలాల స్థానీకులు తాంమ్ర శాసనములు తెచ్చినంతట అవి సదాశివరాయల ముందర చదివించి రాయలచేత తిరుగ ఆ గ్రామం యధాప్రకారముగా పోయించి సర్వమాన్యముగాను యిప్పించినారు. యీ గడిగెవుల ఆంజనేయ దేవాలయం వద్ద వున్నది.

౨ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౬౬ (1466) క్రోధిసంవత్సర కార్తిక శు ౧౨ లు కుమారుడు పెద్ద తిమ్మరాజుగారు తమ నాయంకరాన్ను రామరాజు తిమ్మయ్య దేవ మహారాజులుగారు పాలించిన ఘండికోట శీమలోని హోరగ్రామం గొట్లూరులోను కాన్యపగోత్ర యజుశాఖాధ్యాయులైన మామిళ్లపల్లె నాగాబొంట్ల కొడుకు నారశింహ బొంట్లకు చేను ౧ దారవోశి యిప్పగొట్లూరి గ్రామాన గోపాలస్వామి దేవాలయం ముందర శాసనం వేయించినారు.

౩ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౬౬ (1466) క్రోధిసంవత్సర మాఖ శు..లు చన్నమర్పు కొడుకు అగస్త్య గోత్ర అశ్వలాయన సూత్ర పత్తికొండ పర్వతయ్య దేవ మహారాజులుగారి మర్పుస్వామి కైంకర్యాన్ను శ్రీ అహోబలేశ్వరుల



సన్నిధిని మరతరుభూమి యిచ్చి అహోబళం పర్వతంపైన రంగమండపం యందు శాసనం వేయించినారు.

౪ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౬౬ (1466) క్రోధి సంవత్సర మార్గశిర బంం లు శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర రంపా కొండారాజుగారి కుమారుడు వెంకట్రాజుగారు తమ నాయకరాన్ను సదాశివదేవమహారాయలుంగారు పాలించిన గనిశీమ అనుభవించె వూరవకంటి నరసరాజయ్యగారు మాకు వుంమళిగాను యిచ్చిన గనిశీమలోని వడ్డమానను ధర్మగాడి భావి సహచేను ఖ ౦౪౨ మాన్యంయిచ్చి వడ్డమానగ్రామాన్ను దక్షిణం బావివద్ద శాసనం వున్నది.

౫ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౬౬ (1466) క్రోధి సంవత్సర పుష్య బ ౩౦ లు శ్రీమన్మహామండలేశ్వర రామరాజు శ్రీరంగరాజు కుమారుడు వెంకటాద్రి దేవ మహారాజుగారు పెసరవాయి మంగల తిమ్మోజి మొదలైన వార్కి యిండ్లపంన్ను శిద్దాయం కట్నం పెట్టి మొదలుగా సర్వమాన్యంగా మన్నించిన శాసనం పెసరవాయి మంగల తిమ్మోచి మొదలైన వార్కి యిండ్ల పన్ను శిద్దాయం కట్నం పెట్టి మొదలుగా సర్వమాన్యంగా మన్నించిన శాసనం పెసరవాయికోటలో వీరభద్ర దేవాలయంయదుట వున్నది.

౬ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౬౭ (1467) క్రోధి సంవత్సర కార్తిక శు ౬లు శ్రీమన్మహామండలేశ్వర సోమవంశాధీశ్వరులైన ఆర్వేటి బుక్కరాజుగారి ప్రపౌత్యలు రామరాజుగారి పౌత్యలు తిమ్మరాజుగారి పుత్యలు చినవతిమయ దేవ మహారాజులు తమ నాయకరాన్ను చెల్లే అవుకుశీమలోని గూబగుండం అగ్రహార స్థితాశేషవిద్వ మహాజనాల్కు శోత్రయంకట్నంపెట్టి సర్వమాన్యంగా సదాశివరాయలవాని ఆనతిని ధారవోశి యిచ్చిన శాసనం గూబగుండం గ్రామాన రావిమాను వద్ద వున్నది.

౭ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౬౭ (1467) అగునేటి విశ్వావసు సంవత్సర మాఖ శు ౧౨ లు శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర ఆర్వేంటి బుక్కరాజుగారి ప్రపౌత్యలు పాట్లపాటి కుమార తిమ్మరాజు పౌత్యలు నారపరాజు పుత్యలు

పొట్లపాటి కావటి రంగరాజుగారు తమ నాయకరాన్ను సదాశివదేవ మహారాయలుంగారు పాలించిన దొనిశీమలోని బోయనపల్లెకున్న వెలదుర్తికిన్ని వుత్తరం మునులమేటికి వాయువ్యం తమరు వేయించిన కోలాటభూమి ౭౦౧ (701) సహవేలమర్తి కోదండరామస్వామికి సమర్పించిన శాసనం వెలదుర్తి గ్రామాన రామస్వామి దేవళం వద్ద వున్నది.

౮ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౬౭ (1467) విశ్వావసు సంవత్సర ఆశ్వీజ బ ౧౨లు శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర వొరవకంటి నరసింగయ్య దేవమహారాజులు గారు నరియనూరిలో శివస్థళాల పూజచేశె తమ్ముళ్లు పారిపోయి వుండగాను వారిని పిలుపించేటున్ను గాను గ్రామంలోవున్న సర్వజయ్య లింగన్న ముద్దజయ్య తిమ్మన్నమా నాల్గుపాళ్లవార్కి కట్టడ శాసనం వ్రాయించినది నరియనూరి గ్రామాన వీరభద్ర దేవాలయం వద్ద వున్నది.

౯ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౬౮ (1468) పరాభవ సంవత్సర కార్తిక శు ౧౨ లు శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర అనంతరాజుకోనయ్య దేవమహారాజులు గారు మీరతూరి తమ్ముళవాండ్లు నగరికి ముద్రపన్ను యిచ్చేదిన్ని తక్కినవారికి నీళ్లు కాచి యిచ్చేదిన్ని అక్కరలేకుండా మన్నించిన శాసనం కొతులమిడతూరి గ్రామాన చన్నకేశవ దేవాలయాన్ను పశ్చమం వీరభద్ర దేవళంలో వున్నది.

౧౦ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౬౮ (1468) పరాభవ సంవత్సర పుష్య శు ౮ లు తిమ్మరాజు నల్లతిమ్మయ్య దేవమహారాజులుగారు శ్రీ మల్లికార్జున స్వామిక చెల్లె విద్యాపురమున్ను శ్రోత్రియాలుమాని సర్వమాన్యంచేసిన శాసనం కాసాపురం గ్రామాన్ను పశ్చమం వ్యాపమాను వద్ద వున్నది.

౧౧ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౬౯ (1469) ప్లవంగ సంవత్సర కార్తిక శు ౧౨ లు శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర రామరాజు వెంకటాద్రి రాజయ్య దేవ మహారాజులుగారు తమ గురువులైన శ్రీ మత్తిరుమల కుమార శ్రీనివాసాచార్యుల వార్కి అగ్రహారం చెల్లెటి కందనవోలు శీమలో గాడిదెమళ్లకు ప్రతినామమైన శ్రీ రంగరాజు సముద్రం అగ్రహారాన్ను సదాశివ దేవరాయల

ఆనతిని నగరికి అచ్చే శ్రోత్రియం మొదలైనవి సర్వమాన్యం చేశిన శాసనం గాడిదెమల్లి గ్రామాన కేశవస్వామి దేవళం వద్ద వున్నది.

౧౨ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౬౯ (1469) ఘవంగ సంవత్సర శ్రావణ బ ౩౦ లు శ్రీ మద్య జనాదిషట్కర్మ నిరతులైన యాదవల్లి మల్లి సోమయాజుల పుత్రుడు రామచంద్రసోమయాజులుకున్న ఆమల్లు సోమయాజుల పౌత్రులు లింగబొంట్ల యల్లంబెంట్ల వెంకటాద్రిబొంట్ల వారికిన్ని శ్రీ మన్మహా మండలేశ్వర ఆత్రేయగోత్ర సోమవంశోద్భవులైన నంద్యాల శింగరాజుగారి పౌత్రులు నరశింగరాజుగారి పౌత్రులు ఆ పుబళయ్య దేవ మహారాజుగారు సదాశివ దేవ మహారాయలుంగారి నాయకరానకు పాలించిన శిరవొళ్ల శీమలోని వల్లంపాడు అగ్రహారాన నగరికి కొనె శ్రోత్రియం మన్నించిన శాసనం వల్లంపాడు గ్రామాన గోపాలస్వామి దేవళం వద్ద వున్నది.

౧౩ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౬౯ (1469) ఘవంగ సంవత్సర శ్రావణ బ ౩౦ లు చదుళ్లదిన్నె అగ్రహారీకుల్కు నంద్యాల శింగరాజుగారి పౌత్రులు నరశింగరాజుగారి పుత్రులు శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర చినఅపుబళయ్య దేవ మహారాజులుగారు తమనాయంకరాన్కు సదాశివదేవ మహారాజులుగారు పాలించిన శిరవొళ్ల శీమలోని చదుళ్లదిన్నె అగ్రహారాన శ్రోత్రియం మన్నించి సర్వమాన్యం చేశిన శాసనం చదుళ్లదిన్నె గ్రామాన ఆంజనేయం దేవళం వద్ద వున్నది.

౧౪ యీ శక సంవత్సరంతోనె యీ నంద్యాల చినఅపుబళయ్య దేవమహారాజులుగారు తమ త్రిపురుష వుద్దేశంగా శిరవొళ్ల శీమలోను పేరూరి అగ్రహారీకుల్కు శ్రోత్రియం మన్నించి పేరూరి గ్రామాన విఘ్నేశ్వరుని దేవళం వద్ద శాసనం వేయించినారు.

౧౫ శాలివాహన శకవరుషంబులు ఘవంగ సంవత్సరముపైన వ్రాశిన నంద్యాల చిన అపుబళరాజుగారు తమ త్రిపురుషవుద్దేశంగా వంశావళి వ్రాశి తమ శిరవొళ్లశీమకు చెల్లే యర్రగుంట్ల గ్రామాన దుర్గదణాయని వర్తనలు యర్రగుంట్ల చన్నకేశవస్వామి అంగరంగ వైభవముల్కు సమర్పించిన శాసనం

యర్రగుంట్ల గ్రామం కోటలో చన్నకేశవుని దేవలం వద్ద వున్నది.

౧౬ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౬౯ (1469) ప్లవంగ సంవత్సర జ్యేష్ఠ...శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర ఆత్రేయ గోత్ర కాల్వ అప్పళరాజు పౌతృడు తిప్పరాజు పుతృడు అప్పళరాజుగారు యీ శాసనం పగలిపోయినది. నందికోటకూరు గ్రామం కోటలో ఆంజనేయుల దేవాలయం యదుట వున్నది.

౧౭ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౬౯ ప్లవంగ సంవత్సర..శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర రామరాజు వెంకటాద్రి దేవ మహారాజులుగారు దామగట్ల అగ్రహారీకుల్కు సదాశివరాయుల ఆనతిని శ్రోత్రియం మంన్నించినారు యీ శాసనం దామగట్ల వూరికోటవాకిట ముందర వున్నది.

౧౮ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౬౯ (1469) ప్లవంగ సంవత్సర ఆషాఢ శు ౧౧ లు శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర నంద్యాల వికరిక్ష బాలయ్య దేవమహారాజులు గారు ముసలి మడుగు గ్రామాన మంగళ్ల పన్ను మన్నించి శాసనం ముసలి మడుగు గ్రామం కోటలో వూరి వాకలి వద్ద వున్నది.

౧౯ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౬౯ (1469) ప్లవంగ సంవత్సర శ్రావణ బ ౩౦ లు శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర నంద్యాల శింగరాజు పౌతృలు నరశింగరాజు పుతృలు చిన అవుబళయ్య దేవ మహారాజులుగారు తమకు సదాశివ దేవ మహారాయులుగారు నాయకరాన్కు పాలించిన శిరవొళ్ల శీమలోని దేవరాయపుర అగ్రహారీకుల్కు శ్రోత్రియం మంన్నించి సర్వమాన్యంచేసిన శాసనం దేవలాపురం మజరాచింతకుంట హనుమంతుని దేవలంలో వున్నది.

౨౦ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౬౯ (1469) ప్లవంగ సంవత్సర కార్తిక బ ౩౦ లు శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర దుద్దాల వెంకట చల్మయ్యరాజులుగారు ముసలిమడ్లు శీమలో కంసాలవారున్న కంసాల చిన్నోజి శ్రీ కేశవస్వామికి దేవాలయాన నందు దీపం పెట్టె టందులకు వీరికి శ్రీ రామప్పయ్య మహారాజులు యిచ్చిన మాన్యాలలో అయిదు తూములు యిచ్చిన శాసనం మండ్రెంవూరి భావి వద్ద వున్నది.

౨౧ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౬౯ (1469) ప్లవంగ సంవత్సర కార్తిక శు ౧౨ లు శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర రామరాజు వెంకటాద్రి అయ్యదేవ

మహారాజులుగారు సదాశివ దేవ మహారాయలగారి ఆనతిని గని శీమలోను తెలకచర్ల అగ్రహారీకుల్కు శ్రోత్రియం మన్నించి సర్వమాన్యం చేసిన శాసనం తెలకచర్ల కేశవస్వామి దేవాలయం వద్ద వున్నది.

౨౨ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౬౯ (1469) ప్లవంగ నామ సంవత్సర కార్తిక శు ౧౨ లు శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర రామరాజు వెంకటాద్రి అయ్యదేవ మహారాజులుంగారు తమకు సదాశివరాయలు నాయకరాన్కు పాలించిన కందనవోలి శీమలో అగ్రహారాలనుకునె శ్రోత్రియాలు అన్ని మన్నించి సర్వమాన్యములుగా మన్నించినారు. యిందుకు కానాల చన్నకేశవస్వామి దేవాలయం వద్ద శిలాశాసనం వున్నది.

౨౩ యిదే శక సంవత్సర మాసం తిథియందు శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర రామరాజు వెంకటాద్రి అయ్యదేవ మహారాజుగారు సదాశివరాయలవారి ఆనతిని కందనవ్రోలి శీమలో గని శీమతోని చిన్నరుగుడిపాటికి ప్రతినామమైన కొండసముద్రం అగ్రహారీకుల్కు శ్రోత్రియం మన్నించి సర్వమాన్యముచేశినారు. యిందుకు శిలా శాసనము చిన్నూరు గ్రామములోను హనుమంతుని దేవాలయం వద్ద వున్నది.

౨౪ యిదే శకం సంవత్సర మాసం తిథియందు శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర రామరాజు వెంకటాద్రి అయ్యదేవ మహారాజులుగారు సదాశివరాయల ఆనతిని కందాళ శ్రీ రంగాచార్లగార్కి అగ్రహారంగా చెల్లే గని శీమలోను చవుటకూరుకు శ్రోత్రియం మన్నించి సర్వమాన్యము చేశినారు. యిందుకు శిలాశాసనము చవుటకూరు కేశవస్వామి దేవాలయం వద్ద వున్నది.

౨౫ యిదే శక సంవత్సరము మాసం తిథి యందు శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర రామరాజు వెంకటాద్రి రాజయ్యగారు సదాశివరాయల ఆనతిని అగ్రహారం గనిశీమలోని వుప్పలదడియమున తోటపల్లి బసువా భట్లగార్కి శ్రోత్రియం మన్నించి సర్వమాన్యముగా చేశి నందుకు శిలాశాసనము వుప్పలదడియం గ్రామాన్ని దక్షిణం వీరభద్రుని దేవాలయాన్ని వుత్తరాన వున్నది.

౨౬ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౬౯ (1469) ప్లవంగ సంవత్సర కార్తీక శు ౧౫ లు శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర ఆత్రేయ గోత్ర సోమవంశోద్భవులైన అనంతరాజులె పౌత్రులు బుక్కరాజు పౌత్రులయిన వెంగలరాజుగారి పుత్రులైన కోనయదేవమహారాజులుగారు తమకు సదాశివ దేవమహారాయలు అమరనాయకరాన్ను పాలించిన మిడతూరి గ్రామాన చన్నకేశవ పెరుమాళ్లకు చేను ఖ లు యిరువై యెనిమిది పుట్ల పన్నిద్దు మాన్యంలోగడ ఖండక్షేత్రముగా వుండగాను ఎక ఖండికే వక స్థళంలో యిచ్చిన శాసనం మిడతూరి గ్రామాన చన్నకేశవస్వామి దేవలం వద్ద వున్నది.

౨౭ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౬౯ (1469) ప్లవంగ సంవత్సర శ్రావణ శు ౧౫ లు నంద్యాల శింగరాజుగారి పౌత్రులు నరశింగరాజుగారి పుత్రులు చిన అహోబలదేవ మహారాజులుగారు సదాశివ రాయలవారి ఆనతిని యర్రగుడి దిన్నె ప్రతినామమైన రామానుజపుర అగ్రహారం యిందుకు చెల్లే గ్రామగ్రాసాలైన శిరవోళ శీమలోను మాచినేని పల్లె చిలకలూరిపొలంలో ఖండ క్షేత్రాలున్ను అగ్రహారీకులైన వైష్ణవుల్కు శ్రోత్రియం మంన్నించిన శాసనం యర్రగుడి దిన్నెలో కేశవస్వామి దేవాలయం దగ్గర వున్నది.

౨౮ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౬౯ (1469) ప్లవంగ సంవత్సర శ్రావణ బ ౩౦లు పైన వ్రాశిన ప్రకారం వంశావళి వ్రాశిన నంద్యాల చినహోబలరాజు గారు సదాశివ దేవమహారాజులుగారు తమ నాయకురాన్ను పాలించిన శిరవోళ్ల శీమలోను దేవతా గ్రామాలు అగ్రహారాలు వృత్తులున్ను సహోశ్రోత్రియాలు మన్నించి సర్వమాన్యంగా యిచ్చిన శాసనం శిరవోళ్లగ్రామం కోటకు తూర్పు నృశింహస్వామి దేవళం దగ్గరవున్నది.

౨౯ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౬౯ (1469) ప్లవంగ సంవత్సర శ్రావణ బ ౩౦ లు పైన వ్రాశిన నంద్యాల చిన అవుళ్రాజు తమగ త్రిపురుషో దేశంగా వంశావళి వ్రాశి తమకు సదాశివరాయలు నాయకరాన్ను పాలించిన శిరవోళ శీమలో యదాటి గ్రామం అగ్రహారీకుల్కు శ్రోత్రియం శాసనం యదాటి గ్రామాన భావి వద్ద వున్నది.

30 శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౭౦ (1470) కీలక సంవత్సర చైత్ర శు ౧౫ లు పైన వ్రాశిన ప్రకారం నంద్యాల వారి వంశావళి వ్రాశిన చిన అవుబళరాజుగారు తమకు సదాశివరాయలగారు నాయకరాన్ను పాలించిన కోవిలకుంట శీమలోని జంబులదిన్నె గ్రామం శ్రీ అహోబళేశ్వరుల్కు సమర్పించిన శాసనం అహోబళం నిధిమీదను రంగమండపం యదుట వున్నది.

3౧ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౭౦ (1470) కీలక సంవత్సర ఆషాఢ శు ౧౧ లు శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర జంబులదిన్నె రంగయ్యదేవ మహారాజులుగారు రామరాజు వెంకటాద్రిరాజులగార్కి సదాశివరాయలు పాలించిన కందనవోలిశీమలో తమకు పాలించిన బేతంచెర్ల గ్రామానను సుంకంలో దినం వక పెరికె సుంకమున్ను చేను ఖ 0110 న్ను బేతంచెర్ల హనుమంత రాయనికి సమర్పించిన శాసనం బేతంచెర్ల గ్రామాన హనుమంతరాయని దేవళం గోడరాతికి వున్నది.

32 శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౭౦ (1470) కీలక సంవత్సర కార్తీక బ ౧2 లు కాస్యపగోత్ర ఆపస్తంభ సూత్రయజుశాఖాధ్యాయులైన శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర అన్నమరాజు కుమారుడు కొండ్రాజయ్యగారు కందనవోలి శీమలో వెంకటాద్రిరాజుగారు మా అమరాన్ను పాలించిన అనుగొండ పొలంలో వూరిముందర గాఢిబావితోట స్థలమున్ను వనమున్ను తిప్పసముద్రం మాధవ రాయన్కి సగమున్ను అగ్రహారీకుల్కు సగమున్ను యిదిగాక కందనవోలి శీమలోను నాయకల్లుకు ప్రతినామమైన తిప్పసముద్రం సర్వాగ్రహారం నూటయాభై వృత్తులతో అనంతబొంట్లు కవృత్తి క్రయం తీసుకుని మాధవరాయనికి సమర్పించిన శాసనం నాయకల్లు గ్రామాన మాధవస్వామి దేవాలయస్తంభముపైన వున్నది.

33 శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౭౦ (1470) కీలక సంవత్సర మాఘ శు ౭ లు శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర ఆర్వేటిజక్కరాజుగారు ప్రపొత్తడు రామరాజు పొత్తడు తిమ్మరాజు పుత్తడు చినతిమ్మయదేవ మహారాజులుగారు తమ నాయకరాన్ను సదాశివ దేవరాయలు పాలించిన ఘండికోట శీమలోను



హోర గ్రామం గొట్లూరి కరణాలచాత ప్లవంగ సంవత్సరమున వృత్తిచెల్లె వరిమళ్లకు కొన్నిమళ్లు సర్వమాన్యంచేసి యిస్తిమి యీ శాసనం గొట్లూరి గ్రామాన గోపాలస్వామి దేవళం వద్ద వున్నది.

3౪ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౭౦ (1470) కీలక సంవత్సర మాఘ శు ౭ పైన వ్రాశిన వంశావళి వ్రాశిన చినతిమ్మరాజుగారు రాజవోలి కరణాలచాత ప్లవంగ సంవత్సరమున కొన్ని సర్వమాన్యం చేశిన శాసనం రాజవోలి గ్రామాన ముసాఫరఖానా వద్ద వున్నది.

3౫ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౭౦ (1470) కీలక సంవత్సర మాఘ శు ౫ లు పైన వ్రాశిన ప్రకారం వంశావలిన్ని వ్రాశిన తిమ్మరాజుగారు తమ నాయకరాన్ము సదాశివ దేవ మహారాయలు గారు పాలించిన అవుకుశీమలోను చింతకుంట కరణాలకుపైన వ్రాశిన ప్రకారం మన్నించి పెద్ద చింతకుంట గ్రామాన ఆంజనేయుల దేవళంలో శాసనం వున్నది.

3౬ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౭౪ (1474) పరీధావి సంవత్సర చైత్ర శు 3 లు శిద్ధ భిక్షావృత్తివారి ఆనతిని దోని శీమలో చెల్లే గోరంట్లను వచ్చే వీరముష్టిపన్ను వీరభద్ర దేవునికి సమర్పించిన శాసనం గోరంట్లను మాధవస్వామి దేవాలయమందు వున్నది. యీభిక్షావృత్తి అనేవారు శ్రీశైలం ధర్మకర్తనుజంగాల్కు గురువున్ను.

3౭ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౭౪ (1474) పరీధావి సంవత్సర వైశాఖ శు ౧౫ లు శిద్ధ భిక్షావృత్తి తమదేవరకు చెల్లే శిద్ధాపురం శీమలో ఆత్మకూరను కరివీరణ్ణీ వుడయల్కుచేను ౪౦౦౦ మాన్యం యిచ్చి ఆత్మకూరు గ్రామాన శిద్ధేశ్వరుని దేవాలయం వద్ద శాసనం వున్నది.

3౮ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౭౫ (1475) ప్రమాదీచ సంవత్సర ఆషాఢ శు ౧౧ లు ఆత్రేయ గోత్రయజుశాఖాధ్యాయులైన శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర అణివారణ శింహానపుత్తడు శ్రీనాథరాజ ప్రపౌతృడ వరదరాజు పౌతృడు కొండ్రాజు పుత్తడు కునయ్యరాజుగారు తమకు కందనవోలి శీమతోను కృష్ణమరాజయ్యగారు యిచ్చిన గడివేములను లక్ష్మీదేవిని ప్రతిష్ఠచేసి మం సోలెడు

భూమిన్ని పెరుమాళ్లకు దశమి మహోత్సవాన్ని పెంటసుంకం మీద కార్తీక శు.౧౨ తెప్పతిరునాళ్లకు వగ ౧ పుష్పాలకోటకు మ ౧ కుంచెడు యింతపట్టున్ను యిచ్చిన శాసనం గడేముల కేశవస్వామి దేవాలయం వున్నది.

౩౯ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౭౫ (1475) ప్రమాదీచ సంవత్సర కార్తీక శు ౧౨ లు శ్రీమన్మహామండలేశ్వర అనంతరాజు కోనయ్యదేవ మహారాజులు గారున్ను చన్నరాయస్థానికులున్ను చన్నరాయనికి పాత్రవిభవం చేశేటందుకు బ..క్షేత్రకాణాచిగానుంచిన శాసనం కోతుల మిడతూరిలో శాసనం వున్నది.

౪౦ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౭౬ (1476) ప్రమాదీచ సంవత్సర శ్రావణ బ ౧౨ లు సోమవంశోద్భవ శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర కాన్యపగోత్రులైన అప్రతికమల్లకురుజేటి తిమ్మరాజుగారి పౌత్రులు వోబలరాజుగారి పుత్రులు వెంకటాద్రిరాజుగారు దిగువ అహోబళానుంచి పై అహోబళయా... కాళ్ల మండపం కట్టించి ఆ మండపం వద్ద శాసనం వేయించినారు.

౪౧ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౭౬ (1476) ఆనంద సంవత్సర ఆషాఢ లు యక్షిణి విద్యలు ఆడేటి విప్రవినోదులు అనే బ్రాహ్మి కందనవోలు శీమలో చెల్లి వచ్చే యిమ్మడి ప్రౌఢదేవరాయపురమనే దామగట్లు గ్రామానను అగ్రహారీకులు యిచ్చే వర్తన యీ గ్రామాన వున్న చన్నకేశవున్ని ధారవోశి యిచ్చిన శాసనం దామగట్లను చన్నకేశవస్వామి దేవాలయం యదుట వున్నది.

౪౨ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౭౬ (1476) ఆనంద సంవత్సర వైశాఖ శు ౧౫ లు వోరవకుంటను విప్రవినోదుల్కు యిచ్చే త్యాగవర్తనలు యీవూరి కేశవపెరుమాళ్లకు యిచ్చినారు. యిందుకు వేయించిన శిలాశాసనము వొరువకల్లు చన్నకేశవ పెరుమాళ్ల దేవాలయములో వున్నది.

౪౩ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౭౭ (1477) ఆనంద సంవత్సర మార్గశిర బ ౫ లు అహోబిళం శ్రీ పరాంకుశ శ్రీ శరగోపజియ్యంగారున్ను స్థానంవారున్ను శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర అళియరామప్పగారి కార్యకర్తలయిన హరిహరనాథుని పెద్దయ్యాను సోమవంశోద్భవులైన శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర

రామరాజు పెదకొండయ్య దేవమహారాజులు పౌత్రులు కోనేటి రాజయ్య పుత్రులు అహోబళరాజుగార్కి యిచ్చినది యేమంటే శ్రీ అహోబళేశ్వరుల తిరువడి యాటాన్కు చెల్లే ఆలమూరి పొలంలోను యీశాన్యం కానసముద్రాన్కు ప్రతినామమైన నారాయణపురము గ్రామం చెర్వుకట్టించినందు పల్లెతూమెడు నేల పడకంక పొలంలోను చేను బ ౨ పై చెర్వుకు దసవందం మడివంతుస్తలు ౧౦ నడపగలవారు అని వ్రాయించిన శిలాశాసనము అహోబళం నిధిమీదను మంటపం యదుటను వున్నది.

౪౪ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౭౬ (1476) ఆనంద సంవత్సర మాఖ ౧౪ లు శ్రీమన్మహామండలేశ్వర రామరాజులు నలతిమ్మరాజులుగారు వేల్పునూరి శిద్దేశ్వరునికి ౭౪ చేనుమాన్యము యిచ్చినట్టుగా వ్రాసిన శిలాశాసనములు వేల్పునూరి బావివద్ద వున్నది.

౪౫ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౭౬ (1476) ఆనంద సంవత్సర మార్గశిర బ ౫ లు శ్రీ పరాంకుశ శరగోపజియ్యంగారున్న అహోబళస్థానం వారున్న శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర అళయరామప్పయ్యవారి కార్యకర్త హరిహరనాథుని పెద్దయ్యనున్న శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర రామరాజు పెదకొండయ్య దేవమహారాజులు పౌత్రులు కోనేటి రాజయ్య పుత్రులు అహోబళరాజులు గార్కి యిచ్చిన శాసనం శ్రీ అహోబళేశ్వరుల్కు చెల్లే ఆలమూరులోన మీకు క్రయం యిచ్చిన చేనుకూడి ఖ ౧ కి మీచాత శ్రీ భండారాన్కు చెల్లించుకున్న రొఖ్ఖము గ ౫౦ గట్టుయాభై వరహాలు కోటరూపుచేశి శ్రీ అహోబళేశ్వరుల్కు పాలు మీకు రెండుపాళ్లున్న నడపగలవారము అని వ్రాసిన శాసనము అహోబళేశ్వరుల మంటపం యదుట నిధిమీద వున్నది.

౪౬ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౭౭ (1477) రాక్షస సంవత్సర శ్రావణ బ ౫ లు పగిడ్యాలలో అశేషమహాజనాలు విప్రవినోదుల్కు యిచ్చే వర్తనవారు ఆవూర్కి ప్రతినామమయిన భావనారాయణ పురమందున కేశవపెరుమాళ్లకు ధారవోశి యిచ్చిన యీ శిలాశాసనం పగిడ్యాల కేశవస్వామి దేవాలయంలో వున్నది.

౪౭ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౭౭ (1477) రాక్షస సంవత్సర కార్తీక శు ౧౨ లు మొసలిమడుగు శీమలోను పగిడ్యాలలోను దొమ్మరిపన్ను ఆ దొమ్మరివారు తమయిరువైనాలుగు కులాలవార్కి పణ్యంగాయివూరి వీరభద్రున్ని యిచ్చి వ్రాయించిన శాసనము పగిడ్యాలకోట వాకిట వీరభద్ర దేవాలయం వద్ద వున్నది.

౪౮ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౭౭ (1477) అగు రాక్షస సంవత్సర కార్తీక శు ౧౨ లు దండెవారి జిల్లెళ్లలోనను విప్రవినోదుల్కు యిచ్చే పన్ను వారు ఆ వూరి చన్నకేశ్వరులుకు యిచ్చినారు. శాసనం శిల గ్రామం వెలపట హనుమంత రాయని దేవాలయం కట్టను వేశివున్నది.

౪౯ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౭౯ (1479) రాక్షస సంవత్సర ఫాల్గుణ శు ౧౧ లు శ్రీమన్మహామండలేశ్వర రామరాజు తిరుమల రాజయ్య దేవమహారాజులు గారు అవుకు శీమను గ్రామాలు రాజువొలి మంగళ వోబుల్కు పన్ను శిద్దాయం అన్ని మన్నించి సర్వమాన్యముచేసి యిచ్చినారు. యిందుకు శిలాశాసనము రాజువోలిలో ముసాపురుఖానా సావడి వద్ద వున్నది.

౫౦ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౮౦ (1480) పింగళ సంవత్సర అశ్వజ శు ౩ లు సోమంశోద్భవులైన శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర ఆర్వేటి కొండ్రాజు పౌత్రుడు చిన తిమ్మరాజు పుత్రుడు చాంగలమర్రి కొండయదేవ మహారాజులు తమ నాయంకరాన్కు సదాశివరాయలు పాలించిన చాంగలమర్రి గ్రామాన శ్రీ అహో బళేశ్వరులచాత పడ్కితోట ఖ ౦౪ న్ను కోటచేశే జనంకి చేను ౩౬౪ మడి ౬౧౮ సమర్పించి చాంగలమర్రి గ్రామాన్కు అజ్ఞేయభాగమందు పొలంలో శాసనం వున్నది.

౫౧ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౮౦ (1480) కాళయుక్తి సంవత్సర ఆషాడ బ ౬ లు శ్రీమతు శడగోపజియ్యంగారి ముద్రకర్తలు..మానారు జియ్యంగారు అహోబళస్థానం వారున్న శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర రామరాజు తిరుమల రాజయ్య దేవమహారాజుల వారి కార్యకర్త వుగర్సుగారు వాసబోయని అప్పలున్న సోమవంశోద్భవులైన శ్రీ మన్మహామండలేశ్వరరామరాజుగారి పౌత్రుడు

శ్రీ రంగరాజుగారి పుతృడైన తిరుమల రాజయ్యవారి కుమార్తె ఆచమ్మగారు శ్రీ అహోబిళేశ్వరుల్కు చెల్లే హరిహరరాయపురమనే బెంమ్మిరెడ్డి చెరువు గ్రామాన మరునోరు ౧ కి త్రుయం గ ౧౦౦ (100) ప్రకారముగ ౨౫౦ (250) యిన్నూటయాభై వరయాల భూమిని చాత్తుపడి కైంకర్యము స్వామికి నడిపించమని యీ రొఖ్కముదేముని శ్రీ భండారామ్మ యిచ్చినారు. యిందుకు శాసనం దిగువ అహోబిలం మీద దేవాలయం వెలపట బావి వద్ద వున్నది.

౫౧ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౮౦ (1480) కాళయుక్తి సంవత్సర కార్తీక బ ౧౦ లు శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర రాఘవరాజు తిరుమల రాజు దేవ మహారాజులుగారు అవుకుశీమలో మంగల వోజులుకు తమకు చెల్లే పొల్లారు మంగల వోజుల్కు పన్ను మన్నించిన శాసనం పోలూరిలో గాడి బావివద్ద వున్నది.

౫౨ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౮౦ (1480) కాళయుక్తి సంవత్సర మార్గశిర శు ౩ లు శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర రామరాజు తిరుమల రాజుగారు అవుకుశీమలో చెల్లే హోరగ్రామం గోట్లారు మంగళ వోజుల్కు పన్ను మన్నించి గోట్లారి గ్రామాన గోపాలస్వామి దేవళంలో శాసనం వేయించినారు.

౫౩ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౮౧ (1481) శిద్ధాద్రి సంవత్సర మాఖ బ ౫ లు అహోబిళం పరాకుశ జియ్యంగారి ముద్రకర్తలు రామానుజా జియ్యం గారున్ను స్తానంవారున్ను శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర తిమ్మరాజు తిరుమల రాజుగారి కార్యకర్త వుగర్సు అధికం అప్పళనాయడు భొమ్మరెడ్డి చెరువు గ్రామాన మంగలవాండ్రకు పన్ను మన్నించిన శాసనం దిగువ అహోబిళంలో ప్రహ్లాద వరదస్వామి దేవాలయం ప్రాకారాన వున్నది.

౫౪ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౮౧ (1481) శిద్ధార్థి సంవత్సర పుష్య శు ౧ లు శ్రీ మన్మహా మండలేశ్వర ఆర్వేటి బుక్కరాజు రామరాజుగారి పౌత్రులు మూర్తిరాజు పుతృడు కృష్ణమరాజుగారు తమకు శ్రీమన్మహామండలేశ్వర

రామవెంకటాద్రిరాజయ్యగారు నాయకరాన్ను పాలించిన శిరవొళ్ల శీమలోని సుంకాన్ను తెలుగురాయని పెద్దకానాల్కు ప్రతినామమైన కృష్ణరాయసముద్రం అగ్రహారానను అచ్చి వుచ్చె పది వరహాలున్ను కందనవోలు చావిడ్కి చెల్లె తెల్లరాయని పెద్ద కానాల్కు ప్రతినామం కృష్ణరాయసముద్రం శ్రీ చన్నకేశవపెరుమాళ్లకు దీపారాధాన్ను యిచ్చినారు యీ శాసనం కానాలా చంచన్నకేశవుని దేవళంలో వున్నది.

౫౫ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౮౨ (1482) రౌద్ర సంవత్సర చైత్ర శు ౯ లు శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర విశ్వామిత్ర గోత్ర పొచిరాజు తిప్పరాజు పౌతృడు రామరాజు పుతృలు తిప్పరాజు పాణెంరాజుగారు తమకు సదాశివరాయలు నాయకరాన్ను పాలించిన ముద్దనూరి కాల్వశీమలో శ్రీవత్సగోత్రం యటూరి తిరుమల వెంగళాచార్యులు వెంకటాచార్యుల్కు అగ్రహారంగా నడిచే కన్న మడకల రొక్కం పుల్లరి మణిహాలు... సర్వమాన్యం చేశిన శాసనం కన్నమడకల గ్రామాన ఆంజనేయుల దేవళంలో వున్నది.

౫౬ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౮౨ (1482) రౌద్ర సంవత్సర చైత్ర బ.౧ లు చదుళ్ల దిన్నె గ్రామాన వుండే అగ్రహారీకులు విప్రవినోదుల్కు యిచ్చేవర్తన యీగ్రామానవున్న హనుమంతరాయనికి సమర్పించిన మళ్లదిన్నె హనుమంతరాయని దేవళం వద్ద శాసనం వున్నది.

శాలివాహన శకంబులు ౧౪౮౨ (1482) రౌద్ర సంవత్సర పుష్య శు ౧౨ లు శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర సోమవంశం జరలూరిచిత్రాజు పౌతృడు గోపరాజుపుతృడు గోపినాథరాజు అహోబళేశ్వరుల దిగువ తిరుపతి ప్రహ్లాద వరదుల సన్నిధివీధిలో ఆజ్ఞేయభాగాన నాలుగు కంభాల మండపం కట్టించి మహోత్సవ కాలాన ఆమండపంలో మనోహరం ఆరంగిచేటందుకు భండారాన్ను యిచ్చిన రొక్కం వ గ ౨౦౦ (200) యిన్నారు యిందుకు భండారానను క్రయం పుచ్చుకున్న వరిమడి రెండుమరుతుర్లుకి ఫలంవడ్లు ౮౧౦ పదిపుట్లుకి క్రయం వ గ ౨౦ యింతపట్టు సమర్పించిన శాసనం దిగువ అహోబళంలో పైన వ్రాశిన మండపం వద్ద శాసనం వున్నది.

౫౭ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౮౨ (1482) రౌద్ర సంవత్సర చైత్ర శు ౯ లు శ్రీమన్మహామండలేశ్వర బుచ్చిరాజు తిప్పరాజుగారి పౌత్రులు తిప్పరాజు పిన్నమరాజుగారు తమ నాయంకరాన్ను సదాశివరాయలు పాలించిన నాయంకరం గ్రామం ముద్దునూరు కాలువశీమలోను కందాళ శ్రీ రంగాచార్లవార్కి నడిచే అగ్రహారాలు పాలకొలను యమ్మకంపల్లెను శ్రోత్రియము పుల్లరిమొదలైనవి యీ శ్రీరామనవమి శ్రీ రఘునాయకులు యొక్క ప్రథమ రథమహోత్సమునకు యిచ్చిరి. యీ తీరుననే యీవూరి రఘునాయకుల్కు చెల్లి వచ్చే కొంతాలపాడు శ్రీ రఘునాయకలయ్యంగాండ్లకు చెల్లి వచ్చే వుప్పలిపాడు యేటూరి తిరుమల వెంకటాచార్లు అనంతాచార్లకు చెల్లే కన్నమడ లకల బుగ్గరామేశ్వరునికి చెల్లే రామయపల్లె మొదలయిన స్వాస్తులున్న మహా జనాల్కు చెల్లే వెంగళాపురం బొల్లిపెన్న విరూపాక్ష దీక్షతుల్కు చెల్లే బయచమ్మపల్లె యీ మొదలైన బ్రాహ్మణులకు చెల్లే గ్రామాల్కు శ్రోత్రియాలు సుంకసూత్రం సర్వమాన్యము చేశి యిచ్చినారు. యీ శాసనం ముద్దునూరు కాలువ రఘునాయకుల దేవాలయ గోపురం వద్ద వున్నది.

౫౮ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౮౩ (1483) అగు దుర్మతి సంవత్సరం చైత్ర శు ౧౨ లు పృథ్వికిమూలస్థానం శ్రీ గిరిచన్నమల్లికార్జున దేవర శ్రీ పాదపద్మములకు చిట్టిబొమ్మినాయని కుమారుడు దళవాయభద్ర నాయనిగారు తమకు అనంతరాజు నరసరాజుగారు యిచ్చిన కర్నాట సీమలోని మిరుతూరు గ్రామానను ఖ ౧౮౪ పందొమ్మింద్యుచేను శివరాత్రి పరుష సత్రాన్కుగాను ధారాపూర్వకం యిచ్చిరి యీ శిలాశాసనం.. మిరుతూరు గ్రామానను చన్నకేశవస్వామి దేవాలయములోన వున్నది.

౫౯ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౮౪ (1484) అగుదుర్మతి సంవత్సర చైత్ర శు ౧౦ లు శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర యాదవ మహారాజులు తమకుహొన్నప్ప నాయనింగారు నాయంకరాను పాలించిన మలమీదికలుగొట్లను జక్కుల చ్చితిమ్మకిపుట్టెడు భూమి మాన్యములు యిచ్చి కలుగొట్లకు దక్షణం అరపరుగుమీద పొలంలో శాసనం వున్నది.

౬౦ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౮౪ (1484) రుధిరోద్గారి సంవత్సర ఆశ్వజ శు ౧౦ లు చొండదేవుని పాటి గ్రామనెత్తంపాడు అయి



వుండగాను శ్రీ మద్రాజువిరాజు మహారాజు శ్రీ ముక్కునిరాయవడయుల కార్యకర్తలు కొండప్పగారు గోపతి తిమ్మచెట్టి మొదలయిన శెట్టి ప్రజల్కు పిలుపించి పూర్వాణ మట్టిలక్కరాజుగారు యిచ్చిన కవులు ప్రకారం నడిపింతుమని శాసనం వ్రాయించినారు. ఆ చోడదేవునిపాటిమీద వున్నది.

౬౦ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౮౬ (1486) రుధిరోద్గారి సంవత్సర శ్రావణ బ ౩ లు కాస్య గోత్ర యజుశ్శాఖాధ్యాయులైన సాధూరి కేశవయ్యగారి పౌత్రుడు భావయ్య పుత్రుడు వేదాద్రిబొట్ల రామరాజయ్య తమకు యిచ్చిన చాంగలమర్రి శీమలోని వుక్కుశిలపల్లె రాజుగారు యిచ్చిన తాంమ్ర శాసనములున్న భండారం శ్రీ అహోబళేశ్వరులకు సమర్పించి లెఖ్కు నూటయాభై వరహాలలో భోజనపల్లె వెంకటయ్యకు గ ౧౨ వరహాల క్షేత్రం వెలిదండనాగయ్యకు గ ౫ క్షేత్రంగాక మిగిలినది దేవునికి సమర్పించిన శాసనం అహోబళంపైన రంగమండపం మీద వున్నది.

౬౧ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౮౬ (1486) రుధిరోద్గారి సంవత్సర శ్రావణ బ ౩ లు శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర రామరాజు పెద్ద కొండ్రాజయ్యగారి పౌత్రులు కోనేటిరాజుగారి పుత్రులు కోనేటి వోబళరాజుగారు కొనకొండశీమలోను అహోబళేశ్వరుల పొలివట్టుకు సమర్పించిన గ్రామ క్షేత్రాలు కల్లుటపల్లె గ్రామ ౧కి వగ ౨౭౦ కి నిధిమీదను వగ ౧౬ దిగువ ప్రహ్లాద వరదస్వామికి వగ ౬౮ పడకండ్లను చేను ఖ ౨ కి వగ ౪౦ దొర్నిపాడుచేను ఖ ౨ వగ ౪౦ యిజెడు చేను ఖ ౨౭ కి వ గ ౪౦ బైయ్యప్పగూడి వరిమడి మరతు ౪ కి వగం ఆరగింపు కట్లకుయిచ్చిన శాసనం దిగువ అహోబళంలో దేవాలయం యదుట వున్నది.

౬౨ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౮౬ (1486) రుధిరోద్గారి సంవత్సర మాఘ శు ౧౫ లు పరాంకుశ శరగోపజియ్యంగారు నిధిమీద మరం కట్టించి శ్రీ అహోబళేశ్వరులు దిగువ నుంచి కొండమీదికి మీద నుంచి దిగువ వేంచేశేటప్పుడు ఆరగింపు పొలికట్టుకు వేంచేశేటందుకు నాలుగు కంభాల మండపం కట్టించి ఘండికోట శీమలోని చినకొమ్మర్లను నంద్యాల చినవోబన్నగారి కృష్ణరామరాజుగారు తమకు దానపత్రం సమర్పించి యిచ్చిన

చేను ఖ కి గుత్త వ గ గి కట్టడ నిర్ణయం చేశియిచ్చిన శాసనం అహోబళంపైన రంగమండపం యదుట వున్నది.

౬౩ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౮౬ (1486) రుధిరోద్ధారి సంవత్సర మాఘ శు గి లు పైన వ్రాశ్చి జియ్యంగారు తాము భార్గ నారశింహ త్రోవను కట్టించిన కొనేటి వద్ద చైత్ర మాసాన పోలివట్టుకుగాను ఆరగించేటందుకు ఘండికోట శీమలోను లింగమదిన్నెను నంద్యాల తిమ్మరాజుగారు నమ్మయ్యకు యిచ్చినది వరసజియ్యంగారికి సమర్పించెను. ౧౨ కి గుత్త వ ఖగ ౮ రాయసం కొండ్రాజు యిచ్చిన చేను ఖ కి వ గ గి వుభయం వ గ ౧౭ సమర్పించిన శాసనం దిగువ అహోబళ దేవళంలో వున్నది.

౬౪ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౮౬ (1486) రక్తాక్షి సంవత్సర వైశాఖ శు గి లు శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర అనంతరాజు నరసరాజుగారు సిద్ధార్థి సంవత్సర తమ తండ్రి కొనమరాజుగారు గుండాల దాసరి కొడుకు చిన తిమ్మన్నకు చన్నరాయని చప్పరం తిరుపతి అహోబళం మొదలయ్ని తీర్థాలకు మెరను చప్పరం వేశేటందుకు పూర్వం చెను...పెట్టివుండగా చాలదని మనవి చేసుకుండే మరిన్ని చెను ౧ వుభయం చెను ఖ ౧ సమర్పించి కోతులమిడతూరి గ్రామాన చన్నరాయని దేవళం ప్రాకారం పైన వున్నది. యీ శకంలోనే అళిరామ రాయలు సైన్యముతో కూడా దఖని బాదశాహలతో కృష్ణానదీ తీర రక్కసతంలో అనే స్థలం వద్ద యుద్ధము చేసి అళిరామరాజుదండుతో కూడా గర్భి అయినందున తురకలు విజయనగరానకు వచ్చి స్థలం అప్పచేసి సదాశివరాయల్కు కొంతదేశం యిచ్చిరిగనుక సదాశివరాయలు ప్రభుత్వం చేస్తూ వుండిరి.

౬౫ శాలివాహన శకం ౧౪౮౬ (1486) రక్తాక్షి సంవత్సర మాఘ శు గి లు శిద్ధ భిక్షావృత్తి అయ్యవారి ఆజ్ఞాదారకులు తమ దేవుని దాగలూటి వీరప్పయ్యవారు శ్రీ మల్లికార్జున స్వామికి చెల్లెడు యస్కాలతో కేశవపెరుమాళ్లకు యిచ్చిన వుత్సవ విగ్రహాలు చేయించివుండగాను భిక్షావృత్తి నాగలూటి వీరప్పయ్యగార్కి విన్నపంచేసి రెడ్డి కరణాలు అగసాల వీరోజుకు తరిగొప్పల

పాపోజు కుమ్మరి యిచ్చిన శాసనం యిస్కాల గ్రామం విఘ్నేశ్వర దేవళం ముందర వున్నది.

౬౬ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౮౬ (1486) ప్రభవ సంవత్సర చైత్ర బ ౭౦ లు శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర తిమ్మరాజుగారు చూతగిరి వసంత్రరాయని కుమారుడు బసవంత్తరాయన్ని శిద్ధాపురం శీమలోని దుద్ద్యాల గ్రామం అమరనాయంకరానకు యిచ్చి వుండగా అవూరి చెర్వు పూర్ణితంచేశ్వి తిమ్మారెడ్డి కుమారుడు వెంగళరెడ్డికి దసవందం మరతూరు వరిమడి యిచ్చిన శాసనం దుద్ద్యాల గ్రామాన్ని తూర్పులాలిట్టు అరుగుమీద వున్నది.

౬౭ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౯౦ (1490) వభవ సంవత్సర చైత్ర శు ౧౦ లు శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర గొబ్బారి నరసరాజు కొడుకు పెద తిమ్మరాజు తమ అమరనాయంకరాన్ని చెల్లె కందపోలి శీమవోని పుల్లగుంమ్మి వులిందకొండ తిరువెంగళనాథున్ని సమర్పించిన శాసనం పొల్లగుంమ్మి పాటి మీద వున్నది.

౬౮ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౯౦ (1490) క్షయ సంవత్సర ఆషాఢ శు ౧౨ లు శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర నంద్యాల నారయదేవ మహారాజులువారి పౌత్రులు నరశింగరాజుగారి పుత్రులు తిమ్మయ్యదేవ మహారాజులుగారు కరిమద్దల యక్కలి దేవమ్మకు యిచ్చిన భూదాన ధర్మ శాసనం క్రమమెట్లన్నను సదాశివరాయలు తమ నాయంకరానకు పాలించిన పెడకంటి శీమలోని పొట్లపాటిలోని కరిమద్దల గ్రామాన పొట్లపాటి యిచ్చి వున్నది. కోటస్థళంకి ౪౦ గాక తాము యీ దినం యిచ్చిన తొటకి ౧||౧ యిచ్చిన శాసనం కరిమద్దల యల్లమ్మ గుడి వద్ద వున్నది.

౬౯ యీ శకం సంవత్సరము యీ మాస తిథిలోనె యీరాజు వంశావళి త్రి పురుషులు వ్రాశి యీ శాసనంవద్దనె యక్కలదేవికి లోగడ యిచ్చినది చేను ౨౦ లన్ను తాము యిచ్చినది చెను ఖ ౭౭ వుభయం 1010 సమర్పించిరి. యీ రెండు శాసనంలో శకం ౧౪౯౦ కి క్షయసంవత్సరము అని వ్రాశి వున్నది. యీ శకానకు విభవసంవత్సరము అవుతున్నది.

౭౦ శాలివాహన శకం ౧౪౯౨ (1492) ప్రజోత్పత్తి సంవత్సర ఆషాఢ శు ౧౧ లు ఆత్రేయ గోత్ర శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర అరవెట్ట బుక్కరాజుగారి ప్రపౌత్యుడు కొమార తిమ్మరాజుగారి పౌత్యులు నారపరాజుగారి పుత్యులు పొట్లపాటి కావెటి రంగయదేవ మహారాజులుగారు యీ శాసనం వెందుర్తి గ్రామాన పూరివాకిలి ముంద్ర వీరభద్ర దేవళం వద్ద వున్నది.

### ౭౦ అంతు శాసనములు

౨౯ అటుపిమ్మట అళిరామరాజు తమ్ముడైన యీ తిరుమల దేవ మహారాజులవారికి రెండో కుమారుడు అయిన శ్రీరంగరాయ దేవమహారాయులు గారు పెనుగొండను సింహాసనస్థులై రాజ్యము శేయుచున్నుండగాను కొందరు వ్రాయించిన శిలాశాసనములు.

౧ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౯౪ (1494) అంగీరన సంవత్సర కార్తిక శు ౧౧ లు శ్రీరంగరాయలు కార్యకర్తలు దళవాయి..షేశుడు శ్రీ అహోబళేశ్వరులకు అలమూరు గ్రామానికి పశ్చిమ భాగానను కోనేరు కట్టించెను. ఆ కోనేటి వడ్డున శాసనం వున్నది.

౨ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౯౬ (1496) భావ సంవత్సర ఆషాఢ బ ౧ లు శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర నంద్యాలకుమార అవబిళ రాజు అయ్యవారు తమ నాయంకరానకు చెల్లె కందుకూరు కృష్ణాపురం గ్రామములు యీ కందుకూరి చిన్నకేశవదేవునికి సర్వమాన్యం చేశియిచ్చినారు.

౩ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౫౦౩ (1503) విషు సంవత్సర ఆషాఢ శు ౧౨ లు ఆత్రేయ గోత్ర సోమవంశోద్భవులైన శ్రీ మహామండలేశ్వర రామరాజు శ్రీ రంగరాజు పౌత్యులువెంకటాద్రి రాజయ్యగారి పుత్యులు శ్రీ రంగరాజయ్యగారు తమ అమరనాయంకరానకు పాలించి శ్రీ రంగరాయదేవ మహారాయలు యిచ్చిన బొల్లవరం గ్రామము యీ తథాతిథి యీ పుణ్యకాలమందున మీడుతూరు చన్నరాయస్వామికి యిచ్చినారు. ఆ దేవాలయములోను శిలాశాసనము వున్నది.

౪ శాలివాహనశకం ౧౫౦౬ (1506) తారణ సంవత్సర వైశాఖ శు ౧౪ లు శ్రీ రంగరాయలు పెనుగొండ పట్టణమందు వజ్రసింహ్వాసనారూఢుడై పృథివీరాజ్యం శేయుచుండగాను పరాంకుశ శరగోపజియ్యంగారి కార్యకర్తలైన వోకుళాభరణ జియ్యంగారు శ్రీ రంగరాయల కార్యకర్తలైన రాచప్పగారున్న స్థానంవారున్న కాస్యపగోత్ర సూర్యవంశోద్భవులైన మూరురాయర బసవ శంకరగుత్తిహన్న బరగండ్ల యరయూరి పురవరాధీశ్వర శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర కొండ్రాజు తిమ్మరాజుగారి పౌత్రులు తిమ్మన్నగారి పుత్రులు వెంకట్రాజు దేవ మహారాజుగారికి యిచ్చిన శాసనం ప్రాకు బహుధాన్య సంవత్సరాన విభురామ వారు హందేవార్ని కూర్చుకుని శీమ అంతా చెరాచురాపెట్టి అహోబళానకు వచ్చి స్థళం పాడుచేశి అహోబళ స్థళం అయిదు ఆరు యేండ్లు తమ స్వాధీనం చేసుకుని నడుస్తూ వున్న నిమిత్తం శ్రీ శరగోపజియ్యంగారి శ్రీరంగరాయలతో చెప్పి కొండ్రాజు వెంకట్రాజు తిరుమలరాజుగార్ని సైన్యంలో తీసుకరాగా వారు అహోబళానకు వచ్చి ఇభురామవార్ని హందేవార్ని మొదలైన వార్ని పోగొట్టి అహోబళ స్థళం జీర్ణోద్ధారం చేయించి అయ్యవార్ని సంతోషం పెట్టినందుచాత వెంకట్రాజు తిరుమలరాజు గారికి ప్రత్యుపకారం మరియు చాయలేమని అహోబళేశ్వరులు తిరువీధిలో వేంచేశెటప్పుడు వీర్కి పరిడియపట్టమున్న తీర్థం ప్రసాదమున్న తమ తిరుపన్యారమున్నది ౧ కి సనుమానం గంధం మీ పుత్రపారంపర్యంగాను నడపగలవారము అని వేయించిన శాసనం దిగువ అహోబళ దేవళం ప్రాకారంలో వున్నది.

౫ శాలివాహన శకం ౧౫౦౭ (1507) పార్థివ సంవత్సర మాఘ బ ౭ లు శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర ఆర్వేటి రామరాజు శ్రీ రంగరాజు పౌత్రుడు వెంకటాద్రిరాజు పుత్రుడు రంగప్పయ్య దేవ మహారాజు తమకు చెల్లె వెలదుర్తి శీమలోని గోరంట్ల గ్రామం యీ వూరి మాధవరాయస్వామికి సమర్పించిన శాసనం గోరంట్ల మాధవరాయని దేవళం యదట ఉన్నది.

౬ శాలివాహన శకం ౧౫౦౭ (1507) పార్థి సంవత్సర పాల్గుణ శు ౧౫ లు శ్రీ మన్మహా మండలేశ్వర సూర్యవంశోద్భవ కాస్యపగోత్ర యజు

శ్యాఖాధ్యయులైన గుత్తిహంన్నబ్బరగండ్ల యరయూరి పురవరాధీశ్వర శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర కొండ్రాజు తిమ్మరాజుగారి పౌత్రులు వెంకట్రాజు దేవచోడ మహారాజులు తమకు శ్రీరంగరాయదేవ మహారాయలు...చెంమ్మి రెడ్డి చెర్వు గ్రామాన పది వరహాలు ఆలమూరను వ గ ౧౭ చినబొజనం వ గ ౧౨ పంన్నండు నరశింహపుర వ గ ౧ ముత్తలూరు వ గ ౧౦ జంబుల దిన్నె వ గ ౭ వెంగళమ్మపల్లె వ్యాపకొందిన్నె వ గ ౭ పర్రకండ్ల వ గ ౧ నాగులవరం వ గ ౭ లింగదిన్నె వ గ ౭ వెరశి వ గ ౮౦ యనబై వరహాలు అహోబళేశ్వరులకు నిధిమీద పాలిపట్టుకు సమర్పించిన శాసనం దిగువ అహోబళం దేవళం మండపం వద్ద శాసనం వున్నది.

౭ సర్వజిత్తు సంవత్సరం వైశాఖ ౧౦ లు జిల్లెళ్ల గ్రామం పరమేశ్వరునికి గంగమ్మకు రేచర్ల గోత్రం వెలగోటి కొనమనాయన పౌత్రులు తిమ్మానాయని పుత్రులు కష్టమనాయడు దేవకాక్షేత్రానకు శ్రోత్రియం వ గ ౧౮౦ సర్వమాన్యంచేసిన శాసనం జిల్లెళ్ల గ్రామం వెలపట హనుమంతరాయని దేవళం కట్టడం వున్నది. యిదే ప్రకారం యీ సంవత్సరములోనే యీవూరి చెన్నకేశవ పెరుమాళ్లకున్న శ్రోత్రియం వ గ ౧౮౦ మన్ని చినశాసనం యీ శాసనం వద్దనే వున్నది.

### అంతు శాసనములు

శ్రీరంగరాయల వారి ప్రభుత్వంలో కందనవోలు రామరాజు వంశీకుడైన గోపాలరాజు కందనవోలిలో వుండెను.

౩౦ తరువాత పైన వ్రాసిన శ్రీ రంగరాయల తమ్ముడు వెంకటపతి రాజుగారు పెనుగొండ చంద్రగిరి యీ రెండు స్థలములయందు రత్న సింహాసనారూఢులై రాజ్యం శేయుచుండగను కందనవోలిలో గోపాలరాజు ఆకోట బళకరంచేసి ప్రభలుడై వుండెను. నంద్యాలలో నంద్యాల కృష్ణరాజు ప్రభుత్వంచేస్తూ వుండెను.

యీ వెంకటపతి రాయల ప్రభుత్వంలో యీ రాయలున్న అమరం అనుభవించెవారున్న కొందరు వేయించిన శాసనముల వివర సారాంశము.

౧ శాలివాహన శకం ౧౫౧౧ (1511) సర్వధారి సంవత్సర చైత్ర శు ౨ లు ఆత్రేయగోత్ర యజుశ్శాఖాధ్యాయులైన రామరాజు రంగప్పదేవ మహారాజు గారు మదగాని బస్విరెడ్డి కుమారునికి అమరం పాలించిన విపనగండ్లను మూలస్థానేశ్వర వీరభద్ర దేవునికిన్ని క్షేత్రాల ధాన్యంతో నగరికట్టడ తీసుకోకుండా సర్వమాన్యం చేసిన శాసనం విపనగండ్ల భూమిమెట్లపైన వ్రాశి వున్నది.

౨ శాలివాహన శకం ౧౫౧౨ (1512) విరోధి సంవత్సర పాల్గుణ ౩౦ లు వెంకటపతిరాయలు పెనుగొండలో రాజ్యముశేయుచుండగాను అహోబళేశ్వరులకు దిగువ తిరుపతిని ప్రహ్లాద వరదులకు మోద్గల్య గోత్ర అశ్వలాయన సూత్రమల్లప చింతకుంట్ల సూరప్పరాజు పౌత్రుడు యల్లమరాజు పుత్రుడు రంగపరాజు దేవుని ఆరగింపు పుళిహోరతళిగె నిత్యం ౧ కట్టడచేసిన శాసనం దిగువ అహోబళ దేవళంలో వున్నది.

౩ శాలివాహన శకం ౧౫౧౨ (1512) వికృతి సంవత్సర మాఘ శుద్ధ ౫ పర్వత మల్లికార్జునస్వామి సోమవంశద నందరాయతట్టణ అరసగళు శ్రీ కంఠరాజయ్య కుమారవీరయ్య దేవ మహా అరసగళు కొట్టఘంటె యీ శాసనం శ్రీశైలమందు దేవుని దేవళంలో పుత్తరధ్వజస్తంభం రేకుపైన వ్రాశి వున్నది.

౪ శాలివాహన శకం ౧౫౧౫ (1515) విజయసంవత్సర శ్రావణ శు ౫ లు శిద్ధ బిక్షావృత్తి అయ్యవారు శిద్ధాపుర గ్రామాన అంకాళమ్మ అనే దేవర ఖిలమై వుండగాను పునః ప్రతిష్ఠ చేసినందుకు గుడివాడ యర్రచన్నప్ప కుమాన్యంన్ను మడి యిచ్చిన శాసనం శిద్ధాపురం గ్రామానకు తూర్పు అంకాళమ్మ దేవళం వద్ద వున్నది.

౫ శాలివాహన శకం ౧౫౧౬ (1516) విజయ సంవత్సర శ్రావణ శుద్ధ ౧౫ లు మల్లికార్జున దేవుని దేవళం శీమకాచెటి వాల్మీకగోత్రోద్భవ శ్రీ మన్మహానాయంక్కా చార్యులైన మన్యెని నప్రుడు బుచ్చినాయని పౌత్రుడు మాదినాయని పుత్రుడు మాచట చితాబి ఖానుడు మల్లికార్జున దేవుని ఉత్తర ద్వారమునందు బంగారు పూత ధ్వజస్తంభం మెత్తించి ఆ రేకులపైన శాసనం వేయించినాడు.



౬ శాలివాహన శకం ౧౫౨౦ (1520) విశంబి సంవత్సర చైత్ర బ ౧౦ లు వెంకటపతి రాయలు రాజ్యం శేయుచుండగాను రాహండెయశవంత పరదళ విభార అరిరాయమార్చన సదాకాల శ్రీసిద్ధరామదేవరవరప్రసన్న హండె హనుమనాయని పౌతృడు దేవప్పనాయని పుతృడు రాయరాయనింగారు తమ నాయంకరానకు చెల్లె చాంగలమర్రి శీమలోని వుప్పలపాడు చాంగలమర్రి రామేశ్వరునికి యిచ్చిన శాసనం వుప్పలపాటికి తూర్పునవేయించినారు.

అంతట నంద్యాల యేలుతూ వున్న కృష్ణరామరాజు వెంకటపతిరాయల మీదన తిర్గిపడివుండగాను వెంకటపతిరాయలు మట్టియల్లమరాజు దేవచోడ మహారాజులు సైన్యములో కూడా హండెవార్నిన్ని వెంబడి తీసుకుని నంద్యాల కోటమీద యుద్ధము చేశినంతట కృష్ణమరాజు మట్టియల్లమ రాజు ముఖాత్రంగా వెంకటపతిరాయల వార్ని కల్సుకోగా కృష్ణమరాజుకు చంద్రగిరిలో వుంచి దేశం వెంకటపతిరాజుగారు తమ స్వాధీనం చేసుకునిరి యిందుకు పృష్ఠాంతరం కోవిలకుంట్ల తాలూకా పెరుసోముల గ్రామం కవిలలో వ్రాశివున్నది. అందులో శాలివాహన శకం ౧౫౨౦ (1520) విశంబి సంవత్సర అని వున్నది.

౭ శాలివాహన శకం ౧౫౨౨ (1522) పరిధావి సంవత్సర మాఖ శు ౧౫ లు వెంకటపతిరాయలుపెనుగొండలో రాజ్యం శేయుచుండగాను శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర రామరాజు గోపాలరాజయ్యగారికి పుణ్యముగాను పురాణంభూపయ కొడుకు నారాణయ్య పాతకోటలో హరిహరాదులకు క్షేత్రాలు సర్వమాన్యం చేశిన శాసనం పాతకోట వీరభద్రదేవళంలో వున్నది. యీశాకాన్ము సంవత్సరం వ్యత్యాసంగా వున్నది. యిందుకు శార్వరి సంవత్సరము అవుతున్నది.

౮ శాలివాహన శకం ౧౫౨౪ (1524) శుభకృతు సంవత్సర మాఖ బ ౫ లు వెంకటపతిరాయలు రాజ్యం శేయుచుండగాను నిడగల్లు శీమలో చోళరాయ కెరె దొడ్డపాలగయ్య కొడుకు చిక్కయ్య ముదంణ్ని నాయకుని శీమలోనాగహల్లి యందు ముద్దప్పనాయకునికి స్థిరరాజ్యంగాను మల్లికార్జునస్వామికి మునుపు దీపకంభం యెత్తిచ్చి శ్రీశైల దేవళంలో దక్షిణం యినపదీపస్థంభంపైన శాసనంవేయించినాడు.

౯ శాలివాహన శకం ౧౫౨౫ (1525) శోభకృతు సంవత్సర భాద్రపద శు ౧౭ లు హదేదెవప్పనాయనింగారు శ్రీశైల మండ్లు సాలుగళ్లు మండపాలు కట్టించి గర్భగుడికి పశ్చిమం సాలు మండపస్తంభంపైన శాసనం వున్నది.

౧౦ శాలివాహన శకం ౧౫౨౯ (1529) పరాభవ సంవత్సర వైశాఖ శుద్ధ ౧౧లు శ్రీ మన్మహా మండలేశ్వర గోబూరి గిరియప్పరాజులగారి దేవులు శ్రీరంగమ్మగారు తమ కుమారుడు నరసరాజుకు పుణ్యముగాను రామరాజు గోపాలరాజుదేవ మహారాజులు పాలించిన దుద్దాల గ్రామాన చెర్వు కాలువ తూము జీర్ణోద్ధారంచేయించి ఆ చెర్వు తూముపైన శాసనం వేయించినారు.

౧౧ శాలివాహన శకం ౧౫౩౧ (1531) సౌమ్య సంవత్సర జ్యేష్ఠ బ ౧౦లు వెంకటపతిరాయలు పెనుగొండలో రాజ్యము శేయుచుండగాను మాడిశెట్టి లింగయ్య కుమారుడు రుద్రయ్య కులం వారికి విన్నపం చేశి దిగువ అహోబళేశ్వరుల పెద్ద గోపురానికి బంగారు జలపోత కలశాలున్న వింజామరులు ౨ న్ను గొడుగు ౧ న్ని సమర్పించి ఆ గోపురం వద్ద శాసనం వేయించినాడు.

### ౧౧ అంత్తు శాసనములు

౩౧ తరువాత శాలివాహన శకం ౧౫౪౧ (1541) సిద్ధార్థి సంవత్సర పాల్కాణ శుద్ధ ౫ లు బిజాపురం బాదశాహాతట్టున్నుంచి అబ్దుల్ మహమ్మద్ అబ్దుల్ వహాబు అనే సరదార్లు సైన్యముతో కూడా వచ్చి కందనవోలు కోటను ముట్టడ వేశినందున గోపాలరాజువారి కోట విడిచి లేచిపాయను దుందుభి సంవత్సరం వరకు కోటముట్టడిలో వుండి గోపాలరాజువారి సైన్యం యుద్ధం చేస్తూ వుండెను. అప్పుడు మల్లి తిరువెంగళనాథ రాజు దెసచూడ మహారాజు గోపాలరాజు గారికి సహాయంగా వచ్చి తురకలతో యుద్ధముచేసి ఆ యుద్ధములోనే తిరువెంగళనాథ రాజుకాలం చేశెను. అంతట కోట తురుకల స్వాధీనమయినది. అప్పుడు దేశమున్ను కొంతవుజాడు అయినది శకం ౧౫౪౬ (1546) రక్తాక్షి సంవత్సరమార్గశిర మాసం వరకు కోటభావి వెలపట దిగి దేశమున్ను తురకల స్వాధీనం అయి కొంత అమరగ్రామములు నడిపిస్తూ వుండిరి. శాలివాహనశకం ౧౫౪౬ (1546) రక్తాక్షి సంవత్సరము వరకు

అబ్దుల్ మహమ్మదు కందనోల్ దొరతనం చేశెను. శకం ౧౫౫౭ (1557) యువ సంవత్సరం వరకు యేలినాడు.

౩౨ తరువాత రామరాయలు పెనుగొండ రాజ్యం శేయుచుండగాను నాగలూటి వీరభద్రస్వామి దేవళం తూర్పు గోపురం వెలపట వుండె శాసనం యొక్క సారాంశం శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౫౪౬ (1546) రక్తాక్షి సంవత్సర జ్యేష్ఠ శు ౧౫ లు శ్రీమద్రాజాధి రాజరాజ పరమేశ్వర శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీ వీరరామదేవ మహారాయలు పెనుగొండను సామ్రాజ్యం శేయుచుండగాను బొంతలనాగిశెట్టిగారి పౌత్రుడు దేవిశెట్టి పుత్రుడు నాగిశెట్టి నాగలూటి వీరభద్ర దేవర ప్రాకారమందు తూర్పు గోపురం సమీపమందు శిలామండపం కట్టించి కాశీవిశ్వేశ్వరకల్యాణ బసవేశ్వరుని ప్రతిష్ఠ చేశి నైవేద్య దీపారాధనకు గాను యీ రాజ్యాధిపతి అయిన సాయప్పనాయని తిమ్మానాయనింగారికి విన్నపంచేసి వరిమడిమ ౮ అర మరతూరు యిచ్చి అభిషేకానకు రాగిబిందెలు నైవేద్యానకు కంచుపళ్ళం దూపార్తి సమర్పించెను. యీ రామరాజు తురకాణ్యంలో వుండెను గాని ప్రబలం లేదు.

శాలివాహన శకం ౧౫౫౬ (1556) శ్రీముఖ సంవత్సర ఫాల్గుణ శు ౭ లు మౌద్గల్య సగోత్రయజుశ్శాఖాద్యాయులైన పాలుట్ల అన్నమరాజు పౌత్రుడు సరవరాజు పుత్రుడు అన్నమరాజు శ్రీశైలమందు పశ్చిమభాగం కనకస్తంభం నిలిపి ఆ స్తంభం రేకుపైన శాసనం వేయించినాడు.

తురకాణ్యంలో అవుకు రామరాజు గోపాలరాజుగారు తమకుచెల్లె కొతుల మిడుతూరిలోతంబురసయ్యకు చేను ఖ ౫ యిచ్చి శాలివాహన శకం ౧౫౬౦ (1560) బహుధాన్య సంవత్సర ఆషాఢ శు ౧౧ లు అగ్రామాన వున్న కేశవుని ప్రాకారంపైన శాసనం వేయించినారు.

౩౩ అటు పిమ్మటను అబ్దులు వహబుఖాను అనే సరదారుడు కందనోలు కోట ప్రభుత్వముకు వచ్చెను. యితని మారిఫత్తున నంద్యాల శీమ శిరువొళ్ల శీమలు సహాను వుండెను యితను శాలివాహన శకవరుషములు ౧౫౫౮ (1558) అగునేటి ధాతు సంవత్సరము మొదలుకొని శాలివాహన శకవర్షములు

౧౫౭౩ (1573) అగు వికృతి సంవత్సరము భాద్రపద మాసము వరకు యేలినాడు.

౩౪ యీ శాలివాహనశకం ౧౫౭౩ (1573) వికృతి సంవత్సర ఆశ్వీజ మాసం తాగాయతి ఫాల్గుణ మాసము వకు అబ్దుల్ వహాబు కొడుకు మల్లీకుసాహెబు కందనోలులో ప్రభుత్వం చేశినాడు.

౩౫ శాలివాహన శక వరుషములు ౧౫౭౪ (1574) ఆ ఖరనామ సంవత్సర ఆరభ్యం శాలివాహన శకం ౧౫౮౧ (1581) వికారి సంవత్సరము వరకు హజరతు అబ్దులు వాహాబులు రసాలా శిద్ధి జోమారు సలాబకుఖానుడు వీరు ప్రభుత్వం చేస్తూ వుండిరి.

౩౬ శాలివాహన శకం ౧౫౮౨ (1582) అగు వికారి సంవత్సర ఆరభ్యం సరఫరాజు ఖానుని వారుకందనోలను శింహ్వాసవస్థులై రాజ్యము కందనోలు నంద్యాల శిరివొళ్ల సహా దొరతనము యేలుచుండెను వీరి దొరతనములోను వుద్ములపాడు గ్రామానను తిగిశెలబుశిరెడ్డి పుత్రుడు కొరిపిరెడ్డి కుమారుడు తిమ్మారెడ్డి యీలెడుపాటిలో హనుమంతరాయని ప్రతిష్ఠ చాయగా అతని కుమారుడు పుట్టారెడ్డి ఆకోవెలకు తూర్పున నడభావిపించినాడు. ఆనాడు యీ పుట్టారెడ్డిచాతను సరథరాజుఖాను వారికి దండుగ తీసుకుని అందుగ దండుగ మాన్యం యిరవైనాల్గు ముంతల భూమి మాన్యం యిచ్చినాడు. యిందుకు శాసనం శిలవుడుములపాటి ముందరపాతివున్నదిగాని శకం ౧౫౮౨ (1582) ఆ సంవత్సరం వ్యత్యాసంగా వున్నది శార్వరి సంవత్సరము అవుతున్నది. మార్గశిర బ ౧౦

౩౭ అంతట శాలివాహన శకవరుషములు ౧౫౮౩ (1583) అక్షయ సంవత్సరం వరకు జరిగింది.

శాలివాహన శక వరుషములు ౧౬౧౦ (1610) అగునేటి ప్రభవ సంవత్సరము ఆరభ్యం శాలివాహన శకవరుషములు ౧౬౧౭ (1617) అగు యువ సంవత్సరం వరకు అలంగీరు పాదుషహా వారు కందనవోలి శీమ హలుశాబద్దీను ఖానునికి జాగీరు యిచ్చి వుండగాను అతను తన పట్టున

కందనవోలి దుర్గానకు కొళ్ళి ఖాను అనే సరదారుణ్ణిన్ని కారువారు శేఖుఅబ్దుల్ కరీం కరొర్డీవా కూసంబెగు వీరిని మొకరరు చెయగా వారు ప్రభుత్వము చేశిరి నంద్యాల శిరివొళ్ల హనువారి మారీఫత్తుననే వుండెను. తురాకాణ్యం దౌలతు అయి తర్వాతను కందనోల్కు కుమ్మర నగరం అని పేరు వుంచినారు. శాలివాహన శక సంవత్సరం ౧౬౧౮ (1618) అగు యీశ్వర సంవత్సరములోను కందనవోలి సీమకు మీరుసఖీ మీరు రఫీ అనేవారు వుభయులు వచ్చి అమానీగా సుబేదారి నంద్యాల సిరువొళ్ల సహా దొరతనముచేస్తూ వుండిరి.

బొల్లవరం గ్రామానకు దక్షిణం ప్రసన్నేశ్వర దేవాలయంలో శిలాశాసనము.

శాలివాహన శక సంవత్సరములు ౧౬౧౯ (1619) అగు యీశ్వర సంవత్సర కార్తిక శుద్ధ ౧౨ లు శ్రీ మన్మహారాజాదిరాజ శ్రీ అవరంగజుహా పాదుషహ సాహెబు వారు రత్న శింహ్వాసనారూఢులై పృద్విసాంప్రూజ్యము శేయుచుండగాను కాన్యపగోత్ర యజుశ్శాఖాధ్యాయులైన బొల్లవరం కరణం గోపరాజు ప్రసన్నయ్య పౌతృడు పాపరాజుపుతృడు ప్రసన్నయ్య కాను బొంల్లవరం గ్రామాన కాశీ : త్తనాధుణ్ణి ప్రతిష్ఠచేశి కాశిపనివాన్కి తనమాన్యం దండుగ మాన్యము పుట్టి ౨ భూమి చేను మాన్యం యిచ్చినాడు.

యీ మీరుసఖీ మీరురఫీ గార్లు వుభయులు కందనోలి శీమ శాలివాహన శకం ౧౬౨౨ (1622) ప్రమాది సంవత్సరము వరకు దొరతనముచేసిరి. దఖ్ఖను దహెబస్తూసుబాగిరికి అవరంగజుహషాహ తట్టునుంచి హదావుాదు ఖాను వచ్చి వుండెను. శాలివాహన శకవరుషములు ౧౬౨౭ (1627) విక్రమ సంవత్సర యసపుఖానుడు అనే తురక కందనవోలికివచ్చి శీమ దొరతనం చేస్తూ వుండెను.

అప్పుడు పాళ్ళముగా వున్న పాణెం పాళెగాండ్లు శ్రీ మన్మహానాయంకా చార్యులయి మట్లచ్చి వెంకటప్పనాయని పౌతృడు నారశింహానాయని పుతృడు కుమార తిమ్మానాయనింగారు పెద తిమ్మను బొయిని పుతృడు అగు మాభోయనికి పాణెం గ్రామానను వుభయం మూడు యెదుములు చేను మాన్యం యిచ్చి

శాలివాహన శకం ౧౬౦౭ (1607) విక్రమ సంవత్సర ఆశ్వజ శు ౧౫ లు వ్రాయించిన శిలాశాసనము పాణెం గ్రామంలో వీధిలో హనుమంతరాయదేవుని దేవాలయము వద్దన వున్నది.

యీ యినబుఖానుడు శాలివాహన శకవరుషములు ౧౬౩౨ (1632) అగు విరోధి సంవత్సరం వరకు దొరతనం చేశినాడు.

శాలివాహన శకవరుషములు ౧౬౩౩ (1633) వికృతి సంవత్సర ముమునందు దఖ్ఖను గాజుద్దీఖాను వారి తట్టునుంచి రాజు భీమశింగు మీబర్లా మొదీఖాను ఉభయులు వచ్చి కందనవోలి శీమ దొరతనం చేస్తూ వుండగాను తుంగభద్రకు వుత్తరం అయిజీ ధరూరు పరగణాలకుపూర్వమున నాడు గౌడికం చేసుకుంటూ వున్న పాకనాటి కాపులు ముష్టిపల్లి సోమన్న అనే వాడు మల్కిశీమనుంచి వచ్చిన గిరి యిప్పయ్య అనే బ్రాహ్మడు అయిన మంత్రిగార్ని కూర్చుకుని ద్రవ్యాంజనంవేశిపూడూరిలోజయన బెంమ్మయ్యనివేశనస్తళమందు పదార్థం కనిగద్దెపల్లెలోన కోటబలం చెసుక పౌంజుమందిని కూర్చుకొని అయిజిదరూరు పరగణాలు రెండు జారాకుతీసుకుని ముఖ్యాక అయి వుండా యీతనముగా పరాయీ శీమలు కొట్టి దోచుకతింటూ యీప్రకారం వుండి కందనవోలికి వచ్చి రాజు భీమశింగున్నూ మీబర్లావెబందీకానుడున్నూ తాలూకామీద వున్నప్పుడు వచ్చి కందనవోలి కోటకట్టుకొని వీరు వచ్చి కోటయిమ్మని సలహానడిపిస్తే లదాయించేటట్టు శిద్ధమయి కోటలోను గద్వాలు సోమన్నతట్టున వున్న ఫౌంజు తిరుగబడినందున వుభయలకు యుద్ధము అయి సోమన్న ఫౌంజులు కోట విడిచి లేచిపోయను. రాజు భీమశింగువారు హైదరాబాదుకు గాజుద్దీఖాన్కు వ్రాస్తూ...వీరు శాలివాహన శకవరుషములు ౧౬౩౫ నందన సంవత్సర జ్యేష్ఠమాసము ఆఖరు వరకు దొరతనం చేశిరి.అంతట గాజుద్దీఖాను పట్టున హైదరాబాదునుంచి అబ్దులు రహూదివెలుఖాను అనే సరదారుడు ఫౌంజుతో కూడాను వచ్చి నందన సంవత్సర జ్యేష్ఠ బ ౮లు దివసమునందున మిడుదూరిమిట్టల వద్ద గద్వాల సోమన్నతో లడాయీచేసి సోమన్నను తలకోశినాడు. గాజుద్దీఖానుడు నంద్యాలకు వచ్చి ఆ వూరికి

తనపేరుతో గాజీపూరు అనిపేరు వాడికె చేశెను. యీది వెలుఖానుడు శాలివాహన శక వరుషములు ౧౬౩౫ (1635) అగునందన సంవత్సరం కందనవోలి కోట రాణాచేసుకున మార్గశిర మాసము వరకు కందనవోలి శీమ దొరతనము చేస్తూ వుండెను గాజుద్దీఖానుని దినంలోనె నంద్యాలకు ప్రతినామమైన గాజీపుర సరకారు అనివాటికింద్ల కొన్ని పరగణాలు అని వాడుకొనెవారు.

తరువాత శాలివాహన శకవరుషములు ౧౬౩౫ (1635) నందన సంవత్సర పుష్యమాసము ఆరభ్యము శాలివాహన శకవరుషములు ౧౬౩౭ (1637) జయ సంవత్సరం మార్గశిర మాసం వరకు కందనవోలి నంద్యాల సిరివొళ్ల సహాగాను అమీనుఖాను అనే తురక సుబేదారీ చేశెను.

శాలివాహన శకవరుషములు ౧౬౩౭ (1637) జయసంవత్సర మార్గశిర బ ౧౩ లు లగాయతు యీ సంవత్సర ఫాల్గుణ బ ౧౩ లు వరకు యీరాసత్కానుడు సుబేదారి చేశినాడు.

శాలివాహన శకవరుషములు ౧౬౩౮ (1638) మన్మథ సంవత్సరమున దావూరు ఖాను సాహెబు దరోబస్తు దఖ్ఖనును జాగీరికి వచ్చివుండి ఆయన యీ చిరాంఖాను అనే అతనికి కందనవోలిను జాగీరీ యిచ్చి వుండగాను యీ చిరఖానుడు కందనవోలి నంద్యాల తుకిడి చాగలమర్రి సహాగాను శాలివాహన శకవరుషములు ౧౬౪౬ (1646) శోభకృతు సంవత్సరం వరకు దొరతనము చేశినాడు.

...యీభిరాముఖాను శాలివాహన శకవరుషములు ౧౬౪౭ (1647) అగు క్రోధి సంవత్సరము లగాయతు శాలివాహన శకం ౧౬౫౪ (1654) విరోధి కృతు సంవత్సరం వరకు యీభిరాముఖానుని కుమారుడు అల్లపుఖానుడు కందనవోలిను జాగిరి చేశినాడు. లోగడ గోపాలరాజు కట్టించి ప్రతిష్ఠ చేశిన గోపాలస్వామి దేవాలయం యీయన నాడు అల్పుఖానుడు మశీదు చేయించినాడు. శాలివాహన శకవరుషములు ౧౬౫౪ (1654) పరిధావి సంవత్సర చైత్రమాసము మొదలుకొని ఆషాఢమాసము వరకు అల్లపుఖాను



తమ్ముడు రణదుల్లాఖాను దొరతనం శ్రావణం ఆరభ్యం ప్రమోదూత వరకు యీ అల్లపు ఖానుని కొమారుడు హమ్మతు బహాదరు సుబాదౌలతు చేశినాడు. శాలివాహన శకం ౧౬౬౩ (1663) రౌద్రి సంవత్సరాన మహారాష్ట్రలు తాల్కు రఘాజీపంక్తు శింగుదేశం దోచినాడు. ప్రమోదూత సంవత్సరమందు వరుసాలు యెక్కువ అయి తుంగభద్రాప్రవాహం వచ్చి కందనవోలు పట్నం సగం ముంచినది. గ్రామాలు కొన్ని పోయినవి.

..శాలివాహన శకవరుషములు ౧౬౭౪ (1674) ప్రజోత్పత్తి ఆ సంవత్సరము ఆరభ్యం పైన వ్రాశ్చి అల్లపుఖానుని కుమారుడు ఆయన హమ్మతు బహాదరు యితను భోగందాని కొడుకు యితను సుబాదౌలతు చేస్తూ వుండగా హిదాయతుమోదీను ఖానున్ని పట్టుకోగలందుకు అర్కాటుతట్టుకుపోయ్యేటి ఆసపుజహోవారి కొమారుడైన నాజరుజంగువారు హైదరాబాదు నుంచి పోయ్యేటప్పుడు హిమ్మతు బహదరును రమ్మనగా యాయన నాజరు జంగుతో కూడా పోయెను. అక్కడ మాన మర్యాదలకు నాసరజంగుతో కూడా బరాబరు హిమ్మతు బహదరునడుచుకుంటూ వచ్చినందు హిమ్మతు బహదరు ఫితూరు అయి హిదాయతు మోదీనుఖానునితో కలశి నాసరుజంగును అంబారీలో వుండగానే తుపాకిని కాల్చినాడు. ...హిమ్మతు బహదరు తాలూకు జాఫరాబాదు మహమ్మదు అనే తరక హిమ్మతు బహదరు అంబారీలో వుంచి నాజరుసంగు అంబారితో దుమికి అతన్ని తలతోసినాడు...హిమ్మదు బహదరు హిదాయతు మోదీను ఖానునితో కలశి వస్తూవుండగా వీరితో కడప నవాబు మొహనుంఖానుని నున్నా వుండెను. అంతాకూడి కడప దక్షిణ రాచవీటి దగ్గరకు వచ్చిన తర్వాతను హిదాయతు మోదీను ఖానుడికి హిమ్మతు బహదర్కు వఖర్ని వఖరు నమ్మికెగా విశ్వసించకపోవడం వల్ల అన్యోన్య విరోధం పుట్టి లడాయి చేశి వుభయులు చనిపోయిరి.

హిమ్మతు బహదరు చనిపోయినాడు గనుక నున్న యితని తమ్ముడైన మునవరు ఖానుడు అన్నమీద విరోధించి లోగడనే కందనవోలు విడిచి ఆర్కాటులోన అక్కడ నవాబు వారు వఖ గ్రామం జాగీరు యివ్వగా ఆ గ్రామము

అనుభవిస్తూ నిలిచివున్నాడు గనుకనున్ను కందనవోలి ప్రభువులు లేక వున్నందున దఖ్ఖనువారి ఆజ్ఞను ముజఫరుజంగు హైదరాబాదు నుంచి నవాబుమీరు నిజామల్లీఖానుని వారి ఆజ్ఞను వచ్చి కందనవోలి రాణాచేశి మహమ్మదు ఆలం అనే తురకను జిల్లాలో రాణా వుంచి ఖండ పంతులను వ్యవహారం విచారించుమని మొక ర్రు చేశివుండగా ప్రజోత్పత్తి సంవత్సరం ఆఖరు వరకు యీప్రకారము జరిగినది.

ఆంగీరస సంవత్సరం శ్రావణమాసం వరకు ఆర్కాటులో వున్న నవాబు మునవరు ఖానుడు తన అన్న చనిపోయినదిన్ని కందనవోలి దఖ్ఖనువారి రాణా అయిన దిన్ని యీ వర్తమానములు విని అక్కడ నుంచి ముగ్గురు సవార్లతో కూడా వచ్చి కడపకు ప్రవేశించి నవాబు మొహదుంఖానుని వద్ద నుంచి మూడు లక్షలరూపాయాలు సాహుకారు మారీఫత్తున తీసుకుని మూడుమార్లు గుర్రం మూడునూర్లు శిబ్బందిన్ని కూర్చుకొని చాగలమర్రి శిరువెళ్ల నంద్యాల రాణా వేసుకునిన వర్తమానం కందనవోలిలో వున్న మహమ్మదు ఆలం అనే అతను విని భయమున పొండ్లి గద్వాలు సమస్థానీకుడయిన రామరాయన్ని కొంత ఫౌంజుతో కూడా తనకు కుమ్మకురావలశ్చిది అని వర్తమానం అందించుకోగాను ఆ రామరాయడు పూర్వమందు తమకు కందనవోలి శీమతోను నాడు గౌడికం సరనాడగౌడికం నడిచేది అది తిరుగా తమకు యప్పటివలె నడిపిస్తేను మీకు మేము కుమ్మకు వస్తూ వున్నామని చెప్పగా మహమ్మదు ఆలం ఆన ప్రకారమే కందనవోలు తాలూకాలో నూటికి ఆరు వరహాలు రుసుం గ్రామగ్రామానను పుట్టికి తూమెడు భూమి మాన్యము యీ ప్రకారం నిష్కర్షచేశి సన్నదు వ్రాశియిచ్చిన తర్వాత రామరాయడు తన తట్టునుంచి సుభానజీ రాయడనె సరదారుణ్ని మూడువేల ఫౌంజుయిచ్చి పంపించగా వారు యీ సంవత్సరం భాద్రపద శు 3 లు బెతంచర్ల ప్యాటలో ప్రవేశించి మూడు దినములు వుండి మున్నూటిలో వెలపట వుండెది వుచితం కాదని వర్తమానం అంపించగా మహమ్మదుఆలం తట్టునుంచి బెతంచెర్ల కోటలో వున్న కిల్లెదారుడుకోటలోకి రమ్మనినంతట గద్వాలవారి ఫౌంజుకోటలో ప్రవేశించి కిల్లాబలంగా వున్నదని మనము

రాణాకాయం చేసుకోవలసినది అని సుభానజీరాయడు గద్వాలు రామరాయనికి సమాచారంపంపించినంతలో రామరాయడు ఆమోదించి ఆ ప్రకారం సుభానజీ రాయనిపేర జాబు వ్రాశి పంపించెను గనుక సుభానజీరాయడు బెతంచర్లకోట రాణా తన స్వాధీనం చేసుకొనెను. మహమ్మద ఆలం తరపున కిల్లాలో రాణా వున్న సరదారునికి నీవు మనస్సు వచ్చిన స్థళానకు లేచిపోమ్మంటే అతడు కందనవోలి రాజ్య కార్యం కుదిరె పర్యంతం వుంటానని చెప్పినందుచాత ఆకిల్లెదారుని రోజుకు వఘు రూపాయివంతున యిస్తు వుండిరి. పిమ్మట బాద్రపద మాసం ఆఖరున నవాబు మునవరుఖానుడు నంద్యాల నుంచి వచ్చి కందనవోలిపేరు దోచివస్తాడని సుభానజీరాయడు తన మందితో నూటికి బెత్తంచర్లకోటలోవుంచి తక్కిన ఫౌజు వెంబడి తీసుకుని ౩ కందనవోలికోటలో వున్న మహమ్మదు ఆలంతోను కల్సుకొనెను. అంతట నవాబు మునవరుఖానుడు కందనవోలిప్యాటదొచెగనుకకోటలో నుంచి మహమ్మద ఆలమున్న గద్వాలు తాలూకు సుభానజి రాయడున్ను లడాయించేసినంతట్లో ప్యాటలో మునవరు ఖానుడు నిల్వల్యాక ఫౌజుతో ప్యాటకు పర్వదూరమున ఆఘరి నదికి దక్షిణానను చేరె మునవరుఖానుని కొట్టగలందులకు గోలకొండ వారితట్టు నుంచి ఖ్యాజెన్యామతుల్లాఖానుడున్ను జఫరుజంగున్ను గద్వాలురామరాయడున్ను పదమూడు వేటస్వార్లున్ను ఫౌంజుతో కూడా వస్తారని సమాచారం మునవరు ఖానుణ్ని తెలిశి మునవరుఖానుడు కోతుల మిడతూరవద్ద మిట్టమీద నిలిచెను. న్యామతుల్లాఖాను వగైరాలు కార్తికమాసంలో కందనవోలికి రాంగా మునవర ఖానునికి తెలిశి మునవరుఖానుడు న్యామతుల్లాఖానుని పేర జాబు వ్రాసినదియేమంటే మాకు పీడిదరపీడిగామేము అనుభవిస్తూ వచ్చిన మా హక్కుగనుక మేమున్ను అనుభవించడానకు వచ్చినాము మీరు ధర్మము విచారించి మా స్థళం మాకు రాణా యిప్పించినా సరె లేని పక్షాన లడాయికి వచ్చెది యెప్పుడో మాకు ముందుగా తెలియశాయవలసినది అని వ్రాశి పంపించి నంతట న్యామతుల్లాఖాను యిది న్యాయమని గ్రహించి సంతోషించి యింకా కొంత ఫౌంజు తెస్తామని మహమ్మద ఆలం వగైరాలతో చెప్పితాను గోలకొండకు పాయను గద్వాలు రామరాయడున్ను ముజఫరు జంగున్ను లేచి పోయిరి

మహమ్మదు ఆలమున్ను సుభానజీ రాయడు కందనవోలి కోటలో వుండిరి. అంతట మునవరుఖానుడు తన వద్ద వున్న జాఫరాబాదు మహమ్మద్ అనే సరచారుణ్ని గద్వాలురామరాయని వద్దకిపంపించి మీకు కందనవోలి శీమనాడ గౌడ సరవాడ గౌడకం మహమ్మద్ ఆలం యిచ్చినది. ఆపద్దంనేను యధార్థముగా యిచ్చి నడిపిస్తూన్నాను గనుక మీరు మాతో దోస్తి వుంచి మాకిల్లా మా స్వాధీనానకు యిచ్చేలాగున శాయవలసినది అనిచెప్పి పంపించి సంఖ్య చేశుకుని వారికి ఆ ప్రకారం సన్నదు ప్రాశి యిచ్చినది జాగీరు వివరం.

౧ కసుబె బెతంచర్ల

౧ మోజెరంగాపురం

౧ కసుబెమజకూరు

౧ అసల్లి

౨ మజరాలు

౩ దాఖలి

౧ కొత్తూరు

౧ అంబారపురం

౧ గొల్లగుట్ట

౧ కొత్తపల్లె

౧ బుక్కాపురం

౧ మోజెవెంబాయి

౧ మోజెకొలమలపల్లె

౧ మోజెమజకూరు

౧ మోజె మజకూరు

౧ మజరా

మజరాలు శీతారామపురం

౧ శంకలాపురం

౧ రుద్రవరం

౧ మోజెబుగ్గన్నపల్లె

౧ మల్లవానిపల్లె

౧ మోజెమజకూరు

౧ మోజె ముద్దవరం

౧ మజరాగొరివిమానికొండ

౧ మోజె మజకూరు

౧ మజరా అంబాపురం

౧ శీరవాళ్ల శీమలోని మోజెయర్రగుంట్ల

సరనాడగొరికిగాను యీ గ్రామములు జాగీరున్న యిదిగాక నాడగొడి కానకు గ్రామం కొద్ది తూమెడు యిద్దం మాన్యమున్న యిచ్చేలాగున సన్నదు

వ్రాశి పంపించెను. అందుమీద గద్వాలు రామరాయడు కందనవోలి రాణా యిచ్చెగనుక సుభానజీరాయడు కందనవోలి కోటలో వుండగాను మునవర ఖానుడు శాలివాహన శకం ౧౬౭౪ (1674) అంగీరస సంవత్సర మాఘ మాసంలోను కందనవోలి కోట రాణా తనపరం చేశుకునెను. మహంమద ఆలంను గద్వాలురాయడు పిలిపించి బహుమానం చేశి అంపించగా మహమ్మద ఆలం గోలకొండకు లేచిపోయెను. మరి మూడునెలలు అయిన తరువాత సుభానజీరాయణ్ని గద్వాలు రామరాయడు కందనవోలి నుంచిపిలుపించుకొనెను. మునవరఖానుడు నంద్యాల శిరివోళ్ల కందనవోలు శీమధౌరతనం చేస్తూ పైన వ్రాశ్ని గ్రామములు గద్వాలు వారికి నడిపిస్తూ వచ్చెను. మునవరుఖానుడు పెశకషె పైకం సాలుబసాలు గోలకొండకు చెలిస్తూ వచ్చెను.

శాలివాహన శకవరుషములు ౧౬౮౩ (1683) అగునేటి విఘ సంవత్సర శ్రావణ శు ౮ లు గద్వాలరామరాయడు కాలము అయిన తర్వాతను సదరహిజాగీరు బెతంచెర్ల వగైరా గ్రామములు రామరాయనికి కొమారుడైన చిన్న శోమన్నకు శాలివాహన శకం ౧౬౯౭ (1697) ఖర సంవత్సరం వరకు మునవరుఖానుడు నడిపించినాడు. అంతట మునవరుఖాను వద్ద దివానుగిరి చేస్తూ వున్న రాజా అనె ఖాయతువాడు గద్వాలు వారికినడిచే గ్రామములు జప్తిచాయవలెనని మునవరుఖానుకు భోదించినందున శాలివాహన శకవరుషములు ౧౬౯౪ (1694) అగు నందన సంవత్సరమునకు చైత్ర శు ౧ లు ఫౌంజుతో కందనవోలి నుంచి తీసుకున్నాడు. అక్కడ నుంచి వచ్చి వైశాఖ శు ౧ నాడు రంగాపురానకు ముట్టడిదిగి లడాయిచేసి ఆషాఢ బ ౫ నాడు తన రాణా అక్కడనుంచి తిరిగి కందనవోలికి పోయెను.

అంతట గద్వాల వారితట్టున యర్రగంట్ల కోటలోవున్న సరదారుడు తళమరి భీమన్న అనె బెస్తవాడు నవాబు యిలాఖా శిరవోళ్ల శీమలో గ్రామములు దోస్తూ వున్నందునను ఆవర్తమానము విని నవాబు మునవరుఖానుడు యీ సంవత్సర కార్తిక శు ౧౫ నాడు ఫౌంజుతోపోయి యర్రగంట్ల కోటకు ముట్టడిదిగి శాలివాహన శకం ౧౬౯౫ (1695) విజయ సంవత్సర జ్యేష్ఠమాసము పర్యంతము లడాయి చేస్తూ వుండగాను అంతట గద్వాల వారి తాలూకు బెతంచర్ల ఖిల్లాలో వున్న మున్నూరు కులంవాడు రంగిశెట్టి వెంగన్న అనే సరదారుడు

పొంజుతో పోయి పెండెకల్లు దోచి అనేకమందిని కూనీలు చేయగా ఆ గ్రామము వ్యవహారస్తుడయిన ముజింఖాను యీ వర్తమానం నవాబు మునవరుఖానుకు వ్రాశినందున ఆ యర్రగుంట్ల కోటమీద ముట్టడికి దివాను రాజును వుంచి మునవరుఖానుడు తన పొంజును కడప వారి తాలూకు కొంత ఫౌంజున్ను తీసుకొనిపోయి బెతంచెర్ల కోటకు ముట్టడిదిగి లడాయి చేస్తూవుండగా రాజు యర్రగుంట్ల కోట సాధించివచ్చి నవాబు కలుసుకొన్నందున రాజును బెతంచెర్ల ఖిల్లా మీద కార్యానకు వుంచి నవాబు మునవరుఖానుడు కందనవోలికి పాయెను. యీ సంవత్సరం మాఘ శు ౧౫ లు నాటికి రాజు బెతంచెర్ల ఖిల్లా సాధించి నవాబు రాణావుంచి తానుపోయి నవాబు మునవరుఖానున్ని కందనోలులో కలిశెను. శాలివాహన శకవరుషములు ౧౭౧౪ (1714) పరిధారి సంవత్సరము వరకు నవాబు మునవరుఖానుడు దౌలతు చేశెను. గోలకొండకు పేష్కషు కట్టుతూ వుండెను. కార్తీక బ ౭౦ లు వరకు వీరి యేలుబడిలోశకం ౧౬౯౭ (1697) మన్మథ సంవత్సర బహదరు తాలూకు మీరు సాహెబు వచ్చి కృష్ణగిరి వద్ద దిగి వుండగా సలహా చేసుకొని వున్నాడు. శుభకృతు సంవత్సర ఆరభ్యం సౌమ్య సంవత్సరము వరకు తీపుసుల్తానుకు పేష్కషుయిస్తూ వుండిరి.

శాలివాహన శకవరుషములు ౧౭౧౪ (1714) పరీధావి సంవత్సర మార్గశిర మాసం లగాయతు యీయ్న కుమారుడు అయ్యి అల్పుఖాను బహదరు నంద్యాల శిరువొళ్ల చాగలమర్రి సహా కందనవోలి శీమ దౌలతు చేస్తూ వున్నాడు. అలఫఖాను దినములంతా నిజామల్లిఖానునికి పేష్కషు యిస్తూ వుండెను. అటు తర్వాత శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౭౨౨ (1722) రౌద్ర సంవత్సరము కుంభిణీవారు బళ్లారి కడప యీ రెండు సుబాలు జప్తి చేశిరి. అప్పుడు బళ్లారి సుబాలో కందనవోలి శీమ దాఖలు అయినందున కుంభిణీవారు కందనవోలు అలఫఖానుకింద వుండే దేశానకు యేడు ౧కి చలావణి లక్షరూపాయలు యిచ్చేలాగ్గు పెషకషి నిర్ణయం చేశినారు గనుక ఆ ప్రకారం పైకం చెల్లిస్తూ అలఫ ఖాను శాలివాహన శకం ౧౭౩౫ (1735) శ్రీ ముఖ సంవత్సర ఆషాడమాసం వరకు దొరతనం చేస్తూ వున్నాడు. యీయన యొక్క చర్యలున్ను తన శీమలో ప్రజలును సంరక్షణ చేశే విధమున్ను కందనవోలి శీమలో భూమి రెగడ మన్ను నెల యర్రతువ్వ మొరుసు యిన్ని విధములు భూమి వున్నప్పటికిన్ని

చెరువులు కాలువలు మరిన్ని కొన్ని గ్రామములలో తలిపేర్లు బుగ్గలు యన్ని విధములు నీరు ఆస్పదములు కలిగి వుండుట చాత నానా విధములైన సస్యములున్ను చక్కగా ఫలించేవిగా వుండిన్ని గ్రామములు భారీగా వుండిన్ని ప్రజలు నాదారీలో వచ్చి వుండవలశ్నిందుకు కారణం. నవాబు అల్లుఖానుడు మాతుబరులు అయి పరానుల వద్ద బదులు అడిగేది కద్దు వారు సగమ యిచ్చేది లేదు. కడప బనగానిపల్లె వగైరాపరాయి శీమీలలోననుంచి తీవాశీలు జంబుఖానాలు తెల్లబట్టలు షకలాతు కంభాబులు శాలువలు గుర్రాలు ఒంటెలు రసూశీలు డోరియాలు జనానీమర్థానీ శల్లాలు పరకాళాలు కలంకారీలు మొదలయ్యివి వారు తెచ్చి అయిదేశి రూపాయాలు ఖరీదు అయ్యివి యెనిమిదేశి రూపాయాలుపరదేశి రూపాయాలు ఖరీదు మొకర్రరు చేశి యిచ్చేది కలదు. ఆ ప్రకారం హెచ్చుప్రతుల మీద అయిన మొకర్రరు రూపాయాలు ౧౦౦౦ (1000) కి ఆ ఆసామీకి రూప ౧౦౦౦ (1000) నూరు రూపాయాల ప్రకారముగా మొకర్రరుచేశి అంతకు తగిన గ్రామము జాగీరుయిస్తూన్నాడు బదులు రూపాయాలు సర్కారుమీదనే వుంటున్నది.

జాగీరుదార్లు అయ్యివారికి గ్రామములు శాశ్వతముగా అనుభవముతో వచ్చే హక్కుకాదు. గనుక గ్రామం పంటలు తక్కువ చేత నాదారీలో వున్నప్పటికిన్ని బెమోలాహిదా చాత సాగుబడి ప్రకారానకు మట్టిగవ్వ తక్కువ కాకుండా రయతుల వద్ద యెద్దులు కొరముట్లు యింట్లోవున్న తపెల చెంబు వగైరా జిందగానీ సహా అమ్మించి పైకము వసూలు చేసుకుంటూన్నారు గనుక రయతులు పరారీ అయి పరాయి శీమలుకు లేచిపోతున్నారు. అందుచాత యిప్పుడు గ్రామములు తమాము బేచిరాఖు అయి వున్నవి గనుక గ్రామములో నల్గురేశి అయిదేశిమంది రయతులు వున్నప్పటికిన్ని రయతు అయిన వాడికి జిరాతి పొలము అనేది కదపా చేశేటందుకు యంతమాత్రమున్ను త్రాణేలేదు వఖవేళ వున్న రయతుకు యిబ్బంది చేశి సర్కారు తర్ఫుఅమానీ వ్యవహారం చేశె ఆమీలుదారులు అయినా కాక జాగీదార్లు అయినా రయతును ఖైదులో వుంచి యిబ్బందిచేశి వాడి కొమారునికి అయినా లేకుంటే వాని తమ్మునికి అయినా లేకపోతే వాని భార్యకు అయినా సర్కారు ఫారాలో ఖైదునవుంచి ఆరయతుకు బలాత్కారముగా జారీతీ



కట్టినట్టు అయితే ఆ రయితుకు ఆ భూమి దున్నెంటుందుకు యద్దులు లేవు. అధవా వఖ యెద్దు రెండు యెద్దులు వుండినట్టాయనా ఆరయతు జిరాతీ భూమియందు యే కార్తీలోయేవిత్తనము వెయ్యవలశ్నిదో ఆ సమయానకు ఆ విత్తనము సంపాదించి వుంచుకునేటుందుకు త్రాణేలేదు. యిందువల్ల రయితుకు కట్టిన జిరాతీ పొలములో చక్కగాను శాఖతు జరగకున్నను భూమియందు విత్తనములు పడకనున్న భూమి తుమ్మలు మొదలైన చెట్లు బలశి అడివి పెరిగి వున్నవి సాగుబడి బహుస్వల్పముగా అవుతుంది గాని లాయఖు జమీను కృషి తరద్దారు కావడం లేదు. యీ నిమిత్తములు నుంచి రయితులు నాదారు అయిన్ని వొకానొకడు కాలహరణము అయిన తర్వాతను భూమియందు విత్తనములు వేశినప్పటికి తెగుళ్లవల్ల ఆరంభములు నశించి పోయి చక్కగా ఫలించ్చనందున వాడు సర్కారుపైకం యిచ్చెటందుకు గతిచెడి వుండెవాణ్ని అములుదారులు యేమి జాగీరుదారులుయేమి తహశీళ్లు చేశి బాధిస్తూ రావడం చాతను అందుకు వోర్చలేక రయతులు స్తళం విడిచి బనగానిపల్లె వగైరా పరాయి శీమలోకి లేచిపోతూ వున్నారు.

వఖవేళ యవడయిన వఖ రయితు తొలి సంవత్సరములో బాగా ఫలించిన పంటలో వాడికి యెమాత్రము అయినా ఫలం అనుభవము అయినందున పరపత్యం కలిగివుండి తతిలో భూమియందు విత్తనములు వేసుకున్నందున నయినా లేక కాలహరణము అయిన వెనుక విత్తనములు వేశినా గాని వాడి అదృష్టముచాతను ఆయారంభములకు తెగుళ్లు పట్టకనరునా గాకపైరు చక్కగా ఫలించునట్టు అయితే ఆరయతుకు విసబడివీలున కౌలు యిచ్చివున్నాగాని లేక అసరావీలున కౌలు యిచ్చివున్నాగానీ పాలు అంబారములు యావత్తు సర్కారుకు దాఖలు చేసుకుని వాడివద్ద వున్న యెద్దులు ఆవుదూడలు సహాగా అమ్మించి తీసుకుంటున్నారు. అంతట ఆ రయతు స్తళం విడిచి పరాయి శీమలోకి లేచివపోతున్నాడు. అమానీ గ్రామములో గనుక అయితే సర్కారు పన్ను యిచ్చెటందుకు గతిచెడిన రయతులు అములుదారులు తహశీలుచాయగా ఆ దెబ్బల చాతనయినా లేకుంటే ఆ హింసపడలేక బలాత్కారముగానయినా కొందరు

దేహము విడుతరు కొందరు సమయము అయితే ఫరారీ అయి ఆ శీమ విడిచిపోదురు. అలాగంటి పోతే ఫరారీలు బాబతుపైకం గ్రామం కరణములచాత తీసుకుంటూ వున్నారు. ఆ కరణము పేదవాడు అయినట్లు అయితే వాడికి వఖరు యిద్దరు కన్యకలు వివాహములు కావలశ్ని వాండ్లు వుండిరట్టాయనా వాడిధారా పుత్రాదులతో కూడా వాణ్ని ఖైదుచేసి వక కోటలో వేశివుంచి ఆ కన్యకలను విక్రయించి పైకం తెచ్చి యిమ్మని తహశీలుచేస్తే ఆ కరణం తన భార్యనున్న కన్యకలును పారాలోనే వుంచి తాను జామీను యిచ్చి యక్కడికి అయినా పోయి తన బంధువులతో తన కన్యకలకు వొలె మాట్లాడుకొని ఆ పైకం తెచ్చి చెల్లించి కన్యకలను విడిపించి తీసుకపోయి సోమ్ములు యిచ్చినవానికి వివాహములు చేశియిచ్చెది కలదు. గ్రామ కరణము అయిన వాడు గతిలేని వాడై వుండి వానికి కన్యలు సహా లేక వుండే వానికి భార్య తమ్ములు మరి యవ్వరయినా వుండేవాంళ్లను తెచ్చి ఖైదులోవుంచి ఆ గ్రామంలోని పోలిఫరారీ సమ్మంధమయిన పైకం అములుదారునిచేత తీసుకునేదికలదు. అములుదారునికిన్ని సగము యిచ్చేటందుకు శక్తిలేని వాడైతే అతనికి ఆడచిన్నవాంళ్లు వుండి అట్టాయనా ఆ కన్యకలను అమ్మించి పైకం తీసుకుంటున్నాడు. అతనికిన్ని పైకం సగదు యిచ్చేటందుకు గతిలేక కన్యకలున్న లేకపోయిన పక్షమందు అతని యిల్లు అర్జుపట్టించి దోచుకుని అతణ్ని తెచ్చి కందనోలు కోటలో అయినా నంద్యాలతోనైనా యర్రగుంట్ల కోటలోనైనా నందికొట్కూరులోనైనా ఆలమూరుకోటలోనైనా గూడూరుకోటలోనైనా సంకెళ్లు వేసి నెలపదిహేనేశి దినములకు వఖసారే కొట్టించి తహశీళ్లుచేస్తూ రాగా అదే నెపముగా మరికొంచము దినములకు ఆ పురుషుడు దేహముతో కూడా యా భాదలనుంచి విముక్తుడు అవును. యిదిగాక వఖటిన్నర రెండేశి సంవత్సరములకు వకసారే అమానీ గ్రామములకు నవాబు తట్టునుంచి నూరునూటయాభై గుర్రం వచ్చి వొక్కొక్క గ్రామము వచ్చిచుట్టుకొని కరణాలు భట వృత్తి మాన్యగాండ్లు గ్రామ ఆయగాళ్లను సహాగా పట్టుకొని వాండ్లదారీనాదారీ విచారించేది లేదుగాని తమకు తోచిన ప్రకారం దండుగలు పట్టి తీసుకునేది కలదు. అప్పుడు యవరైనా అందుతో కొందరు యివ్వలేమంటే అది

యధార్థముగా తోచిన పక్షమందు వాడియిల్లు అర్జుపట్టి దోచుకుని వాణ్ని శరీరమంతా చిత్కకొట్టించి విడిచిపెట్టెది కలదు. ల్యాక యివ్వవలెనని లాచారీ అగపరచినవాడు కలిగినవాడు అని యితరులు యెవరైనా చెప్పిరట్టాయనా వాని శరీరం అంతా చిత్కకొట్టించి తహశ్శిలు చేశి వాణ్ని వక కోటలో సంకెళ్లు వేసి వుంచుతారు. శరీరం సంరక్షణమందు మనస్సు కలిగినవాడు వున్న ద్రవ్యం యిచ్చి అంతటితో స్తశం విడిచి మరెక్కడికైనా లేచిపోతాడు ల్యాకద్రవ్య సంరక్షణ యందు దృష్టివున్నవాడు ఖైదులోనేవుండి తహశీళ్ళకు సహించి అదె నెపముగా మరికొన్ని దినములకు శరీరం విడుచును యింతేకాకుండా నవాబు మజూరువారు వారి దరబారులోను మరియుంకా పైకం కూర్చెవైఖరి.

నవాబు తన దరబారులోను బిలాదరిలకు సరదార్లుగా వుండేటి పరానులకు అందరికిసమక్షమమునకు పిలుపించి నవాబు తన కొమాళ్లల్లో యెకరికైనా వకరికి దొలతు మీద కూర్చుండబెట్టి పట్టాభిషేకం చేస్తున్నాను. అటు పిమ్మట తాను పకీరు అవుతున్నాననిచెప్పి చిన్నవానికి దొలతుమీద కూర్చుండబెట్టెటందుకు ఖర్చు ప్రయములకు పైకం కావలెననిఅడిగి సరదార్లు అందరిచేతనున్న వారివారి తాఖతుకు తగినట్టుగా యాభై గ ౫౦ వరహాలు మొదలుకొని వెయ్యేశి ౧౦౦౦ (1000) రూపాయలు పర్యంతమున్ను తీసుకొని వక సుదిన సమయమందున తనకుమాళ్ల అందరితోను తన మనసు వచ్చిన వఖ చిన్నవానికి పోషకు తొడిగించి మసలందుమీద కూర్చుండబెట్టి మూడు నాల్గు దినములు వుంచి యీ మహోత్సవం నిమిత్తముపైకం నజర్లు యిచ్చిన సరదార్లకు వారివారి మగ్దూరు మాఫకు బహుమానములుగా వస్త్రములు యిచ్చి ఆ పిమ్మట నేను దొలతు మీద కూర్చుండబెట్టిన చిన్నవాడెకాని మరివఖటి కాదుగదా యిప్పుడు ఆ చిన్నవాడియందు నాకు సమాధానం లేదు. వాడు దొలతుమీద కూర్చుండవలసిన పనిలేదు. నేనే ప్రభుత్వముకు దక్షుణ్ని అని తానె మసలందు మీద కూర్చుంటున్నాడు చిన్నవానికి మసలందు మీద కూర్చుండపెట్టినప్పుడు నవాబు దేశంలో గ్రామముల రెడ్డి కరణాలచాత గ్రామానికి మూడు నాల్గు వరహాలు యీ ప్రకారంగ జల్లుతీసుకుని నవాబు తానె ఖజానా కుర్చుంటున్నాడు.

## కందనవోలి శీమలోవుండే దుర్గాల వివరం

షికస్తు	౧ వులిండ్లకాండు
౧ కృష్ణగిరి	౧ వీరభద్ర దుర్గము
౧ తనుగొండ	
౧ జమీనుదొస్తు జిల్లాలు	
దురస్తు	షికస్తు
౧ కందనవోలి	౧ ద్రోణాచలం
౧ తుంగభద్ర అముగొనుపల్లె	౧ కలుగొట్ల
౧ గూడూరు	౧ అముకుదాడి
౧ బెతంచెరువు	౧ సూదపల్లె
౧ కాంతాలపాడు	౧ వెలుదుర్తి
౧ తమ్మరాజుపల్లె	౧ రామర్లకోట
౧ పాణ్యం	౧ రంగాపురం
౧ గోరకల్లు	౧ కొమరోలు
౧ గని	౧ నరియ్యనూరు
౧ నందికొట్టుకూరు	౧ ముద్దనూరు కాలువ
౧ సిద్ధాపురం	౧ పోలూరు
౧ నంద్యాల	౧ మురుకొండ
౧ యగ్రుంట్ల	౧ ముసలిమడుగు
౧ వంగలిపెద్ద వంగలి	౧ యలుగోడు
౧ జమీనుదొస్తు జిల్లాలు చాగలమర్రి	
౧ శిరువొళ	

## యీ శీమలో నదులు

- ౧ తుంగభద్ర                      ౧ అఘహరి
- ౧ కృష్ణనది                    ౧ నల్లమల నుంచి వచ్చి కృష్ణానదిలో  
సంగమం అయ్యేదిభవనాశని
- ౧ హంద్రీ                      ౧ అహోబిళ నుంచి నల్లమల వచ్చేది  
రెండో భవనాశని.
- ౧ కుముద్వతియిదెకుందు    ౧ వక్కిలేరు  
నీళ్లు పుట్టే బుగ్గకాలువలు పారి పైరులకు ఆస్పదం అయ్యేది.
- ౧ వెలదుర్తి వద్ద బ్రహ్మకుండం    ౧ గని యిప్పుడు నిల్చిపోయింది
- ౧ రంగాపురం                    ౧ సరియనూరు యిప్పుడు లేదు
- ౧ ముద్దనూరు కాలువ            ౧ శిరువొళ్లను యిప్పుడు లేదు.
- ౧ దొన                          ౧ మహానది
- ౧ పాణ్యం                      ౧ చాగలమర్రి

## గొప్ప చెరువులు

- ౧ వెలుదుర్తి                    ౧ నంద్యాల                    ౧ ఆలమూరు
- ౧ నాయకల్లు                    ౧ కానాల                    ౧ యాదాడి
- ౧ శిద్ధాపురం                    ౧ పాణ్యం                    ౧ మెట్టుపల్లె
- ౧ పెద్దచెర్వు                    ౧ శిరువొళ్ల                    ౧ చాగలమర్రి

౫ సంత్రులులోగడ కసుబా స్థళాలలో అవుతూ వుండేవి యిప్పుడు కసుబాకందనోలిపేట జోరాపురంలో మాత్రం గొప్ప సంత్రకూడు తుంది కడమ కొన్ని స్థళాలలో నాల్గుమూడు అంగళ్లు నూలు మాత్రం వస్తుంది.

## ౬ దేవస్థానములు మఠాలు మశీదులు

దేవస్థానములు:

- ౧ గొరంట్ల వెంకటేశ్వరులు మాధవస్వామి
- ౧ నాయకల్లులో పూర్వాన విస్తరించి వుండేవి.
- ౧ వులిందకొండ వెంకటేశ్వరులు
- ౧ పాణ్యం పాణికేశ్వరుడు
- ౧ వెలుదుర్తి కోదండరామస్వామి
- ౧ వీరనారాయణ స్వామి కోటలోను
- ౧ ముద్దనూరు కాలువ యీశ్వరుడు
- ౧ దామగట్ల యీశ్వరుడు పూర్వ విస్తారం వుండేది
- ౧ కోతులమిడతూరు చెన్నకేశ్వరులు
- ౧ మల్యాల పూర్వమందు విస్తారం వుండేది
- ౧ పాతకోటలో పూర్వం విస్తారం దేవాలయములుండెను
- ౧ నివర్తి సంగమేశ్వర స్వామి వగైరా దేవాలయములు విస్తారం కలవు
- ౧ వీరభద్ర దుర్గం వీరభద్రేశ్వరుడు
- ౧ ఆత్మకూరులో యీశ్వర దేవాలయాలు
- ౧ శిద్ధాపురంలో చెన్నకేశవులు యీశ్వర దేవాలయములు కలవు
- ౧ శివపురంలో యీశ్వర దేవాలయాలుపూర్వం విస్తారం కలవు
- ౧ నాగులూటి వీరభద్ర దేవాలయం
- ౧ శ్రీశైల పర్వతంమీద శ్రీ మల్లికార్జునుడు
- ౧ వెలగోడు చన్నకేశవులు యీశ్వరుడు
- ౧ వేల్పునూరు మహాకాళి
- ౧ భండే ఆత్మకూరు జనార్థనస్వామి
- ౧ నంద్యాల బ్రహ్మనందీశ్వరుడు
- ౧ మహానందీశ్వరుడు
- ౧ కృష్ణాపురం కొండమీద నృసింహులు

- ౧ కానాల యీశ్వరుడు చెన్నకేశవులు
- ౧ ఆలమూరు గోపాలస్వామి
- ౧ చింతకుంట చన్నకేశవులు యీశ్వరుడు
- ౧ అహోబిళం నృసింహస్వామి దిగువ తిరుపతి ప్రహ్లాద వరదులు
- ౧ కందుకూరు వెంకటేశ్వరుడు
- ౧ చింతకొమ్ము దిన్నె వెంకటేశ్వరుడు
- ౧ చాగలమర్రి చన్నకేశ్వరులు రామలింగస్వామి
- ౧ మద్దూరు వెంకటేశ్వరులు చన్నకేశ్వరులు

### మఠాలు

- ౧ నివర్తి సంగం సత్యవిజయస్వామి బ్రాహ్మణమఠం
  - ౧ నంద్యాలలో జంగాల పెద్దమఠం
  - ౧ ఆత్మకూరులో శాంత బిక్షావృత్తి జంగాల మఠం
- యివిగాక కొన్ని గ్రామములలో చిన్న జంగాల మఠాలుకలవు.  
ప్రశిద్ధివికావు.

### మశిజిదులు దరగాలు యీదగాలు

- ౧ కందవోలి కొత్తపేట జోరాపురం యీ స్థలాలలో విస్తారం కలవు.
  - ౧ గూడూరులో యీదగాక
  - ౧ నంద్యాలలో మశీదు యీదగా
  - ౧ గొరకల్లు యీదగా
  - ౧ గాడిదిమల్లలో మశీదు
- 2 ప్రశిద్ధి అయిన పర్వతములు
- ౧ ద్రోణపర్వం      ౧ వీరభద్రదుర్గం      ౧ యర్రమల
  - ౧ కృష్ణగిరి      ౧ నల్లమలలోశ్రీశైల మహానంది
  - ౧ పులిందకొండ      ౧ అహోబిళం క్షేత్రములు



౮ అగ్రహారములు విస్తరించి పూర్వమందు వుండెను. యిప్పుడు కరెన అనేది బ్రాహ్మణులకు అగ్రహారముగా నడుస్తూ వున్నది.

### ౯ పాళ్యాల వివరం

౧ మురికొండ పూర్వం రాయసంస్థానంలో బోయబంట్లోతులకు నడిచేదిట్టం తురకాణ్యంలో జప్తి అయినది.

౧ పాణ్యం గొరకల్లు శ్రీ రంగరాయలు పెనుగొండలో రాజ్యం శేయుచుండగాను బోయ నంద్యాల తలార్లు మెళ్ల పెద్ద అమ్మినాయడు పాణ్యం గొరకల్లు కట్టుకుని పాద్యాం పాశెంగాను అనుభవించి ఆ వంశీకుడు యర్రతిమ్మినాయడు. వెంకటప్పనాయని దినాలలో కందనవోలు నవాబు మునవరుఖానుడు కొట్టి జప్తి చేసుకొనెను.

౧ వెలిగోడు పూర్వం వెలమబంగారి యాచమనాయనికి సదాశివ రాయల ప్రభుత్వంలో నల్లతిమ్మరాజు నాయడు పాశెం అయిన తదారభ్యం దేశంతురకాణ్యం అవుపరియంతం ఆ వంశీకులకు నడిచేది జప్తి అయ్యిది. ఆ వంశంవారు యిప్పుడు వెంకటగిరి సంస్థానీకులై వున్నారు.

౧ అలుట్ల పాలుట్ల-౧ శిద్ధాపురం ౫ లోగడ రాయ సంస్థానంలో సాయమునెని వారికి నడుస్తూ వుండే తురకాణ్యంలో జప్తి అయ్యిది.

### ౧౦ జాగీరులు గ్రామములు

౪ దొలామినకిన సాహెబు ఫకీర్కు గ్రామములు

౧ కల్లూరు                      ౧ యెదురూరు సాహెబు ఫకీరుకు

౧ తొకాండవపాడు              గూటుపల్లి

౧ కొత్తప్యాట నదికి ఆవల

౪ పంచలింగాల నదికి ఆవల

౧ రామల్లీకోటలో చేస్తూ వున్నారు

౧ బెతము చెరువు తాలూకు గొరివిమాని కొండు

౧ కృష్ణానదీ తీరమందు వీరభద్ర దుర్గం మొదలుకొని శ్రీశైలంలో  
పాతాళగంగ వరకు అవుతున్నది

౧ కందనోలుకు ఉత్తరభాగమందున తుంగభద్రానదికి ఆకడగొనుపల్లెలో

౧ గనికి దక్షిణం కొండలో పూర్వం కంచు అవుతూవుండునట యిప్పుడు లేదు

### యినము అయ్యె స్థలములు

౧ బెతంచెర్వు తాలూకు పెండెకల్లు      ౧ బంధి ఆత్మకూరు తాలుకు

౧౨ ఘన చనపాల

౧ చిన్నదేవలాపురం

౧ నారాయణపురం

నంద్యాల తాలూకు

౧ కంభాలూరు      అహోబిళం తాలూకు

౧ మజరా అప్పనపల్లె శ్రీనివాసపురం

### ౧౨ కందనోలి శీమలో పయిరులు అయ్యె ధాన్యాలు

౧ పచ్చ జొన్నలు      ౧ చామలు      ౧ మినుములు

౧ తెల్ల జొన్నలు      ౧ గోగులు      ౧ నీలి

౧ సజ్జలు      ౧ శనగలు      ౧ నిమ్మతోటలు

౧ పశువు

౧ కొర్రలు      ౧ మిటంకలు      ౧ పొగాకు

౧ చిల్లరకూరకాయలు

౧ పెసలు      ౧ అరటితోట      ౧ గోధుములు

౧ వులవలు      ౧ తెల్లవుల్లి      బ ఆమిదాలు

౧ తమలపాకులు      ౧ వడ్లు      ౧ నువ్వులు

౧ యర్రవుల్లి      ౧ ప్రత్తి      ౧ అలచందులు

౧ ఆళ్లు      ౧ కుసుమలు      ౧ అనుములు

౧ రాగులు      ౧ కందులు      ౧ చెరుకు

౧ పసుపు                      ౧ చిల్లర కూరగాయలు

౧౭ బట్టలు అయ్యె వయినము

౧ కందనవోలి కసుబాతో డొరియాలు జనానీమర్దానీ శల్లాలు పాగలు  
దోవతులు యివి భారీ అవుతున్నది.

౧ తెల్లచీరలు నల్లచీరలు యర్రచీరలు కొద్దివెలతో అవుతున్నది.

౧ తక్కిన గ్రామములతో కొద్ది వెలల దోవతులు చీరలు ముతక కంబళ్లు  
అవుతున్నవి.

౧౪ భారా మార్గాలు

౧ కందనవోలి నుంచి హైదరాబాదుకు పొయ్యె మార్గం

౧ కందనవోలి నుంచి ఆదవెన్ని మార్గం

౧ కందనవోలి నుంచి పండ్రపురం వగైరాలకు

౧ కందనవోలి నుంచి శ్రీశైలపర్వతానకు మార్గం

౧ కందనవోలి నుంచి కంభానకు

౧ కందనవోలి నుంచి కడపకు

కైఫియ్యతు హరెతుంబుళం తాలూకు ఆదవాని సదరవా గ్రామ కుల్చర్లీ నర్సప్ప నలభై సంవత్సరములు. ఆయన వ్రాయించినది -

ద్వాపరాత్యమందు చంద్రవంశపు రాజయిన ధర్మరాజు వారు రాజ్యపరిపాలన చేసేటప్పుడు హస్తినాపుర రాజధానియందుండి సింహాసనాధీశ్వరులై వుండి అశ్వమేధయాగము చేసినప్పుడు యాగసమాప్తి అయిన తరువాతను అనేకాగ్రహారాది షోడశ మహాదానములున్ను చేసిన సమయమందు నారాయణాద్రి అనే ప్రాచీన నామము కలిగిన యాదవగిరి అనే పర్వతముకు వుత్తరభాగమందు యోజనము దూరమున నారాయణపురమనే వ్యవహార నామముగా వఖ అగ్రహార నిర్మాణము చేసి వాపీకూప తటాకారామక్షేత్రనిధి నిక్షేప గ్రామోపాంత ప్రజా సహితముగా ధారాగ్రహీతం చేసి బ్రాహ్మణులకు యిచ్చినారు. ఆ ప్రకారము విక్రమార్క చక్రవర్తి రాజరికము పర్యంతమున్ను నారాయణపురము అనే నామం కలిగి అగ్రహారమైయుండెను. అప్పుడు యీ అగ్రహారమందు నిర్మించిన దేవాలయములు: -

○ ఓంకారేశ్వరుని దేవాలయము

○ గరకంఠేశ్వరుని దేవాలయము

○ రామస్వామి దేవాలయం

3 జనమే జయరాయప్రతిష్ఠ-వెరశి మూడు దేవాలయములు

విక్రమార్క చక్రవర్తి నర్మదానదికి దక్షిణదేశము రాజరికము చేసేటప్పుడు వారివద్ద వుండే సరదారుడు తుంబర రాయడనే వాడు యీ దేశముకు వచ్చి యిక్కడ తనపేరట వఖ రాజధాని కట్టవలెనని సంకల్పించి నారాయణపురమనే గ్రామానకు వచ్చి యిది ప్రాచీనపు స్థలమనిన్ని యీ దేవస్థానములు ఆర్షమైనవిన్ని గనుక యిదే రాజధానిగా బస్తిచెయ్యవలెనని యోచనచేసి గ్రామము బస్తిచేసి యీ స్థలమందు నివాసం చేసుకొని వుండి యీ ప్రాంతమైన కొంతసీమ ప్రభుత్వం చేసినాడు. అప్పుడు యిక్కడ నిర్మించిన దేవాలయములు.

○ సీతారామలక్ష్మణ దేవాలయముకు తూర్పు

○ వుమా మహేశ్వర దేవాలయము

యిదిగాక గుళ్లు కట్టించి ౧౦౦ లింగ ప్రతిష్ఠ చేయించినాడు.

యీ గ్రామానకు తుంబర రాయలపట్టం అని పేరు నియామకం చేసినాడు. శాలివాహన శకములోను జయిన మతస్థుడు బిజళాంకరాయుడు అనే రాజు శాలివాహనుని యాజ్ఞ ప్రకారము రాజ్యభారం వహించి కళ్యాణ పట్టణముకు పోతూ యీ మార్గాన వచ్చి తుంబర రాయని పట్టంచూచి ప్రాచీన స్థలమని తెలిశి కొంచెం దినములు వుండి యీ గ్రామానకు గొప్పగా పేట కట్టించి బిజ్జవారి అనే పేరు పెట్టి యిక్కడ వుండి యీ తరపు సీమ ప్రభుత్వము చేస్తూ వుండి తరువాతను కళ్యాణ పట్టణముకు పోయినాడు. అతని కింద శ్రీరంగరాజు అనే ఆయన చంద్రవంశపు రాజు సీమ ప్రభుత్వం చేస్తూ కొన్ని దినములు యిక్కడ వుండి అప్పుడు వూరికి దక్షిణమువైపున గొప్పది వఖ చెరువు తవ్వించినాడు. ఆ చెరువు యిప్పుడు వున్నది. పేట లింగమతస్థులున్న సాలీలు అప్పుడు యీ గ్రామాన చౌడమ్మ అనే దేవత శిలాక్రియా విగ్రహం ప్రతిష్ఠ చేసినాడు. మళే బసప్ప గుడి కట్టించి ప్రతిష్ఠ చేయించినాడు. తరువాత నందరాయడనే ఆయన యీ పట్టణమందు వుండి శీమకొంచెము దినములు ప్రభుత్వము చేసుకున్నాడు. తరువాత అతని సంతతివాడు మాధవాంకరాయుడు అనే వాడు యిక్కడ శీమ ప్రభుత్వం చేసేటప్పుడు సంగమేశ్వరుని దేవాలయం కట్టించి శ్రీ నృసింహ స్వామి దేవాలయం కట్టించినాడు. యీతన్ని రాజరికము ఆఖరు అయిన తర్వాత కొన్ని దినములు పట్టణముపాడు అయి వుండెను. యీ పట్టణము బస్తి అయి వున్నప్పుడు పేటలో సంత జరిగేది. సంత దినమునాడు విరూపాక్షం నుంచి వఖ కాంపు యేడుబండ్లమీద గుమ్మడి కాయలు తెచ్చి సంతలో విక్రయించే నిమిత్తం బాజారున దింపుకుని వుండగా సంత పశ్చిదార్లు వచ్చి పశ్చియెత్తినప్పుడు యేడుబండ్లమీద తెచ్చిన గుమ్మడికాయలున్న పశ్చిదార్లకు సరిపోగా తలయారివానికి పశ్చిచాలకపోయినందున ఆ కాంపుపైన వున్న కంబళితీసుకుని పోగా ఆ కాంపు మంచినీళ్లబావి వద్దకిపోయి రేవులో కూర్చుండి నీళ్లకు వచ్చిన వాళ్లచేత కడవకు వఖ కాసు చొప్పున తీసుకుంటూ వచ్చినందున వాడికి వేలాంత్రము సొమ్ముదొరికినది. అప్పుడు ప్రభువు యీ సంగతివిని వాణ్ని పిలిపించి పూర్వోత్తరము ఆకళింపు చెయ్యగా తాను యేడుబండ్లమీద

గుమ్మడికాయలు సంతలో అమ్ముకొనవలెనని తెచ్చుకుంటే పశ్చిద్దార్లకు పశ్చికింద కాయలు సరిపోగా తలారి వానికి కాయలేక నాపై కంబళి తీసుకుపోయినాడు. కాబట్టి నేను యీ ప్రకారం నీళ్లరేవున కడవకు వఖ కాసు చొప్పున తీసుకున్నాను అని చెప్పగా వాడియందు దయపుట్టి ఆ సొమ్ముతో వాణ్ణి విడిచిపోనిచ్చినాడు అని స్థలజ్ఞులు చెప్పుకుంటూ ఉన్నారు. ఆలాగంటి పట్టంపాడు అయిన తరువాతను పట్టముకు పశ్చిమభాగమందు నూరు నూటయిరవై యిండ్లు నిలిచిఉండెను. పట్టమును తూర్పువైపున యాభై అరవై యిండ్లు నిలిచి వుండెను గనుక అంతట నుంచి చాలాయిండ్లు నిలిచి వున్నవి. పెద్ద తుంబళము అనిన్ని స్వల్పంగా యిండ్లు నిలిచినవి. చిన్నతుంబళం అనిన్ని ప్రజలు వాడుకునేవారు.

తరువాతను త్రిభువన మల్లరాయలు కళ్యాణ పట్టణమందు వుండి రాజ్యభారం చేసేటప్పుడు మల్లరన అనేవాడు సిందవాడిసీమ ప్రభుత్వం చేస్తూ వుండి పెద్ద తుంబళంలో గర కంఠేశ్వర దేవస్థానము జీర్ణోద్ధారణ చేసి స్వామి సన్నిధికి గీతవాద్య నృత్యాది భోగములను కొన్ని నిరూపవములు చేసి దేవస్థానమందు ద్వారముకు దక్షిణ భాగమందు హళేశ్వర లిపి శిలాశాసనము చాళుక్య విక్రమ వర్షద ౩౧ నేయవ్యయ సంవత్సరద శ్రావణ ద పౌర్ణమీ బుధవార ద అని వ్రాసియున్నది. అప్పుడు తుంబళం గ్రామమందుకింద జరిగినట్టు రుజువు వున్నది. జయంతిపుర రాజధాని యందు త్రిభువన మల్లరాయలు ప్రభువు అయి వుండి రాజ్యభారం చేసేటప్పుడు ఆయన తమ్ముడు త్రైలోక్య మల్లరాయలు సిందవాడిసీమ ప్రభుత్వం చేసినట్టుగా చినతుంబళము వూరి వెలుపట తూర్పున సంగమేశ్వర దేవాలయం వద్ద శిలాశాసనము హళేశ్వరము లిపి శక వర్షం నేయ ౧౧౧౦ కీలక సంవత్సర మార్గశిర పౌర్ణమి శుక్రవారం త్రైలోక్య మల్లను.. సిందవాడిసాసిరముమ్మను..సంకధావిన్నోదదిం రాజ్యంగే యుత్తమిరె తుంబళ శ్రీ స్వయంభు దక్షిణ సోమేశ్వర దేవర్గె అని వ్రాసియున్నది. గనుక అప్పుడు తుంబళ గ్రామములు సిందవాడికింద జరుగుతూ ఉండెను.

తరువాతను ప్రతాప చక్రవర్తి జగదేక మల్లరాయలు కళ్యాణ పట్టణమందు వుండి రాజ్యభారము చేసేటప్పుడు వారికింద దండనాయకరంరెబ్బరసరు సిందవాడిసీమ ప్రభుత్వం చేసేటప్పుడు తుంబళ గ్రామములు అందుకింద జరిగినవి యిందుకు రుజువు.

ప్రతాప చక్రవర్తి జగదేక మల్లదేవర విజయరాజ్యముత్తరోత్తరాభివృద్ధి ప్రవర్థమాన మాచంద్రార్కతారంచరంసల్లుత్త కళ్యాణపురదనె...రాజ్యం గెయుత్తవిగిరె తత్పాదమోపజీవి దండనాయకరంబెల్లరసరుసిందవాడి సాయెరమం సుఖ సంకధావిమోదదిం రాజ్యంగెయుత్తమిరె శ్రీ మజ్జగదేక మల్లదేవ వర్షం నేయ విభవ సంవత్సర ద చైత్ర దమావాస్యాసోమవార సూర్యగ్రహణ నిమిత్తదిం తుంబళబీదిన శ్రీ గరకండపురద మహాజనంగళు అని వ్రాసి ఉన్నది. గనుక అప్పుడు తుంబళ గ్రామాలు సిందవాడికింద జరిగినట్లుగా వున్నది. యీ శాసనం పెద్ద తుంబుళంలో గర కంఠేశ్వర దేవస్థానమందు హళేకన్నడం లిపిచేత వ్రాసి ఉన్నది.

కళాచుర్య చక్రవర్తి కాళాంజనపుర సింహాసనాధీశ్వరుడై రాజ్యపరిపాలన చేసేటప్పుడు వారికింద కరియకేశి రాజయ్య మహారాజులవారు శిందవాడిసీమ ప్రభుత్వము చేసేటప్పుడున్న అగ్రహారమై వుండెను. యిందుకు రుజువు.

శ్రీ మత్త చక్రవర్తి రాయమురారి భుజబల మల్లసోమేశ్వర విజయ రాజ్యముత్తరోత్తరాభివృద్ధి ప్రవర్థమాచంద్రార్కతారంచనల్లుల్లత్తమిరె సొల్తామహల్లియనెలవిడినోళు సుఖ సంకధావినోదదిం రాజ్యంగెయుత్తమిరె తత్పాదపన్మోపజీవి శ్రీ మదండనాయక కరియకేశిరాజయ్యంగళు శిందివాది నాయవు మనాళుత్తమిరె. స్వస్తిశ్రీ జయాభ్యుదయ శకవర్షం ౧౦౧౩ నేయ ఖర సంవత్సర ద మాఖ శుద్ధ ౫ లు శ్రీ మత్సర్వ సమేశ్వరదగ్రహారం తుంబళ అశేష మహా జనంగళు శ్రీ సోమనాథ దేవర ఖండస్పటత జీర్ణోద్ధారణ చేసి వ్రాయించిన శిలాశాసనం హళేకన్నడం లిపి చిన్నతుంబుళం కింది మజరాబాపురం వూరి వెలుపట యీశ్వర దేవస్థానం అయిన దారుమంటపం వద్ద వున్నది.

తరువాత యాయన ప్రభుత్వము అయినపిమ్మట కొన్ని దినములు రాజ్య పరిపాలన తక్కువ అయినందువల్లను గ్రామం యొక్క జమీను ఖర్చుచేగాక ప్రజలు చలబిచలు అయి ఉండిరి. పొలం అడవి బలిసి వుండెను.

తరువాతను వీర శ్రీ బుక్కరాయ మహారాయలవారు విద్యానగర రత్నసింహాసనాధీశ్వరులయి రాజ్య పరిపాలన చేస్తూ వున్నప్పుడు వొకనాడు

వేట మార్గముగా యీ గ్రామ సామీప్యమునను వచ్చి యిక్కడ వున్న ప్రాచీనపు దేవాలయములు చూచి కౌలు గ్రామానకు యిప్పించి ప్రజలను రప్పించి పూర్వపు గౌడు శానుభోజుల మొఖాంత్రముగా గ్రామానకు ఖండిణీ మొకరరుచేసి పరిపాలించుకున్నారు.

యీయన తదనంతరమందు యీయన కుమారుడు హరిహరేశ్వర రాయలు వారు ప్రభుత్వము చేస్తూ విద్యానగరమందు సింహాసనాధీశ్వరులయి వుండి రాజ్యం యేలేటప్పుడు వారి ప్రభుత్వం కింద జరిగినది.

తరువాత యీయన కుమారుడు ప్రౌఢదేవరాయ మహారాయలవారు ప్రభుత్వం వచ్చి విద్యానగర రత్నసింహాసనాధీశ్వరులయి రాజ్యం చేసేటప్పుడు శాలివాహన శకం ౧౨౨౮ లగాయతు శాలివాహన శకం ౧౨౫౦ పర్యంతమున్న విద్యానగరముకింద జరిగినది. అంతట శాలివాహన శకం ౧౨౫౦ అప్పుడు ప్రౌఢదేవరాయ మహారాయలవారు తమయొక్క బొక్కిసముమీద వుండే గొల్లర మల్లప్ప కుమారుడైన మల్లప్పకు ఆదవాని సీమ దయచేసినందున మల్లప్ప ఆదవాని బస్తీ చేసుకుని ప్రభుత్వం చేసుకున్నాడు. గనుక శాలివాహన శకం ౧౨౬౯ పర్యంతమున్న మల్లప్ప ప్రభుత్వం...ఆదవాని తరపు అయి నడిచి..

తరువాత శాలివాహన శకం ౧౨౭౦ లగాయతు శాలివాహన శకం ౧౨౯౯ పర్యంతమున్న గొల్లర మల్లప్ప తమ్ముడు అచ్చప్పనాయుని ప్రభుత్వములో ఆదవాని కింద జరిగినది.

శాలివాహన శకం ౧౩౦౦ లగాయతు ౧౩౧౪ పర్యంతము అచ్చప్పరాయని కుమారుడు అంబారాయడు ఆదవాని సీమ ప్రభుత్వం చేసేటప్పుడు తుంబుళ గ్రామములు రెండును అతని యేలుబడిలో జరిగినది.

శాలివాహన శక వర్షములు ౧౩౧౫ లగాయతు శాలివాహన శకం ౧౩౨౭ పర్యంతమున్న అంబారాయడి తమ్ముడు క్రిష్ణరుసురాయడి ప్రభుత్వం కింద ఆదవాని కింద జరిగినది.

తరువాతను శాలివాహన శకం ౧౩౨౮ లగాయతు శాలిశకం ౧౩౫౭ పర్యంతము మల్లప్ప వంశీకుడైన చంద్రరాయడి ప్రభుత్వంలో ఆదవాని కింద జరిగినది.



శాలివాహన శక వర్షములు ౧౩౫౮ లగాయతు శాలిశకం ౧౪౦౨ పర్యంతమున్ను అచ్చప్పరాయడి కొడుకు అయిన ప్రళయ కావేరిరాయని కొడుకు యాదవ రాయడి ప్రభుత్వంకింద ఆదవానిలోకి నడిచినది.

తరువాతను శాలివాహన శకం ౧౪౦౩ లగాయతు శాలిశకం ౧౪౨౩ పర్యంతము సాళ్వ నరసింగరాయలు వారి ప్రభుత్వములో ఆయన విద్యానగర మందుండి రాజ్యపరిపాలన చేసేటప్పుడు సర్కారు ఆదవాని తరపుగా జరిగినది. -

తరువాత శాలివాహన శకం ౧౪౨౩ లగాయతు శాలి శకం ౧౪౬౯ పర్యంతము అచ్చుతకృష్ణరాయలవారి ప్రభుత్వములో ఆదవాని తరపుగా తుంబుళ గ్రామములు నడిచినవి. తరువాత శాలివాహన శకం ౧౪౮౦ లగాయతు శాలిశకం ౧౪౮౬ పర్యంతము అళియరామరాజువారి ప్రభుత్వం కింద ఆదవాని తరపు అయి జరిగినది.

శాలివాహన శకం ౧౪౮౬ దాతు సంవత్సరములో రామరాజు సైన్యసహితముగా కృష్ణామలాపహోరి సంగమ స్థలములో ములిగిన తరువాతన దేశం యావత్తూ మ్లేచ్ఛాక్రాంతమయిన పిమ్మట దేశం గర్దిఅయి పరిపాలన లేకపోయినందున పాళేగాంళ్ల వుపద్రవం చేత ప్రజలు చలబిచలు అయి ఉండిరి. యీ ప్రకారం శాలిశకము ౧౪౯౦ పర్యంతము గ్రామం పాడు అయివుండెను. తరువాతను భీజాపురపు పాదుషహ వారి తరపున షేరుఖాను అనే సరదారు ఆదవాని సీమను సుబేదారీ చేస్తూవుండి తుంబుళ గ్రామ గౌడు శానుభోగులకు కౌలు యిప్పించి పిలిపించి వారి ముఖాంత్రముగా గ్రామమునకు ప్రజలను రప్పించి జమీను ఖర్దుచేయించి భండ్డిణి మొకరరు చేసు వ్యవహారం చేసుకున్నాడు.

తరువాతను ఘసలి ౯౮౧ లగాయతు ౯౮౬ ఘసలీ పర్యంతము ఆదవానిసీమ సుబేదారు ఖిలానుఖాను మారిఫత్తాన జరిగినవి ఘసలీ ౯౮౭ లగాయతు ౯౯౨ వర్కు ఆదవానిసీమ సుబేదారుడై వచ్చిన గాలబుఖానుని వారి మా ..జర్గినది. ఘసలీ ౯౯౩ లగాయతు ౯౯౬ ఘసలీ ఆఖరు వరకు ఆదవానిసీమ సుబేదారుడై వచ్చిన షెంషేరుఖానువారి మా..జరిగినది. ఘసలీ

౧౯౯౬ లగాయతు ౧౦౦౭ ఫసలీ పర్యంతము సదరహి గాలబుఖాను సుబేదారు మా..ఆదవాని కింద నడిచినది.

త.. ఫసలీ ౧౦౦౮ తమూము ఆదవానిసీమ దేశగతి నాయగురసయ్య తిప్పరసయ్య వుభయుల మా..జరిగినది. ఫసలీ ౧౦౦౯ లగాయతు ఫసలీ ౧౦౧౧ పర్యంతము ఆదవానిసీమ సుబేదారుడైవున్న అమీనుఖాను సాహేబు మా..జరిగినది. ఫసలీ ౧౦౧౨ లగాయతు ఫసలీ ౧౦౩౯ వరకు షారుమీరు మల్కిరహ్యనుసాహేబు ఆదవానిసీమ సుబేదారీ చేసేటప్పుడు అతని మా..జరిగినది. ఫసలీ ౧౦౪౦ లగాయతు ఫసలీ ౧౦౫౬ పర్యంతమున్న మల్కిరహ్యనుసాహేబు కొడుకు మల్కి మహమ్మదు ఆదవానిసీమ సుబేదారీ చేసేటప్పుడు అతని మా...జరిగినది.

ఫసలి ౧౦౫౭ లగాయతు ఫసలీ ౧౦౭౦ పర్యంతము అబ్దులువహాబు సుబేదారు తాలూకే ఆదవానిగారి మా..జరిగినది. ఫసలి ౧౦౭౧ లగాయతు ౧౦౯౬ పర్యంతము శిద్ధమసూరుఖానునిచే సుబేదారు తాలూకే ఆదవానిగారి మా...జరిగినది. అమీదను యీ గ్రామాన వున్న గుళ్లు విప్పించి గర్భగుళ్ళు శివాయరాయి సమగ్రం తీసుకపోయి ఆదవానిలో పెద్ద మశూదు కట్టించినారు. అంతట బిజాపురం తఖ్తుగర్దీ అయిన త...ఢిల్లీపాదుషాహ అలంగిరు తరపు నుంచి గాజుద్దీఖాను వచ్చి ఆదవానిలో వుండి ఫసలీ ౧౦౯౭ సాలుతమాంసీమ ప్రభుత్వం చేసుకున్నాడు. అప్పుడు అతనికింద జరిగినది.

తరువాత ఫసలీ ౧౦౯౮ లగాయతు ఫసలి ౧౧౦౩ వరకు అలంగిరు పాదుషాహ వారి తరపున క్షత్రియుడు రాజా అనూపుసింగు వచ్చి ఆదవానిసీమ ప్రభుత్వంచేసినప్పుడు తుంబళ గ్రామము ఆదవానికింద జరిగినది.

రాజాభీమసింగు ఫసలీ ౧౧౦౪ లగాయతు ఫసలీ ౧౧౧౧ వరకు ఆదవానిసీమ సుబేదారీ చేస్తూ ఉన్నప్పుడు వారికింద జరిగినది. తరువాత ఫసలీ ౧౧౧౨ లగాయతు ౧౧౧౯ వరకు గాజుద్దీఖాను అ వ య లు లో ఆదవాని కింద జరిగినది.

తరువాతను ఫసలీ ౧౧౨౦ లగాయతు ౧౧౨౩ ఫసలీ వరకు సులతాను అల్లీఖాను సుబేదారు తాలూకు ఆదవాని కింద జరిగినది.

తరువాత ఫసలీ ౧౧౨౪ లగాయతు ౧౧౩౧ ఫసలీ వరకు కిలీచఖాను వురపు నిజాముల్ముల్క్వారి మారీఫత్తున ఆదవానికింద జరిగినది. ఫసలీ ౧౧౩౨ లగాయతు ౧౧౩౬ ఫసలీ వరకు షరీఫుఖాను సుబేదారుతాలూకు ఆదవాని మా...జరిగినది. ఫసలీ ౧౧౩౭ లగాయతు ఫసలీ ౧౧౪౮ పర్యంతం గాజుద్దీఖాను తరపున తాలీమోతీఖాను సుబేదారు తాలూకే ఆదవాని మా..యీ గ్రామం వ్యవహారం జరిగినది.

యీతని వ్యవహారములో శిబ్బందీ దంగాఅయి వున్నందున తాలూకుదారు కోనేటిరాయని తా...ముస్యద్దీయెల్లిశెట్టి అనే అతని ముఖాంత్రముగా పెద్ద తుంబళ గ్రామానకు మగ ౧౨౦౦౦ పన్నెండు వేల వరహాలు దండుగ విధించి ఫౌంజు తెచ్చి గ్రామం ముట్టడిచేసి గొడుకల్మర్రిలచేత నజరానీ వసూలు చేసుకున్నారు. అప్పుడు పేట అదివరకు వున్నది సహా పాడు అయినది. అంతట తిరుగా గ్రామగొడుకులకర్ణీలకు కౌలు యిప్పించినారు.

మరవాయదల్లి ఫసలీ ౧౧౪౯ లగాయతు ఫసలీ ౧౧౫౦ వరకు హిమత్సారుఖాను సుబేదారు తాలూకే ఆదవాని మారీఫత్తిలి యీ గ్రామం అమలు జరిగినది.

తరువాతను ఫసలీ ౧౧౫౧ లగాయతు ఫసలీ ౧౧౫౨ వరకు ముత్తలిశీలుఖాను సుబేదారు తాలూకు ఆదవానిగారి మా..యీ గ్రామం అమలు జరిగినది. ఫసలీ ౧౧౫౩ లగాయతు ఫసలీ ౧౧౫౬ వరకు హిదాయతు మోదీనుఖాను సుబేదారు తాలూకు ఆదవానివారి మారీఫత్తిలియీ గ్రామ అమలు జరిగినది. యీ సుబేదారుని అమలులో పారశీ పెద పుట్టన్న అనే దేశాయీ యీ గ్రామం వ్యవహారం చేసినారు.

తరువాత ఫసలీ ౧౧౫౭ లగాయతు ఫసలీ ౧౧౬౨ పర్యంతము హిదాయతుమోదీనుఖానుని కొడుకు సాదుల్లాఖాను సుబేదారు వారి తరపున హసన్మోనుఖానున్న అమలు చేస్తూవుండేటప్పుడు యీ గ్రామానకు రూ. ౧౨౦౦౦ పన్నెండు వేల రూపాయాలు దండుగ కట్టి వసూలు చేసుకున్నాడు గొడుకులకర్ణీలచేతను.

ఫసలీ ౧౧౬౩ లగాయతు ఫసలీ ౧౧౬౪ వరకు ఖోజెనేమతుల్లాఖాను వురపు తహవ్వరుజంగు సుబేదారు తాలూకు ఆదవానివారి మారీఫత్తున యీ గ్రామం అమలు జరిగినది. యీ సుబేదారుని అమలులో నాడు కులకర్ణివారి గుమాస్తా వ్యాసన్న అనే ఆయన సీమ అములు చేసెను. అప్పుడు ఫారసీ కేశవరాయడు వ్యాసన్నగారున్న మమ్మదునురఖు అనే తురక వీరు ముగ్గురు ఫౌంజులో గ్రామం ముట్టడివేసి రూ. ౨౫౦౦౦ యిరవై అయిదువేల రూపాయాలు దండుగకట్టి నజరువసూలు చేసుకున్నారు. తరువాతను ఫసలీ ౧౧౬౫ అప్పుడు సుజావనుముల్కు బసాలతుజంగు వారు సీమ ప్రభుత్వముకు వచ్చినప్పుడు వారి దివాను రాజా దేవీచందువారు యీ గ్రామం ముట్టడివేసి రూ. ౫౦౦౦ అయిదువేల రూపాయలు దండుగకట్ట నజరు వసూలు చేసుకున్నారు. అందువల్లను గ్రామం వుజాడు అయినది.

అంతట గ్రామముపై జల్లీఖానుని వారికి జాగీరు యిచ్చినారు. ఆయన గ్రామానకు వచ్చి గౌడుకులకర్ణీలపేట కౌలు యిప్పించి గ్రామము కొంచెము బస్తీచేయించి తరువాత బసాలతుజంగువారి వద్ద అమీనుసాహేబుకు దివానుగిరి అయినది. పది సంవత్సరముల తరువాయ చిన్న తుంబళ హుట్టి మల్లన్న అనే గౌడు కలిశి అమీనుసాహేబు వద్ద గిల్లాచేసిన మీద వారు ఫౌంజు పంపించి గ్రామం ముట్టడి వేసి రూ. ౧౪౦౦౦ పద్నాలువేల రూపాయాలు దండుగకట్టి గౌడు కలకర్ణీలచేత నజరాన వసూళ్లు చేసుకున్నారు. గ్రామంలో ప్రజలు చెదరిపోయినందున గ్రామం పాడు అయినది. అంతట తిరుగాగౌడు కల్కర్ణివారిపేర కౌలు యిప్పించి ప్రజలు గ్రామానకు కొందర్ని రప్పించి వ్యవహారం చేసుకున్నారు. ఫసలీ ౧౧౯౧ పర్యంతం బసాలతుజంగువారి అములు జరిగినది. బసాలతుజంగు దేహంచాలించిన తర్వాత ఫసలీ ౧౧౯౨ లగాయతు ౧౧౯౬ ఫసలీ పర్యంతము మొహబతుజంగువారి అములు అయి ఆదవానికింద జరిగినది.

ఫసలి ౧౧౯౬ పరాభవ సంవత్సర వయిశాఖ బహుళ ౮ తోజున టిపుసుల్తాను ఆదవాని దుర్గంమీద మోహముకుపొయ్యేటప్పుడు దండు

అవాంత్రముచేత ప్రజలు గ్రామము వదలి చలబిచలు కాగా దండువాండ్లు గ్రామానకు వచ్చి గృహాలు అన్ని విప్పి తగలపెట్టినారు.

తరువాత సీమటీపూఅమలు అయి ఆయన తరపున ఫౌంజీ సరదారు అయిన కుతుమద్దీఖానునికి ఆదవానిసీమ జాగీరు యిచ్చినందున ఫసలీ ౧౧౯౬ పరాభవ సంవత్సర ఆషాడమాసము లగాయతు ౧౧౯౬ పరాభవ సం కార్తీక శు ౧౫. వరకు కుతుమద్దీఖానుని అములు యీతని అములో హందేఖాను కేశవరాయడు యీ గ్రామానకు అములుకు వచ్చి గొడుకుల్కర్ణీల మా... గ్రామానకు రూ.౫౦౦ యేనూరు రూపాయీలు జమాబంది నిర్ణయించి ఆ సంవత్సరముకు కౌలు యిచ్చి వ్యవహారం చేసినాడు.

తరువాత ఫసలీ ౧౧౯౬ పరాభవ సంవత్సర కార్తీక బ ౧ వరకు మహబతు జంగు తరపున రాయచూరునుంచి ఖాయంఖానీసాదుల్లాఖాను నాడు గొడు సుమతేంద్రరాయుడు ఆదవానిసీమ వ్యవహారముకు వచ్చినందున సదరహు ఫసలి పరాభవ సంవత్సర ఫాల్గుణ శు ౧౫ పర్యంతం వారి అములు జరిగినది.

సదరహి ఫసలీ యీ సంవత్సర ఫాల్గుణ బహుళ ౩౦వర్కు కుతుమద్దీ ఖానుని అములు ఆదవానిసీమలో జరిగినందున అతని కింద యీ గ్రామం జరిగినది. ఫసలీ ౧౧౯౬ ప్లవంగ సంవత్సర చైత్రమాసం తమాం పాలనకు యెవరూ నియామకం లేనందున ఆరాజకంగా ఉండెను.

ఫసలీ ౧౧౯౬ ప్లవంగ సంవత్సర వైశాఖ శు ౧ నాడు లగాయతి ౧౨౦౧ ఫసలీ పరీధావి సంవత్సర చైత్ర బహుళ ౩౦ వరకు మహబతుజంగు తరపున ఖాయతు అనూఖరాయని అములుకింద జరిగినది. ఫసలీ ౧౨౦౧ పరీధావి సంవత్సర వైశాఖ మాసము తమాం మహబతుజంగు తరపున గోపాలరాయడు అనే బ్రాహ్మణుడు ఆదవానిసీమ అమీలు అయి వచ్చినందున అతని అములులో యీ గ్రామం జరిగినది.

తరువాత ఫసలీ ౧౨౦౧ పరీధావి సంవత్సర జ్యేష్ఠమాసము లగాయతు ౧౨౦౨ ఫసలీ ప్రమాదీచ సంవత్సర ఆశ్విజ బహుళ ౩౦ లు వరకు

మహబతుజంగు తరపున ఆదవానిసీమ ఆమీళ్లు అయివచ్చిన సయ్యదు మోతుమీనుఖాను కుంకునూరి రంగన్న అములు కింద యీ గ్రామం జరిగినది.

ఫసలీ ౧౨౦౩ ప్రమాదీచ సంవత్సర కార్తీకమాసం అములు లగాయతి మహబతుజంగు తరపున ఆదవానిసీమ అములు చేసుక వచ్చిననాడు గొడు సుమతేంద్రరాయడు ఖాయతురాయనవాజలాలు మొఖాంత్రంగా యీ గ్రామం అములు సదరహి ఫసలీ యీ సంవత్సర ౮ ఫాల్గుణ బ ౩౦ వరకు జరిగినది.

ప్రమాదీచ సంవత్సర పుష్యమాసములో మహబతుజంగు కాలము అయినందున ఆనంద సంవత్సర చైత్రమాసం అములు లగాయతు జ్యేష్ఠ బ ౩౦ లు వర్కు దేశం యావత్తు అరాజకమునందున గర్ది ఆయె గనుక స్వపాలన లేకుండ వున్నది.

తరువాత నిజామల్లీఖానుని తరపున ఆదవానిసీమ ఆమీలు అయివచ్చిన బ్రాహ్మడు రాజా గణేసుపంత్తు వచ్చినందున ఫసలీ ౧౨౦౩ ఆనంద సంవత్సర ఆషాఢమాసం అములు లగాయతి ౧౨౦౪ ఫసలీ రాక్షస సంవత్సర శ్రావణ శు ౧౫ వరకు గణేసుపంత్తు తట్టున ఆయన గుమస్తా వాసుదేవరాయని వారి ముఖాంత్రముగా యీ గ్రామం అములు జరిగినది.

ఫసలీ ౧౨౦౪ రాక్షస సంవత్సర శ్రావణ బ ౧ లగాయతు ౧౨౦౫ ఫసలీ రాక్షస సంవత్సర ఫాల్గుణ బ ౩౦ వరకు మీరుగులాం హుసేనుఖానుని వారి అములు జరిగెటప్పుడు ఆయన తరపున ధర్మణపంతులవారు యీ గ్రామాన గొడుకుల్కర్జీల ముఖాంత్రముగా సాలు ౧ కి ౧౦౦౦ వెయ్యి రూపాయాలు భండిణీ మొకరరుమాడి...హారం చేసినారు. ఫసలీ ౧౨౦౫ నల సంవత్సర చైత్రమాసం లగాయతు ౧౨౦౬ ఫసలీ పింగళ సంవత్సర శ్రావణ బ ౩౦ వరకు అరబుఅమీను సాహేబువారి అములులో ఆదవానికింద జరిగినది.

ఫసలీ ౧౨౦౬ పింగళ సంవత్సర భాద్రపద మాసము అములు లగాయతి ౧౨౧౦ ఫసలీ రౌద్ర సంవత్సర కార్తీకమాసము పర్యంతమున్ను ఆదవానిసీమ

అములు గులామల్లిఖాను వురపు మనునూరద్దోలావారి పరంగా జరిగెటప్పుడు వారి తరపున మోదీనుసాహేబు అనే తురక యీ గ్రామం వ్యవహారం చేసినాడు.

ఫసలీ ౧౨౧౦ రౌద్రి సంవత్సర మార్గశిర మాసము వరకు దేశం కుంఫిణీవారికి అమలు అయినది. గనుక తదారభ్య కుంఫిణీకింద జరుగుతు ఉన్నది. యీ గ్రామానకు అష్టదిక్కులయందు వున్న ప్రాచీన గ్రామములు.

- ౧ తూర్పున అయిదు పరుగుల దూరమున నాగులదిన్నె తాలూకు మురవణి.
- ౧ ఆగ్నేయం పంచపాళెం తాలూకు ముళుగొండ
- ౧ దక్షిణవైపున ౩ పరుగుల దూరానకు ఆదవాని.
- ౧ నైరుతి దిక్కున ౫ పరుగుల దూరాన గూళ్లాంతాలూకు వారేహరివాణి
- ౧ పశ్చిమమందు ౪ పరుగులదూరాన హవేలీ ఆదవాని తాలూకు వుప్పరహోళు.
- ౧ వాయవ్యమందు ౬ పరుగుల దూరాన హవేలీ ఆదవాని తాలూకు హోరిరి.
- ౧ కుబేర దిక్కు ౩ పరుగుల దూరాన హవేలీ తాలూకు కోశిగిపాళెంపట్టు
- ౧/౮ యీశాన్యమందు ౪ పరుగుల దూరాన నాగులదిన్నె తాలూకు మాలపల్లె హరెతుంబళంలో వున్న దేవస్థానములు.
- ౧ గరకంఠేశ్వర దేవాలయం
- ౧ రామస్వామి దేవాలయం
- ౧ ఓంకారేశ్వర దేవాలయం
- ౧ వుమామహేశ్వర దేవాలయం

యివిగాక గ్రామంభూమిలో శానాగా శిథిలమైన లింగములు వున్నవి.

యీ గ్రామం భూమియందు పైరు అయ్యే ధాన్యాదులు:-

- ౧ పచ్చ జొన్నలు      ౧ మిటికీలు
- ౧ పుల్ల జొన్నలు      ౧ గోంగులు
- ౧ యెర్ర జొన్నలు      ౧ సజ్జలు

- |            |                     |
|------------|---------------------|
| ౧ వులవలు   | ౧ కొట్టలు           |
| ౧ అమ్మలు   | ౧ అముదాలు, ౧ కందులు |
| ౧ అలచందలు  | ౧ మిరపకాయలు         |
| ౧ నువ్వులు | ౧ రాగులు            |
| ౧ వంకాయలు  | ౧ మొక్కజొన్నలు      |
| ౧ పొగాకు   |                     |

నోసము తాలూకా కైఫియ్యతు మౌజె ఆలవకొండ వగైరా సహ

#### 8. కైఫియ్యతుమౌజె ఆలవకొండ కసుబా నొసం తాలూకా సహాగాను -

మధ్య రాష్ట్రమందు అంతర్భూతమై వుండేటటువంటి రేనాటి సీమలోను ఎఱ్ఱమలకు పూర్వ భాగమున వఖ స్వల్పమైన పర్వతం కలదు. ఆ పర్వతముపైన వఖ దేవఖాతము కలదు. ఆ దేవఖాతమందు స్వచ్ఛమున్ను అతి మధుర మైనటువంటి దివ్యోదకాలు గలవు. ఆలాగంటి పర్వత సామీప్యమందు పూర్వమున అరణ్యమై వుండగా యాదవరాజులు తమయొక్క విస్తారమైన గోగణమును మేతకు తోలుకవచ్చి పైన చెప్పిన పర్వతమునకు వుత్తర భాగమందున మందలకు దొడ్లు అపుచేసుకొని ఆ సామీప్యమందే తమ వుపయోగానకు స్వల్ప కుటీరములు నిర్మాణం చేసుకొని అందు నిలిచి ఆ పర్వత సామీప్యమైన అరణ్యమందున్ను పర్వతం యొక్క అగ్రభాగముననున్న ఆ యాలమందలును ప్రత్యహమందు తిప్పిమేపుకుంటూ వుండిరి. తద్వారా ఆ పర్వతానకు ఆలకొండ అని పేరు సార్థకమాయెను.

ఆ యాదవరాజు ఆ పర్వతమునకు అగ్రభాగమందున్న యిరు పార్శ్వాల అరణ్య ప్రదేశమందున్న గోవును మేపుకుని పగటివేళ యాదవరాజుల యొక్క గోపాలకులయిన వారు ఆ గోగణమున్ను నీళ్లు తాప గలందులకై యీ కొండకు పశ్చిమం వుత్తరాననుంచి నీరు ప్రవహించే కొండ వంకు నీరుకు తోలుక పొయ్యేవేళ ఆ మందలో వక వుత్తమమైన గోవు వత్సయుక్తముగా మందలోనుంచి వీడి పైన చెప్పిన ఆలకొండ యొక్క అగ్రభాగమందలి దేవ ఖాతములోని



దివ్యాదకాలను ఆపేక్షించి ప్రత్యహమందును అదే ప్రకారం దేవఖాతమునకు పోయి అందలి దివ్యాదకపానముచేసి ఆ స్థలమందు కొంతసేపు సేదతీర్చుకుని తదుపరి ఆ గోవు తనంతట తానై వచ్చిన్ని మందలో కలిసేది కద్దు. ఒకానొకదినం ఆ గోవు వుదకపానాపేక్షయాకొండమీదికిపోయి తిరిగి మందకు వచ్చునంతకూ కాలవిడంబం అయితే గోపాలకుడు కొండపైకిపోయి వత్సయుక్తమైన గోవును తోలుకవచ్చి మందను కలుపుతూ వుండేవాడు. యీ ప్రకారం అనేక దినములు జరిగిన పిమ్మట ఆ గోపాలకుడు దుర్బుద్ధి దోషిచేత యోచన చేసినది యేమంటే-ప్రత్యహమన్ను యీ గోవు వుదకపాన నిమిత్తమై మంద విడిచి కొండమీద దేవఖాతమునకు పోవుతూ వున్నది. దీని నిమిత్తమై మంద విడిచి కొండమీదికి పోకూడదు. అదిగాక యీ గోవు వత్సయుక్తముగా మంద విడిచి కొండకుపోతే చుట్టుపట్టు అరణ్యస్థలము అయినందున క్రూర జంతువులు ఏమైనా సంధించి చణికినట్లైతే మాట వచ్చును కాబట్టి కొంతమీద దీనికి వుదకప్రాప్తి కాకుండ వుండే పాదగ చేస్తే తదారభ్యం యీ గోవు కొండకు పోక మందలో కలిసివచ్చును అనే తాత్పర్యము చేత వఖనాటికాలమందు ఆ గోపాలకుడు కొండకుపోయి అక్కడ వున్న దేవఖాతమున వుదకపూరితమై వక ఘటంపట్టె అంత మాత్రం ముఖం కలిగి వుండె గనుక ఆ ముఖాసను వఖ గొప్ప శిలసంధించి వచ్చెను. ఆ మరుదివసమందు ఆ గోవు యెప్పటియట్లనే వుదక పానార్థియై వత్సయుక్తముగా మందవిడిచి కొండమీద దేవఖాతం వద్దకిపోయ్యేవేళకు దేవఖాత ముఖమందు వున్నతమైన వఖబండవేశి వున్నదన్నీ ఆ దేవఖాతమునుంచి తమకు వుదక ప్రాప్తములు అయ్యె సాధనమన్నూ లేక గ్రీష్మఋతువు అయినందున పిపాసా పరవశం వల్ల మిక్కిలి చిత్త విక్షేపమును బొందె వత్సయుక్తముగా ఆ దేవఖాతమునకు సామీప్యమందే చైతన్యం విడిచెను. ఆలాగంటి ధర్మగోవుకు వుపయోగమవుతూ వున్నటువంటి దేవఖాతం యొక్క ముఖమందు శిలవేసినది గోపాలకునిచేత క్రూరకర్మమై చేయబడె గనుక తదారభ్యం ఆ దేవఖాతమున్ను అందుల వుదకమున్నూ మనుష్య మాత్రులకు యెవరికీ కనుపించకపోయెనట. యీలాగని స్థలజ్ఞులు వాడుకుంటూ వున్నారు ఆ యావులమందల వుపయోగానకు దొడ్లదగ్గర యాదవరాజులు నిర్మాణం

చేసుకున్న స్వల్ప కుటీరములు పర్యాయంచేత అప్రసిద్ధమైనటువంటి వఖ ఘోషమాయెను.

యీ ప్రకారముగా కొన్ని దినములు జరిగిన పిమ్మట సాయణ మాయణ అనే వారు వుభయులు పూర్వమందు కొంత దేశానకు దక్షులై యుండిరి. వారి చర్యలు ఎట్టివంటే-ఆ వుభయులకున్న ధర్మశూన్యలనే నామం సార్థకమై వుండెను. అదియెటువలెనంటే-ఆ ప్రభువులవద్దికి వఖ బ్రాహ్మణోత్తముడైన విద్వాంసుడు తనలేమిచేతను సహించలేక ఆ ప్రభువులయిన వారి దర్శన లాభమును పొంది తన యొక్క విద్యత్సామర్థ్యమును అగుపరచి వారిచేతను విశేషించి ఫలప్రాప్తిని బొంది అందువల్ల తనదైన లేమి చాపుకోవలెనని యిచ్చచేత అనేక దినములు రాజద్వారం కాచి సాయణమాయణవారి దర్శనంచేసినంతట ఆ ప్రభువులు వుభయులు బ్రాహ్మణ్ణి చాలా దినములు వుంచి సమస్తమైన శాస్త్రపరిక్ష చేసి తుదకు బ్రాహ్మడు తాను వచ్చి చాలా దినములు అయినది మా స్వగృహముకు పోవడానకు శెలివిప్పించమని అడుగగా సాయణమాయణ అనే ప్రభువులు వుభయులు సభలో కూర్చుండి అనేక విద్యజ్ఞన స్తూయమానుండైన ఆ బ్రాహ్మణ్ణి రప్పించి సువర్ణలేశం తెప్పించి ఆ బ్రాహ్మణుని శిరస్సునందు వుంచి వుదకంచేత స్నానం చేయించి కనకాభిషేకం సార్థకమైనదని చెప్పి ఆ బ్రాహ్మణ్ణి స్వగృహానకు పోయిరమ్మని చెప్పిరి.

అందుమీద ఆ బ్రాహ్మణుడు చిత్త విక్షేపమునుబొంది రాజద్వారం గడచి వెలుపటికిపోయిన పిమ్మట ఆ ప్రభువులు వుభయులు ఆ బ్రాహ్మణ్ణి తిరుగాసభా మధ్యమునకు పిలుపించి మిమ్ము నుంచి సమస్తమయిన శాస్త్రార్థములున్న చక్కగా గోచరం ఆయెను యింకా వక సందేహోంవశిష్టం వున్నది. అది యేమంటే- సృష్టికర్తయైన బ్రహ్మకు యీ ప్రపంచమందు పూజలేకపోవలసిన కారణంయేమని అడుగగా ఆ బ్రాహ్మణుడు క్రోధంతో కూడుకున్న మానసంకలవాడై చెప్పిన క్రమం యేమంటే- అజాగళస్థమైన స్తనద్వయమున్న వుష్ట్రవృష్టమందు వున్నతమున్న నాసాంతరస్థమైన కేశజాలమున్న పురుషుడు జంతువులకు అండ యుగ్మమును సాయణమాయణ అనే వార్లు వుభయులగుచున్న

నిప్రుయోజనముగా ప్రపంచమందు సృజనచేసెను గనుక ఆలాగంటి బ్రహ్మకు యెతన్నిమిత్తమై ప్రపంచమందు పూజకు అర్హతలేకపోయెను అని చెప్పిన వాడాయెను. యీ అన్వయానకు - “అత్రబ్రాహ్మణోక్త శ్లోకః” అజాగళ స్థనముప్రువృష్టం నాసాంతరీ కేశమధాండయుగ్మం! వృధా సృజన్ సాయణ మాయణౌచ పూజాం నలేభేభువి పద్మయోనిః॥ ఈ ప్రకారం చెప్పినందువల్ల సాయణమాయణగార్లు వుభయులు తమయొక్క ధర్మశాస్త్రమైన గుణంవల్ల యెవంవిధమైనటువంటి దుష్కృతి వుపదేశం ఆయెనని తమ యొక్క దుర్బుద్ధి దోషానకు చాలా నొచ్చుకుని అప్పుడు ఆ బ్రాహ్మణునికి ప్రత్యుత్థానాభి వందన పూర్వకముగా సంభావించి ఆ సనార్హపాద్యాది విధుల పూజించి వారుకోరిన స్థలమందున వారి అభీష్ట ప్రకారముగా వక సర్వాగ్రహారం గ్రామం సహిరణ్యోదక దాన ధారా పూర్వకముగా యిచ్చి యే గ్రామం కావలసినది కోరుకొమ్మని చెప్పగా విచారించి కోరుకుంటున్నానని బ్రాహ్మడు చెప్పెను సాయణమాయణగార్లు వుభయులు ఆ బ్రాహ్మణి వద్దనే వుంచుకుని వుండిరి.

వకనాటి కాలమందు ప్రభువులయిన వారు వుభయులు వేట సవ్వారి మార్గముగా దేశ సంచారం వచ్చి ఆ బ్రాహ్మణి కూడా వెంటబెట్టుకు వచ్చి పైన చెప్పిన ఆలకొండ సామీప్యమందలి పల్లె వద్ద దండుదిగి వుండగా ఆ బ్రాహ్మడు చుట్టుపట్టున వుండే స్థలమును కొంతకొంత అరణ్యమైయుండేది చూచి యీ పల్లె తీసుకుని యిందు కింద ప్రయాసపడి అరణ్యం శేద్యపరచి పొలం చేసుకుంటే యేనాటికిన్నీ నిరాచ్ఛేదన భుక్తిగా అనుభవంలో వచ్చునని యాసచే చుట్టుపట్టున వున్న అరణ్యమును శేద్యపరచి పొలం చేసుకున్నంత భూమికి వలయశాసనం యేర్పరచి యివ్వమని బ్రాహ్మణుడు సాయణ భూపతిని అడుగగా అనుకూలించి స్వనామంచేత సాయణపురమనే నామనిర్దేశం చేసి పొలమున్ను కొంత శేద్యపరచి గృహారామ క్షేత్రములు యేర్పాటుచేసి ఆ బ్రాహ్మణునికి సర్వాగ్రహారముగా అనుభవించుకొమ్మని యీ సాయణపురమనే గ్రామం యిచ్చిరి. యిందుకు రుజువు సాయణ పురాగ్రహారమని యీ గ్రామంలో వుండే శిలాశాసనంలోనున్న వ్రాసి వున్నది.

అటుపిమ్మట ఆ బ్రాహ్మణుడు విస్తారంగా అరణ్యం సేద్యపరచి పొలం విస్తారంగా యేర్పరచి అగ్రహారం అనుభవిస్తూ మరిన్ని కొందరు బ్రాహ్మణులకు వృత్తులు యేర్పరచి యిచ్చి తానున్న సర్వాగ్రహారం అనుభవించుకుంటూ వుండెను. అయిన్నటికిన్నీ అల్పకొండ అనే పర్వత సామీప్యమందు నిర్మింపబడిన గ్రామమయినందువల్ల సామాన్యజనులు యీ గ్రామం పేరున్న ఆలవకొండ అనిన్నీ అలికొండ అనిన్నీ పరిపరి విధాలుగా వాడుతూ వుండేవారు. ప్రాజ్ఞులయిన వారు సాయణపురమని వాడుకుందురు.

అటు తర్వాత విద్యానగర నిర్మితమై కర్ణాటక రాజ్య ప్రతిష్ఠాపన అయిన పిమ్మట యీ మధ్య రాష్ట్రమందు నల్లమల యెర్రమల అనే వుభయ పర్వతమధ్యస్థమైన సాయణపురాగ్రహారమునకు ప్రతినామమైన అల్పకొండ అగ్రహారస్థితాశేష విద్యనృహోజనాలున్నూ కిరాతకులు మొదలయిన వారి వల్ల సంభవమైన క్షుద్రోప ద్రవములు నివారించుకొన శక్తులైనందువల్లనున్నూ మరిన్నీ పరిపరి విధాలుగా అగ్రహారముకొంత ఖలమై వృత్తులవారు యితర స్థలాలలో చేరుకొనిరి. అంతట రాయసంస్థానంలోకి చెల్లుతూ వున్న యీ అల్పకొండ గ్రామం గురువప్పనాయడు అనే అతనికి అల్పకొండ గ్రామం అమరం పాలించి వుండిరి. ఆ గురువప్పనాయడు అదివరకు విదేశీగతులైనవారు గాక గ్రామంలో నిలిచిన అగ్రహారీకులయిన వారికి వారి వారి వృత్తులు వున్నంత మట్టులో నడిపిస్తూ వుండే ఆ గురువప్ప నాయడు యీ పర్వతంమీద కోటకట్టించి దుర్గం బలకరంచేసుకొని తగిన సైన్యముతో కూడా వుండి యీ సామీప్యమందు వుండబడ్డ కొన్ని పల్లెలు సహా అతనికి చెల్లుతూ వున్నట్టుగా ఆ పల్లెలవైనమున్ను సాలుబసాలు అల్పకొండ దుర్గానికి చెల్లె పల్లెలు యతరాజి పైకం ..కందనోలు తాలూకా మౌజే రామల్లకోట గ్రామంలో కరణం చెన్నమరాజు నాగరాజుగారి వద్ద వుండే కవితె ప్రతినమేము వ్రాసిన గుడికట్టువహిలలో దాఖలా వున్నది. ఆ గురువప్పనాయుడు కొన్ని దినములు అనుభవించిన పిమ్మట అతని కుమారుడు రామానాయుడు కొన్ని దినములు యీ దుర్గమందు వుండి అనుభవిస్తూ ఉండెను. తర్వాత రామానాయని కొడుకు గురప్పనాయుడున్నూ యాభై సందత్సరముల పర్యంతం అనుభవించెను.

యీ గురువప్పనాయడు సరకారుకు యతరాజి అయి వుండగా వీరనారసింహ దేవమహారాయలు విద్యానగర అభిధాన మహా రాజధాని సింహాసనాధీశ్వరుడై రాజ్యం యేలుతూ వుండగా గురువప్పనాయని మీద యతరాజీవల్ల రాయ సంస్థానమునుంచి సైన్యములు వచ్చి దుర్గం ముట్టడిచేసి మూడు మాసములు పోట్లాడినంతలో రాయ సైన్యమును ఆల్వకొండ పట్టం తీసుకొని నిభావులులోపు చేసుకున్నందున దుర్గం మీదికి నీళ్లు అందకపోవడము వల్లను దుర్గమీద వున్న గురువప్పనాయడు సైన్యసహితంగా శాలీవాహన శకం ౧౪౨౪ అగు రుధిరోద్ధారి సంవత్సరమందు గర్ది ఆయను. అటుపిమ్మట దుర్గం కొంత పడదోశిరి గనుక దినక్రమేణ ఖిలమైపోయెను. యిప్పటికిన్ని ఆ దుర్గంపైన చుట్టు వారాకోటకొమ్ములు బురుజులు కొంత రెండేసి మనుష్యులు పొడవున వున్నవి. ప్యాటకోట సమగ్రం దోచిపోయిరి గనుక పాడు ఆయెను.

తర్వాత రాయ సంస్థానం క్రిందగా మార్పు చేసి కుదిరించిరి. తదారభ్యాం యీవల కృష్ణదేవ మహారాయలు యేలుబడికిండ నున్న అగ్రహారం విమర్శచేయించి వృత్తులవార్ని గ్రామానకు రప్పించి వారికి గృహరామక్షేత్రాలు యేర్పరచి యిచ్చిరి. అగ్రహారీకులు యధా ప్రకారం అనుభవించుకుంటూ వుండిరి. యీవల అచ్యుతదేవ మహారాయలు విద్యానగరమందు పట్టాభిషేక మయిన వెనుక సాయణ పురానకు ప్రతినామమైన ఆల్వకొండ స్థితాశేష విద్వన్మహా జనాలచేతనున్నా నగరికి శ్రోత్రియంగా కొంత పైకం తీసుకొంటూ వచ్చిరి. అప్పుడు శాలివాహన శక ౧౪౫౪ అగునేటి నందన సంవత్సర పుష్యశుద్ధ ౧౦ గురువారం సాయణాపురానకు ప్రతినామమైన ఆల్వకొండ స్థితాశేష విద్వన్మహా జనాలైన నానా గోత్ర నానా సూత్ర నానాశాఖ నానా నామధేయులున్నా యీ గ్రామమందలి లక్ష్మీ నారాయణ దేవుణికి నాగేశ్వరుణికి అమృతపళ్లకు ఆకుమళ్ల త్రోవకు వుత్తరం ముత్యాలవాగుకు తూర్పు కొలబడి ఖ ౨ కోట ధారా పూర్వకముగా యిచ్చి అది కందవరం తిమ్మయ్యగారి ముఖాంత్రముగా నడిచేటట్లు నిర్ణయం చేసి యిచ్చిరి. యిందుకు రుజువు అవి వీరభద్ర దేవాలయం యెదుట ద్వారమందు శాసనం పాతి ఉన్నది.

యీ ప్రకారం శాలీవాహన శకం ౧౪౬౨ వికారి సంవత్సరం వరకు నడిచెను. అంతట కరారుసాళ్వవీర సదాశివ దేవ మహారాయలకు విద్యా నగరమందు పట్టాభిషేకమయి రాజ్యపరిపాలన చేస్తూ వుండి శ్రీమన్మహా మండలేశ్వర ఆరవీటి బుక్కరాజుగారి పౌత్రులయిన రామరాజుగారి ప్రపౌత్రులైన రామరాజుగారి పౌత్రులయిన తిమ్మరాజుగారి పుత్రులయిన చిన తిమ్మయ్య దేవ మహారాజులుగార్ని అవుకుసీమనాయంకరానికి చాలించి వుండగాను అవుకు సీమలోనికి చెల్లే ఆల్వకొండ అగ్రహార స్థితాశేష విద్వన్మహాజనాల వృత్తి క్షేత్రముల వల్ల ఫలములు విశేషించి లేనందున నగరికి శ్రోత్రియం యివ్వచాలము శ్రోత్రియం మన్నించి సర్వాగ్రహారం చేయవలెనని చెప్పుకొనినందున వారు ఆలించి అగ్రహారమహాజనాలకు అగ్రహారం సర్వమాన్యంగాను సహిరణ్యోదక దానధారా పూర్వకముగాను యిచ్చి శాలీవాహన శకం ౧౪౬౬ అగునేటి క్రోధి సంవత్సర కార్తిక శు ౧౨ దివసమందున శిలాశాసనం వ్రాయించినారు. మౌజె మజుకూరిలో వీరభద్రస్వామి దేవాలయం యెదుట పాతి ఉన్నది.

యీ ప్రకారం శాలీవాహన శకం ౧౫౨౦ హేవిళంబి సంవత్సరం వరకు యీ గ్రామం సర్వాగ్రహారముగా బ్రాహ్మణుల వృత్తి క్షేత్రములు చక్కగా నడిపించిరి. శేషించిన గ్రామ ఆయకట్టుకు లోనయిన భూమిపైన వ్రాశిన బుక్కరాజుగారి ప్రపౌత్రులయిన చినతిమ్మరాజుగారికి నాయంకరముగా కొన్ని దినములు అవుకుసీమలోకి చెల్లుతూ వుండెను.

యీవల శ్రీరంగరాయలవారి ప్రభుత్వం ఆరభ్యం రాయ సంస్థానంలో చెల్లుతూ వుండెను. శాలీవాహనశకం ౧౫౨౦ హేవళంబి సంవత్సరమందు నందెలకోటలో నంద్యాల శ్రీకృష్ణమరాజుగారు ప్రభుత్వం చేస్తూ వుండగాను చంద్రగిరి దుర్గమునుంచి వీరవెంకటపతి దేవమహారాయలు సైన్యముతో వచ్చి హండే దేవప్పనాయుడు మొదలయిన మన్నెసామంతుల గూర్చుకొని నందెలకోట ముట్టడివేసి పోట్లాడి కోట తీసుకుని విళంబి సంవత్సరమందు యీతట్టు దేశము కొంత హండే దేవప్పనాయనికి యిచ్చిరి గనుక ఆ సమయములలో రాజపాలన తక్కువ అయినందున అప్పుడు అగ్రహారస్థితులు చక్కగా నడువకపోవడం చేత

అగ్రహారీకులయినవారు కొందరు యితర స్థలాలయందు చేరిరి. అదివరకు గ్రామంలో వున్నవారికి వారి వారికి తగినట్టు మునాసబు వృత్తి క్షేత్రాలు మాన్యాలుగా యిచ్చి గ్రామం జప్తి చేసిరి.

యీ ప్రకారము జరుగుతూ వుండగాను గ్రామం హందెవారి స్వాధీనం ఆయెను. అది వరకు యీ ఆల్ఫుకొండకు రెండు పరువుల దూరాన ఉన్న యీశాన్య భాగమున వున్న చలుచల్మల గ్రామరెడ్లు జాతిలో మోటాటికాపులు, ప్యారావాండ్లు అనే యింటిపేరు కలిగిన వాండ్లు గ్రామానకు రెడ్డితనం చేస్తూ ఉండిరి. వీరి సరిమేటదార్లు నందవరంవాండ్లు అనేవాండ్లు ఆ కాపులు మోటాటికాపులు వుండిరి. వుభయులు గ్రామం రెడ్డితనం చేస్తూ వుండగా ఆ గ్రామం గోలకొండలోకి పాదశాహావారి యేలుబడిన చెల్లుతూ వుండెనట. అప్పుడు గ్రామంలో చేరిన వ్యవహార నిమిత్తమై గ్రామం రెడ్లు అయిన ప్యారామల్లారెడ్డి నందవరం వెంకటరెడ్డి వోబళరెడ్డి వుభయులు గోలకొండకు పోయి వుండగా అక్కడ పాదశాహావారికి శత్రువులతో యుద్ధప్రసక్తి అయివుండి పాదుశాహావారు సభలో కూర్చుండి యెవ్వరుపోయి కార్యముపత్తె చేసేరు అని అడుగగా అప్పుడు కచేరిన వున్న చలుచల్మల గ్రామరెడ్డి అయిన ప్యారామల్లారెడ్డి లేచి నిలుచుండి అదబజాయించి తగిన సైన్యం యిచ్చి హుకుం ఫర్మాయిస్తే నేనుపోయి కార్యఫత్తెచేస్తూ వున్నానని చెప్పెను. అప్పుడు అదే ప్రకారం మల్లారెడ్డికి కొంత సైన్యం యిచ్చి అంపించగా పోయి కార్యఫత్తెచేసి వచ్చినందున పాదుషాహావారు దయచేసి చలుచల్మల, సుంకేసుల, నరసపల్లె గోవిందపల్లె యీ గ్రామములు జహగీరు దయచేసి పాలకి గుర్రం కోకలు బహుమానం దయచేసి అంపించగా అదే ప్రకారం మల్లారెడ్డి చలుచల్మలకు వచ్చి గ్రామానకు కోట కట్టి ఆ నాల్గు పల్లెలు సంస్థానంలుగా అనుభవిస్తూ వుండి చలుచల్మలలో వుండెను. తర్వాత అతని కుమారుడు లక్ష్మారెడ్డి దొరతనం చేస్తూ వుండి అప్పుడు చలుచల్మల గ్రామం రెడ్డితనం మిరాశిలో వీరికి సామంతంలయిన నందవరంవారు అనే రెడ్లకు వీరికి చాలా దినములనుంచి బహుద్వేషము వుండగా ఆ నందవరం వారిని శిశుబాల వృద్ధులతో కూడా పట్టి శిరస్సులు పయిన వుంచి కంఠ ప్రదేశముల మట్టుకు భూస్థాప్యం చేయించి యినుప పలుగులు



వేసిన పెద్ద గుంట్రుకలు పోయించినారు. యీ ప్రకారము సంస్థానం లక్ష్మారెడ్డి అనుభవిస్తూ ఉండెను. లక్ష్మారెడ్డి కుమారుడు యిమ్మడి నారసింహారెడ్డి చలుచల్ములతో కూడా యీ నాల్గు పల్లెలు అనుభవిస్తూ వుండెను. అప్పుడు చలుచల్ముకు ఆగ్నేయ భాగమందు అయిదు పరువుల దూరాన పూర్వం నరసింహ పురానకు ప్రతినామమయిన నోసం గ్రామం లోగడ రాయసంస్థానమందు శ్రీ అహోబిలం జీయ్యంగారికి అగ్రహారముగా నడుస్తూ వుండెను. అందుకు రుజువు హాలి నొసం కోటలో చెన్నరాయని దేవాలయం వద్ద అచ్యుతరాయ మహారాయలు సదాశివరాయ మహారాయలవారి నాటి శిలాశాసనములు వున్నవి. ఆ శాసనములలో రాయసంస్థానమందు ఆ గ్రామం జీయ్యంగారికి అగ్రహారముగా నడుస్తూ వున్నట్టు వ్రాసి వున్నది. రాయ సంస్థానం ఆ ఖైరు అయిన పిమ్మట ఆ నొసంగ్రామం వుజాడుఅయి పదిగొల్ల గుడిశెలుమాత్రం వుండెను. అగ్రహారీకులు గ్రామం విడిచిపోయి వుండిరి. యీ ప్రకారం వుండగా చిలుచిల్ముల సంస్థానీకుడైన యిమ్మడి నారసింహారెడ్డి వకనాడు వేటపోయి నొసంగ్రామం చూచి ఆ గ్రామానకు వుత్తరం కొండ బుగ్గ వుండగాను ఆ బుగ్గయందు వుదకంలో రమ్యమును చూచి బస్తిచేస్తే వసతిగావుండునని విచారించి ఆ గ్రామం అహోబిలం జీయ్యంగార్ని అడిగి గుత్తకు తీసుకుని గ్రామం బస్తిచేసి గుత్తరూకలు జీయ్యంగారికి చెల్లిస్తూ పొలం బీడు లేకుండా సాబడి చేసుక అనుభవించుకుంటూ వుండి గ్రామం బస్తి చేసుకున్నందున హజూరుతరపు నుంచి గండికోట రాజ్యం చేస్తూ వున్న మీర్తాఫజరుల్లాఖానుని వారు వఖనాడు శికారివస్తూ వుండి యీ గ్రామం బస్తి అయినది చూచి లోగడ అరణ్యముగా వుండెను. యిప్పుడు యీ గ్రామం బస్తి అయినది. యీ గ్రామం సరకారు జప్తి కావలసినది గనుక సరకారుకు యెరుకలేనిది జీయ్యంగారికి నడవవలసిన నిమిత్తం లేదని సరకారుకు జప్తిచేసి యీవలనుంచి యీ పల్లెరూకలు జీయ్యంగారికి యివ్వవలసిన నిమిత్తం లేదని సరకారుకు రూకలు ముట్టించుమని తాకీదు చేసిరి గనుక కొన్ని దినములు సరకారు ఘండికోటలోకే రూకలు చెల్లిస్తూ వచ్చిరి.

యీ ప్రకారం వుండగా తుపాకుల కృష్ణప్పనాయడు అనే బోయవాడు దొంగల గూర్చుకొని యీ తట్టు దేశం దోస్తూ మనుష్యుల చంపుతూ దివాణానకు



చిక్కక యీ ప్రకారం వుండగా వాణ్ణి పట్టిన వారికి సరకారులో మిక్కిలి సరఫరా యిచ్చేస్తున్నామని పాళెగాండ్లు మొదలయిన అందరికి హుకుం ఫర్మాయించి సరకారువారు చెప్పి వుండగా యీ యిమ్మడి నారసింహరెడ్డి ఫత్తాలు తెప్పించి వాణికి సహాయమై వుండే బోయవాండ్రను అనేకమందిని చంపి తుదకు కృష్ణప్పనాయణ్ణి పట్టుకొని అంతలో నవాబు దావతుఖాను బహదరువారు ఆరకాడు మోయింబోతూ గాజులపల్లె గోపవరం దగ్గర సల్తనతుతో కూడా పోయి దిగి వుండగా యీ యిమ్మడి నారసింహరెడ్డిగారు నవాబు వచ్చినారని చలుచల్మల సంస్థానం అనుభవిస్తూ వున్నటువంటి పేరా యిమ్మడి నారసింహరెడ్డి నవాబు భేటినిమిత్తం నజరున్యాజులు తీసుకుని మందితో కూడాపోయి గాజులపల్లె దగ్గర భేటి అయి తుపాకుల కృష్ణప్పనాయణ్ణి సరకారుకు వుప్పజెప్పి నారసింహరెడ్డి తన మందితో కూడా నవాబు మజుకూరువారి కార్యములలో మెహన్నతు చాలా అగుపరస్తూ వచ్చి సమస్థానమనే పేరు మాత్రమే కాని సిబ్బంది ఖర్చులకు చాలదు విశేషించి సరఫరాయితేగి దయచేస్తే మందితో కూడా నవుకరీలో హాజరు వుంటున్నామని చెప్పుకున్నందున అప్పుడు నవాబు సాహేబులవారు అర్జుఖాతరకు తెచ్చి తుపాకుల కృష్ణప్పనాయణ్ణి పట్టి తెచ్చినవర్తమానం హజూరుకు జాహీరు చేయించినందున పాదుషాహాలింగిరువారు దయచేసి అప్పుడు నొసం సముతు ఖసుబాతో కూడా యేర్పరచి యిచ్చిన గ్రామములు-

- |   |                      |
|---|----------------------|
| ○ కసుబా నొసము మజరా అక్కంపల్లె రెడ్డి పల్లెసహా |                      |
| ○ మౌజె యెమ్మనూరు                              | ○ మౌజె రూపనగుడి      |
| ○ పర్యపల్లె                                   | ○ మౌజె మాయలూరు       |
| ○ కొండపల్లె                                   | ○ సుద్దమళ్ల          |
| ○/3 శ్రీరంగపురం కూడాను -                      | ○ మౌజె తిరుమణిదిన్నె |
| ○ యింజేడు                                     | ○ మౌజె ఆల్వకొండ      |
| ○ హరివరము                                     | ○ ముక్కుమళ్ల         |

- |                   |              |
|-------------------|--------------|
| ౧ మౌజె గుళదుర్తి  | ౧ మదిగోడు    |
| ౧ మౌజె కృష్ణిపాడు | ౧ భీమునిపాడు |
| ౧ మౌజె పొట్టిపాడు | ౧ ముచ్చలపురం |
| ౧ మౌజె గుండిమళ్ల  | ౧ కొత్తపల్లె |

యీ గ్రామములు నొసంసముతు మొకరరుచేసి యిందుకు సరకారుకు పేషకషి సాలు ౧ కి 30000 ముప్పైవేల రూపాయలు మొకరరుచేసి అదిగాక ౧0000 పదిహేనువేల రూపాయలు దరుబారు ఖర్చులు యీ ప్రకారం పేషకషు నిర్ణయం చేసి ఆ ప్రకారం పర్వానాలు వ్రాయించి యిప్పించమని హజూరు ముస్యద్దీలకు హుకుం సాదరు చేసిన సమయమందు యిమ్మడి నారసింహరెడ్డి హజూరు ముత్సద్దీలకు యేమి యివ్వకపోయినందునను చలుచల్మల సహా నొసం సముతు అని వ్రాయవలసిన దానికి ప్రత్యర్థికి విరోధముచేత చలుచల్మల శివాయ నొసం సముతు పర్వానాలో వ్రాసి యిచ్చినారట అందు దాత అప్పుడు చలుచల్మల సముతు -

౧ చలుచల్మల, ౧ నరశెపల్లె, ౧ గోయిందపల్లె, ౧ సుంకేసులలో యీ నాలుగు గ్రామములు అలాయదాసరకారు దాఖలు అయిపోయెను. ఆమట్టున నొసం సముతు యిమ్మడి నారసింహరెడ్డికి కాయమాయెను. యిదిగాక నవబతు యిచ్చి నవబతు జహగీరు వుప్పలూరు పొడదుర్తి తవ్వావారిపల్లె యీమూడు గ్రామములు యిచ్చిరి. అంతట నారసింహరెడ్డి వచ్చి నొసం ప్రవేశించి ప్యాటబస్తిచేసి కోటను ఆరంభం చేసెను. చలుచల్మల కోటలో వున్న వెంకటేశ్వర్ల విగ్రహం తీసుకవచ్చి నొసంలో బుగ్గ దగ్గర దేవాలయం కట్టించి ఆ విగ్రహం ప్రతిష్ఠ చేయించెను. అప్పుడు నారసింహరెడ్డి ఆల్వకొండ పొలములో గ్రామానకు దక్షిణం అరపరువు దూరాన వున్న పేరిట నరసింహరెడ్డి పల్లె అనే పల్లె కట్టించెను. ఆ నరసింహరెడ్డి పల్లె ఆల్వకొండ గ్రామంలోకి మజరాగానడుస్తూ ఉన్నది. ఇదిగాక నొసముకు పశ్చిమం కొండమీద అదివరకు నాలుగు గొల్లగుడిశెలు వుండగా అక్కడ రెడ్డిపల్లె అనే పల్లె కట్టించెను. అది నొసంలోకి మజరా అయి నడుస్తూ ఉండెను.

యీ ప్రకారం కొన్నాళ్లు దొరతనంచేసి అంతట యీయిమ్మడి నారసింహరెడ్డికి పెద లక్ష్మమ్మ చిన్నలక్ష్మమ్మ అనే వారు యిద్దరు భార్యలు అందు జ్యేష్ఠ భార్యకు పెద్ద మల్లారెడ్డి చిన్న మల్లారెడ్డి వోబలరెడ్డి అనేవారు ముగ్గురు కొమాళ్లు చిన్న భార్యకు వెంకట్రెడ్డి అనే వక కొమారుడు యిమ్మడి నారసింహరెడ్డి స్వర్గస్థులైన తర్వాతను పెద్ద భార్య కొమాళ్లు అయిన పెద మల్లారెడ్డి నొసం సమతు వుప్పలూరి సమతు వగైరా గ్రామాలు దొరతనం చేస్తూ వుండిరి. నొసంకోట తయారుగా గట్టించెను. లోగడ నారసింహరెడ్డి కొన్ని గ్రామాదులు కావలి బుట్టించుక ఉండెను. తరువాత యీ మల్లారెడ్డిన్ని బలవంతుడైనందువల్ల జంబులమద్దు తాలూకా కోవెలకుంట్ల తాలూకు కావలిబుట్టించుకొని వుండి కందనూలు తాలూకా పెదకందుకూరు గ్రామస్థులు వీరికి కావలి యివ్వకపోయినందున పెదమల్లారెడ్డి నొసంలో వుండి తన తమ్ముడైన చిన మల్లారెడ్డికి కొంత ఘంజు కూడా యిచ్చి పెద కందుకూరి గ్రామం దోచి గ్రామస్థుల పట్టుకు రమ్మని అంపించి వుండగా చిన మల్లారెడ్డి పోయి పెదకందుకూరి గ్రామం మీద ముట్టడిదిగి లడాయి చేయగా ఆ గ్రామస్థులు బలకరమై తిరుగబడి లడాయి చేయగా గ్రామస్థులయిన వారికి చిన మల్లారెడ్డి పడావు చిక్కెను. యీ వర్తమానం విని పెద మల్లారెడ్డి రెండువేల ఘంజు రెండు తోపులు కూడా తీసుకొనిపోయి పెదకందుకూరు గ్రామానకు జెండావేశి లడాయించి తన తమ్ముడైన చిన మల్లారెడ్డిని విడిపించుకొని పెద కందుకూరి గ్రామస్థుల పట్టుకుని కావలిపైకం నిషా చేసుకుని ఆ వూరి వూరవాకిండ్ల తలుపులు తీసుకువచ్చి నొసంకొండ వాకిటికి పెట్టించిరి. తురకాణ్ణెము వారికిన్ని మైసూరు సంస్థానీకులకున్న రాజ్యంపైకంతో కూడిన విరోధం వొచ్చి వుండి కార్యం ప్రసక్తి అయి తురకాణ్యం నవాబులు మల్లారెడ్డిగారిని ఘంజుతోకూడా రమ్మని చెప్పినందున పెదమల్లారెడ్డిగారు సంస్థానంలో వుండి చిన మల్లారెడ్డికి సైన్యంతో కూడా యిచ్చి అంపగా అతడు నవాబులతో కూడా పోయి మైసూరితట్టున దండుదిగి గోలకొండ నవాబుల నిజాంముల్ములకు వారికిన్నీ మైసూరు సంస్థానీకులకున్న కార్యమై అంతట మైసూరివారు కార్యం నిర్వాహకం శాయలేక నవాబులకు కొంత పయికం యిచ్చి సలహా చేసుకున్న యడల ఆ నిమిత్తానకు

చిన మల్లారెడ్డి మధ్యవర్తిగా తురుకాణ్యం వారికిన్నీ మైసూరి సంస్థానీకులకున్ను సంధిపరచినందున మైసూరువారు తమసీమలో చిన మల్లారెడ్డి గారికి కావలి వ్రాశియిచ్చిరట. అక్కడ నుంచి తీరుగా నొసానకు వచ్చి యీ ప్రకారం కావలి సంస్థానం అనుభవిస్తూ వుండిరి. మరికొన్ని దినములకు వీరి దొరతనంలోనే నొసానికి పశ్చిమ కొండను కొండగమికాండ్లు వొచ్చి ఆ కొండన స్థలం గుత్తకు తీసుకొని మజరారెడ్డిపల్లె దగ్గర వజ్రాలగనులు తొవ్వుతూ ఉండిరట. ఆ రవలబేరం నిమిత్తమై గుజరాతిసావుకార్లు హైదరాబాదు నుంచి కొందరు వచ్చి నొసాన వుండిరి. కొన్ని దినములకు పెద మల్లారెడ్డి చిన మల్లారెడ్డిగారు కాలమయిరి. అంతట కడపసుబా మయాణా అబ్దులనబీఖానుని వారికి ఆయను యిబరాంఖానుని వారికి కందనూలీసీమ ఆయను. పెద మల్లారెడ్డి చిన మల్లారెడ్డి చనిపోయిన తర్వాత పెద మల్లారెడ్డి కుమారుడైన కుమార మల్లారెడ్డిని చిన మల్లారెడ్డి కుమాళ్ళైన గోపాలరెడ్డి పెరుమాళ్లరెడ్డి వీరు వుభయత్రులు కావళ్లు సంస్థానం సహా అనుభవించుకుంటూ దొరతనం చేస్తూ వుండిరి. అంతట కుమార మల్లారెడ్డిని హైదరాబాదుకు రమ్మని హజూరునుంచి సాదరు అయినందున కుమార మల్లారెడ్డిగారు కొంత సైన్యం తీసుకుని హయిదరాబాదుకు పోయి వుండగా అక్కడికి వెంకటగిరి సంస్థానీకులైన వెలుగోటి బంగారు యాచమనాయని వారికి కొమార మల్లారెడ్డిగార్ని మాట మాట నిమిత్తమై విరోధం వచ్చి విరోధం ప్రాబల్యమై ఆ విరోధం యెందుచేత వచ్చెనంటే బంగారు యాచమనాయడు బంగారు జోడుగొడుగులు దేవునికి చెల్లుగాని మానవులకు యోగ్యతకాదు తీసివేయమని అనినందుకు వారు వినక అదే ప్రకారం వారు గొడుగులు పట్టించుక వుంటే అందుకు మీదట వుభయత్రులకు లడాయి ప్రసక్తి అయి ఆ బంగారు యాచమనాయని వార్ని జయించి ఆ బంగారు గొడుగు వీరు తీసుకొనిరి. అప్పుడు ఆ లడాయిలో కొమార మల్లారెడ్డి రెంమ్మునతీరు తగిలి ఆ తీరుతోనే హజూరున సెలవు తీసుక నొసానికి వచ్చి ఆ గొడుగుకు అహోబిలేశ్వరునికి యిచ్చి తమ సంస్థానమునుంచి తలిగి దీపారాధన నడిచేటట్లు నిశ్చయంచేసి అంతట ఆ కొమార మల్లారెడ్డి నొసంలోను కాలమాయెను. ఆ మల్లారెడ్డి దొరతనంలోనే యీ మల్లారెడ్డి భార్య అయిన అక్కమ్మ నొసానకు

వుత్తరం అరపరుగు దూరాన అక్కమ్మపల్లె గ్రామం కట్టించెను. తాలూకు మజుకూరిలో ముక్కమళ్ల గ్రామానకు దక్షిణ బాగమందు ముత్యాలవాగు దగ్గర చింతవనం వేయించినది. నొసములో గ్రామానకు పశ్చిమం ఆంజనేయస్వామి దేవాలయం వద్ద బావి కట్టించెను. ముక్కమళ్లలో చెన్నకేశవస్వామి దేవాలయం యెదుట బావి తొవ్వించెను. కొమార మల్లారెడ్డి కాలం అయిన తర్వాత చిన మల్లారెడ్డి కొమాజైన పెరుమాళ్లరెడ్డి కావలి సంస్థానం దొరతనం చేస్తూ ఉండిరి. అప్పుడు తాడిమిరిలో కడప మయాణా నవాబు అబ్దులనంబీఖాను సాహేబుల వారి తట్టునుంచి కొంతమంది సరదార్లు తాణా వుండగా మహారాష్ట్రుల తట్టునుంచి కొంత ఫముజు వచ్చి తాడిమిరి ముట్టడివేసి వుండిరి. అప్పుడు కడప నవాబుల వారు పెరుమాళ్ల రెడ్డిని పిలుపించి నీవు ఫముజుతో కూడా తాడి మిరిమీద వున్న మహారాష్ట్రుల తాలూకా ముట్టడి బెడా వుడాయించుమని చెప్పినందున యితడు పోయి నాల్గువేల యెద్దుల కొమ్ములకు దీవిట్లు కట్టించి సామీప్యానకుపోయి నంతట వారు చూచి విస్తారముగా ఫముజు వస్తూ వున్నదని భ్రమిశి ఫముజు వెనకకు తీసుకపోయెను. అప్పుడు ఆ మహారాష్ట్రుల తాలూకు కొందరు ముఖ్యమైన సరదార్లును వారి జిందగాని తీసుకపోయి కొందరు స్త్రీలను సహతీసుక తాడిమిరి ఖిల్లాలో వేసిరి.

అప్పుడు పెరుమాళ్లరెడ్డి యీవర్తమానం విని మహారాష్ట్రుల తాలూకు ఫముజు లేచిపోయెను. వారి తాలూకు చిక్కిన మనుష్యులను స్త్రీలను వారి జిందగానీతో విడిచిపెట్టవలసినది వార్ని నిలపడానకు నిమిత్తం లేదని తాడిమిరి కోటలో కడప నవాబుల తరపున వున్న సరదార్లకు వర్తమానం అంపించగా ఆ మాట విశ్వసించి పెరుమాళ్లరెడ్డి వశాన విడిచిపెట్టితే ఆ జనానకు స్త్రీలకు పురుషులకు తగిన వస్త్రాలు యిచ్చి మహారాష్ట్రుల తాలూకు ఫముజులోకి జిందగానితో కూడా మానంచేసి అంపించిరి. అందుకు వారు పెరుమాళ్లరెడ్డిని చాలా విశ్వసించి తమకు మర్యాదచేసి తమకు నిండా వుపకృతి చేసినాడని వుత్తరోత్తరా యేనాటికైనా మహారాష్ట్రుల తాలూకు ఫముజు కడప సీమకు వచ్చినట్లయితే నొసం సంస్థానీలునకు చేరిన భూమి మేము తొక్కిది లేదు అని భూదములు వ్రాసి యిచ్చినారట.

యీ ప్రకారం వారిచేత సన్మానమును బొంది పెరుమాళ్ళురెడ్డి తిరుగా నొసానకు వచ్చి సంస్థానం దొరతనం చేస్తూ వుండి ముండ్లపాడు గిద్దలూరి సముతు లోగడ మల్లారెడ్డినాడు సరకారులోనుంచి యిజారాకు తీసుకుని సంస్థానం పేషుకషుతో కూడా పైకం చెల్లిస్తూ ఉండెను. అవి మధ్యన సరకారు తట్టు అయి వుండగా పెరుమాళ్ళురెడ్డి మళ్ళీ తన స్వాధీనం చేసుకొని సంస్థానములో కలుపుకొనెను. యిదిగాక కందనూలు రుద్రవరం సముతు ఆదిన్ని కందనూలువారి తట్టునుంచి యిజారాకు తీసుకుని బలవంతుడయినందున ఆదిన్ని సంస్థానంలో కలుపుకొనెను.

యిదిగాక చుట్టుపట్టున సీమామూలంలో కావలి రుసుంలు బుట్టించుక అనుభవిస్తూ వుండెను. కసుబా నొసములో కొండగవులు చేస్తూ ఉన్నందున గుజరాతులు విస్తారం వచ్చి నొసములో గుజ్జరిపేట కట్టుకొనిఉండిరి. యితడు కొన్నాళ్లు దొరతనం చేసి కాలమాయెను. అప్పుడు నొసంలో సంస్థానీకుల వద్ద నౌకర్లయిన చలుచల్మల సుబ్బయ్య జాతిలోవైదికి తాటిచెర్ల చెన్నుభొట్లు వుభయులు పాలికి కొండగములు చేయిస్తూ వుండిరి. వఖనాడు వఖగొప్ప రవ దొరికితే సుబ్బయ్య ఆ రవ చెన్నుభొట్లచేతికి యిచ్చి వుండెను. ఆ చెన్నుభొట్లు తన తోడబుట్టిన పడుచు అయిన పెద్దక్క చేతికి దాచిపెట్టమని యిచ్చి వుండెను. ఆ ప్రకారమే ఆ చిన్నది దాచి వుండగా వీరికి గొప్ప రవ దొరికిన వర్తమానం విని చెన్నుభొట్లు యింట్లో లేనివేళ చెన్నుభొట్లు సుబ్బయ్య గార్ల వద్ద రవలు క్రయ విక్రయముల నిమిత్తమై వస్తూ బోతూ వున్న వర్తకుడు చెన్నుభొట్ల యింటికి వచ్చి చెన్నుభొట్లను అడిగితే యింట్లోలేడని చెప్పిరి. అప్పుడు ఆయన తోడబుట్టు అయిన పెద్దక్కను పిలిచి రవ వున్నదట చూచి మళ్ళీ యిస్తాను తెమ్మని అడుగగా చేతికి యిచ్చినది. ఆ వర్తకుడు ఆ రవ గ్రహించుకొని మరియొక క్షుద్రజాతి అయిన పటికెపురాయి చేతికి యిచ్చిపోయెను. తర్వాత భారీ వర్తకులు వచ్చినపుడు ఆ రవ విక్రయించుకోవలెనని సుబ్బయ్య చెన్నుభొట్లను పిలిచి రవ తెమ్మని చెప్పితే చెన్నుభొట్ల యింటికి వచ్చి తోడబుట్టిన పడుచును అడిగితే వర్తకుడు తన చేతికి యిచ్చిన పటికెపురాయి చేతికి యిచ్చెను. అది రవ కాదని తెలిసి నేను యిచ్చిన రవ యెవరికన్నా చూపించినావా అని అడిగితే వఖ వర్తకుడు వచ్చి అడిగితే చూపిస్తాని అని చెప్పెను. అందుమీద వాడు దగా చేసినాడని

తెలిసి నిన్ను యెవరు యిమ్మనిరే ముండా అని తోడబుట్టిన పడుచుమీద చాలా కోపము చేసి యీ వర్తమానం తన పాలిభాగరి అయిన సుబ్బయ్యతో చెప్పగా ఆ రవ చెన్నుభొట్లు అపహరించి యీ ప్రకారం చెప్పుతాడని సుబ్బయ్యకు తోచి తాను సంస్థానంలో ప్రబలుడై వున్నందున చెన్నుభొట్లను బట్టి తహశీలు చేయించగా ఆ హింస పడలేక చెన్నుభొట్ల యింటికి వచ్చి భార్యను కొమాళ్లు యిద్దరిని తోడబుట్టిన పడుచును వెంట తీసుకుని నొసానికి పశ్చిమం కొండ దగ్గర బావి గుండాలలో కుటుంబ సమేతముగా ప్రవేశమయి చచ్చిపోయిరి. అంతట వక బ్రహ్మరాక్షసులయి చలుచల్ముల సుబ్బయ్యగారి యింట అందరిని పట్టివేధిస్తూ వచ్చినందున వారు తమ యింట బుట్టిన పిల్లలను ఆ చచ్చిపోయిన వారి పేర్లు బెట్టి వారి రూపంగా బంగారు ప్రతిమలు చేయించి కొలుచుకుంటూ వున్నారు. చెన్నుభొట్లు అతని భార్య కుమాళ్లు యిద్దరు అతని తోడబుట్టిన పడుచు పెద్దక్క వీరు ప్రవేశించి దేహాలు విడిచిన బావి అని వాడుకుంటూ వున్నారు. యిప్పటికిన్ని యెవరు ఆ బావుల వద్దకి పోయి ప్రజలు యెవరున్న ఆ వుదకం స్నానపానాలు చేయరు. పెరుమాళ్లరెడ్డి కాలమయిన తర్వాత కొమార మల్లారెడ్డి భార్య అయిన అక్కమ్మ నాల్గు సంవత్సరాలు దొరతనం చేసి చనిపోయెను.

తర్వాత యిమ్మడి నారసింహరెడ్డి రెండో భార్య కుమారుడైన వెంకటరెడ్డికి వోబళరెడ్డి మల్లారెడ్డి లక్ష్మీరెడ్డి తులశిరెడ్డి నారసింహరెడ్డి యీ అయిదుగురు కుమాళ్లు కలిగి వుండిరి. అందు మల్లారెడ్డి కాలం చేసి వుండెను. ఆ మల్లారెడ్డి భార్య అయిన నారాయణమ్మ సమస్థానానకు అధ్యక్షురాలై దొరతనం చేస్తూ సరకారు పేష్కరు నిర్ణయము లేకుండా తాలూకా మీద వుడావుళి పయికానకు ఖర్చులకు పోగా శేషించినవి కడప నవాబులకు చెల్లిస్తూ వుండెను. తాలూకా వుజాడై వుండెగనుక నవాబులు ఆ ప్రకారం చెల్లిస్తూ వచ్చిరి. యాయ్యమ ముప్పై సంవత్సరములు దొరతనం చేసెను.

యాయమ పెనిమిటియైన మల్లారెడ్డికి తమ్ముడైన లక్ష్మీరెడ్డికి చలపతిరెడ్డి రంగారెడ్డి అనేవారు యిద్దరు కుమాళ్లు. ఆ యిద్దరు చిన్నవాండ్రు వారి మాతామహుడైన కానాల కంచిరెడ్డిగారి యింటివద్ద తాలూకు మజుకూరు మౌజే ఆల్వకొండలో చదువుకుంటూ ఉండిరి. ఆ చిన్నవాండ్రు యిద్దరిని నారాయణమ్మ



చేపట్టి తీసుకపోయెను. నొసములోవుంచి వుండెను. యీ నారాయణమ్మ దొరతనంలో నారాయణమ్మ ఫిరంగి అని గొప్ప ఫిరంగి చేయించి వుండెను. నారాయణమ్మ తన తోడబుట్టిన వాణి కొమాళ్లైన కానాల పెరుమాళ్ల రెడ్డి ఘంటయ ఓబళరెడ్డి వీరికి ముండ్లపాడు గిద్దలూరు సముతులో పెత్తనం యిచ్చి వుండిరి. నారాయణమ్మ కాలమయిన తర్వాత చలపతిరెడ్డి నొసం సంస్థానానకు అధ్యక్షుడై వుండగా కానాల వారు ముండ్లపాడు గిద్దలూరి సముతు తమదేను అని చలపతిరెడ్డికి అక్కరలేదని ముండ్లపాడు గిద్దలూరి సముతు ప్రత్యేకముగా తామే పేషుకషు పైసలాతి చేసుకోవలెనని వోబళరెడ్డి కడపకు నవాబు భేటికి పోయెను. యీ వర్తమానం చలపతిరెడ్డి విని మా సమస్థానములో కానాల వోబళరెడ్డి సగవంతు తాలూకు విడతీసుకుంటారా అని ఫంజుమందిని కూడా తీసుకుని పోయి చలపతిరెడ్డి ముండ్లపాడుకు బెడావేసి కానాల పెరుమాళ్ల రెడ్డిని ఘంటయను వోబళరెడ్డి కొడుకును ఘంటయ కొడుకునుయీ నలుగురిని పట్టుకొని గిద్దలూరు దగ్గరకు తీసుకవచ్చి నాగేశ్వరుని దేవళంలోవేసి కుతులలు కోయించి ఆ నలుగురిని చంపినాడు. అంతట చలపతిరెడ్డి పది సంవత్సరాలు చేసి చనిపోయెను.

తర్వాత యీ చలపతిరెడ్డి తమ్ముడు రంగారెడ్డి సంస్థానానకు అధ్యక్షుడై యీయన దొరతనములో రుద్రవరం గిద్దలూరు సందున కనమలో కొత్తకోట కట్టించెను. యీ కొత్తకోటకు పశ్చిమాన నల్లమలలోను ఘాలికొండ నెత్తముమీద రంగారెడ్డి కోట కట్టించెను. ఆ కోటలోకి సంస్థానీకులు ఆవాంత్రిమయితే చేరేది లేకపోతే యెప్పుడు తియ్యకుండా రాణా వుండడములేదు. యీ రంగారెడ్డి కావలి నిమిత్తమై చుట్టుపట్టు కొన్ని గ్రామాలకు వుపద్రవాలు చేస్తూ ముత్యాలు పగడాలు అమ్మే వర్తకుల కనుమలో దోచుకుంటూ ఆ దోపిడి దొరతనము చేస్తూ వుండెను.

యిదిగాక చలుచల్ముల సంస్థానీకుడైన ఖానుసాహేబుకు రంగారెడ్డికి గ్రామాల పొలిమేర నిమిత్తం వివాదపడి అదే ప్రకారం అయిదారు సంవత్సరములు జిద్దు నడిచి విరోధం ప్రాబల్యం ఆయెను. అందుచాతఖాను సాయబు కింద వున్న చలుచల్ముల తాలూకు వూళ్లు రంగారెడ్డి దోచినవి సుంకేసుల కమాలపురం



బొందలదినై వసంతపురం వోత్రమాని దినై యిల్లారు మొదలయిన గ్రామాలు దోచి తగలబెట్టెను. చలుచల్ముల ఖానుసాహేబు నొసం తాలూకు ఆల్వకొండ ముక్కమళ్ల తిరుమణిదిన్న మాయలూరు సుద్దమళ్ల రూపనగుడి మొదలయిన గ్రామాదులు దోచి తగులబెట్టెను.

ప్రమాదీచ సంవత్సరమందు బసాలతుజంగు గుంటూరినుంచి ఆదవేనికి పోతూ దువ్వూరు దగ్గర వచ్చి దిగి వుండగా కడపకు దవలతు చేస్తూవున్న మోసముఖానుని వద్ద వ్యవహార దక్కుడైన నవాబు సర్వరఖాను వచ్చి బసాలతుజంగు భేటి అయి నజారానా యిచ్చి తమ సీమలో బసాలతుజంగు జిడ్డుశేయకుండా సలహా చేసుకొనెను. ఆమట్టున బసాలతుజంగు అక్కడ నుంచి లేచి వచ్చి వెల్లాల వద్ద దిగి ఉండగా చలుచల్ముల ఖాను సాహేబుకున్నా వుయ్యాలవాడ మజరి మల్లారెడ్డిగారికి విరోధం వున్నందువల్ల చలుచల్ముల ఖాను సాహేబు బసాలతుజంగుకు నజరాజా వొప్పుక ముత్యాలపాటి రంగప్పనాయని సహాయముగూర్చుకొని మజ్జరివారిదైన వుయ్యాలవాడ సంస్థానం తమాము చూపించి మజ్జరి పెదమల్లారెడ్డి చిన మల్లారెడ్డి వుభయులను స్త్రీ బాలలతో కూడా తీసుకపోయి చలుచల్ములలో చెరవేసిరి.

తర్వాత బసాలతుజంగు కడపవారి తాలూకు ముడియం పొలూరు దోచుకొని ఆదవేనికి లేచిపోయెను. వుయ్యాలవాడ సంస్థానీకుని మజరివారికి నొసంవారి ఆడబిడ్డను యిచ్చివుండిరి గనుక ఆ బాంధవ్యంచేత నొసం రంగారెడ్డి అభిమానించి వుయ్యాలవాడ సంస్థానం దోచిన బసాలతు జంగుకు ముత్యాలపాటి రంగప్పనాయడు కుమ్మకు అయినాడు గనుక రంగప్పనాయణ్ణి పట్టుకోవలెనని నవాబు సర్వరఖానుణ్ణి దండుతో పిలుపించి మరిన్నీ మట్లవారి తాలూకు చుండూరు ముసలనాయడు నొసం రంగారెడ్డిగారు గుర్రం కొండలో మహారాష్ట్రుల తట్టున వున్న సుబేదారు భగవంతరావు వీరంతా యేకస్థలయి దండుతో ముత్యాలపాటికి పోయి బెడావేసి లడాయించి రంగప్పనాయణ్ణి పట్టుకపోయి గుర్రంకొండకోటలో ఖయిదు చేసిరి.

అంతట విషు సంవత్సరంలో చలుచల్ముల బనగానిపల్లె తీసుకోవలెనని సర్వరఖానుకు రంగారెడ్డి ముసలినాయడు మొదలయినవారు దండుతోపోయి కోవెలకుంట్లకు బెడావేసి కోటలో వున్న గులామల్లిఖానుని బావమరిదితో లడాయి చేస్తూ ఉండిరి. అంతట నవాబు మొహసంఖాను బరతర్చి శిబ్బందికి బాకీదారుడయి జంబులమడుగుకు తాలూకు వ్యవహారస్థుడైన బాల వెంకటరెడ్డి మీద అయివీజు యాభైవేల వరహాలకు బరాతులు వ్రాసి బాల వెంకట్రెడ్డిని పల్లెభిల్లాలో వుండుమని తాను కందనూలికి లేచిపోయెను. అక్కడ నవాబు మహసంఖానుని దేహం అశక్తత వుండగా గులామల్లిఖానుని బావమరిది కోవెలకుంట్లలో అదివరకు రంగారెడ్డి వగైరాలతో మూడు నెలలు పోట్లాడి నిభావు చేయలేక కోవెలకుంట్ల కిల్లాలో వుండిన బిరామల్లిఖాను ఖిల్లా సర్వరుఖానుణికి రాణా యిచ్చి తాను చలుచల్ముల చేరెను.

తర్వాత చలుచల్ముల ఖాను సాహేబులవారు కార్యం నిభాయించలేక సర్వరుఖానుడు వచ్చి తన మీదనిండా జిద్దుచేస్తూ వున్నాడు. ఒక షాయించి జావు చాయవలసినది అని చలుచల్ముల ఖాను సాహేబు నవాబు మొహసంఖానుని వారికి కందనూలికి జాబులు వ్రాసి అంపించుకున్నందున నవాబు మొహసంఖానుని వారు తమ సిఖావుంగరం దివాను తిరుమల రావు చేతికి యిచ్చి ఆ మొహరు తీసుకపోయి నవాబు మహజీదుఖానుని కుమారుడైన నవాబు అబ్దులు అలీముఖానునికి యియ్యమని చెప్పి నవాబు సర్వరఖానుతోటి గులామల్లిఖానుని మీద చలుచల్ముల మోహింలో వున్న జమేదార్లకు శిద్ధవటానకు పోయి అబ్దుల అలీముఖానుని కలుసుకొమ్మని జాబులు వ్రాసి అంపించెను. అంతట దివాను తిరుమలరావు శిద్ధవటానకు వచ్చి అలీముఖానునికి మొహరు యిచ్చి చిత్రభాను సంవత్సరము నందు దవలతుమీద కాయం చేశెను. అంతట నవాబు సర్వరుఖానునితోటి చలుచల్ముల మోయిములో ఉన్న జమేదార్లను వారివారి రిసాలాలతో కూడా శిద్ధవటానకు పోయి తాము హాలింఖానుని వద్ద మురి గనుక రంగారెడ్డి నొసానికి పోయి ముసలినాయడు వగైరాలు యెక్కడండుతో నాను లేచిపోయిరి గనుక నవాబు సర్వరుఖాను నాల్గు నూర్ల గుల్లముల వుండి చలుచల్ముల తీసుకునేటందుకు శక్తిలేక మోయిము విడిచిపెట్టి

కడపకుపోగా కడప షహారులోకి ఆలీముఖానుని తట్టు జమాదార్లు రానిచ్చిన వారు కారు.

అంతట సర్వరఖానుని వారు లేచివచ్చి నాల్గునూర్ల గుర్రముతో నొసం ప్రవేశించి సర్వరుఖానుడు నొసం రంగారెడ్డి యేకస్థులై పెద కొమ్మెర్ల చినకొమ్మెర్ల తలమంచి పట్టం సారిబారి వుప్పలపాడు గుండ్లకుంట పాలూరు ముదియము మరిన్ని జంబులమడుగు పశ్చిమ గ్రామాదుల యొక్క రెడ్డాకరణాల వగైరాలను పట్టుకుని పైకం వసూలు చేసుకుంటూ వచ్చిరి. చిత్రభాను సంవత్సర కార్తిక శు ౧౫ నవాబు నయ్యదుఖాను రమ్మతఖాను ముసలునాయడు అవుకు రాఘవరాజు వీరంతా దండుతోవచ్చి నొసం సంస్థానీకుల పట్టుకోవలెనని నొసంకోట ముట్టడివేసి నాల్గు నెలలు పోట్లాడి నొసంరంగారెడ్డి తాలూకు సరదారుడు కేశవరెడ్డి అనేవాణ్ని పట్టుకొనిరి. ఆ కేశవరెడ్డి తన్ను విడిచిపెట్టితే తాను కొత్తకోటకుపోయి సర్వరుఖానువారితోటిన్ని రంగారెడ్డితో మాట్లాడి వారికి మీకు సలహాచేస్తూ వున్నానని సయ్యతుఖాను రమ్మతఖానుని వారితో చెప్పి కేశవరెడ్డి తాను విడుదల చేసుక తాను కొత్తకోటకుపోయి రంగారెడ్డిని కలుసుకొని రంగారెడ్డి కేశవరెడ్డి సర్వరఖాను యీ ముగ్గురు యేకస్థులై ఫంజు అరకోటి మయలూరుదరిన కుందుగడ్డ అనుకొని వస్తూవుండగా ఆ వర్తమానం విని నవాబు సైయదుఖాను మొదలయిన వారంతా దండుతో యెదురుగా బోయి రంగారెడ్డి సర్వరఖానుని వారితో మాయలూరి వద్ద కుందుగడ్డన ర్ఘాము సేపు లడాయి చేసి తర్వాత సయ్యదుఖాను రమ్మతుఖానుని వారు సర్వరఖానుని పట్టుక తలగోశిరి. అంతట కేశవరెడ్డి మరిన్నీ వున్న ఫంజు మొదలయిన వారు నిలువక పరారి అయిపోయిరి. ఖానుజాదాలు నొసంకోటలో ర్ఘండావేశి అక్కడ నుంచి సయ్యదుఖానుడు ఘండికోటకుపోయెను. రమ్మతుఖాను కడపకుపోయెను. తీరుగా నొసం సమస్థానం రంగారెడ్డి గారి మారీఫత్తుననే వుండెను. వుప్పలూరు సముతు ముండ్లపాడు గిద్దలూరు సముతు రుద్రవరం సముతు రంగారెడ్డిగారి మారీఫత్తుననే వుండెను. పార్థివ సంవత్సర ఆషాఢ బ ౧౩ నాడు కాలముచేసెను. అదివరకు నొసం సంస్థానీకులు అయిన దొరలు హడావుళ్లు చేయసాగినందున కొండగమి కాండ్లు గములు చెయ్యక విడిచినందున పేటలో వుండే గుజరాతి

సావుకార్లు కొందరు నొసం విడిచి లేచిపోయిరి.

పార్థివ సంవత్సరాన రంగారెడ్డి పోయిన తర్వాత చలపతిరెడ్డి కుమారుడైన రెడ్డయ్య అనే అతనికి ప్రభుత్వం కాయంచేసి వుండగా రంగారెడ్డి వద్ద సరదారుడై వున్న కేశవరెడ్డి అనే వాడు కుట్రచేసి రెడ్డయ్యకు దొరతనం అక్కరలేదని రంగారెడ్డి భార్య అయిన పాపమ్మను రంగారెడ్డి కుమారుడైన వెంకట రమణారెడ్డిని చాతబట్టుకుని ఫంజుమందిని కూర్చుసాగెను. యీ వర్తమానం తెలిసి రెడ్డయ్య అనేవాడు కొంతమందిని కూర్చుకొని నొసానకు ప్రతికక్షగా కోట కట్టవలెనని నొసం సముతులో చేరిన ముకొమ్మల అనే గ్రామం పూర్వం విచాహి నగరం సింహాసనాధీశరుడైన ముమ్మడి ప్రౌఢ దేవరాయలు రాజ్యం యేలేటప్పుడు శాలివాహన శక ౧౩౭౨ ప్రమోదూత భాద్రపద మాసమందు బ్రాహ్మణులకు అగ్రహారముచేసి శ్రీ వైష్ణవులు రఘునాథభట్టరు వారి కుమారుడైన వెంకటభట్టరు వారి పేరిట యిన్నూరు వరహాలకు యోగ్యమైనట్టిన్ని గుత్తి రాజ్యములో అంతర్భూతమైనటువంటిన్ని ముక్కమల గ్రామము సర్వాగ్రహారముగా యిస్తిమని నాగరం లిపితో తామ్ర శాసనాలు వ్రాసి యిచ్చినారు. అవి యిప్పుడు ముక్కమల్లలో భట్టరువారి అల్లుడైన పెరియనంబి శేషాచార్యులవారి దగ్గర హాజరువున్నవి. రాయసంస్థానం అఖరుమట్టుకు శాలివాహన శకం ౧౫౨౦ హేవిళంబి సంవత్సరం వరకు బ్రాహ్మణులకు నడిచెను. తర్వాత తురకాణ్యం వారు జప్తి చేసుకొనిరి.

యీవల నొసం సంస్థానంలోకి అణుకువై సంస్థానీకులకు చెల్లుతూ ఉండెను. ఆ ముక్కమల్ల గ్రామంలో రెడ్డయ్య కోట కట్టించేటందుకు ఆరంభం చేసెను. తర్వాత కేశవరెడ్డి దండుతో ముట్టడి వస్తాడని వర్తమానం తెలిసి ముక్కమల్లకోట శీఘ్రముగా తయారు చేసిరి. అప్పుడు రెడ్డయ్య చలుచల్ముల గులామల్లిఖానుని వార్ని ఆసరా చేసుకొని వారికి ముచ్చెలపురి కొత్తపల్లె యీ రెండు గ్రామాదులు యిచ్చి వారి దండు తీసుకవచ్చి కేశవరెడ్డిని కొట్టవలెనని నొసంమీద రెడ్డయ్య లడాయి చేయించెను. వారికి నొసంఖిల్లా రాణా పడకపోయె గనుక తిరిగిపోయిరి. కొత్తపల్లె ముచ్చెలపురి వారి తట్టే అయిపోయెను.

తర్వాత కేశవరెడ్డి దండుతో వచ్చి ముక్కముళ్లకోటను ముట్టడి వేసి అయిదారు దినములు పోట్లాడి సాధించలేక తిరిగి పోయెను. అప్పుడు రెడ్డయ్య ముక్కముళ్ల కోటలోనే వుండెను. మరి రెండు నెలలు పోయిన పిమ్మట కేశవరెడ్డి దండుతో ముక్కముళ్ల కోటకు ముట్టడిదిగెను. అప్పుడు రెడ్డయ్య హనుమద్గుండంలో వుండి కేశవరెడ్డి ముట్టడి విడిపించి సంస్థానం నాకు మీరే నిలుపవలయునని హనుమద్గుండములో హరియప్పరెడ్డి కృష్ణారెడ్డిగారితో చెప్పుకున్నందున వ్యయ సంవత్సరమందు కృష్ణారెడ్డిగారు తన తమ్ముడైన వెంకట చలపతిరెడ్డి అనే అతనికి రెండువేల మందిని కూడా యిచ్చి అంపించి కేశవరెడ్డి ముట్టడి విడిపించి ముక్కముళ్ల కృష్ణారెడ్డిగా రాణా వేసుకొనిరి. శుభకృతు సంవత్సరం పరియంతం అనుభవిస్తూ ఉండిరి.

వ్యయ సంవత్సరమందు కృష్ణారెడ్డిగారు ముక్కముళ్ల రాణా వేసుకున్న తర్వాత మరికొన్ని దినములలోనే రెడ్డయ్యకు మతిభ్రమ ఆయెను. ఆయన వుయ్యాలవాడ దగ్గర చచ్చెను. కేశవరెడ్డి బలకరంచేత రంగారెడ్డి భార్య అయిన పాపమ్మగారికి దొరతనం ఆయెను పాపమ్మ దొరతనంలో రుద్రవరంమీద కందనూలి నవాబు వచ్చి రుద్రవరం మీద లడాయివేసి రుద్రవరం సముతు కందనూలు తాలూకులో కలుపుకొనెను. ముండ్లపాడు గిద్దలూరి సముతు వుప్పులూరు సముతు నొసంకూడా పాపమ్మ దొరతనం చేస్తూ ఉంది. కసుబా నొసం కింద చెల్లె రెడ్డిపల్లె భాస్కరచెంచు సోమయాజులు అనే బ్రాహ్మణునికి ఆమె అగ్రహారముగా యిచ్చినది. తదారభ్య అట్లానే నడుస్తూ వచ్చినది. హాలి ఆ చెంచు సోమయాజుల కుమారుడు అయిన విశ్వనాథ శాస్త్రుర్లు అనుభవిస్తూ వున్నాడు. అగ్రహారీకుడు హాజరు లేనందున దానపత్రములు చగైరా దాఖలు లేవు.

అటు తర్వాత దొరతనం చేస్తూఉన్న పాపమ్మ ముదిగోటి గ్రామం రెడ్డి అయిన భీమిరెడ్డి గుర్రెడ్డిని దండుగ తీసుకోవలెనని పట్టుకొని నొసానకు తీసుకవస్తూ వుండగా మార్గములో కొంత పయికం యిస్తానని నమ్మబలికి విడుదల చేసుక తిరిగి గ్రామానకు పోయి చలుచల్ముల సంస్థానీకుడయిన హుసేనల్లిఖానుని వారిలో కలుసుకొని వారి తాలూకు మందిని తీసుకవచ్చి గ్రామం హుసేనల్లిఖానుని వారికి రాణా వేసి యిచ్చెను. తదారభ్యం ముదిగోడు పల్లెసీమలో

కలిసి పోయెను. పాపమ్మగారు ముండ్లపాడు గిద్దలూరు నొసం వుప్పలూరు దొరతనం చేస్తూ వుండెను. యీ ప్రకారం జరుగుతూ ఉండగా వికారి సంవత్సరమందు నవాబు హైదరల్లిఖాను బహదరు శిద్ధవటానకు వచ్చియుండి పాపమ్మగార్ని రమ్మని వర్తమానం అంపించి పిలుపించి నందున పాపమ్మగారు పోయి బహదరుకు భేటి అయినంతట ఫేషకషి వొప్పించుకొని బహదరు దండుతో కూడా ఆరకాటితట్టు తీసుకపోయి వుండగా అక్కడ పాపమ్మకు శరీరం అశక్తత అయి వుండి బహదరు వారిచేత శలవు తీసుకొని తిరుగా దేశములోకిరావలెనని వస్తూ మొగరాల వద్దకు వచ్చి అక్కడ ప్లవ సంవత్సర మందు చనిపోయెను. పాపమ్మ చచ్చిపోయేటప్పుడు రంగారెడ్డి పినతండ్రి మనుమడయిన వుప్పలూరు నారసింహారెడ్డికి సంస్థానం కాయం చేసి పోయెను. వుప్పలూరి నారసింహారెడ్డి శుభకృతు సంవత్సరం ఆషాడమాసం వరకు దొరతనం చేసి సరకారుకు రూకలు చక్కగా చెల్లించకుండా వుండెను. అంతట సంస్థానములో నౌకరయిన యసవంతరాయడు సమస్థానంమీద విరోధించి బహదరు వారివద్ద కుట్రచేసినందున బహదరు తట్టునుంచినత్తడ ఖానుడు అనే సరదారు వచ్చి నొసం లడాయించి ఖిల్లా రాణా వేసుకొనెను. ఖిల్లాదార్లు అల్లిఖాను అవ్వలుర వీలుఖానుదుయ్యము యీ ప్రకారం నిర్ణయం చేసిరి. యసవంతరాయడు బహదరు తట్టునుంచి నొసం ముండ్లపాడు గిద్దలూరు రుద్రవరం వగైరా యీయసవంతరాయడు అమలుచేస్తూ వుండెను. శుభకృతు సంవత్సర మాఖ శు ౧౫ నాడు తీపుతట్టునుంచి సయిదు వుమ్మరు అనే సరదారుడు వచ్చి ముక్కమళ్లకోట మీద లడాయి చేసి గ్రామం కృష్ణారెడ్డిగారి తట్టునుంచి తీసుకుని బహదరువారు రాణావేసుకొనిరి. కోటలో చిక్కిన వార్ని లడాయి చేసి జనులను పదిహేను మందిని పట్టుకొని గల్లుకువేశిరి. అమలు యసవంతరాయణికి యిచ్చిరి. విశ్వావసు సంవత్సరం వరకు నొసంలో అవ్వలుఖిల్లెదారుడైన అల్లి ఖాను తర్వాత రసూలుఖాను సయ్యదు అబీబుసైయ్యదు అమ్మదు వీరుఖిల్లెదారి వేసిరి. దుయ్యందవేలుఖానుడు కాయం వుండెను.

పరాభవ సంవత్సరమందు పరశురాముడు అనే బాయితివాడు బహదరు తట్టునుంచి అమలు చేస్తూ ఉండెను. ప్లవంగ సంవత్సరం లగాయతి సాధారణ సంవత్సర కార్తిక శుద్ధ ౧౫ ల వరకు మమ్మదు యాశీము అమలు నొసం

తాలూకు మట్టుకు చేస్తూ వుండెను. రుద్రవరం ముండ్లపాడు గిద్దలూరు వుప్పలూరు యీ సముతులకు టీపు తట్టునుంచి వేరే అమలుదార్లు కాయం అయిరి. సమస్థానీకుడయిన రంగారెడ్డికి దాయాది అయిన పెదబుచ్చయ్య కుమారుడు జయరామరెడ్డి ఆదిపర్యంతం చన్నపట్టములో వుంచి అంతట చెన్నపట్టమునుంచి వచ్చెను. సాధారణ సంవత్సర కార్తిక బ 30ల వరకు దేశం నిజామల్లిఖానుని వారికి అయినందున వారి తట్టు నుంచి వచ్చిన బారామలు అసదల్లిఖానుని వారికి సంస్థానీకుడైన జయరామిరెడ్డి భేటి అయినంతట వారు జయరామిరెడ్డికి సమస్థానం ఖాయం చేసిరి గనుక జయరామిరెడ్డి వొచ్చి కొత్తకోట చేరెను. వారి ముతస్యద్ది చలుచల్ముల చిదంబరం అనే అతడు ఫంజుతో వచ్చి నొసంకోటమీద రెండు దినములు పోట్లాడి ఖిల్లా రాణా వేసుకొని జయరామిరెడ్డి నొసం సమతు రుద్రవరం ముండ్లపాడు గిద్దలూరు దొరతనం చేస్తూ ఉండెను. వీరి దాయాది అయిన చలపతిరెడ్డి వుప్పలూరు సముతు దొరతనం చేస్తూ వుండెను. అప్పుడు నొసం తాలూకులో మౌజే భీమనిపాడు అసదల్లిఖానునికి తాంబూలానికి వ్రాశి యిచ్చెను. యీ జయరామిరెడ్డి ప్రభుత్వములో కసుబా నొసం కింద మజరా అంకమ్మపల్లె వెల్లాల వెంకట్రామశాస్త్తుర్లు అనే బ్రాహ్మణికి అగ్రహారం యిచ్చి ఉండెను. అది దుర్మతి సంవత్సరం వరకు నడిచినది.

తర్వాత కుంఫిణీ వారి అమల్లో జప్తి అయినది. యీ జయరామిరెడ్డి పింగళ సంవత్సర వైశాఖ బ 30 ల వరకు దొరతనం చేసి కాలమాయెను. పింగళ సంవత్సర జ్యేష్ఠమాసం లగాయతి జయరామిరెడ్డి కొమారుడు నారసింహరెడ్డి దుర్మతి సంవత్సర ఆషాఢ శు ౧౧ వరకు నొసం రుద్రవరం ముండ్లపాడు గిద్దలూరు సముతులు దొరతనంచేసెను. వుప్పలూరు సముతు చలపతిరెడ్డి కొమారుడైన నారసింహరెడ్డి దొరతనం చేస్తూ వుండెను. యీ జయరామిరెడ్డి కుమారుడు నారసింహరెడ్డి దొరతనం చేస్తూ వుండగానే కాళయుక్తి సంవత్సరంలోను బనగానిపల్లె అసదల్లిఖానుని వారు కాళయుక్తి సంవత్సర అధిక ఆషాఢమాసంందు ఫంజు వచ్చి పైకం బాకీ అయినందున ముక్కమళ్ల ఖిల్లాను ముట్టడివేసి నిజ ఆషాఢమాసం ఆఖరు వరకు రెండు మాసములు పోట్లాడి పైకం భాటచేసుక సమస్థానీకులయిన నారసింహరెడ్డి వొప్పుకున్న వెనుక దండులేచి పోయెను. తర్వాతను దుర్మతి సంవత్సర ఆషాఢ శుద్ధ ౧౧



నాడు కుంపిణి దండు కొత్తకోటకు మోయింపోగా నారసింహరెడ్డిగారు చేయికట్టుక బయటికి వస్తే పట్టి కంభానికి రవాణాచేసి దరోబస్తు తాలూకా జప్తిచేసి అసదల్లిఖానునికి యిచ్చియున్న భీమునిపాడు తీసుకొని కోవెలకుంట్ల తాలూకాలో దాఖలు చేసినారు. అక్కడ వుప్పలూరులో వున్న చలపతిరెడ్డి కుమారుడైన నారసింహరెడ్డిని పట్టుకొని గుత్తికి రవాణా చేసి ఆ వుభయులను అక్కడ నుంచి బళ్లారికి రవాణా చేసిరి. సమస్థానం చేరిన సముతు అన్నీ జప్తి చేసి నొసం అలాయిదా తాలూకు మొకరరు చేసిరి.

- |                     |                     |
|---------------------|---------------------|
| ౧ కసుబా నొసము       | ౧ మౌజె పొట్టిపాడు   |
| ౧ మౌజె పెదయమ్మనూరు  | ౧ మౌజె, గుండిమళ్ల   |
| ౧ మౌజె యింజేడు      | ౧ మౌజె హరివరం       |
| ౧ మౌజె రూపనగుడి     | ౧ మౌజె ముళ్లదూర్తి  |
| ౧ మౌజె మాయలూరు      | ౧ మౌజె తిరుమణిదిన్న |
| ౧ మౌజె సుద్దమళ్ల    | ౧ మౌజె అల్లంకొండ    |
| ౧ మౌజె క్రిష్టిపాడు | ౧ మౌజె ముక్కమళ్ల    |

యివి నొసం తాలూకా మొకరరుచేసి హజరతుకర్ణలు నున్రోలుసాహేబుల వారు బిందూరాయణికి అమలు ఖాయం చేసిరి. రుద్రవరం ముండ్లపాడు గిద్దలూరు యీ మూడు సముతులు తాలూకు మొకరరు చేసి బందోబస్తు చేసిరి. వుప్పలూరు సమతు గ్రామాదులు కామలాపురం తాలూకాలో దాఖలు చేసిరి. తదారభ్యము శాలివాహన శకవర్షంబులు ౧౭౩౩ అగునేటి ప్రజోత్పత్తి నామ సంవత్సర పుష్య శు ౭ ల వరకు కుంఫిణివారి దవులతులో యీ వ్రాసిన ప్రకారం చెల్లుతూ ఉన్నది. అల్వకొండ దుర్గానకు పశ్చిమం సన్నమెట్టమీద పెరావారి సంస్థానం కాయం అయిన తర్వాత సంస్థానీకులు కోట కట్టినారు హాలి శికస్తు-

కసుబా నొసంలో ప్రతి బుధవారం సంతసాగుతూ వున్నది. పేటదురస్తు వున్నది. కోట దురస్తు వున్నది. హజరతు కర్నూలు మన్రోలు సాహేబులవారు



యీ తాలూకా గ్రామాల దేవస్థానాలకు పూర్వం....డిచే మాన్యాలుగా కనగదు నిష్కర్ష చేసిన తనదీకులు -

కసుబా నొసంకు వెంకట రమణస్వామి చెన్నకేశవస్వామి దేవళాలు ౨ కి నె ౧ కి పడి తరానకు పూలి రెండు వరహాలు మైలి ముప్పైమూడు రూకలు కాసులు అరువై రథోత్సవానకు సంవత్సరం ౧ కి పూలిలు ౬౨ మైలి ౩౦మౌజె యింజేడు వెంకటరమణస్వామికి నె ౧ కి పడి తరానకు పదిహేను మైలిరూకలు, మౌజే మాయలూరి భీమేశ్వరునికి నె ౧ కి పడి తరానకు పూలివరహాని మౌజె అల్వకొండ చెన్నకేశవస్వామికి నె ౧ కి పడి తరానకు మైలి ౧౧ పదకొండు రూకలు యిరువై కాసులు కసుబా నొసం అంజనేయస్వామికి నెల ౧ కి పడి తరానకు మైలి ముప్పైయేడు రూకలు నలుభైకాసులు కసుబా నొసం మహాజీదు రోషనాయికి పూలి రెండు వరహాలు మైలి పండెండు రూకలు నలుభై కాసులు, ఇదిగాక దరిమిలా నొసం తాలూకాలో గలిపినది ౧ ఖసుబా పెదపసుపుల, ౧ వఖ చిన పసుపుల, ౧ మౌజె మేడిదిన్న, ౧ మౌజె ఉలువలపల్లె, ౧ మౌజె కొత్తపల్లె యీ అయిదు గ్రామాలలో కసుబా పెద పసుపుల కోటలోను మహాజీదు రోషనాయి దరమహా పూలి వరహా కాసులు తొమ్మిది. యీ ప్రకారం నిర్ణయం చేసి శెలవు యిచ్చిరి. కసుబా నొసం వెంకటేశ్వర స్వామికి ప్రతి సంవత్సరం జ్యేష్ఠ బ ౨ రథోత్సవం అవుతూ వున్నది. కసుబా నొసం భూమిలో తరిభుషికి బాగాయతి యీ మూడు విధాల పయిర్లు అవుతూ వున్నవి. మిగిలిన గ్రామాలలో భుషికి బాగా యతి యీ రెండు విధాల పయిరులు అవుతూ వున్నవి.

మౌజే హరివరంలో కోట ఉన్నది. మవుజె ముక్కమళ్లకోట దురస్తు మవుజె రూపనగడికోట దురస్తు, తుడుములదిన్న కోట దురస్తు, మవుజె మాయలూరి కోట దురస్తు, సుద్దమళ్ల కోట దురస్తు, పెద పసుపుల కోట షికస్తు, చిన పసుపులకోట షికస్తు, యెమ్మనూరు రూపనగుడి క్రిష్టిపాడు గ్రామాదులనుంచి కుండ్లు ప్రవహిస్తుంది. మాయలూరి దగ్గర కుండ్లలో పాలేరు అనే నది వచ్చి కలుస్తూ వున్నది.

## పారిభాషిక పదపట్టిక

అమాని	= Villages which are under the immediate control of the crown.
అమలుదారు	= An officer a native collector of revenue.
అర్జు	= Price, Value
అవ్వల్	= First, మొదటి
అలాయిదా	= Separate, Apart
ఇజఫా	= Income, supplement, surplus, వృద్ధి, అభివృద్ధి
కందాచార	= దండు సంబంధమైన, Military
కసుబా	= Market, town, పెద్దఊరు
కాడారంభము	= Dry cultivation
కుడివరం	= The share of the ryot
కిస్తిబంది	= Settlement of payments by instalments
కుంఫిణి	= A company of Sepays East India company
గట్టుగుత్త	= The joint rented of village by all its ryots,
గల్లా	= చాడి
జరీబు	= A measurement, a survey measurement
జుములా	= మొత్తం, Total
జిడ్డు	= ద్వేషము, పగ
జిరాతి	= Yearly income
తగాయతు	= Until, upto, since
తగైరు	= Sequestration

తజువీజు	=	Pcanning
తఫావతు	=	Difference, Disparity, fault, లోపము
తమాము	=	Wholly, total, మొత్తం
తవాయి	=	An incursion, ఉపద్రవం
తయినాతి	=	Attendance, waiting, service
తరదారు	=	ప్రయత్నం, Labour
తహశీలు	=	Details collection
తాకీదు	=	A written order by an authority
తురకాణ్యం	=	Muslim rule
దరుబోస్తు	=	Wholly, completely, యావత్తు
దాఖలా	=	Insertion, entry into an account
దురస్తు	=	Right in good order, well in health
దళరాయి	=	A chief
దుయ్యం	=	Secondary
దౌలతు	=	Fortune, authority, power
నాయంకరం	=	Master, Power, యాజమాన్యం
నిభావు	=	Enduring, Succes
నీరారంభం	=	Wet cultivation
పరవానా	=	A warrant, mandate, written permission
పాళెగారు	=	A petty chieftaies
పూలివరహా	=	A star pagoda of the sort worth of 3 <sup>12</sup> vardhas.
పీడిదరపీలు	=	Succession

పాశిగర్లు	= గొంతుపిసికి చంపేవాళ్లు
ఫత్తా	= Sign
ఫత్వా	= Legal, Decision
ఫేష్కమ్	= Tribute paid by a zamindar
పైమాయిషి	= The survey and measurement of lands.
పైసలా	= Settlement, Decision, పరిష్కారం
ఫౌంజు	= Army, దండు
బాగాయతి	= Garden cultivation
బాయితి	= The share
బేబిరాకు	= Depopulated
మజరా	= A hamlet, పెద్ద గ్రామాల్లో చేరిన చిన్న పల్లె
మజుకూరు	= A village
మయాణా	= Title of old nawbs of kaayap
మరత్తబు	= Closed as a settled account, పరిష్కారమైన
మషాకత్తు	= Square measurement, కొలవడం
మిట్టవరహా	= A old coin worth of four vardhas
మిరాశి	= Hereditarf right
మొతర్ఫా	= A tax on houses
మొహరు	= A gold coin
వీసబడి	= A tax on a land and there they divide aed among several people of whom each has a share.
వుజాదు	= Depopulated, waste

లగాయతు	=	Begining, commencement, ఆరంభం
లాయఖ	=	Fit, Proper, Suitable
సదరహి	=	A foresaid, above menetioned, పైన చెప్పిన
సముతు	=	A subdivision, తాహకాలో ఒకభాగం
సాదరు	=	To issue, given an order, proclamation
హజరతు	=	His honour, his reverence
హటావళి	=	Procurement, collection
హవేళి	=	A mansion, a palace, A royal garden
హిస్సా	=	Share
హుజూరు	=	An order, ఆజ్ఞ









